

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ СПОРТА И ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА
ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА
ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОПНЕНОЈ ВОЈСЦИ
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ У ПЕРИОДУ
1945 - 1995.

МАГИСТАРСКИ РАД

Кандидат:

САША М. ВАЈИЋ

БЕОГРАД, 2014.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ СПОРТА И ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА
ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА
ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОПНЕНОЈ ВОЈСЦИ
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ У ПЕРИОДУ
1945 - 1995.

МАГИСТАРСКИ РАД

Кандидат:

САША М. ВАЈИЋ

Ментор:

ред. проф. др СЛАЂАНА МИЈАТОВИЋ

Чланови комисије:

Датум: _____

Оцена: _____

БЕОГРАД, 2014.

ВЕЛИКУ ЗАХВАЛНОСТ ДУГУЈЕМ СВОЈОЈ ПОРОДИЦИ:

родитељима МИЛАНУ и ЗОРИЦИ: : „...за живот треба много напора и за сваки напор несразмерно много храбрости..“ Иво Андрић

сестри СОЊИ са ПОРОДИЦОМ: „...човек машта од детињства о великим градовима и славним поприштима, али славне и одлучне битке за одржавање своје личности и остварења свега што она у себи крије, мора да бије тамо где га судбина баца, Бог зна на каквом уском, безименом простору, без сјаја и лепоте, без сведока и судије..“ Иво Андрић

мојој ТЕОНИ и РУЖИЦИ: „...ваља се добро ослонити о своју храброст и љубав и плаве слојеве наде, то вам је најпростији начин да пронађете себе и помогнете се несвакидашњих чуда..“ Мирослав Антић

Захваљујем се пријатељима у Војном архиву и Центру за библиотекарство, војно - научну документацију и информацију Министарства одбране у Београду, на великој помоћи при изради рада.

Захваљујем се проф. др Слађани Мијатовић и члановима комисије на сугестијама и несебичној помоћи током писања магистарског рада.

УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА

ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОПНЕНОЈ ВОЈСЦИ

ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ У ПЕРИОДУ 1945 - 1995.

САЖЕТАК

Југословенска народна армија (ЈНА) се у периоду од 1945 - 1995. године, састојала од четири вида: Копнена војска (КоВ), Ратно ваздухопловство (РВ), Против-ваздушна одбрана (ПВО) и Ратна морнарица (РМ). У оквиру видова постојали су родови и службе.

Копнена војска (КоВ) је по бројности била највећи вид Југословенске народне армије, а своје корене је вукла из југословенских партизанских јединица из периода Другог светског рата. Она је у оквиру свог деловања имала задатке који су превасходно били намењени за вођење борбених дејстава на копненом делу југословенских територија и била је опремљена савременим наоружањем и војном опремом, која је обезбеђивала велику покретљивост, ватрену моћ, силину удара и заштиту. За извршавање својих задатака Копнена војска је била организована у јединице и установе, а састојала се од родова: пешадија, артиљерија, артиљеријско – ракетне јединице против – ваздушне одбране, оклопно – механизоване јединице, инжињерија, атомско – биолошко – хемијска одбрана, веза, граничне јединице, војно осматрање јављање и навођење. Службе су биле техничка, грађевинска, интелектуална, саобраћајна, ваздухопловно - техничка служба, органи безбедности, војна полиција, санитет, ветеринарска, финансијска, административна, правна, геодетска.

Успешно дејствовање у сложеним условима савременог рата, захтевало је врло велика физичка напрезања, па су припадници Копнене војске морали да развијају и поседују одличне физичке способности (издржљивост, снагу, брзину, окретност..итд). И ако су се ове способности делимично стицале и кроз осталу војну наставу, потпуна физичка спремност војника ЈНА постизала се једино кроз планско, систематско и свестрано физичко васпитање. Због тога је физичко васпитање чинило битан део и елеменат борбене готовости појединаца и јединица и као такво, представљало обавезан и саставан део општег васпитања у ЈНА. Физичко васпитање је уз војно – стручно и морално – политичко васпитање представљало неопходну компоненту општег војног васпитања у оружаним снагама СФРЈ.

Циљ физичког васпитања у ЈНА је био, да допринесе изградњи здравог, свестраног развијеног човека – војника, како би он својим радом могао најактивније да учествује у изградњи своје домовине са једне стране, а са друге му је пружало могућност за физичко испољавање своје личности и представљало средство разноврсне забаве и разоноде.

Физичко васпитање у Копненој војсци ЈНА у периоду од 1945 - 1995. године, је обухватало следеће организационе облике (узимајући у обзир све организационе облике физичког васпитања који су у наведеном периоду егзистирали): јутарње вежбање, час физичког васпитања - вежбања за војнике, час физичког васпитања - вежбања за старешине, кондиционо вежбање, физичко вежбање у склопу војно-стручне обуке, примењено физичко вежбање, спортско поподне, спортски дан, спортску делатност и јавне наступе, спортска такмичења, провере физичких способности и оцењивање обучености војних лица, теорију и методiku физичке обуке. Увођење организационих облика физичког васпитања у периоду од 1945 - 1995. године је на самом почетку реализовано према упутствима и искуствима Армије СССР-а и њихове доступне литературе. Сама организација и реализација облика физичког васпитања у Копненој војсци је умногоме зависила од материјалних, финансијских могућности и обуке стручних кадрова из области физичког васпитања. Временом су ови услови били побољшани, те је организација и реализација облика физичког васпитања у Копненој војсци подигнута на знатно виши ниво.

Велику улогу у развоју физичког васпитања у Копненој војсци, а и шире, имала је Школа за телесно васпитање, која је била намењена оспособљавању војника, старешина и наставника из области физичког васпитања.

Планови и програми борбене обуке и васпитања војника и јединица Копнене војске у оквиру којих су се спроводили и организациони облици физичког васпитања у ЈНА, су се разликовали у зависности од времена проведених на обуци, од намене коју је имала јединица у оквиру видова, родова и служби којој је припадала у систему ЈНА. На основу прикупљених планова и програма физичког васпитања различитих служби и родова у Копненој војсци Југословенске народне армије, извештаја и наређења ЈНА, у периоду од 1945 - 1995, могуће је било направити увид и донети одређене закључке о увођењу, развоју и реализацији организационих облика физичког васпитања као саставног дела борбене обуке и васпитања војника и јединица КоВ, у оквиру извршавања редовних задатака у миру и рату.

Физичко васпитање у Копненој војсци Југословенске народне армије у периоду од 1945 - 1995. године, обухватало је васпитање, спорт и спортску рекреацију, односно сва три облика физичке културе, тако да је термин физичко васпитање имало шире значење, значење појма физичке културе. Полазећи од чињенице да је физичка способност војника била неопходна као основ за стицање било које од војних вештина, да је за извршење војних задатака, како у миру тако и у рату, била потребна висока физичка оспособљеност, физичко васпитање као део обуке у Копненој војсци Југословенске народне армије, је представљало важну компоненту у општем процесу обуке и васпитања војника и јединица. Развој постојећих организационих облика физичког васпитања и увођење нових, је било у складу са потребама Копнене војске, а и саме ЈНА у наведеном периоду, а у циљу извршења борбених задатака, као и извршавања редовних обавеза у миру.

Кључне речи: физичко васпитање; Копнена војска; организациони облици; развој; планови и програми.

***THE INTRODUCTION, DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF
ORGANIZATIONAL FORMS OF PHYSICAL EDUCATION INTO THE GROUND
FORCES OF THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY IN THE PERIOD FROM 1945 TO 1995.***

SUMMARY

The Yugoslav People's Army (JNA) consisted of four military branches: the ground forces, air force, air defense force and navy. Within these branches there were special combat arms and services.

The Ground Forces were the most numerous ones in the Yugoslav People's Army and their roots could be found in the Yugoslav Partisan units during World War II. They were primarily intended for conducting combat military operations on the mainland of Yugoslav territories. The Ground Forces were equipped with modern weapons and military equipment, providing great mobility, firepower, intensity shock and protection. With the aim of carrying out their tasks, they were organized in military units and institutions and they consisted of combat arms and services. These combat arms were: infantry, artillery, Air Defense Artillery Regiments, armoured mechanized units, engineer corps, Nuclear Biological Chemical Defense, signal corps, border units, an army of observation, reporting and guidance. There were a lot of services in the Yugoslav People's Army such as: technical, construction, transportation and aero-technical service, quartermaster corps, organs of state security, military police corps, ambulance (medical corps), veterinary corps, financial service, administrative service, legal service, surveying service, etc.

Successful combat military operations in the complex conditions of modern war required a lot of physical effort, so the members of the Ground Forces had to possess and develop excellent physical skills (endurance, strength, speed, agility, etc). Although these skills were partly attained through other military classes, complete physical fitness of The Yugoslav People's Army soldiers was achieved only through a planned, systematic and versatile physical education.

Therefore, physical education was an important part and element of combat readiness of individuals and units, and as such, it represented a compulsory and an integral part of general education in the Yugoslav People's Army. Physical education, along with professional military and moral-political education, was a necessary component of general military education in the armed forces of The Socialist Federal Republic of Yugoslavia.

The aim of physical education in the Yugoslav People's Army was to contribute to the development of healthy, versatile, well-built men - soldiers, who could, through their work, most actively participate in the development of their home country. It also enabled them to express their personality (physically) and was an effective means of entertainment.

Physical education in the Ground Forces of the Yugoslav People's Army in the period from 1945 to 1995 comprised the following organizational forms (taking into account all the organizational forms of physical education from that period): morning workout, physical education class - exercises for soldiers, physical education class - exercises for commanding officers, conditioning exercises, physical training as part of military and professional training, applied physical training, sports afternoon, sports day, sports activities and public performances, sports competitions, testing the physical fitness and assessment of the level of training of military personnel, theory and methodology of physical training.

The introduction of organizational forms of physical education in the period 1945 - 1995 was accomplished according to the directions and experiences of the Army of The Union of Soviet Socialist Republics and their obtainable literature. The very organization and implementation of the forms of physical education into the Ground Forces was largely dependent on capital assets and financial resources and the training of skilled personnel in the field of physical education. In time these conditions improved, and the organization and implementation of the forms of physical training in the Ground Forces was raised to a much higher level.

The School for Physical Education played a large role in the development of physical education in the Ground Forces and beyond. It was intended for the training of soldiers, commanding officers and teachers in the field of physical education.

The plans and programs of combat training and education of soldiers and the Ground Forces units within which the organizational forms of physical education were carried out in the Yugoslav People's Army differed depending on the time spent on training, the purpose

the unit had within the branches, combat arms and services (corps) it belonged to in the system of the Yugoslav People's Army.

According to the collected plans and programs of physical education from various services and combat arms in The Yugoslav People's Army Ground Forces, the reports and orders of The Yugoslav People's Army in the period 1945 - 1995 it was possible to have access to that and come to certain conclusions regarding the introduction, development and implementation of organizational forms of physical education as an integral part of combat training and education of soldiers and the Ground Forces units, within performing regular tasks and duties in peace and war.

Physical education in The Yugoslav People's Army Ground Forces in the period from 1945 to 1995 encompassed education, sport and recreation, i.e. all the three forms of physical culture, so that the term *physical education* had a broader meaning, the meaning of the concept of physical culture.

Given the fact that the high level of physical fitness of soldiers was necessary not just as a basis for any military skill acquisition, but for performing military tasks in peace and war as well, physical education as part of training in The Yugoslav People's Army Ground Forces was a vital component in the overall process of training and education of soldiers and units. The development of the existing organizational forms of physical education and the introduction of the new ones was in line with the needs of the Ground Forces, and the very Yugoslav People's Army in that period, with the aim of performing combat missions, as well as regular duties in peace.

Key words: physical education; The Ground forces; organizational forms; development; plans and programs.

САДРЖАЈ:

1. УВОД.....	1
2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА.....	7
3. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА.....	9
4. МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА.....	11
5. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА.....	13
6. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА.....	14
7. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1945 – 1995.....	24
7.1. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1945 – 1959.....	29
7.1.1. Јутарње вежбање у периоду 1945 – 1959.....	30
7.1.2. Час физичког вежбања у периоду 1945 – 1959.....	36
7.1.3. Час физичког вежбања – обуке за старешине у периоду 1945 – 1959.....	44
7.1.4. Провера физичких способности старешина и војника у периоду 1945 – 1959.....	48
7.1.5. Спортско поподне – поподне слободног вежбања у периоду 1945 – 1959.....	51
7.1.6. Спортска делатност и јавни наступи у периоду 1945 – 1959.....	55
7.1.7. Школовање кадрова, изградња објеката, материјално обезбеђење и издавачка делатност у периоду 1945 – 1959.....	65
7.1.8. Планови, програми, упутства, приручници, извештаји и анализе физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1945 – 1959.....	73
7.1.9. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1945 – 1959.....	87
7.2. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1960 – 1972.....	92
7.2.1. Јутарње вежбање у периоду 1960 – 1972.....	94
7.2.2. Час физичког вежбања у периоду 1960 – 1972.....	101
7.2.3. Спортско поподне у периоду 1960 – 1972.....	108
7.2.4. Спортска делатност и јавни наступи у периоду 1960 – 1972.....	111
7.2.5. Физичко васпитање старешина у периоду 1960 – 1972.....	118
7.2.6. Оцењивање физичких способности у периоду 1960 – 1972.....	121
7.2.7. Планови и програми борбене обуке и васпитања у КоВ ЈНА, извештаји и анализе у периоду 1960 – 1972.....	134

7.2.8. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1960-1972.	141
7.3. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1973 – 1985.....	145
7.3.1. Јутарње вежбање у периоду 1973 – 1985.	150
7.3.2. Час физичког васпитања у периоду 1973 – 1985.	153
7.3.3. Кондиционо вежбање у периоду 1973 – 1985.	165
7.3.4. Физичко вежбање у склопу војно – стручне обуке у периоду 1973 – 1985.	169
7.3.5. Спортски дан у периоду 1973 – 1985.	171
7.3.6. Слободне спортске активности и рекреација у периоду 1973 – 1985.	174
7.3.7. Провера и оцењивање обучености - физичке способности војних лица у периоду 1973 – 1985.	177
7.3.8. Јавни наступи (слетови, академије) у периоду 1973 – 1985.	184
7.3.9. Физичко вежбање старешина у периоду 1973 – 1985.	184
7.3.10. Планови и програми борбене обуке и васпитања у КоВ ЈНА, извештаји и анализе у периоду 1973 – 1985.	190
7.3.11. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1973 – 1985.	196
7.4. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1986 – 1994.....	200
7.4.1. Јутарње вежбање у периоду 1986 – 1994.	204
7.4.2. Час физичког вежбања у периоду 1986 – 1994.	206
7.4.3. Кондиционо физичко вежбање у периоду 1986 – 1994.	214
7.4.4. Примењено физичко вежбање у периоду 1986 – 1994.	216
7.4.5. Спортски дан у периоду 1986 – 1994.	218
7.4.6. Слободне спортске активности у периоду 1986 – 1994.	222
7.4.7. Провера физичке способности војних лица у периоду 1986 – 1994.	224
7.4.8. Физичко васпитање старешина у периоду 1986 – 1994.	234
7.4.9. Планови и програми борбене обуке и васпитања у КоВ ЈНА, извештаји и анализе у периоду 1986 – 1994.	236
7.4.10. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1986 – 1994.	241
7.5. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У 1995. ГОДИНИ.....	245
7.5.1. Јутарње вежбање у 1995. години	248

7.5.2. Час физичког вежбања у 1995. години.....	251
7.5.3. Примењено физичко вежбање у 1995. години.....	254
7.5.4. Спортски дан у 1995. години.....	256
7.5.5. Слободне спортске активности у 1995. години.....	258
7.5.6. Провера физичке способности војних лица у 1995. години.....	259
7.5.7. Теорија и методика физичке обуке у 1995. години.....	263
7.5.8. Планови и програми борбене обуке у КоВ ВЈ, извештаји и анализе у 1995. години.....	264
7.5.9. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ВЈ у 1995. години.....	270
8. ЗАКЉУЧАК.....	273
9. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ.....	281
10. ПРИЛОЗИ.....	290

1. УВОД

После Другог светског рата, Југословенска армија, која је тада бројала око 800.000 људи, имала је задатак, да се организује и прилагоди новим условима живота и рада, те је процес обуке и васпитања имао велику улогу у оспособљавању војника и јединица у стицању војних вештина. У периоду од 1945 – 1995. године Југословенска народна армија¹ је претрпела низ промена у организационом смислу пре свега. Стварање ФНРЈ² је условило и значајне промене у обуци и васпитању војника и јединица, а то је подразумевало прилагођавање и мењање постојећих, односно израду програма организационих облика физичког васпитања, у складу са циљевима које је држава постављала пред своје оружане снаге. И поред развоја ратне технике, човек – војник, остао је и даље одлучујући фактор у борби и рату уопште. Да би могли успешно да дејствују у сложеним условима савременог рата, који су захтевали врло велика и физичка напрезања, војна лица су морала развијати и поседовати изванредне физичке способности (издржљивост, снагу, брзину, окретност). И ако су се ове способности делимично стицале и кроз осталу војну наставу, потпуна физичка спремност војника ЈНА постизала се једино кроз планско, систематско и свестрано физичко васпитање³. Због тога је физичко васпитање чинило битан део и елемент борбене готовости појединаца и јединица и као такво, представљало обавезан и саставан део општег васпитања у ЈНА. Физичко васпитање је уз војно – стручно и морално – политичко васпитање представљало неопходну компоненту општег војног васпитања у оружаним снагама СФРЈ.

¹ до 1951. године у употреби је био назив Југословенска армија, а од 1951. године до распада СФРЈ 1992. године, назив је био Југословенска народна армија – скраћено у званичној употреби је био назив ЈНА

² ФНРЈ – од 1945. године до 1963. године званичан назив је био ФНРЈ, а од 1963. године СФРЈ

³ Физичко васпитање у Југословенској народној армији обухватало је: физичко васпитање, спорт и спортску рекреацију, односно сва три облика физичке културе, тако да је термин физичко васпитање имало шире значење, значење појма физичке културе.

*Циљ физичког васпитања у ЈНА је био, да допринесе изградњи здравог, свестраног развијеног човека – војника, како би он својим радом могао најактивније да учествује у изградњи своје домовине са једне стране, а са друге му је пружало могућност за физичко испољавање своје личности и представљало средство разноврсне забаве и разоноде. Циљ није био само условљен војним потребама, већ и историјским дешавањима у нашем друштву. *Задаци* које је решавао развој физичког васпитања у ЈНА су били следећи:*

- да подигне и развије ниво физичке културе у ЈНА на ниво потреба савремених армија и да преко ње развија физичку способност војних лица, омогућивши им да постану издржљиви, снажни, одважни, брзи и окретни;

- да обучи војна лица у оним вежбама и вештинама које су им неопходне за ефикасније савлађивање борбене обуке и дејствовање у евентуалном рату;

- да утиче на развијање морално – вољних особина као што су: одлучност, борбеност, храброст, хладнокрвност, самопоуздање, савесност, колективни дух, самодисциплина, другарство;

- да чува и учврсти здравље уз правилно функционисање организма и његово прилагођавање климатским и другим променама;

- да кроз физичко вежбање пружи погодне услове за активан одмор и забаву.

Носиоци обавезног физичког васпитања у СФРЈ у периоду 1945 - 1995. године су биле установе за децу предшколског узраста, основне, средње, више и високе школе, факултети и Југословенска народна армија.

У оквиру Југословенске народне армије постојала су 4 *вида*: Копнена војска (КоВ), Ратно ваздухопловство (РВ), Против-ваздушна одбрана (ПВО) и Ратна морнарица (РМ). У оквиру *видова* постојали су *родови* и *службе*. *Родови* су били: пешадија, артиљерија, артиљеријско – ракетне јединице против – ваздушне одбране, оклопно – механизоване јединице, инжињерија, атомско – биолошко – хемијска одбрана, веза, граничне јединице, војно осматрање јављање и навођење. *Службе* у ЈНА су биле техничка, грађевинска, интендантска, саобраћајна, ваздухопловно - техничка служба, органи безбедности, војна полиција, санитет, ветеринарска, финансијска, административна, правна, геодетска, музичка, информатичка.

Копнена војска је по бројности била највећи вид Југословенске народне армије. Имала је око 140.000 активних војника (укључујући око 90.000 регрута), а

могла је у ратним околностима да мобилизује преко милион резервиста. Резервне снаге су биле организоване по републичким линијама у снаге Територијалне одбране и у ратним приликама биле су потчињене Врховној команди ЈНА као интегрални део одбрамбеног система. Територијалну одбрану су чинили бивши регрути који су повремено били позивани на војне вежбе. Копнена војска је своје корене вукла из југословенских партизанских јединица из периода Другог светског рата. Као део антифашистичке борбе у народноослободилачком рату Југославије, КоВ је била део народно – ослободилачке војске Југославије (НОВЈ), која је била формирана 22. децембра 1941. године. Тај дан се после рата обележавао као Дан војске у СФР Југославији. У марту 1945. године НОВЈ је преименована у Југословенску армију, а 22. децембра 1951. године добија назив Југословенска народна армија. У септембру 1968. године формирана је Територијална одбрана за подршку ЈНА, а 22. фебруара 1974. године ТО је постала јединица која је била подређена покрајинама и републикама. На тај начин су ЈНА и ТО постали једнаки делови југословенских оружаних снага.

У току 1974. године по југословенском уставу, Копнена војска је била подељена у следеће *војне области* у својим републикама: Прва армија (Београд) – северна Србија и Војводина, Друга армија (Ниш) – јужна Србија и Косово, Трећа армија (Скопље) – Македонија, Четврта армија (Сплит) – касније Приморско поморска војна област, Пета армија (Загреб) – Хрватска, Седма армија (Сарајево) – Босна и Херцеговина, Девета армија (Љубљана) – Словенија, Други корпус (Титоград). После 1980. године услед погоршања политичке ситуације у СФРЈ, Савезна влада је разоружала ТО Косова, а 1988. године ЈНА апсорбује читаву ТО у састав ЈНА.

Планови и програми борбене обуке и васпитања војника и јединица Копнене војске у оквиру којих су се спроводили и организациони облици физичког васпитања у ЈНА, су се разликовали у зависности од времена проведених на обуци, од намене коју је имала јединица у оквиру видова, родова и служби којој је припадала у систему ЈНА. На основу прикупљених планова и програма физичког васпитања различитих служби и родова у Копненој војсци Југословенске народне армије, извештаја и наређења ЈНА, у периоду од 1945 - 1995, могуће је направити увид и донети одређене закључке о увођењу, развоју и реализацији организационих облика физичког васпитања као саставног дела борбене обуке и васпитања војника и јединица КоВ, у оквиру извршавања редовних задатака у миру и рату.

Физичко васпитање у Копненој војсци ЈНА и поред свих промена које су се дешавале, у организационом смислу пре свега унутар самог система у ЈНА, у периоду од 1945 - 1995. године, је обухватало следеће *организационе облике* (узимајући у обзир све организационе облике физичког васпитања који су у наведеном периоду егзистирали):

- јутарње вежбање
- час физичког васпитања - вежбања за војнике
- час физичког васпитања - вежбања за старешине
- кондиционо вежбање
- физичко вежбање у склопу војно-стручне обуке
- примењено физичко вежбање
- спортско поподне
- спортски дан
- спортска делатност и јавни наступи
- спортска такмичења
- провера физичке способности и оцењивање обучености војних лица
- теорија и методика физичке обуке.

Сви наведени организациони облици физичког васпитања су се спроводили у КоВ ЈНА током целокупног служења војног рока, као целина током дванаест, петнаест или више месеци службе (за војнике на редовном служењу војног рока у периоду 1945 - 1995. године) или дуже, за професионална војна лица ЈНА. Неки од наведених организационих облика су се спроводили од почетка оснивања ЈНА (јутарње вежбање, час физичког васпитања, спортска такмичења), док су се остали организациони облици физичког васпитања уводили и развијали постепено у зависности од потреба Армије и самог друштва.

Програмски садржаји физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА имали су своју основу у упутствима, приручницима за физичко васпитање који се, током овог педесет година дугог периода нису мењали превише, посебно у периоду када се ЈНА стабилизovala по свим питањима од 1960 - 1995. године. Период од 1945 - 1959. године представља веома турбулентан период који је био веома богат изменама, допунама, упутствима, директивама, наређењима, извештајима који су утицали на реформу система физичког васпитања у КоВ, а и у целокупној ЈНА. Реформе које су извршене у периоду од 1960 - 1995. године, показале су се као организованије и

уређеније када је у питању физичко васпитање (организација, реализација, материјална средства, кадрови у области физичког васпитања). Ова упутства и приручници су садржали програме организационих облика физичког васпитања, који су се примењивали у том периоду у КоВ ЈНА (већим делом у целој ЈНА). Планове за физичко васпитање су доносиле, свака управа родова за себе, у зависности од неколико чиниоца, у суштини, фонд сати се разликовао од намене јединице КоВ у ЈНА, а програмски садржаји су били спровођени на основу наведених упутстава за физичко васпитање у ЈНА. Сви планови и програми за физичко васпитање садржали су тачно назначен фонд сати у оквиру целокупне обуке за војнике у јединицама КоВ ЈНА, као и теме часова физичког васпитања и њихову разраду. Овај рад ће обухватити увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у Копнену војску Југословенске народне армије у периоду од 1945 - 1995. године.

Овај рад који је обухватио увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА, је подељен на следеће периоде:

- од 1945 - 1959. године
- од 1960 - 1972. године
- од 1973 - 1985. године
- од 1986 - 1994. године
- 1995. година.

Оваква подела је извршена на основу систематских и организационих промена које су се дешавале у Југословенској народној армији у области физичког васпитања. Наведени периоди, тачније њихови почети, су се поклопили са издавањем и применом *Упутстава за физичко васпитање у ЈНА*⁴, која су била основа целокупног простора физичког васпитања по питању увођења, развоја и реализације организационих облика физичког васпитања. Све остале промене, које су се дешавале путем директива, наређења, а које су настајале на основу анализа, извештаја, истраживања, саветовања у ЈНА, представљали су само допуне наведених упутстава и садржале су корекције по питању организације и реализације физичког васпитања. Програми физичког васпитања у ЈНА су се наслањали на наведена упутства и одређивали су фонд сати и теме које су се

⁴ У периоду од 1945-1995. године издата су Упутства за физичко васпитање из 1960,1973,1986,1995. године. До 1960. године на снази су били разни програми и упутства која су била привременог карактера.

спроводиле кроз организационе облике физичког васпитања. Копнена војска, као основни вид ЈНА, је у потпуности спроводила све одредбе наведених упутстава из области физичког васпитања у целокупном периоду од 1945 - 1995. године.

2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања је увођење, развој и реализација организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА од 1945 - 1995. године и то:

- јутарње вежбање
- час физичког васпитања - вежбања за војнике
- час физичког васпитања - вежбања за старешине
- кондиционо вежбање
- физичко вежбање у склопу војно-стручне обуке
- примењено физичко вежбање
- спортско поподне
- спортски дан
- спортска делатност и јавни наступи
- спортска такмичења
- провера физичке способности и оцењивање обучености војних лица
- теорија и методика физичке обуке.

Први организациони облици физичког васпитања у Југословенској армији, који су били уведени од 1945. године, по завршетку Другог светског рата су били: *јутарње вежбање, час физичког вежбања за војнике, час физичке обуке за старешине, провера физичких способности, слободно поподневно вежбање, спортска делатност и јавни наступи (такмичења, слетови, штафете)*. Неки од наведених организационих облика: јутарње вежбање, час физичког вежбања и спортска такмичења, су били организациони облици који су своју примену и основу имали у партизанским јединицама током народно – ослободилачког рата 1941 - 1945. године. Сви наведени организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци су имали задатак да подигну физичку способност припадника Копнене војске на висок ниво, ради извршавања задатака у миру и рату. Примена

организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци је помагала у формирању здравог, свестрано развијеног човека, способног да у евентуалном рату решава тешке и разноврсне задатке. Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци су војницима служили и да се навикавају на редовну физичку активност у слободном времену.

3. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања је:

1. Да се утврди који су се организациони облици физичког васпитања примењивали у Копненој војсци Југословенске народне армије у периоду од 1945 - 1995. године.

2. Да се утврди по којим плановима и програмима су спровођени организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци Југословенске народне армије у периоду од 1945 - 1995. године.

3. На основу анализе извештаја постојећих организационих облика физичког васпитања, утврдити повезаност извештаја и корекције организационих облика физичког васпитања.

Увођењем организационих облика физичког васпитања у Копнену војску после Другог светског рата, почело се са успостављањем система физичког васпитања у Југословенској армији (касније ЈНА). У периоду од 1945 - 1995. године, организациони облици физичког васпитања се нису мењали превише, тако да су веће промене по питању увођења нових облика забележене тек 1973. године, а затим 1995. године, када су уведени нови организациони облици физичког васпитања у ЈНА.

Први планови и програми физичког васпитања у Копненој војсци су се ослањали на искуства Армије СССР-а, да би тек од 1960. године, ЈНА почела са издавањем и применом јединствених планова и програма физичког васпитања који су били саставни део *Планова и програма борбене обуке и васпитања војника и јединица Копнене војске*. Планове и програме су издавале управе родова и служби Копнене војске, а фонд сати, програмски садржаји и планови из области физичког васпитања су се прилагођавали општим и специфичним задацима које су дотичне службе и родови извршавали унутар система у Копненој војсци.

Команда Копнене војске, јединице и установе су периодично извештавале у писаној форми Четврту управу Генералштаба ЈНА, као највиши орган руковођења по питању борбене обуке и васпитања, о реализацији организационих облика физичког васпитања, као и о свим запажањима из области физичког васпитања у Копненој војсци.

4. МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

У току истраживања примењена је историјска метода у следећим фазама:

- прикупљање података
- проучавање прикупљених података
- критика одабраних извора
- синтеза одабраних података.

У овом раду је примењен *историјски метод*, пошто је истраживање историјског карактера. С обзиром да овај проблем није посебно изучаван, то је посебна пажња посвећена *хеуристичкој фази*, односно свеобухватном напору у прикупљању што већег броја историјских извора, који се односе на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци Југословенске народне армије у периоду од 1945 - 1995. године.

При проучавању извора извршена је одговарајућа *критика* прикупљене грађе, при чему је спољашњом критиком утврђивана њихова околност и аутентичност настанка, а унутрашњом критиком оцењивано је да ли су ти извори могли и хтели да нам саопште ваљане и поуздане чињенице, односно историјску истину.

Услед недостатка довољног броја примарних извора, који су већим делом уништени или изгубљени, као и због великог броја секундарних извора, односно литературе тога времена, било је нужно извршити њихово непрекидно суочавање са исказима овом приликом пронађених примарних извора. На основу овако прикупљених извора, везаних за изучавање појаве и након изведене спољашње и унутрашње критике, извршена је поступком *синтезе* одговарајућа генерализација, која је била исход добијених резултата истраживања.

У целокупном истраживачком поступку постојале су бројне тешкоће, посебно у периоду трагања и прикупљања историјских извора. Четврта управа Генералштаба Југословенске народне армије је до седамдесетих година двадесетог века водила

уредну документацију по питању физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА⁵, да би период од седамдесетих година до деведесетих година двадесетог века, био веома оскудан по питању документације. Команда Копнене војске ЈНА, као и управе родова и служби у Копненој војсци нису достављале своје извештаје и анализе из области физичког васпитања на начин на који су то радили до почетка седамдесетих година двадесетог века. Из тог разлога Четврта управа ГШ ЈНА није радила годишње анализе у писаном облику на начин на који је то радила раније. С обзиром да су се команде, управе родова и служби и установе Копнене војске налазиле на територији целокупне СФРЈ и да је 1992. године уследио распад Југословенске народне армије, те имајући у виду и оружане сукобе на деловима територија које су припадале армијским областима у оквиру Копнене војске, добар део материјала је нестао у ратном вихору, те се рад заснивао на постојећим и доступним материјалима прикупљеним у Војном архиву Министарства одбране Републике Србије, као и у другим архивима, библиотекама и установама Војске Србије. Чињеница је, да је велики број докумената уништен за време бомбардовања и НАТО агресије на нашу земљу 1999. године.

Четврта управа ГШ ЈНА је временом доживела реорганизацију и трансформацију, па је њен један део представљала Управа за обуку која је припала Генералштабу Војске Србије, а други део Управа за војно школство је припала Министарству одбране, те се приликом ове поделе није водило рачуна о архивским списима из периода после 1945. године. Постојећи званични архивски списи Четврте управе су бити предмет изучавања и наведени су у даљем раду, уз ограду да постоји могућност постојања материјала из области физичког васпитања у ЈНА, који би био само допуна наведених чињеница. Целокупна област физичког васпитања у Копненој војсци у наведеном периоду је објашњена кроз постојеће организационе облике који су се тада примењивали.

⁵ У архивским списима Четврте управе ГШ, назив оваквих писаних извештаја за одређени период је „*Мирнодопска историја Четврте управе ГШ*“.

5. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

На основу предмета истраживања и дефинисања циљева, постављене су следеће хипотезе:

1. У периоду од 1945 - 1995. године у Копнену војску Југословенске народне армије постепено су увођени различити организациони облици физичког васпитања.

2. Организациони облици физичког васпитања примењивали су се у Копненој војсци Југословенске народне армије према утврђеним плановима и програмима и одговарајућим упутствима.

3. На основу периодичних извештаја вршене су корекције организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци Југословенске народне армије у периоду од 1945 – 1995. године.

6. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА

У оквиру периода који је проучаван, од 1945 - 1995. године, постоји велики број истраживања која су се бавила простором физичког васпитања у ЈНА. Углавном су истраживања обухватала структуру војника у ЈНА који нису одвајани на видове и родове.

У *Војном гласнику* (стручни часопис родова војске и служби ЈНА) у септембру 1953. године у броју 9, мајор ЈНА *Јозе Малић* објавио је рад на тему „*Фискултура и спорт у Француској армији*“. Рад је имао за циљ да допринесе развоју физичке културе у ЈНА, јер у том периоду су се постављали темељи организационих облика физичког васпитања у војсци. Посебно, наводи аутор овог рада, се велика пажња посвећивала оним спортистима који су током боравка у Француској армији били успешни у спорту, те су са њима одржавани додатни курсеви по изласку из армије и на тај начин је оспособљено за годину дана 50.000 тзв. „народних спортиста“ који су своје знање даље ширили у народу. Аутор је установио да се у Копненој војсци Француске користио војнички вишебој, који се састојао од следећих дисциплина: прецизно и брзо гађање са формацијским наоружањем, бацање бомби са акцентом на даљину и прецизност, савлађивање стазе препрека дужине 500 метара (са 20 препрека), крос на води на 50 метара са 5 водених препрека, маршевање 10 километара на друму са опремом. Такође постојали су и центри где су се обучавали успешни војници КоВ Француске у трајању од 2 - 6 месеци. Посебну активност Француска армија је имала на међународном плану где је 1948. године формиран на њену иницијативу Међународни савет за војни спорт (*Conseil international du sport militaire*) који је окупио 15 земаља Европе, Африке, Америке и земље Блиског Истока.

У *Војном гласнику* (стручни часопис родова војске и служби ЈНА) у мају 1954. године у броју 5, капетан ЈНА *Боривоје Јовановић* објавио је рад на тему: „*Анализа успеха физичке обуке у једној подофицирској школи*“. Резултати овог истраживања су дати у табели број 1.

Табела број 1- резултати успеха физичке обуке у једној подофицирској школи 1954. године

дисциплина	просек	најбољи	најслабији
трчање 100 метара	14,86 сек	13,0 сек	19,0 сек
скок у даљ	4,11 м	5,25 м	3,15 м
бацање кугле	6,45 м	10,25 м	4,00 м
бацање бомбе	33,87 м	55,00 м	20,00 м

Закључак је био, да су резултати задовољавајући, имајући у виду да су то били младићи од 18 - 20 година и да су недовољно спремни дошли у подофицирску школу, те да се, по аутору, велика пажња мора посветити тим младићима по ступању у армију како би достигли добре резултате потребне за извршавање редовних задатака.

Истраживања факторске структуре физичких способности у нашој земљи на војничкој популацији и за армијске потребе, 1958. године извршили су *Мавер, Момировић и Пађен* („Факторска анализа неких теренских тестова физичке кондиције“), преко факторске анализе 10 теренских тестова физичке кондиције. Аутори су сумњали у егзистенцију физичке кондиције као заједничког фактора који би се могао изоловати из мерних инструмената који имају тзв. физичку кондицију као интенционални предмет мерења. *Исти аутори су 1960. године* („Факторска анализа комбинованог мишићног теста“) извршили факторску анализу комбинованог мишићног теста који је уведен као тест физичке кондиције у нашој армији. Анализа је показала да је тај тест слабо уравнотежен са било којим интенционалним предметом мерења и да у ствари мери пет различитих способности, за које се може претпоставити да представљају снагу и издржљивост појединих мишићних група.

У *Војном гласнику* (стручни часопис родова војске и служби ЈНА) у фебруару 1959. године, капетан прве класе *Раде Раичковић* објавио је рад на тему: „Провера телесне способности регрута по доласку у ЈНА“. У оквиру овог истраживања, провера је извршена на 1.050 регрута, у три дана, резултати су били следећи: згибови – просек 2,92 (задовољавајуће је 6 згибова); поскоци из чучња – 21,04 (задовољавајуће је 30 поскока); скок у даљ из залета – 3,10 метара (задовољавајуће је 4 метра); прелазак преко брвна – 1,5 бодова (задовољавајуће); бацање кугле – 5,30

метара (незадовољавајуће); трчање 6 x 50 метара – 1:11 (незадовољавајуће); проценат пливача је утврђен анкетом и износио је 45%. Закључак је био да се убудуће велика пажња мора посветити предвојничкој обуци и раду у школама, јер су резултати били незадовољавајући, те да се по доласку у армију мора повести рачуна о спровођењу организационих облика телесног васпитања како би се достигли задовољавајући резултати.

У току 1962. и 1969. године у ЈНА (*Андрагошко – социолошка истраживања, Класификација и селекција регрута за ЈНА*), су извршена истраживања која су се односила на узимање основних антрополошких мера, према прописаним постојећим прописима⁶ за регрутовање. Мерена је висина стојећа, телесна тежина и средњи обим грудног коша код осамнаестогодишњака, регрута. Известан корелативни однос дат је кроз два индекса: ухрањеност и развијеност. Обрађени су подаци у свим Републикама у СФРЈ. Упоредјујући податке из 1969. и 1962. године по питању висине стојеће, дошло се до тога, да су разлике по републикама велике, свуда су постојале акцелеративне тенденције. За седам година осамнаестогодишњи регрут порастао је у просеку за 1,82 цм, што је статистички веома значајно. Унутар сваке републике су постојале врло велике разлике у висини регрута посматраних на нивоу садашње територијалне поделе на поједине општине. Највеће разлике су забележене на територији уже Србије (Београд – Трговиште /10,92 цм), а најмање у Словенији (Постојна – Ленарт /5,28 цм). По питању телесне тежине најхетерогеније подручје је била ужа Србија са 10,29 кг разлике, а најхомогенија САП Косово са 4,17 кг разлике.

Мирић (1966) је у свом раду „*Ниво физичке припреме војника и старешина у ЈНА*“ (*према Родићу*⁷), приказао да је истраживање показало недовољан ниво физичке припреме војника и старешина и недовољно стручно организован рад у физичком васпитању. Посебно је било забрињавајуће стање и ниво физичке припреме старешина, код којих се са повећањем година јавља и повећан ниво гојазности, што је уз низак ниво физичке припреме доводило до штетних утицаја на опште здравствено стање припадника ЈНА.

⁶ „Привремено упутство за регрутовање и попуњу у ЈНА“ које је ступило на снагу 1. јануара 1964. године и које је важило до 1972. године

⁷ Родић, Н. (1997). *Утицај физичких способности на војничку способност*. Београд: Војно дело.

Стевановић (1967) је у свом раду „Провере телесне способности војника КоВ-упоредна анализа резултата провере“, објавио резултате провере у једном пешадијском центру на почетку обуке и после шест месеци обуке. Закључак је био, да се резултати провере на крају обуке могу сматрати успешним, те да се види утицај спровођења организационих облика физичког васпитања у току обуке у јединицама КоВ.

Димитријевић (1980) је у својој докторској дисертацији под називом „Израда и провера тренажног програма за брзо подизање физичких способности као специфичне компоненте борбене готовости“, истакао низ података о стању у страним армијама по питању физичке способности. Испитаници, њих 64 (експериментална група - 41, контролна група - 23), су били у завршној фази војне обуке (5 - 6 месеци), били су здрави, а рађени су лабораторијски тестови оптерећења на бициклу ергометру (укупно 5: Astrand тест, Карман тест, аеробна издржљивост, вита максима тест и тредмил по Brucey), те теренски тестови оптерећења (анаеробни тест брзинске издржљивости – 3 x 200 метара са скраћењем паузе; анаеробни тест - 1 минут; вежба наступања јуриша; тестови ПФС према Упутству ЈНА). Програм за брзо подизање физичких способности припадника ОС, који се спроводио 22 дана, 6 пута недељно, у трајању 50 + 20 минута дневно, довео је до следећих резултата: повећања способности за вршење аеробног рада за 16,7%, повећања аеробне издржљивости за 57,0% и аеробног капацитета (физички – радни капацитет) за 16,0%; повећања способности за вршење анаеробног рада за 24,5%, анаеробне издржљивости за 4,4% и анаеробног радног капацитета за 5,0%; повећања извођења борбених дејстава за 10,8%.

Булић (1982) је у свом раду „Факторска структура резултата у моторичком задатку пешадијске препреке“, проучавао факторску структуру резултата на моторичком задатку пешадијских препрека. Резултати овог истраживања су били веома специфични и утврдили су неке од примарних димензија физичких способности који су у основи варибилитета парцијалног или комплексног задатка. Те димензије су биле: брзина решавања комплексних моторичких проблема, тополошки диференциране димензије снаге која је са једне стране мање – више интегрисана са одскоком од тла, а са друге стране и са неким другим примарним димензијама, нарочито са подручја координације.

Тешић (1983) је у свом раду „*Карактеристике војног вишебоја на армијском првенству*“, истраживао спортска такмичења као организациони облик физичког васпитања у ЈНА, а у оквиру такмичења истраживао је неке карактеристике војног вишебоја на армијском првенству, на узорак испитаника од 18 до 35 година живота. Узорак варијабли је обухватио стандардне дисциплине војног вишебоја: 1) пењање уз конопац дужине 7м; 2) бацање бомбе од 500 гр у циљ на даљини од 40 м; 3) скок у даљ из залета и одскоком од ивице скакалишта; 4) савлађивање полигона пешадијских препрека; 5) крос на 2.000 м. Приликом интерпретације сваке од пет дисциплина установљено је, да највећу комплексност има полигон пешадијских препрека, а најмању бомба.

Анализирајући комплекс дисциплина за процену физичке оспособљености припадника ЈНА као део организационог облика физичког васпитања у ЈНА, *Родић (1984)*, је у свом раду „*Процена физичке оспособљености припадника ЈНА*“, процедуром факторске (компонентне) анализе издвојио на основу тестова пет латентних димензија које су дефинисане као: експлозивна снага (релативног и апсолутног типа), брзинска снага (фактор спринта), релативна репетитивна снага и аеробно – анаеробна издржљивост, односно шире релативна мера снаге, регулисане силе и издржљивости. Потврђена је чињеница да до тада примењивани комплекс дисциплина представља модификовани атлетски петобој, сачињен са претпоставком да су неки облици кретања доминантне физичке активности у оружаног борби, те да поједини тестови (дисциплине) не могу без нужних модификација, те се оне могу употребљавати у дијагностичке и прогностичке сврхе. Закључено је, да се аутор послужио методологијом која има још оријентациони значај и према првим достигнућима, када су узимане као фундаменталне човекове физичке способности – способности мишића.

На основу постојећих организацијских, кадровских и материјалних могућности и чињенице да је довољно оценити само четири најважније компоненте физичке способности, које у највећој мери одређују латентне димензије вишег реда, а истовремено су од највећег значаја за извођење свих борбених задатака – покретом, група аутора (*Хофман, Хошек, Лабудовић, Метикош, Момировић, Прот и Родић – 1985*) извршила је конструкцију и валидацију нове батерије од осам тестова за процену физичке оспособљености, у склопу физичке обуке војника, питомаца и старешина ЈНА различите категорије старости.

Родић⁸ (1988) је у свом раду („Валоризација програма за брзо подизање физичких способности војника у ЈНА“), истакао да је осамдесетих година двадесетог века у СФРЈ спроведено неколико истраживања о примени програма за брзо подизање физичке и функционалне способности војника, питомца и жена војника (Димитријевић, Стојић, Тончев, Бановић, Драгичевић, Момировић, Хошек, Метикош и други). Добијени резултати су показали да су специјални програми супериорнији у односу на стандардне. И ако такав краткотрајни програм није посебно релевантан за третман при релативно дужем периоду (3 – 6 месеци) подизања физичких способности, он је због концепције и резултата који су постигнути значајан за експериментални поступак.

Родић (1988) је истраживао повезаност полигона пешадијских препрека, као час физичког вежбања („Повезаност војног полигона са неким моторичком способностима“), са неким физичким способностима, на неселекционисаном узорку испитаника и утврдио је значајну корелацију са латентним димензијама координације и аеробно-анаеробне издржљивости, те донекле и експлозивне снаге.

Завод за превентивну медицину ВМА је 1989. године (Ивковић, Пејић) истраживао и објавио рад „Утицај обуке на развијеност, ухрањеност и физичку способност војника“. Циљ овог истраживања је био да се помоћу основних морфолошких параметара процени антропометријски статус регрута – војника старости 19 година. Затим, да се коришћењем тестова за процену физичких способности испита ниво физичке способности регрута – војника, при доласку у ЈНА и при крају редовне војничке обуке. Резултати оцене физичких способности показали су да је физичка способност младих регрута на нивоу испод просека, а да шестомесечни период обуке у ЈНА не доводи до значајног поправљања таквог стања.

Станић и Машић (1989), су истраживали место и улогу физичког васпитања у ЈНА и психофизичке способности војника ЈНА („Место и улога физичког васпитања у ЈНА“). Проучавањем организационих облика физичког васпитања (јутарње вежбање, часови физичког васпитања, кондиционо вежбање, спортски дан, примењено физичко вежбање и слободне спортске активности) дошли су до податка да војник у оквиру обавезног физичког васпитања има 333 часа или 14,15% од укупног радног времена, док је на служењу војног рока (дневно ангажовање на

⁸Полицијска академија. (1994). *Зборник радова првог саветовања из специјалног физичког васпитања* (страница 118). Београд: Полицијска академија.

обуци је 6 + 2 часа). Месечно је то износило 31 час или 14,14%, а недељно 7 часова или 14,5 %. Надоградњу су чиниле, слободне спортске активности и спортска такмичења која су се изводила у слободном времену, као и примењено успутно вежбање које се реализовало током обуке и вежбовних активности.

Такође, *исти аутори* су истраживали физичку припрему војника приликом доласка у ЈНА и након завршене основне обуке у периоду од 1986 – 1989. године (*„Психофизичке способности војника ЈНА“*). Према подацима, највећи прираст резултата током овог трогодишњег периода постигнут је у дисциплинама склекови на тлу 10%, чучњеви са пушком 9,8%, а најмањи у скоку у даљ 3,8%. У току 1988. године извршена је контролна провера којом су били обухваћени војници из три рода из три различита гарнизона. Утврђено је да, од укупног броја проверених војника 47% војника је дошло са недовољном физичком припремом. Постојећи организациони облици физичког васпитања су сачињавали према овим ауторима 15% времена предвиђеног за целокупан процес борбене обуке и васпитања. Наменско коришћење свих организационих облика физичког васпитања у ЈНА, може довести до побољшања нивоа физичке способности војника ЈНА према Машићу и Станићу.

У оквиру научно – истраживачког пројекта *„Систем образовања и васпитања у оружаним снагама СФРЈ“ из 1990. године*, утврђено је контролним проверама физичке припремљености у више гарнизона ЈНА, да је чак 47% од укупног броја проверених војника у ЈНА дошло са недовољном физичком припремљеношћу. У оквиру овог истраживања, Одељење за војну психологију ВМА је у оквиру свог пројекта *„Утицај психолошких, социолошких и физичких карактеристика војника на успех у обуци и васпитању у ЈНА“*, указала на чињеницу да значајан број војника у ЈНА ступа са испод просечним физичким способностима. Средња оцена за проверу физичке припремљености војника ЈНА за 1988. годину, износила је добар (3). Није утврђена велика разлика између прве иницијалне и друге финалне провере, те да је повећање физичке припремљености војника мало (за ЈНА у целини свега 7 бодова или 9,6%). Истраживања физичких способности на узорку популације војника из читаве ЈНА вршено кроз два мерења, на почетку обуке и након 6 месеци обуке, показала су да је дошло до побољшања резултата у свим дисциплинама, сем у трчању на 1.600 метара. Међутим побољшање је било недовољно, јер су резултати прве провере једва достигали оцену добар, док су резултати већине тестова у категорији довољан (провера је вршена у 8 дисциплина:

кретање наузнак, дизање трупа, чучњеви, полигон препрека, скок у даљ, бацање бомбе, склекови, трчање 1.600 метара, број тестираних је био 1.980 војника). Када су у питању старешине, у оквиру истог истраживања, била је на нивоу врло добар (4).

Павлица (1990), је у својој докторској дисертацији „*Утицај гладовања, уз уношење воде, на психофизичке способности војника у условима тешког физичког рада*“, испитивао показатеље физичке способности мерењем: мишићне снаге шаке, леђа и ногу; фреквенцију срчаног рада; вредности крвног притиска; максималну кисеоничку потрошњу и издржљивост (маршевање - мерење времена у току којег испитаник може да обавља рад интензитета 75% од вредности максималне потрошње кисеоника, до исцрпљења). Испитаници су били припадници једне пешадијске јединице Копнене војске (њих 30), након завршетка основне обуке. Закључак је био, да се након тродневног гладовања и марша који је био спроведен дошло до следећих резултата: редукција телесне масе је била 3,57 кг (1.987 грама воде (56%) и 1.583 грама (44%) телесних ткива); мишићна снага је била смањена после 72 сата за 11% ; смањење рада након 24 сата - 19%, након 48 сати - 36%, након 72 сата - 55%; резултати марша након 24 сата гладовања – за 50 минута се прелазило 4,2 километара, након 48 сати – због смањења издржљивости се прелазило само 3,16 километара, а након 72 сата – прелазило се само 1,19 километара. У нормалним околностима војник се кретао 5 км/сат са 10 минута застанка, уз опрему која је тежила 20 – 22 кг и максималну кисеоничку потрошњу која је била 60-80% од максимално могуће.

Животић - Вановић, М. (1991), је у својој докторској дисертацији под називом „*Физиолошке основе за процену аеробне способности припадника оружаних снага код примене ергометријског степ теста*“, истраживала степ тест, као тест за процену аеробне способности припадника ЈНА, који би се могао користити као валидан за проверу физичких способности војних лица. Аутор *Животић - Вановић* је своје истраживање спровела на 30 испитаника мушкараца (војника), старости 19 - 45 година, извршена су антропометријска мерења, мерења телесне висине, телесне масе, дужине стопала, дужина ноге, тибидјална дужина, кожни набори итд. Степ тест је спроведен и дошло се до следећих резултата: максимални утрошак кисеоника на овом тесту је имао најнижу вредност 2.547 ml/min, а највећа вредност је била 4.156 ml/min. На основу индекса способности, кардио – респираторна способност испитаника се класификује у једну од пет категорија (већи ниво – већа аеробна способност). Закључак је био, да увођење степ теста у систем провере физичке

способности у ОС, морају да претходе испитивања на великом броју војника. Овај тест се показао као врло једноставан, поуздан за примену, јер се испитује велики број особа у кратком временском интервалу, а при том организација теста је једноставна. Резултати оваквог теста, по аутору, представљају истинит показатељ основне компоненте физичке способности као елемента борбене готовости. Аутор наводи, да је аеробна способност, основни и заједнички показатељ у процени физичке способности као елемента борбене готовости.

Институт за медицинска истраживања Војномедицинске академије у Београду је 1993. године (Вановић, Живанић, Селмић, Димитријевић) приступио изради теста за процену аеробне способности свих припадника Војске Југославије, који је заснован на физиолошким принципима („Нов, поуздан и једноставан тест за процену аеробне способности припадника Војске Југославије“). Циљ је био да се утврди тачност и прецизност теста. Испитивање је обављено на укупно 30 мушкараца, старости 19 - 45 година, који су добровољно учествовали на тесту. На тесту су мерени VO₂ max, субмаксимални тест на бициклу ергометру по протоколу Астранда, четири степ теста са различитим оптерећењима. Резултати су били следећи: ергометријски степ тест био је тачна и прецизна метода за одређивање вредности максималне кисеоничке потрошње; резултат теста изражавао се у интернационалним мерним јединицама за аеробну способност, што је пружало могућност да се поуздано процени ниво аеробне способности сваког припадника ВЈ; метријске и друге карактеристике теста су биле такве да се он могао увести у праксу за процену аеробне способности припадника ВЈ.

Завод за превентивну медицину, Институт за хигијену ВМА је 1993. године (Ивковић, Обрадовић, Павлица) истраживао физичку способност и ухрањеност војника пре и после обуке („Физичка способност и ухрањеност војника пре и после обуке“). Испитивање је обављено на 100 војника оклопно – механизоване јединице КОВ ЈНА, на почетку и на крају четворомесечног периода обуке. Резултати испитавања су показали да после обуке није дошло до значајних промена у развијености, ухрањености и мишићној снази испитиваних војника, док је ниво аеробне способности опао. Интензитет војне обуке и физичког вежбања у оклопно-механизованој јединици је био недовољан да би одржао стање физичке способности већине младих војника на задовољавајући начин.

Родић (1993) је истраживао утицај основне војне обуке на физичку припремљеност регрута припадника оружаних снага („*Утицај основне обуке на физичку припремљеност*“). Тестирање је извршено на крају шестомесечне основне војне обуке, на 666 регрута и примењено је шест моторичких тестова за процену ситуационих моторичких способности, утврђених Правилником за проверу и оцењивање физичке припремљености припадника оружаних снага (провера физичких способности војника је био посебан организациони облик физичког васпитања у ЈНА у том периоду). Аутор је установио да војно-стручна обученост и увежбаност немају значајнијег утицаја на квантитативно и квалитативно побољшање моторичких способности.

Перић (2000 - докторска дисертација), је у свом раду „*Настава физичког васпитања у Војној академији КоВ, од оснивања до распада СФРЈ*“, дала велики допринос истраживању наставе физичког васпитања на Војној академији Копнене војске. У овом раду су се истраживали наставни планови и програми физичког васпитања од оснивања Војне академије 1850. године, до распада СФРЈ 1992. године. Такође, приказали су се подаци о реализацији организационих облика физичког васпитања и развоју физичког васпитања на Војној академији Копнене војске у наведеном периоду.

У току истраживања за потребе овог магистарског рада, у Војном архиву Министарства одбране Републике Србије, пронађена су документа из 1898. године о телесној висини, телесној маси и индексу телесне масе регрута Војске Краљевине Србије. Група аутора (*Главач, Донсај, Никић, Вајић, Маринковић, Недељковић*) је на основу ових докумената децембра 2013. године објавила истраживачки рад на међународној конференцији поводом Дана Факултета спорта и физичког васпитања у Београду, под називом „*Телесна висина, телесна маса и индекс телесне масе регрута Војске Краљевине Србије и кадета Војне академије 1898. године и 2013. године*“. Закључак је био, да се у последњих 115 година јавила разлика у висини тела регрута и кадета за 12,55 цм (у корист кадета), маса тела је 14,75 кг већа код кадета и БМИ је већи за 1,54 кг/м². Укупно је измерено 1.800 регрута Војске Краљевине Србије, старости 20 - 22 године и око 800 кадета Војне академије исте старосне доби.

7. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1945 – 1995.

Структура Копнене војске⁹ ЈНА у периоду 1945 - 1995. године. Копнена војска (Ков) је била вид Југословенске народне армије, намењен за вођење борбених дејстава на копненом делу југословенских територија. Тај простор је имао одлучујући значај за одбрану земље и на том простору је било изражено тежиште оружане борбе за све време Другог светског рата и у свим условима, што је опредељивало место, улогу и задатке Копнене војске. Копнена војска је била опремљена савременим наоружањем и војном опремом, која је обезбеђивала велику покретљивост, ватрену моћ, силину удара и заштиту. За извршавање својих задатака Копнена војска је била организована у *јединице* и *установе*. Копнена војска се састојала од *родова*: пешадија, артиљерија, артиљеријско – ракетне јединице против – ваздушне одбране, оклопно – механизоване јединице, инжињерија, атомско – биолошко – хемијска одбрана, веза, граничне јединице, војно осматрање јављање и навођење. *Службе* су биле техничка, грађевинска, интелектуална, саобраћајна, ваздухопловно - техничка служба, органи безбедности, војна полиција, санитет, ветеринарска, финансијска, административна, правна, геодетска, музичка, информатичка.

Јединице Копнене војске су се организовале у тактичке и оперативне јединице и оперативно – стратегијске саставе: *чета, батаљон, дивизион* – основне тактичке јединице, организоване по сталним формацијама и за различите намене, најчешће су биле родовског састава. Батаљон је могао бити састављен од више родова и у том случају је представљао основну здружену тактичку јединицу; *бригада (пук)* – пешадијски, планински, брдски, партизански, моторизовани, механизовани, оклопни, артиљеријски, инжињерија, веза. То су биле најпогодније

⁹ Копнена војска – скраћени назив који је званично био у употреби је био Ков.

јединице за извршавање борбених задатака на копну; *дивизија* – највиша здружена тактичка јединица променљивог састава; *корпус* – оперативна јединица променљивог састава, намењена за извођење на копну; *армија* – стратегијско – оперативна јединица променљивог састава намењена за извођење операција на војишту.

Осим јединица, у Копненој војсци организоване су и *установе*: сектор вида КоВ, управе родова и служби, школе и школски центри, опитни центри, базе, заводи, болнице, амбуланте, рачуноводствени центри.

Карактеристике и организација КоВ 1945 – 1959. По завршетку Другог светског рата основна обележја државе су била прихватање и изградња социјалистичког друштва по угледу на СССР, усвајање доктрине Црвене армије за одбрану земље, те прелазак Југословенске армије на мирнодопске услове. Југословенска армија је своју ратну историјску мисију завршила 15. маја 1945. године, а Копнена војска укључујући и Корпус народне одбране Југославије, била је 95% целокупног састава Југословенске армије. Тај однос се каснијих година задржао и износио је: 1949. године¹⁰ у саставу КоВ и КНОЈ (Корпус народне одбране Југославије) је било 85,3% војника у односу на целокупну ЈА, а 1952. године 82,8% и 1956. године 87,6%. По завршетку рата морала се извршити демобилизација учесника рата, проценити ситуација и одредити укупна јачина снага КоВ у миру и евентуалном рату у односу на укупне снаге ЈА. Требало је одредити величину и однос појединих родова у КоВ, као и њихово удруживање у тактичке и оперативне јединице и оперативно – стратегијске саставе, а све то у складу са потребама и реалним могућностима. Све организацијске промене морале су се реализовати на најекономичнији начин, уз неопходну дислокацију јединица, установа и штабова, уз развијање неопходне инфраструктуре у складу са материјалним и кадровским могућностима земље и армије. Законом донетим 1946. године, била су регулисана основна питања организацијског карактера, утврђена је подела ЈА на три основна вида, чиме је и *Копнена војска дефинисана као вид*. У њој је извршена подела на *главне и помоћне* родове војске, на *службе и специјалности*.

Главни родови су били пешадија, артиљерија, тенковске и моторизоване јединице, инжињерија и коњица, а веза и хемијске јединице су биле прво службе а

¹⁰ Роксандић, Р., Секулић, А., Стојановић, М., Трифони, А., Филиповић, Б., Цигановић, П. и сарадници (1988). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска – књига 3* (страница 12). Сплит: ВИЗ и новински центар.

потом *помоћни родови*. Таква подела на главне и помоћне родове укинута је после 1955. године. Једна од првих мера на плану организацијске изградње КоВ био је *Закон донесен 1946. године*, који је био један од најважнијих прописа организацијске природе у Армији. У јединицама КоВ служили су младићи са навршених 20 година живота, војни рок у јединицама КоВ износио је две, а у јединицама КНОЈ – а три године. Организацијом, формацијом и постепеним опремањем КоВ ЈА, за све родове и службе створена је законодавна и материјална основа развоја. То је омогућило да се родови већ у првим послератним годинама убрзано опремају и усавршавају у техничком погледу. Прво упутство *Ратна служба*¹¹ (превод са руског, издање 1945. године) није верно одражавала тадашње могућности родова КоВ и њихово стање у целини, јер то није било реално за тадашње услове развоја друштва и Армије. Међутим касније објављени *Пројекат упутства*¹² о употреби КоВ и ЈА који је одобрио Врховни комадант и министар народне одбране, 15.12. 1946. године знатно је верније одражавао тадашње могућности, доктринарне погледе и степен развоја КоВ и родова у целини.

Основни закони о устројству војске и морнарице у бившој Југославији донети су после Првог светског рата, да би били допуњени и прерађени у 1931. години. Последња верзија овог закона издата је 27.08.1940. године. Обавеза служења војног рока била је јасно дефинисана¹³, рок служења био је 24 месеца, а почињала је у години када регрут навршава 21 годину живота. Они који су избегавали служење војног рока плаћали су надокнаду, а поред тога они који су избегли служење војног рока, ако су ухваћени пре 40 године живота, служили су 3 године војни рок. Скраћени војни рок од 12 месеци имали су ученици који су завршили средњу школу и младићи који су завршили факултете. Способност за војну службу била је регулисана правилником из 1932. године, који је важио до почетка Другог светског рата. Посебно је постојала ригорозна оцена физичке развијености, тако да је велики проценат (чак и до 40%) регрута био оцењиван као привремено неспособан по овом основу. После Другог светског рата, 18. јуна 1946. године Министарство народне

¹¹ Роксандић, Р., Секулић, А., Стојановић, М., Трифони, А., Филиповић, Б., Цигановић, П. и сарадници (1988). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска – књига 3* (страница 46). Сплит: ВИЗ и новински центар.

¹² Роксандић, Р., Секулић, А., Стојановић, М., Трифони, А., Филиповић, Б., Цигановић, П. и сарадници (1988). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска – књига 3* (страница 46). Сплит: ВИЗ и новински центар.

¹³ ВМА. (1972). *Андрагошко-социолошка истраживања - Класификација и селекција регрута за ЈНА*. Београд: ЈНА.

одбране Југословенске армије издало је *Упут за регрутовање*, који је важио до 24. фебруара 1950. године и имао је карактер привременог упутства. Године 1950. издат је нов *Упут за регрутовање у Југословенској армији*. Једна од битних карактеристика регрутовања, по овом систему била је тзв. „претходно регрутовање“. Поред осталог, комисија на претходном регрутовању требала је да изврши процену физичке способности дотичног лица, на основу тога доносила се одлука да ли такво лице треба или не треба позивати на редовно регрутовање, која лица треба послати на лечење о државном трошку да би се оспособили за редовно регрутовање. Овом приликом комисија је и предлагала род – службу, без обзира на потребе армије. Претходно регрутовање обављало се у години када омладинци навршавају 19. годину живота. Редовно регрутовање обављало се у години када регрути навршавају 20 година живота. Оцењивање физичке способности вршило се по *Правилу о оцењивању способности за војну службу у ЈА*, на основу кога је вршено и претходно регрутовање. Оцена комисије могла је бити: способан, ограничено способан, способан само за физичке радове, привремено неспособан и стално неспособан. Код одређивања рода – службе узимало се у обзир: занимање, разрез, оцена способности и знања важна за оружане снаге. Поменути *Упут* и *Правило за оцењивање способности регрута* важио је до 1963. године.

Са доласком првих регрута 1946. године у КоВ ЈА јавили су се многи проблеми по питању извођења обуке и васпитања: интензиван рад на оспособљавању старешина на општеобразовном плану и стручном оспособљавању, описмењивање великог броја неписмених војника, лоши услови смештаја, нису постојала адекватна правила и упутства за обуку. Први наставни, али привремени планови и програми за борбену обуку и васпитање војника КОВ ЈА донети су 1945. године. Већ 1946. године у наставним плановима и програмима које је донео Генералштаб, а припремила их је Наставна управа, дефинисани су и утврђени неки основни наставни и материјални критеријуми за обуку. Обука код већине јединица је извођена у условима пуне борбене готовости. *Директива*¹⁴ за обуку и васпитање издата је 1947. године, а уз њу и нови планови и програми и упутства за обуку и васпитање. Обука је трајала 10 месеци, а дневно наставно радно време 8 часова у летњем и 7 часова у зимском периоду. Почетком 1948. године време обуке је

¹⁴ Роксандић, Р., Секулић, А., Стојановић, М., Трифони, А., Филиповић, Б., Цигановић, П. и сарадници (1988). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска – књига 3* (страница 54). Сплит: ВИЗ и новински центар.

продужено са 10 на 11 месеци. Обука се изводила у три фазе: обука појединца, одељења, вода у трајању од 7 месеци; обука чете, батаљона у трајању 3 месеца; обука у саставу пука и бригаде као здруженом саставу родова КоВ. Крајем 1947. године почели су да пристижу први школовани официри који су завршили двогодишње школовање у родовским официрским школама, као и официри који су били на школовању у СССР. Упоредо са превођењем руских правила и упутстава приступило се и изради сопствених, која су писана на основу добијених руских правила и упутстава, али прилагођена условима и искуствима ЈА. Само за потребе пешадије у прве три послератне године написано је и издато 39 борбених и техничких правила и упутстава и друга наставно – образовна литература.

У периоду од 1948 – 1951. године дошло је до политичке кризе која је нарушавала ФНРЈ, а самим тим и ЈНА (од 22.12. 1951- уместо ЈА, назив је био ЈНА). Таква спољна и веома тешка економска ситуација у земљи подстакла је одговорне војне и политичке факторе у Југославији да приступе новим доктринарним и организацијским опредељењима и да дефинишу стратегију и тактику развоја оружаних снага. Основу за даље јачање ОС ЈНА иницирани су *Законом о народној одбрани* и *Законом о служби у ЈНА* који су донети 1955. године, а затим 1958. године доношењем *Доктрине општенародног рата*.

Школовање кадра КоВ. У току 1947. године школовање прве класе двогодишњих родовских школа завршило је 2.839 питомаца и око 5.000 официра једногодишње родовске војне школе. Око 5.100 старешина школовало се у СССР, а у току 1947. из СССР пристигло је са школовања 2.200 старешина. У 1948. години се на школовању затекло у СССР, 1.946 питомаца и старешина, од којих се после резолуције Информбироа у земљу вратила 1.582, док су у СССР остала 342 официра и питомца¹⁵. Од средине 1948. године од изласка резолуције ИБ, ЈНА се ослонила на сопствене снаге у смислу школовања кадра у својим школама, мада се у каснијем периоду пракса школовања старешина ЈНА у страним земљама наставила.

¹⁵ Роксандић, Р., Секулић, А., Стојановић, М., Трифони, А., Филиповић, Б., Цигановић, П. и сарадници (1988). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска – књига 3* (страница 224). Сплит: ВИЗ и новински центар.

7.1. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1945 – 1959.

Систем наставе физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду од 1945 – 1995. године, може се посматрати као део обуке и васпитања који се одвијао у условима армијске организације и пре свега, за њене специфичне потребе. По завршетку Другог светског рата, оружане снаге ФНРЈ су биле у фази стварања и прилагођавања обуке и васпитања условима које су диктирали пре свега материјални и организациони аспекти у којима се ЈНА тада развијала. На основу наређења, извештаја и директива који се могу наћи у Војном архиву¹⁶, може се стећи увид о начину на који су се уводили, развијали и реализовали организациони облици физичког васпитања у наведеном периоду.

У периоду од 1945 – 1995. године, у Копненој војсци и ЈНА, у употреби су били различити називи за физичко васпитање: *фискултура, телесно васпитање, телесно вежбање, физичка васпитање, физичко вежбање, физичка обука*. Сам назив *физичко васпитање у Копненој војсци (и ЈНА)* је обухватао широк простор који се може слободно, из данашњег угла, назвати *физичка култура*. У овом периоду у употреби су била упутства за телесно васпитање, физичко васпитање, физичку обуку, која су била намењена непосредним извођачима наставе физичког васпитања – наставницима. Свако од ових упутстава је обухватало програмске садржаје из области физичког васпитања са детаљним методичким упутствима о начину организације и реализације постојећих програма за све организационе облике физичког васпитања.

У плановима и програмима борбене обуке и васпитања војника и јединица КоВ у ЈНА, сваки од организационих облика физичког васпитања је имао тачан фонд часова и план реализације. Управе родова КоВ су, свака за себе, на основу Директива за борбену обуку и васпитање (ГШ или МНО) одређивала фонд сати физичког васпитања, а на основу тога је вршена расподела фонда на организационе облике физичког васпитања. Програмски садржаји су се користили из упутстава и програма које је у то време користила ЈНА, наравно у складу са фондом сати. Разлика је била у фонду сати по родовима и службама у оквиру КоВ (у зависности

¹⁶ Војни архив Министарства одбране Републике Србије (некада је назив био АВИИ: Архив војно – историјског института Министарства одбране Републике Србије у Београду).

од њихове намене тј. специјалности), док су програмски садржаји приближно били исти, што ће бити наведено у делу који се тиче планова и програма физичког васпитања јединица КоВ у овом периоду. Физичко васпитање у КоВ ЈНА 1945 - 1959. године, било је базирано на следећим организационим облицима: *јутарње вежбање, час физичког вежбања, час физичке обуке за старешине, провера физичких способности, слободно поподневно вежбање, спортска делатност и јавни наступи (такмичења, слетови, штафете)*. Организациони облици физичког васпитања у КоВ су се користили од самог почетка оснивања оружаних снага, док су се неки облици водили само у плановима и у пракси нису заживели у овом периоду, те су с времена на време били и укидани и поново увођени попут часа физичког вежбања за старешине. На снази су били приручници, упутства, програми, који су издавани од стране Министарства народне одбране Федеративне Народне Републике Југославије, Генералштаба ЈНА и Савезног секретаријата за народну одбрану (ССНО).

Крајем 1945. године формирана је Трећа наставна управа ГШ, у оквиру које је постојао *Одсек за физкултуру (XI одсек)* у формацијском саставу који је био планиран од 4 официра (од којих су само 2 била на дужности). Формирани одсек је имао циљ да обезбеди планску и систематску наставу физичког васпитања у војним јединицама, школама и училиштима. Касније су уведени физкултурни одбори и физкултурни референти који су имали задатак на унапређењу наставе по питању планирања, реализације и организације.

7.1.1. Јутарње вежбање у периоду 1945 – 1959.

Програм физичког вежбања у КоВ ЈА у периоду од 1945-1959. године (као и у целокупној ЈА) у трупним јединицама, војним школама и училиштима спроводио се кроз јутарња вежбања. *Јутарње вежбање*¹⁷ се изводило свакодневно, у трајању од 20 минута пре доручка, по водовима под руководством десетара. На јутарњем вежбању изводиле су се следеће вежбе: кретање ходом и трчећим кораком,

¹⁷ Јутарње вежбање се први пут помиње у српској војсци у 1867. години – Министарство војно, државна штампарија издала је „Извод из пешачких правила“ где се на странама од 8 – 15 објашњавају вежбе тј. „телесна вежбања“.

„зарјатка“¹⁸ – руски термин за сплет вежби обликовања и елементарне игре. Циљ вежбања је био да се организам што боље припреми за дневни рад.

*Наређење*¹⁹ друга Тита из 1945. године о начину и обуци Југословенске армије садржи и наређење о организацији физичког васпитања у војсци. Између осталог друг Тито је навео: „Физичко васпитање развија гинкост војника и омогућава им да савладају све тешкоће“, те су припадници Југословенске армије физичко васпитање уврстили у свакодневне обавезе, дајући им практички значај борбене обуке. У тачки 2. овог наређења предлаже се, да се искористе искуства Црвене армије по питању организације борбене обуке и васпитања војника, док се у тачки 5. истог наређења даје упутство о изградњи вежбалишта, полигона препрека, те вежбалишта за борбу прса у прса. Овим наређењем друга Тита од 05. јуна 1945. године у тачки 7 се прописује *увођење* гимнастичких вежби после устајања (*јутарње вежбање*) у трајању од 20 минута, те је било потребно у ту сврху израдити специјално гимнастичко упутство.

*Наређењем*²⁰ генерала Коче Поповића од 14. септембра 1945. године прописано је да до краја октобра 1945. године, за време предвиђено за обуку буде издвојено пре подне четири часа за војничку обуку и два часа за политичку обуку, те да се сваког јутра обавезно изводи *јутарња гимнастика (вежбање)* у трајању од 20 минута. Јутарње вежбање се изводило одмах по устајању у трајању 15 - 20 минута (у зависности од тога да ли се користила и игра или не). Задатак јутарњег вежбања је био да разигра и загреје тело, пробуди добро расположење, подстакне лепо и правилно држање тела и потпуну природну покретљивост тела. Изводило се по плану, одело за вежбање је одређивао командир, а место извођења је било унапред одређено.

Садржај јутарњег вежбања по плану је био: кретање 8 минута (ходање - трчање), вежбање у месту 7 минута и 5 минута је у плану била игра. Распоред јутарњег вежбања је био као у табели број 2.

¹⁸ Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 2.

¹⁹ Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, К-279, фасцикла 01, 001/001.

²⁰ Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, К-279, ф-02, 006/001, 14.09.

Табела бр. 2 – План јутарњег вежбања из 1946. године за род - пешадију (КоВ)

ПРВА ТРИ МЕСЕЦА	ДРУГА ТРИ МЕСЕЦА
<p>понедељак -кретање брзим и трчећим кораком 8 минута (из прве варијанте јутарњег вежбања) -вежба са пушком 7 минута (друга варијанта јутарњег вежбања)</p>	<p>понедељак -исто-</p>
<p>уторак -кретање према варијанти 1 јутарњег вежбања . маршевски и трчећи корак; -јутарње вежбање 7 минута -<i>зарјатка</i></p>	<p>уторак -исто-</p>
<p>среда -као понедељак</p>	<p>среда -кретање 12:12 на 2 км по варијанти 4</p>
<p>четвртак -кретање 12:12, варијанта 4</p>	<p>четвртак -као понедељак-</p>
<p>петак -као понедељак</p>	<p>петак -као уторак-</p>
<p>субота -као уторак</p>	<p>субота -као среда-</p>

Јутарње вежбање се примењивало у четири варијанте, у зависности од периода обуке и временских услова: прва варијанта - маршевски и трчећи корак (комбинација), друга варијанта - јутарње вежбање са пушком, трећа варијанта - „*зарјатка*“, четврта варијанта - кретање 12:12 (12 корака ходом, 12 корака трчећи – на овај начин се прелазило за сат времена око 10 километара);

Прва варијанта јутарњег вежбања се изводила под називом – *маршевски и трчећи корак*. У овој варијанти маршевским кораком (ходајући корак), 100 метара се прелазило са 115 - 125 корака у зависности од дужине корака (75 – 80 цм). Пушка се држала у десној руци, на средини на ојачаном делу у водоравном положају и мењајући положај пушке пребацивањем из руке у руку, а пушка се могла држати и у положају *за борбу готовс* при том мењајући руке када се пушка носи. Трчећи корак се изводио према следећој табели: прва варијанта јутарњег вежбања

Табела бр. 3 – план јутарњег вежбања из 1946. године за род – пешадија КоВ

Норма кретања	Време у минутима - свега									
	1а	2а	3а	4а	5а	6а	7а	8а	ходом	трчећи
прва два месеца	100м-ходом	160м-трчећи	100м-ходом	160м-трчећи	100м-ходом	180м-трчећи, 200м-ходом	180м-трчећи, 200м-ходом	180м-трчећи, 200м-ходом	5мин-500м	3мин-500м
друга два месеца	100м-ходом	350м трчећи		200м-ходом		350м -трчећи		100м-ходом	4мин-400 м	5мин-700м
после 4 месеца обуке	100м-ходом	350м трчећи		100м-ходом	550м-трчећи			100м-ходом	3мин-300м	5мин-900м

Такође јутарње вежбање се изводило и са пушком. Ово је била друга варијанта извођења јутарњег вежбања. Састојало се од четири дела: махања са пушком, чучњеви са пушком, сукање трупа и савијање трупа – завршетак.

Оно што је било карактеристично је, да је увођење јутарњег вежбања, као организационог облика физичког васпитања у КоВ (и ЈНА) почев од 1945. године своје темеље нашло у руским вежбама обликовања које су се називале „зарјатка“²¹. Ово је била трећа варијанта извођења јутарњег вежбања. Ово вежбање се састојало од простих вежби којих је било 16, изводиле су се сваког јутра од 10 - 12 пута. После потпуног увежбавања ове врсте вежбања, задатак је био да се покрети изводе око 80 у минути и то 10 - 12 пута без прекидања.

Четврта варијанта јутарњег вежбања је било кретање 12:12. Изводило се наизменично кретање 12 корака ходом, 12 корака трчећи. Кретање се изводило у десетинама, које су се кретале на одстојању. На овај начин се прелазило за 60 минута 10 километара без великог напрезања.

Јутарње вежбање у КоВ у летњем наставном периоду 1947. године, који је прописао Генералштаб ЈА²², изводило се сваког дана одмах после устајања и трајало је 20 минута, а одвијало се под руководством четних старешина. Задатак јутарњег вежбања је био да пробуди све мишиће и органе те да их припреми за дневни рад, да

²¹ Погледати ПРИЛОГ 1 који се налази на крају рада.

²² Војни архив МО РС. (1947). Фонд ССНО, К-280, фасцикла 02, 002/001, страна 2.

повећа циркулацију крви и загреје тело, да створи код војника добро расположење итд. Јутарње вежбање је започињало кретањем 8 минута (норме кретања су биле предвиђене: прва два месеца кораком 5 минута – 500 метара, трчећи 3 минута - 500 метара; друга два месеца кораком 4 минута - 400 метара, трчећи 4 минута - 700 метара; после четири месеца кораком 3 минута - 300 метара, трчећи 5 минута – 800 метара), вежбе на месту 7 минута, игра 5 минута. Распоред јутарњег вежбања се изводио по плану и по данима: понедељак, уторак, четвртак и петак – кретање 8 минута према таблици, вежбе у месту 7 минута, игра 5 минута. Редослед вежби је могао бити и промењен: вежбање у месту, кретање, игра (могла се задати вежба кретања уз песму). Средом су се радиле следеће вежбе: кретање 12:12 до 2 километара, два старта на 30 метара, кретање вољним кораком уз песму. Суботом и недељом су се изводиле на јутарњем вежбању игре и вежбе: разношке преко вежбача, ношење друга, теренски скокови и кратке штафетне игре. Затим су се радила и кретања маршевским (ходним) кораком и кретања трчећим кораком, кретања 12:12 (маршевским и трчећим кораком), проста вежба из комплекса за значку фискултурника (6 делова), затим први комплекс гимнастичких простих вежби од 7 вежби и завршна вежба.

Већ 1951. године *Наређењем*²³ Четврте управе, од 12 септембра пов. бр. 1790, постепено се почело увођењем новина стечених на властитим искуствима тако да је било регулисано да се јутарње вежбање изводи после намештања кревета. На тај начин се постепеније прешло на вежбање, а истовремено су отклоњене мањкавости око намештања кревета након повратка са јутарњег вежбања. Истим наређењем одређено је да се при температури од - 10° и нижим, не изводи јутарње вежбање напољу, а ако је температура до - 10°, а да при томе не дува ветар и нема падавина, јутарње вежбање се морало изводити у дневном оделу, без капе и опасача.

И јутарње вежбање је често трпело промене. Уочаване су слабости приликом његовог извођења, а те слабости су биле: веће одсуствовање неких војника са тих вежбања (курири, писари, редари, пожарни, дежурни). Ипак јутарње вежбање се изводило по старом што се тиче временског извођења, а измене у програму су наступиле *Директивом*²⁴ пов. бр. 60/53 за обуку у 1953/54. години. Вежбе су биле састављене по сплетовима: сплет простих вежби, сплет вежби са пушком и сплет вежби са теретом. Сваки сплет се састојао од 8 до 10 вежби од 4/4 такта. На првим

²³ Војни архив МО РС. (1951). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 11.

²⁴ Војни архив МО РС. (1953). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 15.

часовима вежбе су се изводиле по 4 такта, а на наредним часовима број извођења се повећавао до 12 тактова.

Од 1956. године јутарње вежбање се изводило свакодневно у трајању од 20 минута, осим празником по *Наређењу*²⁵ Четврте управе ГШ ЈНА.

Основне карактеристике јутарњег вежбања као организационог облика физичког васпитања у периоду 1945-1959. године су биле следеће:

- ✓ Јутарње вежбање као организациони облик физичког васпитања је уведен *Наређењем* друга Тита од 1945. године и радило се после устајања у трајању од 20 минута, пре доручка, сваког дана осим недеље;
- ✓ Темељи јутарњег вежбања су били на руским вежбама обликовања „зарјатка“ који су се примењивали у Армији СССР.
- ✓ Јутарње вежбање се примењивало у четири варијанте, у зависности од периода обуке и временских услова: прва варијанта - маршевски и трчећи корак (комбинација), друга варијанта - јутарње вежбање са пушком, трећа варијанта - „зарјатка“, четврта варијанта - кретање 12:12 (12 корака ходом, 12 корака трчећи – на овај начин се прелазило за сат времена око 10 километара);
- ✓ За извођење јутарњег вежбања тачно је било одређено место за рад, а командир је одређивао начин одевања за вежбање;
- ✓ У току 1951. године *Наређењем* Четврте управе ГШ, јутарње вежбање се изводило после намештања кревета и на температурама до -10° се изводило напољу, а ако је температура била нижа јутарње вежбање се није изводило;
- ✓ *Директивом* из 1953. године промењен је садржај јутарњег вежбања, нови је обухватао: сплет простих вежби, сплет вежби са пушком, сплет вежби са теретом;
- ✓ Од 1956. године јутарње вежбање се није изводило празником.

²⁵ Војни архив МО РС. (1956). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 002/001, страна 28.

7.1.2. Час физичког вежбања у периоду 1945 – 1959.

Часови физичког вежбања у КоВ²⁶, у тој првој послератној 1945. години, извођени су у трајању од 40 минута. У *уводном делу часа*, ради загревања организма, извођена су кретања ходом и трчећим кораком, а и вежбе обликовања. У *главном делу часа* обрађиване су неке од ових тема: борба прса у прса, атлетика, вежбе на справама и одбојка. У *завршном делу часа* извођене су елементарне игре, са ходањем уз песму. Планом је било предвиђено да се часови физичког васпитања изводе 2 - 3 пута недељно. Наставу су изводили командири водова и десетари, јер се главни део часа изводио по одељењима, уз свестрану помоћ физкултурних рефераната домова (клубова).

Програм физкултуре у Југословенској армији, који се примењивао и у КоВ из новембра 1945. године, који је издао Генералштаб Југословенске армије, обухватао је: вежбе обликовања („зарјатка“), борбу прса у прса („рукопашни бој“), атлетику, вежбе на справама и одбојку²⁷. У допису уз програм била је дата и сугестија да се у слободно време организују такмичења у атлетици, боксу, рвању, фудбалу, кошарци и пливању, са сугестијом да морају да постоје услови за организацију такмичења. Приручник за гимнастику, атлетику, бокс и рвање из 1951. године одобрен од стране Генералштаба Југословенске армије (Четврта управа) обухватао је програмске садржаје који су били важан део физичке обуке предвиђене програмом у оквиру часа физичког васпитања војника КоВ ЈНА.

Часови обавезне наставе физичког васпитања²⁸ (пешадија КоВ – 1946) су трајали 50 минута. Њима су руководили водни официри и командири чета, односно они руководиоци, који су били задужени за рад по обавезној физкултури. Градиво обавезне наставе физичког васпитања је било подељено у летњем периоду на 3 задатка: *борба прса у прса (рукопашни бој)*, *атлетика* и последњи задатак је био *пењање, прескоци запрека и равнотежа*. На први део одлазило је 20 часова, а за остало по 10 часова. Допуна до пуног наставног фонда од 78 часова, од 28 часова служила је за усавршавање и побољшања норми у оквиру часова физичког вежбања. Само извођење часова физичког вежбања из ова три задатка требала су ићи упоредо,

²⁶ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 20* (страна 255). Београд: ВИНЦ.

²⁷ Војни архив МО РС. (1956). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 002/001, страна 28.

²⁸ Војни архив МО РС. (1946). Фонд ССНО, К-279, фасцикла 04, 002/001.

за први задатак по два часа одједном (100 минута), а за други и трећи задатак по један час (50 минута). Иначе вежбалишта су била опремљена, тако да су се са успехом сви часови реализовали. У оквиру првог задатка на десетом часу поред рада са пушком, разоружавања нападача наоружаног ножем радила се и вежба *кретања на стази од 150 метара (савлађивање препрека)*. У оквиру ове вежбе извршаване су следећи кретни задаци: пузање четвороношке потрбушке 20 метара, претрчавање преко брвна 8 метара дугог и на 1.5 метара од земље, прелаз преко ниског плота 0.8 метара високог нагазним скоком, прелаз преко плота високог 1.35 метара, бацање три бомбе у ров или ограђени простор 2x8 метара на удаљености 35 метара, слободан прескок преко плота од шибља 0.8 метара високог, прескок преко рова од 2 метара, рад са пушком у простору до циља (две лутке – убоди (сноп), удар на трећу лутку кундаком), прелаз преко циљне црте на 150 метара. Стаза од 150 метара је узета из норми за такмичење за фискултурну значку „ЗРЕН“, а додељиване су: бронзана значка за норму 1 минут 50 секунди, за сребрну значку 1 минут 40 секунди и за златну 1 минут 30 секунди, при томе требало је савладати тачно све препреке и имати један погодак бомбе у ров. На часовима другог задатка из атлетике рађена су: трчања, скакања, ношења, бацања ручне бомбе. На часовима трећег задатка изводила су се: пењања, прескоци запрека и равнотежа.

По посебном *Упутству*²⁹ вршена је обука у пливању. Настава у пливању је спровођена у оквиру часова физичког васпитања, али фонд сати није улазио у фонд од 78 часова који је био предвиђен за пешадију у 1946. години. Водене запреке су на терену задржавале и заустављале јединице у покрету, проузроковале често велике људске губитке, јер људство није било увежбано у пливању и прелажењу водених препрека, па се обука у пливању прописивала као обавезна за све јединице ЈНА, а самим тим и припаднике КоВ. У ту сврху команде јединица и фискултурни одбори су имали задатак да обезбеде довољан број пливалишта и река за обуку. Парола ЈА у то време је гласила: *Сваки борац писмен – сваки борац пливач*. У обуци непливача изводиле су се следеће вежбе: навикавања на воду, савлађивање страха од воде, вежбање дисања, гледања у воду, положај тела у води. Затим су војници обучавани у начинима пливања и посебним задацима: прсни стил, пливање на бок, краул пливање, пливање на леђима, скокови у воду на главу, роњење, обука пливача у прелажењу преко воде, помоћ дављенику, транспорт дављеника, прва помоћ

²⁹ Војни архив МО РС. (1946). Фонд ССНО, К-279, ф-04, 002/001, страна 48-61.

дављенику. Посебне мере су предузимане по питању обезбеђења пливалишта и организације обуке (плитак простор, спора вода, дубина не већа од 1.5 метара, ограђено пливалиште, означена опасна места, означен простор за непливаче, изграђен торањ за скокове висине 3 и 5 метара, где је било потребно да дубина воде буде 4 метра, обука у прелажењу водених препрека извођена је на пливалишту). Посебна пажња се посвећивала методичким упутствима, реду, дисциплини и безбедности на пливалишту. Дужност дежурног командира је била да обезбеди и руководи спасилачком службом која се састојала од пливача, веслача и једне или две групе за спасавање и давање прве помоћи. На сваких 100 људи, потребно је било обезбедити један чамац, три пливача – рониоца, 4 ауто гуме, 2 конопца дужине 30 - 35 метара са пловком на једном крају. Обавезно је било присуство лекарске службе. Смотра и оцена обуке у пливању изводила се на 50 метара дугој стази. Оцене су биле: одлично - препливати у оделу са пушком преко леђа 50 метара, добро - препливати 50 метара вучењем за канап замотка од шаторских крила, са оделом и оружјем, просечно - препливати 50 метара без одела. Правило је било да ко не преплива за просечно и добро, мора поново да плива за просечно, па ако не преплива добиће слабу оцену. Оцена у пливању десетине, вода, чете, батаљона и бригаде давала се: одлична - ако је 60% бораца постигло оцену одличан, 20% бораца просечно, а највише до 10% слабо; добро - 60% бораца одлично и добро, а највише 15% слабо; просечно – ако је највише 20% бораца добило оцену слабо. На крају обуке организовано је и такмичење које је обухватало: такмичење на 50 и 100 метара слободни стил; штафета 4 x 50 метара слободни стил; 50 метара у оделу са пушком; скокови са 3 и 5 метара висине; прелажење на 50 - 100 метара.

Те прве послератне године, 1945. и 1946. година, биле су веома значајне јер су се стицала прва сопствена искуства о томе како да се што организованије и систематски ради на физичком васпитању, у склопу борбене обуке у јединицама и командама. Већ следеће 1947. године³⁰ сачињен је нови *Програм* физичког васпитања, у коме је детаљно прописан и по часовима тачно разрађен садржај рада на сваком часу³¹. Међутим и тада се осећала мањкавост у већем ангажовању команди да се настава изводи систематски и плански. Она је највећим делом била препуштена физкултурним руководиоцима, док су команде насупрот томе биле

³⁰ Погледати ПРИЛОГ 2 који се налази на крају рада.

³¹ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 20* (страница 256). Београд: ВИНЦ.

много више ангажоване око припрема за спортска такмичења, јер се на основу успеха на тим такмичењима и даље ценио рад на пољу физичког васпитања у тим јединицама. Такав начин наставе физичког васпитања примењиван је све до јануара 1950. године. Једини изузетак је да 1949. године³², долази до *промене* у дужини полигона пешадијских препрека, уместо 110 метара, стаза је *износила 150 метара и имала је 8 препрека*. Мада су у физичкој активности у КоВ (а и целе ЈА) до 1950 године остварени значајни резултати по питању организације и реализације физичког васпитања, ниво који је био постигнут није био задовољавајући, нарочито старешинског састава. То је константовано у анализи³³ Генералштаба ЈА. У 1949. години часови физичког вежбања (обуке) изводили су се 2 пута недељно по 45 минута, изводили су их командири водова који су припремани од стране помоћника начелника за физкултуру. *Програм* који се тада спроводио за часове физичког вежбања је садржао: вежбе обликовања, атлетику, вежбе на справама, савлађивање стазе препрека 150 метара, борба прса у прса, бокс, рвање, елементарне игре, спортске игре и пливање (ако су постојали услови).

Градиво (теме) за програм физичког вежбања до 1950. године узимане су из приручника совјетске армије који је обухватао 13 предмета за целокупну обуку војника совјетске армије (један од предмета је био физичко вежбање). Из совјетске армије из програма физичког вежбања су преузети следеће теме и начини вежбања: зарјатка, рукопашни бој, борба прса у прса. Пошто је проучен програм физичког вежбања у америчкој, енглеској и совјетској армији те стечена властита искуства кроз наставу физичког васпитања, већ у наредним годинама извршен је избор наведених тема за програм физичког васпитања. Ради побољшања физкултурне делатности, а и да би се постигли што бољи резултати у физичкој кондицији целокупног састава армије, водећи рачуна да се иде у корак са реорганизацијом физкултурне делатности у ФНРЈ, спроведена је реорганизација физкултурне делатности и у ЈА. Основни методи рада су били: демонстрација и практично вежбање, извршена је децентрализација у настави из физичке обуке и у спортским такмичењима и масовним физкултурним приредбама. Посебном Директивом о обуци и васпитању, регулисано је било да су за наставу физичког васпитања одговорне команде јединица, управе школа и установа, које су имале за циљ да се

³² Погледати ПРИЛОГ 3 који се налази на крају рада.

³³ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 20* (страница 256). Београд: ВИНЦ.

ангажују путем часова физичке обуке и војне обуке и да се на тај начин подигне ниво физичке способности војника ЈА. Тај заокрет је учињен 1950. године када су укинута формацијска места помоћника начелника за физкултуру у командама дивизија, бригада и пукова, па је организација и спровођење физичке обуке у трупи пренета у надлежност наставних органа који су поред својих редовних дужности имали задатак да подстичу развој физичког васпитања у духу добијених упутстава.

Да би се што боље остварио нови план и програм физичке обуке у трупи³⁴, наређено је да се из предмета физичка обука (физичко васпитање) изостави обука у начину борбе пушком са бајонетом и у начинима борбе аутоматом³⁵. Ти начини борбе извођени су у склопу предмета стројева обука. Такође унете су и новине да се у програм физичке обуке *унесу основе спортских игара*³⁶: одбојка, рукомет, борбе за лопту и игре између две ватре. Часови физичке обуке би по новом садржали методски правилно комбиновање вежби из целокупног предвиђеног програма физичке обуке, а не посебно по темама из атлетике, гимнастике итд.

У току 1953. године Фискултурно одељење Генералштаба, израдило је *нову стазу препрека дужине 240 метара на којој је било 18 препрека*: жичана мрежа, шибље 80 цм, тараба висока 2 метра, брвно дуго 6 метара, две греде, скеле, водоравне лествице, жичана ограда, вратило, комбиноване лестве, три греде, отвори-врата-прозори, тунел, пањеви, ходник, нагнута тараба, греда 80 цм и ров 2 - 3 метра. На овој стази наставу је могла да изводи цела чета. Ипак тај нови програм физичке обуке који је почео да се примењује у трупи, био је преопширан, а имајући у виду мали број часова и недовољан кадар, он се није могао у потпуности савладати. То је одмах уочено па је у *Директиви за васпитање и обуку*, наложено да се садржај наставе физичког васпитања још више сузи и прилагоди тадашњим кадровским и материјалним могућностима. Тежиште рада било је усмерено на атлетику, препреке, борење и обуку непливача. У циљу побољшања физичке способности припадника ЈНА 05. марта 1953. године генерал - пуковник Пеко Дапчевић начелник ГШ, је издао *Наређење* пов. бр. 415³⁷ у коме се наређује да се у важећим формацијама пукова уведе један официр помоћник начелника штаба за физичку обуку.

³⁴ Нови план се односио на 1947. годину, до тад се примењивао стари план из 1945. године по коме су теме преузете из совјетске армије и у њему су се борба прса у прса и начини борбе са аутоматом изводили у оквиру предмета физичко вежбање; по новом плану наведене две теме су се изводиле у оквиру предмета СТРОЈЕВА ОБУКА.

³⁵ МНО. (1947). *Борба прса у прса - тачка 8-31 привременог упутства*. Београд.

³⁶ Војни архив МО РС. (1952). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 17.

³⁷ Војни архив МО РС. (1953). Фонд ССНО, К-0093, фасцикла 01, 017/001, страна 14.

У току 1954. године извршене су бројне анализе које су се бавиле мањкавостима наставе физичког васпитања. Уочено је да су помоћници начелника штаба за физичку обуку премало учествовали у планирању и извођењу припрема са командирима одељења. Од вежби прописаним програмом, најбољи резултати су постигнути у савлађивању препрека, нешто слабији су били резултати из атлетике и пливања, а врло слаби на справама и борењу. Смучање се скоро није ни спроводило због недостатка смучки и опреме.

Од формирања Управе за ванармијско војно васпитање, у КоВ ЈНА (као и у целу ЈА) уведена је у предвојничку обуку, за сеоску и радничку омладину, физичка обука (часови физичког васпитања). До 1954 године било је предвиђено 27 часова, а од те године број часова је повећан на 35 часова. Поред тих часова физичког васпитања омладинци су за време логоровања изводили јутарње вежбање. Градиво за ту обуку узето је углавном из програма који је прописан за трупу али је био нешто лакши и прилагођен узрасту. Намера је била да се омладинци боље упознају са физичком обуком у Армији, а основно је било да се што боље физички припреме како би лакше поднели напоре током служења војног рока. Физичку обуку су изводили командири центара и водова уз помоћ чланова друштва Партизан и разних спортских организација. Управа за ванармијско војно васпитање ЈНА израдило је и штампала брошуру Физичка обука – *Приручник* за командире предвојничке обуке, у којој је обухваћено и разрађено градиво за предвојничку обуку у којој је обухваћено и разрађено градиво за предвојничку обуку радничке и сеоске омладине.

У току 1957. године свестраније су разматрани планови и програми физичке обуке у новоформираним наставним центрима. Будући да је у трупи већ постојао нови план и програм физичке обуке ваљало је размотрити како разрадити и посебне планове и програме за те центре – да би се кроз приближно истоветан план и програм упознали војници са основном техником извођења радњи – вештина и постепено подизали своју физичку способност. Зато је *Директивом за наставу*³⁸ 1956/57. године било одређено да се у наставним центрима изводе *провере* физичких способности у оквиру часова физичког вежбања, да би се стекао увид у физичку способност и кондицију војника приликом њиховог доласка на одслужење војног рока, као и на крају наставе.

³⁸ Војни архив МО РС. (1953). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 002/001, страна 29.

Обављане су по две провере: *прва* – после осам дана редовне наставе и *друга* – пет дана након одласка војника из наставних центара у јединице.

Табела бр. 4 – провера физичких способности у 1957. години у 969. Пешадијском наставном центру КоВ

провера	слаб (1)	задовољава (2)	добар (3)	врло добар (4)	одличан (5)	Средња оцена
прва	50,5 %	40,5 %	8,8 %	0,2 %	0 %	1,58
друга	0 %	19,3 %	32,8 %	25,3 %	14,6 %	3,19

Таква једна провера у току 1957. године, у 969. пешадијском наставном центру КоВ³⁹, која је обухватила 1.000 војника, дала је занимљиве резултате. Провераване су дисциплине (5): згибови, поскоци, скок у даљ, бацање кугле и трчање на 6 x 50 метара. Прва провера након осам дана редовне наставе, дала је следеће резултате: згибови – 2,9; поскоци – 20,3; скок у даљ из залета – 2,9 м; бацање кугле – 5,3 м; и трчање 6 x 50 м – 1,13 мин. Друга провера пет дана пре одласка у јединице донела је следеће резултате: згибови – 4,1; поскоци – 32,1; скок у даљ из залета – 3,1 м; бацање кугле – 5,8 м; и трчање 6 x 50 м – 1,08 мин. Проверено је 1.000 војника од којих је било 58,3 % земљорадника, 37,5% радника, 2,5% службеника, 1,2% ђака и само 0,5% интелектуалаца. Евидентно је да је друга провера била ефикаснија и донела побољшање у свих пет провераваних дисциплина. Ако се упореде добијени резултати на обе провере, најслабији успех је постигнут у скоку у даљ (од 2,9 м на 3,1 м) и бацању кугле (од 5,3 м на 5,8 м) што је указивало на то да треба посветити више пажње и времена вежбама снаге и спретности.

Истовремено извршена је још једна провера физичких способности, али у Ваљеву у пешадијском наставном центру који је бројао 1.443 војника. И тамо су се читавали слични просеци, али се из обе провере могло закључити да је боравак у центрима након 3,5 месеца донео побољшање резултата. Ти резултати су били показатељ од коликог је значаја систематски и добро организован рад у физичкој обуци и какав се успех може постићи правилним извођењем физичког вежбања. У 1958. години по одлуци Четврте управе ГШ ЈНА, недељни фонд за часове физичког

³⁹ Војни архив МО РС. (1957). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 002/001. страна 34.

вежбања је био повећан са 2 на 4 часа, због регрута који су неспремни долазили на одслужење војног рока. У току 1959. године укупан фонд сати за часове физичког вежбања за припаднике родова и служби је износио 90 часова и био је распоређен у два периода по 45 часова. Од 90 часова на препреке је одлазило 30 часова, на борење 25 часова, атлетику 29 часова и спортске игре 6 часова. Прописано је било да час физичког вежбања има следеће делове: уводни део у трајању од 8 минута (изводиле су се сплетови простих вежби, вежбе са пушкама и теретом и сплетови вежби у кретању), главни део часа у трајању од 38 минута (од тога 30 минута је било за препреке, борење, атлетику и 8 минута за елементарне игре) и завршни део часа у трајању од 4 минута (ходање са песмом)⁴⁰.

Час физичког вежбања (физичке обуке) као организациони облик физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду од 1945 - 1959. године имао је следеће карактеристике:

- ✓ Час физичког вежбања је уведен као организациони облик физичког васпитања у КоВ 1945. године, у трајању од 40 минута, имао је уводни – главни - завршни део часа; садржаји који су се изводили су били: „зарјатка“, „рукопашни бој“, атлетика, вежбе на справама и одбојка.
- ✓ Од 1946. године час физичког вежбања је трајао 50 минута.
- ✓ Наставу су изводили командири и десетари или физкултурни руководиоци.
- ✓ Од 1946. године на часовима физичког вежбања је реализовано савлађивање препрека на стази дужине 110 метара.
- ✓ Од 1946. године у оквиру часова физичког вежбања је уведена, по посебном програму, настава обуке непливача *Сваки борац писмен - сваки борац непливач*.
- ✓ Од 1949. године час физичког вежбања је трајао 45 минута, два пута недељно.
- ✓ Од 1949. године на часовима физичког вежбања уместо савлађивања препрека на стази 110 метара, уводи се савлађивање препрека на стази од 150 метара са 8 препрека.
- ✓ До 1950. године садржаји (теме) за наставу физичког вежбања су узимане из Армије СССР.

⁴⁰ Војни архив МО РС. (1959). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 002/001, страна 3.

- ✓ Од 1950. године у оквиру часова физичког вежбања уводе се основе спортских игара (одбојка, рукомет, фудбал).
- ✓ У 1953. години долази до промене у савлађивању препрека тако да се на часовима физичког вежбања од тада обрађивао садржај савлађивања препрека на стази дужине 240 метара (уместо 150 метара) са 18 препрека (уместо ранијих 8).
- ✓ Од 1954. године у оквиру часова физичког вежбања – предвојничке обуке повећан је фонд сати са 27 на 35 часова.
- ✓ У оквиру редовних часова физичког вежбања уведена је провера физичких (телесних) способности у 1956/1957. години у наставним центрима КоВ (две провере).
- ✓ У 1958. години фонд сати је био повећан са 2 на 4 часа физичког вежбања.
- ✓ У 1959. години прописано је да час физичког вежбања је обухватао: уводни део 8 минута, главни део 38 минута, завршни део часа у трајању 4 минута.

7.1.3. Час физичког вежбања – обуке за старешине у периоду 1945 – 1959.

У тим првим послератним годинама настава физичког вежбања за старешине (официре) КоВ, није била предвиђена нити прописом регулисана, па према томе није била ни планска ни систематска. Ипак многе старешине су самоиницијативно користиле своје слободно време и бавиле се спортским активностима према личним склоностима, а најомиљеније су биле спортске игре (фудбал и одбојка), те атлетске дисциплине (бацање кугле и скок у даљ). Ове спортске активности спроводиле су се углавном у слободном времену, али је било случајева где је по одобрењу команде (комаданта) извођена и у радно време. Занимљиво је истаћи да се у неким јединицама (нарочито у јединицама Четврте армије), скоро све старешине обавезно долазиле на часове јутарњег вежбања да би потом, играле одбојку све до почетка радног времена.

У анализи⁴¹ Фискултурног одељења Генералштаба из 1950. године се каже: „У јединицама многе старешине, а нарочито оне старешине које раде у вишим штабовима и канцеларијама, нису поседовале потребни физичку кондицију и често су заостајали иза наших војника у погледу издржљивости и окретности, савлађивања препрека и других тешкоћа, што је са једне стране знатно отежавало могућности руковођења јединицом, а са друге, овакве старешине нису биле у стању да предњаче личним примером у случају када су се захтевали већи напори.“ Да би се побољшала физичка кондиција старешина, након те анализе уследило је *Наређење*⁴² начелника ГШ ЈА (Четврта управа) пов. бр. 78, од 14. јануара 1950. године у којем је наложено да се заведе обавезна обука из физичког вежбања за све подофицире, војне службенике и официре у трупи и у командама – установама. Обука се изводила у оквиру радног времена једанпут недељно по два часа. Била је обавезна за све осим за инвалиде, за физички ограничено способне и за оне који су били због здравственог стања или позних година живота, ослобођени. Одлуку о ослобађању доносиле су команде (управе) које су организовале обуку. За руководиоце и наставнике одређивани су официри који су за то имали највише смисла и способности. Да би исправно могли да изводе ту обуку, за извођаче су организоване инструктаже, под руководством фискултурних органа. *Програм и упутство за извођење ове обуке*⁴³ које је израдило Одељење за фискултуру Генералштаба ЈА и обухватало је следеће дисциплине: савлађивање бојних препрека, гимнастику, атлетику, спортске игре, борилачке спортове, смучање (зими) и пливање (лети). Задње две дисциплине су биле предвиђене тамо где су за то постојале материјалне могућности и атмосферски услови. Треба напоменути да официри са којима је извођена обука у јахању нису имали обуку из физичког вежбања. Карактеристично је да се у том *Наређењу*⁴⁴ наглашава потреба за развијањем широке спортске активности старешина укључивањем у разне дисциплине масовног физичког васпитања, те да се њима баве према индивидуалним способностима и наклоностима. Препоручене су дисциплине: стрелаштво, атлетика, тенис, мачевање, одбојка итд.

Из дана у дан радило се на побољшању физичке спремности старешина, те је 1953/54. године, наложено да се *обавезна фискултура са старешинама* изводи два

⁴¹ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 20* (страница 256). Београд: ВИНЦ.

⁴² Војни архив МО РС. (1950). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 8.

⁴³ Војни архив МО РС. (1950). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 8.

⁴⁴ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 20* (страница 256). Београд: ВИНЦ.

пута недељно по један час (до тад се изводило једном недељно по два часа). Претпостављене старешине су биле у обавези да редовно контролишу извођење те наставе. По питању побољшања физичке спремности, уведен је ради једнообразности извођења *провера телесне (физичке) способности војника, питомца и старешина и кондициони петобој*, који се састојао од следећих дисциплина: згибови на вратилу, поскоци и чучњеви, склекови из упора лежећег за шакама, прегибања из лежећег положаја на леђима и трчања на 6 x 50 метара. Постигнути резултати бодовани су по посебној таблици за оцењивање телесне (физичке) способности у ЈНА⁴⁵.

Сваке године се тежило ка побољшању материјалних и свих других услова за напредак физичког васпитања, па је 4. маја 1954 године, *Наређењем*⁴⁶ државног секретара за послове народне одбране одређено да се физичка обука са старешинама изводи у радном времену (два пута недељно по један час) и да су сви подофицири, официри и војни службеници до навршене 45 године старости (сем лекарски ослобођених) обавезни да изводе физичку обуку. Истим наређењем уведена је новина која се тиче *увођења провере физичке способности* подофицира, војних службеника, и официра. Према овом наређењу Одељење за физкултуру ГШ ЈНА израдило је *Упутство за физичку обуку старешина ЈНА* и оно је већ 5 маја 1954. године почело да се примењује. То је умногоме допринело да се квалитет те наставе побољша, међутим у периоду заједничких вежби физичка обука старешина је извођена нешто слабије због заузетости и отсућности официра.

Физичком вежбању старешина у КоВ, се поклањала све већа пажња, мада је тај напредак био веома мали, јер је требало испитати евентуално и неке нове форме рада са старешинама, нарочито старијих годишта као и оних који нису били обавезни да их изводе. Трбало је и поштрити критеријуме за ослобађање од обавезног физичког вежбања и проверу физичке способности од санитетских органа. Али од када су поновно уведени посебни органи за физичку обуку у пуковима и њима равним јединицама, који су за ту дужност били оспособљени на посебним курсевима, прешло се на нов начин израде програмског градива. Оно није било разрађено по часовима, већ је само дато по гранама. Одговорне старешине у јединицама за физичку обуку на основу датог градива, методских упутстава, и осталих конкретних услова у дотичној јединици (метеоролошких услова, постојања

⁴⁵ Војни архив МО РС. (1953). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 14.

⁴⁶ Војни архив МО РС. (1954). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 13.

вежбалишта и вежбаоница, справа и реквизита) сами разрађивали часове физичке обуке по појединим наставним периодима. Градиво је смањено по обиму а узете су вежбе које су прилагођаване стварним потребама армије. Због тога је и *уведена нова стаза дужине 240 метара за полигон савлађивања препрека* (1954. године). Повећан је број часова физичке обуке у пешадијским јединицама тако да је за прва три месеца обуке планирано по 3 - 4 часа недељно. На тај начин су млади војници стекли потребну физичку кондицију и лакше издржавали напоре који су се у том периоду обуке постављали испред њих. Након три месеца наставе физичка обука се постепено смањивала на два часа недељно, у сам програм је унето више вежби из борења. У току 1954. године уведена је и физичка обука у Вишу војну академију два часа недељно. Намера је била да се више војне старешине упознају са прописаним градивом за трупу и да уједно одрже и побољшају своју физичку способност. Испити из предмета се нису полагали али се полагала физичка способност према одређеном плану. Са старешинама су радили стручни наставници. У јануару 1957. године формиран је *Одсек за физичко васпитање при Управи стадиона ЈНА*, који се бринуо о побољшању физичких способности старешина у оквиру слободног времена и њиховим спортским активностима. По *Наређењу*⁴⁷ државног секретара за послове народне одбране пов.бр. 527 од 04.05.1954. године уводи се обавезна настава часа физичког вежбања за старешине и то два пута недељно у трајању по 40 минута.

Час физичког вежбања за старешине у периоду од 1945-1959. године претрпео је низ промена као организациони облик физичког васпитања, а карактеристике су биле следеће:

- ✓ Час физичког вежбања за старешине после Другог светског рата није био добро планирана и организована активност, односно није била планска и систематска.
- ✓ У том периоду старешине су се у своје слободно време бавиле спортским активностима (посебно спортске игре и атлетика).
- ✓ 1950. године уведена је обавезна физичка обука за старешине.
- ✓ 1953. године уведена су два часа недељно по 45 минута ради побољшања физичких способности старешина.

⁴⁷ Војни архив МО РС. (1954). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 13.

- ✓ 1953. године у оквиру провере физичких способности старешина уведен је кондициони петобој (згибови на вратилу, поскоци и чучњеви, склекови, прегипање трупа, трчање 6x50 метара).
- ✓ У 1954. години наређењем је уведена обавезна физичка обука за старешине, два пута недељно по један час, час је трајао 40 минута, а све старешине до 45 година су биле обавезне да присуствују.
- ✓ 1955. године уведена обавезна провера физичких способности старешина (кондициони петобој, савлађивање препрека 240 метара, пливање и маршевање).
- ✓ 1957. године формиран је Одсек за физичко васпитање при Управи стадиона ЈНА, који је имао задатак да брине о побољшању физичких способности старешина у оквиру слободног времена.

7.1.4. Провера физичких способности старешина и војника у периоду 1945 – 1959.

Провера физичких способности старешина и војника није била по плану као посебан организациони облик физичког васпитања, већ се спроводила у оквиру часа физичког вежбања⁴⁸ и тако се и реализовала (и ако је то био посебан организациони облик физичког васпитања).

Све већа пажња се посвећивала контроли извођења физичке обуке у јединицама. Тако се добила реална слика оцена физичке спремности војника и старешина. *Наређењем*⁴⁹ од 19 јуна 1951. године којим су уведена *такозвана прегледна такмичења у шестобоју и четворобоју у свим јединицама ЈА*. Такмичења су одржавана у два наврата и то прво из шестобоја: трчање на 100 метара, бацање кугле масе 7.25 килограма, скок у даљ из залета, пењање уз конопац висине 5 метара, бацање бомбе масе 600 грама и трчање на 1.500 метара. Друго такмичење из четворобоја: провера знања простих вежби, вежба на вратилу или високој греди, прескоци преко козлића или вежбача и савлађивање препрека на стази од 150 метара. Занимљив је податак да су се дисциплине шестобоја и четворобоја поклапале са дисциплинама тада веома популарног надметања за значку ЗРЕН⁵⁰. То

⁴⁸ Физичко вежбање – назив који се користио у наведеном периоду за физичко васпитање.

⁴⁹ Војни архив МО РС. (1951). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 12.

⁵⁰ ЗРЕН - „За Републику напред“ – значка установљена 23. јуна 1946. године поводом Дана физкултурника Југославије.

је такмичарима који су постизали одговарајући број бодова у шестобоју и четворобоју признавано као такмичење за значку фискултурника ЈНА. Организација прегледних такмичења припадника КоВ, обављана је по гарнизонима, а обухватала је такмичења између водова, чета, батаљона и пукова. Циљ је био да се јединица што боље припреми и изађе на такмичење, да се постигне што већи број бодова, да се наступи са што више такмичара, да се што боље организује такмичење. Ипак на овим прегледним такмичењима долазило је до следећих неправилности које су довеле до опадања интересовања за ове дисциплине: полагале су се 2 - 3 норме одједном, а касније остале норме; није се водило рачуна о правилностима, јер неки такмичари нису испуњавали све услове (неки нису били увежбавани, неки су испунили све норме а нису добили значку фискултурника итд). Зато је по новом *Наређењу*⁵¹ пов.бр. 557 од 06.04.1951. године прописано да војници који су имали одређен број бодова у овим дисциплинама, да им се тај број бодова призна за значку фискултурника, тако да је у 1951. Години било подељено 51.761 значки.

Већ је поменуто да се ради реалније слике оцена физичких способности војника и старешина уведене дисциплине шестобоја и четворобоја још 1951. године, али тек је ово питање регулисано објављивањем *Наређења* у Службеном војном листу бр.16 од 01.12 1955. године коју је потписао државни секретар за послове народне одбране и која се односила само на официре, подофицире и војне службенике. Провера се радила из кондиционог петобоја (који се састојао од следећих дисциплина: згибови на вратилу, поскоци и чучњеви, склекови из упора лежећег за шакама, прегибања из лежећег положаја на леђима и трчања на 6 x 50 метара, постигнути резултати бодовани су по посебној табlici за оцењивање физичке способности у ЈНА), савлађивања препрека на стази 240 метара, пливања и маршевања. *Директивом* за наставу 1956/57. године било одређено да се у наставним центрима изводе провере физичких способности у оквиру часова физичког вежбања, да би се стекао увид у физичку способност и кондицију војника приликом њиховог доласка на одслужење војног рока, као и на крају наставе. Обављане су по две провере: прва – после осам дана редовне наставе и друга – пет дана након одласка војника из наставних центара у јединице.

Провера физичких способности од 1959. године је обухватала, за све родове и службе КоВ следеће дисциплине (6): згибове, скок у даљ, трчање 6x50 метара,

⁵¹ Војни архив МО РС. (1951). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 14.

савлађивање препрека на стази од 240 метара, пењање уз конопач и трчање на стази од 1500 метара. Прве три дисциплине (згиб, скок у даљ и трчање 6x50м) провераване су два пута годишње са циљем праћења напредовања у физичкој обуци на настави, док се за остале три дисциплине (препреке 240 метара, конопач и трчање на 1.500 м) вршила на 27-ом и 28-ом часу физичког васпитања и измерени резултати су се упоређивали са прописаним нормама.

У систему физичког васпитања на почетку 1960. године од 14. јануара укинута је настава обавезног физичког вежбања за старешине у радном времену. Тако је период од маја 1954. године када је уведена обавезна физичка обука за старешине у радном времену и 1955. године, када је наређено да се из те обуке остварује и провера физичке способности старешина, добило свој завршетак. То наређење се није односило на слушаоце и питомце војних школа. Градиво за старешине се током 1959. године показало као застарело (програм је био из 1954. године), и по њему се није ни радило него по нахођењу наставника. Градиво је било распоређено у четири временска периода: пролећни (од 1. маја до 15. јуна и изводио се на вежбалиштима), летњи (од 16. јуна до 30. августа и изводио се на пливалишту), јесењи (од 1. септембра до 15. октобра и изводио се на вежбалиштима) и зимски (од 16. октобра до 30. априла и изводио се у вежбаоницама). Међутим и ако је укинута обавезно физичко вежбање за старешине у току радног времена, провера физичке способности за старешине је остала. Многе команде су у својим извештајима истакле потребу да се поново уведе обавезно физичко вежбање за старешински састав. *Основне карактеристике провере физичких способности за период од 1945-1959. године су биле:*

- ✓ Провера физичких способности је била посебан организациони облик физичког васпитања и спроводила се у оквиру часова физичког вежбања (васпитања).
- ✓ Од 1951. године уводе се провере у свим јединицама у шестобоју и четворобоју, а резултати су се користили у циљу сагледавања стања у јединици по питању физичке способности, а и за међусобна такмичења јединица.
- ✓ На проверама физичких способности истакнути војници су за своје резултате у шестобоју и четворобоју добијали одређени број бодова који им је признаван за значку „ЗРЕН“ – значку физкултурника.

- ✓ На основу наређења из 1951. године, на овај начин подељено је 51.761 значки.
- ✓ Питање провере физичких способности војника и старешина решено је тек 1955. године путем наређења у Службеном војном листу, уведен је кондициони петобој.
- ✓ У току 1956. године донесена је одлука да се у наставним центрима изводе провере физичких способности, прва након доласка на служење војног рока, а друга по завршетку наставе - обуке.
- ✓ У току 1959. године поново је измењен садржај провере физичке способности који се састојао од шест дисциплина.
- ✓ Провера физичких способности за старешине је остала на снази до краја овог периода – 1959. године.

7.1.5. Спортско поподне – поподне слободног вежбања у периоду 1945 – 1959.

Расписом Четврте управе пов.бр. 1425 од 25. августа 1952. године којим се регулише радно време у трупи, међу осталим изменама у организацији наставе и радног времена предвиђено је да се једно поподне недељно (радним даном) организује као фискултурно поподне и у јединицама КоВ⁵².

У упутству од 18 фебруара 1954. године одређује се да помоћници начелника штаба за физичку обуку изводе инструктаж са командирима одељења у одређеном времену пре подне. Циљ тог инструктажа је био да се дође до јединственог метода извођења физичке обуке. Било је регулисано да се *фискултурним поподневима* руководе помоћници начелника штаба за физичку обуку преко командира одељења. Занимљиво је било то да командири водова и чета нису били у обавези да присуствују спортском поподневу, изузев када су програмом предвиђене провере и такозвана мерења физичке способности војника.

Пракса ванредних инспекцијских обилазака команди и јединица ради сагледавања стања у физичкој обуци настављена је и 1955. године те су извршени обиласци у Пешадијској подофицирској школи, Ветеринарском школском центру, Школском центру за физичко васпитање и Школском центру везе. Искуства стечена

⁵² Војни архив МО РС. (1952). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 17.

на обиласцима и инспекцијским проверама, нарочито су била у вези са организацијом и унапређивањем физичког васпитања у ЈНА, па су разматрана на заједничкој конференцији са помоћницима начелника за физичко васпитање из команди војних области⁵³. Дошло се до сазнања да *спортско поподне* или како се тад звало *поподне слободног вежбања* у многим јединицама није организовано нити извођено како је замишљено планом и програмом. Оно заправо није нашло своје право место, јер се често сматрало као део добровољне спортске активности у оквиру ван - наставних активности. Такво схватање било је погрешно, јер је спортско поподне било део обавезне наставе којој су приступали сви војници и питомци као што су приступали обавезном учењу. Оно се одржавало једанпут недељно у трајању по два часа. Тај део вежбања био је намењен превасходно војницима - да се на слободан начин сами уче и усавршавају у оним вежбама које на редовним часовима нису могли савладати или усавршавањем у оним дисциплинама за које имају највише склоности. Сем тога то време се користило за извођење разних провера физичке способности и спортска такмичења у оквиру батаљона или пука.

Спортско поподне начелно се изводило у батаљонима, али то је најчешће зависило од величине и уређења вежбалишта. Одређивано је стручно лице, које је било задужено за физичко васпитање и извођење спортског поподнева и од кога је умногоме зависио квалитет те активности и њен допринос побољшању физичке способности војника припадника КоВ. Тако добро организовано спортско поподне, могло је да пружи пуно личног задовољства сваком појединцу, а и да разбије евентуалну монотонију војничке свакодневнице. Мањкавости које су се појавиле у организацији и реализацији спортског поподнева у то време нису биле само резултат помањкања погодних вежбалишта, већ и укидање формацијских места помоћника начелника за физичко васпитање у пуковима и њима равним јединицама. Одрзило се то и на квалитет обуке физичког васпитања у трупи, а нарочито је то дошло до изражаја у организацији поподневног слободног вежбања, јер се у многим јединицама оно одвијало стихијски и без плана.

Због таквог стања Санитетска управа, сагледавајући то питање након обиласка и провера доставила је 09.03.1956. године *мишљење*⁵⁴ начелнику ГШ ЈНА и дала предлог да се поново уведу помоћници начелника за физичко васпитање у

⁵³ Војни архив МО РС. (1955). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 19.

⁵⁴ Војни архив МО РС. (1956). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 02, 001/001, страна 29.

пуковима и њима равним јединицама. Образлажући свој предлог Санитетска управа је констатовала: „*Стварно стање физичке културе у нашој земљи је још увек на ниском нивоу, тако да велики број омладинаца доласком у Армију, по први пут се среће са систематским радом на пољу физичког васпитања. Потребно је због тога прво дати најнужније основе општег техничког образовања, тј. овлађивање основним смишљеним покретима и кретњама, а затим упоредо са тим развијати и специфичне способности нужне за конкретну специјалност. То претпоставља да физичко васпитање буде методско, систематско и стручно*“. За све наведено било је потребно и стручно лице. Командири водова и чета нису били у стању да самостално изводе обуку физичког васпитања, те је предлог да у пуку постоји официр за физичко васпитање био оправдан. У противном стање физичке способности војника би опадало, а то би се одразило и на борбену готовост јединица. мада су разлози били оправдани, овај предлог није био прихваћен. То је учињено тек 1956. године.

Решење је потражено на други начин, у Трећем одсеку Првог одељења Четврте управе ГШ ЈНА, 26. новембра 1956. године одржано је саветовање коме су присуствовали: официри за физичко васпитање команди армијских области (и припадници КоВ), РМ, РВ, Гарде, представници Управе пешадије и Санитетске управе. На дневном реду је било седам тачака и разматрана су сва битна питања из области физичког васпитања у ЈНА. Расправа је показала, да је програм тј. сама настава физичког васпитања, направљена са претпоставком да се у пуковима налазе старешине за физичко васпитање. Њихова обавеза је била да разраде градиво по часовима према конкретним условима, тј. према материјалном обезбеђењу, климатским приликама, броју вежбалишта и справа итд. Због тога што није било стручних старешина настава физичке обуке није била успешно извођена. Са друге старне тамо где је било старешина – официра командира водова који су завршили курсеве при *Школи за телесно васпитање*, настава се добро одвијала. Поучени овим искуством на саветовању је закључено да се ради ефикаснијег извођења обуке са свим командирима водова у оним наставним центрима где настава почиње у марту, одрже шестодневни курсеви на којима би се прорадио цео програм физичког васпитања у ЈНА. Курсеве су организовале команде армијских области у јануару или фебруару 1957. године. Из Школе за телесно васпитање ЈНА, упућен им је по један наставник ради помоћи. На овом саветовању је такође оцењено да у ситуацији када нема стручних органа у пуковима и њима равним јединицама, настави са

двомесечним курсевима за командире водова у Школи за телесно васпитање ЈНА. Предложено је да се приступи оспособљавању подофицира за извођење наставе физичког васпитања. Осећала се и потреба да се одрже курсеви за официре из пукова који су поред своје редовне дужности обавезни били да изводе наставу физичког васпитања, а нису имали потребно образовање за тај рад. Предложено је да се на курс борења позову старешине који су у армијским областима и подручјима на формацијским положајима официра за физичко васпитање, да би се борење у јединицама још боље упражњавало.

Поподне слободног вежбања (спортско поподне) у периоду 1945-1959. године имало је следеће карактеристике:

- ✓ 1952. године Четврта управа ГШ ЈНА је увела поподне слободног вежбања као обавезни облик наставе физичког васпитања.
- ✓ Спортским поподневима руководили су помоћници начелника штаба за физичку обуку преко командира одељења.
- ✓ Циљ је био побољшање физичких способности војника КоВ, увежбавањем задатака које појединци нису могли савладати у оквиру осталих облика физичког васпитања у ЈНА, као и усавршавање појединаца – припадника КоВ.
- ✓ Поподне слободног вежбања је служило и за реализацију провера физичких способности и реализацију такмичења у оквиру јединица и гарнизона.
- ✓ Поподне слободног вежбања се реализовало једанпут недељно у трајању од два часа и то радним даном.
- ✓ У току 1955. године, извршене су контроле јединица КоВ и дошло се до закључка да се поподне слободног вежбања – спортско поподне не изводи по плану и програму или се није ни организовало.
- ✓ У току 1956. године, на основу прегледаних анализа и извештаја, Санитетска управа је предложила Начелнику ГШ увођење стручног лица за област физичко васпитање.

7.1.6. Спортска делатност и јавни наступи у периоду 1945 – 1959.

7.1.6.1. Спортска такмичења у периоду 1945 – 1959.

Организована спортска такмичења у Армији су имала своје корене у НОБ-у, имала су широко распрострањен програмски садржај и била су веома развијена у нашим јединицама. Припадници Копнене војске су имали своја такмичења на нивоу водова, чета и батаљона, а са тих такмичења су се бирали такмичари за Свearмијска првенства. У периоду од 1945 - 1959. године припадници КоВ су били учесници многих спортских догађаја како у оквиру свог вида, тако и у оквиру екипе ЈА (ЈНА). У овом делу су наведени подаци који су пронађени током истраживања и који су битни за развој спорта у Копненој војсци и ЈА уопште.

Већ 1945. године репрезентација ЈА је учествовала на првенству државе у атлетици и фудбалу. У атлетици је освојила прво место (испред свих републичких репрезентација), а у фудбалу друго место (иза репрезентације НР Србије). Први послератни масовни јавни наступ⁵⁵ са такмичењем био је под називом *Фискултурно такмичење Југословенске армије и морнарице*, које је одржано од 31.08. до 02.09. 1945. године у Београду. На тој манифестацији учествовало је око 1.100 војника и старешина, а њен програм обухватао је два вежбовна састава атлетских вежби (извели су их питомци *Пешадијског војног училишта* и група морнара): вежбу са веслима за завршном сликом ТИТО и приказ часа физичког вежбања у Армији, те такмичења у атлетици, гађању, пливању, јахању, гимнастици, одбојци, кошарци и фудбалу. Целокупну организацију обавила је Политичка управа у сарадњи са Наставним одељењем Генералштаба ЈА. Тог дана програм су својим учешћем увеличали и совјетски спортисти (атлетичари, пливачи и гимнастичари), који су у то време дошли у посету нашој земљи. *Први фискултурни слет Југословенске армије и морнарице*, одржан је од 25.07 – 04.08.1946. године у Београду. На њему су, поред масовних наступа у разним спортским вежбама и вежбама са пушкама, као и наступа коњице, одржана и такмичења за првенство ЈА у следећим дисциплинама: атлетици, пливању, гађању, вежби на справама, кросу, партизанском маршу, савлађивању препрека, патролном трчању, шестобоју, фудбалу, одбојци и кошарци. На тим такмичењима је учествовало 2.300, док је на слету у дефилеу наступило

⁵⁵ Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 4.

5.850 војника и старешина ЈА. На слету су иначе учествоваће узеле екипе (њих 10): све армијске области, Корпус народне одбране Југославије, Морнарица и Ваздухопловство. Свеармијски победник на овом такмичењу био је гарнизон Нови Сад са 550 бодова, други је био Загреб са 531,5 а трећи Земун са 510 бодова. Иначе у 1946. години највећи број такмичара је био у шаху, чак 493.700 припадника Армије је узело учешће у овом такмичењу. Та 1946. година протекла је у низу значајних спортских манифестација и активности у свим јединицама. Једно од најзначајнијих било је учешће војника и старешина у такмичењу за значку фискултурника „ЗРЕН“. У току године на овом такмичењу је учествовало 40.239 војника и старешина, а освојено је 20.592 значки. Закључно са 1949. годином у ову акцију је било укључено 450.000 припадника Југословенске армије.

Наредбом Врховног команданта оружаних снага и Министарства народне одбране од 11. јуна 1946. године регулисано да се у свакој наставној години предвиде такмичења у гађању, јахању, и другим дисциплинама које доприносе јачању борбене готовости. Те године одржано је првенство ЈА у смучању, атлетици, пливању, кросу, партизанском маршу, савлађивању препрека, патролном трчању, шестобоју, фудбалу, одбојци и кошарци. Учествовале су све армијске области, Гарда, ЈРМ, ЈРВ, и Граничне јединице, које су своје екипе изабрале на такмичењима од основних јединица па навише. Укупно у свим дисциплинама учествовало је 606.160 такмичара од којих су неки наступали и у две дисциплине. Током 1948. године програм⁵⁶ је проширен са 11 дисциплина, са још 4: ватерполо, спортско гађање, вежбе на справама и мотоциклима. Те године број учесника је нарастао па је на разним такмичењима од основне јединице до првенства ЈА било обухваћено 643.000 припадника ЈА.

И 1949. године такмичило се по истом календару такмичења, с тим што је одржано и првенство ЈА у боксу, на коме је учествовало 1.085 боксера из редова Армије, а у свим дисциплинама наступило је 457.936 такмичара. Прва три места освојили су Нови Сад, Љубљана и Скопље. У гарнизонима где су за то постојали услови одржана је и *Недеља спортова на води*, са следећим програмом: пливачки крос, препливавање реке слободно или уз помоћ натегнутог ужета, греде, завежљаја, сламе умотано у шаторско крило; такмичења у војничким дисциплинама: пливање 50 метара у војничком оделу са пушком, пливање 50 метара, преко греде са

⁵⁶ Војни архив МО РС. (1948). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 8.

опремом, пливање помоћу греде у групи од 3 војника, ватерполо утакмице, веслачки крос са свим расположивим средствима; затим такмичење у тегљењу терета, пренос, укрцавање и искрцавање терета итд. Одржано је и финале гарнизонских тамичења у пливачким спортским дисциплинама. На овим приредбама учествовало је 15.108 припадника ЈА.

У 1949. години одржан је масовни пролећи крос који је био пропагандног карактера. На стази од 1.500 метара такмичили су војници, подофицири и официри чета, док су на стази од 3.000 метара наступили само они који су тренирали активно. На крају те године одржан је јесењи крос под називом *Победа народа*, који је такође имао пропагандни карактер. Такмичење је било организовано по четама, у војним школама, установама и свим штабовима од батаљона па навише.

Југословенска армија је стицајем околности мала веома велики број физкултурних радника и стручњака, тако да је Армија имала на окупу најбољи кадар од свих тадашњих физкултурних организација и установа. Велики број припадника ЈА је тада изабран у највеће физкултурне цивилне органе као што су били: Фискултурни савез Југославије, републички и локални физкултурни органи – одбори. Спорт је прво почео да се развија у војним спортским друштвима: Партизан, Наша крила, Хајдук, Морнар итд. Поред тога постојала су бројна спортска друштва у армијским областима, Гарди и КНОЈ – у. Највећи број врхунских спортиста у том периоду регрутован је у државне репрезентације из редова ЈА: атлетичари – Фрањо Михалић, Иван Губијан, Петар Шегедин, Андрија Отенхајмер; фудбалери - Стјепан Бобек, Златко Чајковски, Фрањо Шоштарић, Марко Валок; боксери – Павле Шовљански, Ивица Павлић; кошаркаш - Вилмож Лоци; пливач - Борис Шканата; шахиста – Светозар Глигорић; рвач – Боривоје Вуков итд.

У току 1949. године одржано су прегледна такмичења у шестобоју. Оформљене су биле судијске комисије које су резултате са такмичења обрадиле и направиле табелу за ову годину, постигнути резултати су били следећи⁵⁷:

⁵⁷ Војни архив МО РС. (1949). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 11.

Табела бр. 5 - прегледна такмичења у шестобоју из 1949. године. НАПОМЕНА: 21.1% такмичара није се попело уз конопац (1.400), а 7.8% такмичара није истрчало 1.500 метара (481).

		дисциплине					
		100м/с	даљ/м	кугла/м	бомба/м	конопац 5м/с	1500м/м
Учесника		6560	7045	7065	6085	7065	6165
најслабији резултат		21,0	1,95	4,00	20,00	1,16	8:05,0
просек	10 најслабијих	20,03	2,14	4,26	20,50	1:06,7	8:03,0
	100 најслабијих	18,23	2,59	4,84	23,81	50,8	7:29,4
	1.000 најслабијих	16,72	3,10	5,52	23,90	33,2	6:41,1
општи просек		15,03	3,88	6,73	37,24	20,2	5:56,2
просек	1000 најбољих	13,7	4,70	8,13	46,58	11,7	5:19,3
	100 најбољих	13,03	5,33	9,57	53,55	8,4	4:58,0
	10 најбољих	12,43	5,76	10,67	58,00	6,4	4:39,8
најбољи резултат		12,20	6,00	11,00	60,00	4,00	3:47,0

Извршена је анализа у којој се напомиње, да су резултати најбољих такмичара (10, 100, 1000) задовољавајући, док су резултати најслабијих (10, 100, 1000) поражавајући. Ипак у анализи се напомиње да је статистика варљива и да се на основу овакве анализе не може закључити о (не) спремности војника, већ да се систематским радом кроз организационе облике физичког васпитања ови млади људи требају подучити методици, техници извођења појединих вежби.

После периода обнове и изградње земље, када су се средином педесетих година прошлог века, стекли повољни материјални, кадровски и други услови за развој свих облика физичке културе, престала је потреба да ЈА буде основни носилац квалитетног спорта у друштву и она се оријентисала на развијање оних облика физичке културе, који су од посебног значаја и интереса за јачање борбене спремности припадника оружаних снага. Период од 1947 - 1951. године остаће

упамћен по томе што је на првенству ЈА било чак 16 дисциплина, што је захтевало велика материјална средства, велико ангажовање техничког апарата и велика изостајања војника и старешина из својих јединица. Зато су 1951. године сва такмичења за првенство ЈНА укинута, сем атлетике и гађања. Да би се у том периоду побудио већи интерес за спортску делатност у јединицама (чети, батаљону) будући да су у пукове поново уведена формацијска места помоћника начелника за физичко васпитање, уводе се најпре такмичења до првенства ЈНА у војничком и официрском вишебоју, а нешто касније у смучању, да би се 1955. године увело и такмичење у оријентационом кретању.

Упутство за спортска такмичења у ЈА од 28.02.1951. године регулисало је на који начин треба организовати и изводити такмичења у јединицама и војним школама. Оно је предвиђало да се посебна спортска такмичења у гађању неће изводити у јединицама, већ да се избор екипе која ће наступати као екипа ЈА на државном првенству обави на основу постигнутих резултата на Свеармијском првенству – такмичењу у гађању, које се по плану изводило у оквиру наставе гађања. Исте године одржано је такмичење у атлетици у Београду од 12.09-16.09. у организацији Команде гарде. У тој години на свим атлетским такмичењима у јединицама и у војним школама наступило је 151.250 припадника Армије. Прва три места заузеле су екипе Гарде, Сплита и Сарајева.

Због насталих организацијских промена у систему спортских такмичења у ЈА, издато је ново *Упутство* од 06.04.1951. године којим је прописано како унапредити област физичког васпитања у ЈА. Овим упутством било је предвиђено формирање спортских друштава и актива од официра, подофицира и војних службеника. Такође у гарнизонима је предвиђено формирање фискултурних одбора који су мали задатак да координирају рад друштава у гарнизону и израђивали су план такмичења за првенства гарнизона. Смањивање такмичења у оквиру ЈНА настављен је и 1952. године.

Новим упутством од 26.04.1952. године је било предвиђено само такмичење у атлетици од најнижих нивоа до нивоа првенства ЈНА. Такмичења у атлетици на нивоу чета су била у дисциплинама шестобоја, пуковска такмичења у дисциплинама: трчање на 100,400 и 1.500 метара, скоковима у даљ и у вис, бацање кугле и бомбе. Након ових такмичења одржавана су такмичења на нивоу гарнизона у истим дисциплинама као на првенству пука, с тим што су била допуњена

дисциплинама: трчањем на 3.000 метара, троскоком и бацањем диска и копља. Првенство ЈНА је одржано у Пули од 04.09 - 07.09.1952. године, на коме је учествовало 12 екипа, а пласман је био следећи: Морнарица, Љубљана, Гарда. На свим такмичењима учествовало је 127.230 такмичара. Исте године у Београду је одржано такмичење Министарства народне одбране у петобоју: бацање кугле преко главе оберучке, троскок из места, пењање уз конопац, гњурање и пливање на 50 метара слободно; и у тробоју (такмичила су се само лица старија од 40 година): бацање кугле преко главе оберучке, троскок из места и пливање 50 метара слободно. Такмичење је било екипно и појединачно, екипа је бројала 5 такмичара. У петобоју се такмичило 80 екипа, а у тробоју само 5. Поред ових такмичења у МНО су одржана и такмичења у шестобоју и четворобоју, те првенство гарнизона Београд у одбојци и оријентационом кросу.

Већ 06.05.1953. године било је регулисано да активни официри, подофицири и војни службеници могу бити чланови свих спортских друштава у земљи и јавно наступати у такмичењима за та друштва, с тим да то чланство не сме реметити редовне обавезе припадника ЈНА. Истим наређењем забрањено је војницима на редовном служењу војног рока да наступају за било који клуб или друштво. Такође планирано је те године да се у Београду формира Фискултурна школа за војнике која се сместила на стадиону ЈНА.

Такмичење припадника КоВ у смучању⁵⁸ одржано је на Шар планини (Попова шапка) од 16.02-20.02.1955. године у организацији команде Треће војне области. Такмичење је било екипно и појединачно.

⁵⁸ Војни архив МО РС. (1955). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 002/001, страна 32.

Табела бр. 6 – такмичење у смучању из 1955. године.

рд	екипа	Трчање 15 км		Патрола 20 км		велеслало м		смук		Штафета 4x10 км		укупно
		рд	бд	рд	бд	рд	бд	рд	бд	рд	бд	бд
1.	Београд	2.	64	1.	80	3.	49,5	1.	73	2.	60	326,5
2.	Сарајево	1.	75	2.	60	2.	56,5	3-4	38	1.	80	309,5
3.	Загреб	4.	14	4.	20	1.	74	2.	60	3.	40	208
4.	Скопље	3.	56	3.	40	4.	29	3-4	38	Дисф.		163

Исте 1955. године у оквиру такмичења за првенство ЈНА у вишебоју, уведен је и пливачки вишебој, по први пут, који је већ 1957. године укинут. Прво такмичење у пливачком вишебоју одржано је од 16.09 - 18.09.1955. године у Пожеги у организацији Седме војне области. У оквиру овог вишебоја биле су пливачке дисциплине: пливање на стази 50 метара у оделу са пушком, 200 метара слободно савлађивањем препрека на води, 50 метара са преношењем писма, роњење 12 метара са вађењем предмета са дна пливалишта. Групу тј. екипу су сачињавала 4 пливача. На истом такмичењу је уведено и оријентационо трчање које се бодовало и екипно (патрола) и појединачно. Екипно је бројала 6 чланова (1 официра и 5 војника). Оријентационо трчање је била дисциплина у којој су војници и официри чланови екипа имали задатак да уз помоћ карте и бусоле пронађу одговарајуће контролне тачке и савладају стазу одређене дужине у што краћем временском интервалу.

Интендантска управа је 1956. године прописала начин издавања појачане исхране такмичарима - војницима за време припрема изабраних група за такмичења у оквиру ЈНА. Државни секретар за послове народне одбране је 13.03.1957. године прописао да се најбољим појединцима на такмичењима додељују пехари, дипломе, плакете, заставице и слично што би требало да послужи као подстицај за даље усавршавање у области физичке културе. Исте године је по први пут у Пули од 07.07 - 10.07. одржано првенство ЈНА у малом рукомету. Играло се по једностраном бод-систему. Учествовало је укупно 7 екипа. Назив првака понела је екипа Сарајева која је освојила једанаест бодова, постигла 94 а примила 62 гола; друга је била екипа

Загреба, а трећа Ратног ваздухопловства. На завршетку такмичења делегат Рукометног савеза Југославије предао је пехар победничкој екипи Сарајева.

У периоду до 1958. године све је текло по утврђеном плану и програму војно-спортских такмичења за првенства ЈНА која су се изводила у смучању, гађању, атлетици и вишебојима. На крају овог периода у 1959. години спортска такмичења у ЈНА су обухватала следеће дисциплине: атлетику, вишебој (официрски, војнички), рукомет и смучање.

7.1.6.2. Јавни наступи у периоду 1945 – 1959.

На иницијативу Уједињеног савеза антифашистичке омладине Југославије априла 1945. године родила се идеја о штафетном трчању у част рођендана друга Тита. Војници ЈА су учествовали од 1945. године у ношењу штафете заједно са друштвеним и физкултурним организацијама. Армија је у тој првој штафети учествовала са људством које је носило штафетну палицу и са моторним возилима и средствима везе који су пратили штафету на њеном путу. Те прве године штафету је носило око 12.500 учесника, а међу њима је било припадника ЈА и пређено је 9.000 километара. Ипак 1946. године у Армији је организована Титова штафета и то из три правца: *правац КОВ од Скопља до Београда*, *правац РМ од Сплита до Београда* и *правац РВ од Копра до Београда*. Министарство народне одбране послало је допис⁵⁹ јединицама у којем се каже: „*Поводом рођендана маршала Југославије Јосипа Броза Тита, физкултурници Југославије организоваће у читавој Републици велика спортска такмичења. Штафета ће садржати честитке физкултурника, које ће пренети тркачи из свих народних република и покрајина и носити их до Београда, да би их 25. маја предали маршалу. Како би и физкултурници Југословенске армије учествовали активно у тој прослави, то ће и свака наша армијска област, морнарица и ваздухопловство, такође организовати своје штафете.....*“. Тако је те године, штафета прешла 1.892 километара са 3.000 носилаца штафете који су били припадници Армије. Штафету је те године предао *припадник КоВ поручник Бојан Половина*. Следеће 1947. године штафету је предао *испред КоВ поручник Војо Лукић*. Од 1956. године припадници Армије не организују посебну штафету, али се укључују у ношење заједничке штафете на нивоу земље.

⁵⁹ Војни архив МО РС. (1946). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 8.

У оквиру јавних наступа од 1949. године по гарнизонима су уведена такмичења под називом *Недеља на води*, која су садржала следеће дисциплине: пливачки крос, препливавање реке или потока уз натегнуто уже, греду, завежљаје од сламе, затим такмичења у војничким дисциплинама: пливање 50 метара у војничком оделу са пушком, пливање 50 метара са гредом и опремом, пливање 50 метара са гредом и у групи од 3 војника, ватерполо утакмице, веслачки крос са свим расположивим средствима, као и разна пратећа такмичења попут тегљења терета, преноса и укрцавања терета, као и финала такмичења гарнизона у пливачким дисциплинама. Укупно је учествовало 15.108 припадника ЈА у току 1949. године.

7.1.6.3. Међународни спортски сусрети у периоду 1945 – 1959.

Припадници ЈА, а касније и ЈНА, су учествовали на многим међународним спортским манифестацијама. Први такав наступ спортисти – припадници наше Армије имали су 1948. године на слету у Прагу где је наступило око 700 морнара – питомаца поморског училишта из Пуле, са вежбовним саставом Титови морнари коју је написао поручник фрегате Јулије Кос. У фебруару 1951. године на међународном смучарском такмичењу у Андермату коју је организовала армија Швајцарске, учествовала је и екипа наше Армије. Екипа је имала 13 такмичара а учествовало је 11 армијских екипа. У укупном пласману наша екипа је заузела 5. место, што је био велики успех с обзиром да је то било *прво међународно спортско такмичење*.

На предлог ЈНА на Јахорини је од 5. до 9. марта 1954. године⁶⁰ одржано међународно смучарско такмичење између армијских екипа Грчке, Турске и Југославије. Такмичење се одвијало као и на такмичењу на првенству ЈНА, а екипа Грчке армије имала је 16 учесника, Турска армија 15, а ЈНА 20 такмичара са руководством. Прво место освојила је екипа ЈНА са 221 бодом, друга је биле екипа Турске са 162 бода и треће место је освојила екипа Грчке са 101 бодом.

У Скопљу је 3. и 4. септембра 1955. године одржано *војно међународно атлетско такмичење*. Такмичење се одвијало по Олимпијском програму. На њему је учествовало 30 такмичара армије Грчке, 24 такмичара армије Турске и 35

⁶⁰ Погледати ПРИЛОГ 8 који се налази на крају рада.

такмичара ЈНА. Прво место освојила је Грчка са 174 бода, друга је била екипа ЈНА са 150 бодова, а треће место освојила је армија Турске са 114 бодова. Тада је поред атлетске екипе била формирана и фудбалска екипа од 24 фудбалера, која је требала да учествује на фудбалском такмичењу у Анкари, али због затегнутих односа између Грчке и Турске око Кипра, до тога није дошло.

У периоду од 10. до 14. јула 1957. године, у Загребу је одржана *Друга гимнастрада* под покровитељством Јосипа Броза Тита. Ту су наступали питомци Морнаричког школског центра из Пуле. На овом такмичењу били су приказани у облику јавних наступа, методи рада и достигнућа на пољу физичког васпитања.

У току 1956. године после агресије Израела на Египат формиране су међународне мировне снаге Уједињених нација тзв. плави шлемови, у чијем се саставу налазио и *Одред ЈНА*. Спортској делатности се поклањала велика пажња како би се физичке способности припадника Одрета стално повећавале. Масовна спортска такмичења одржавана су на Синајском полуострву и спортским организацијама у Ел Аришу, Рафаху и Гази. Такмичења су организована у слободном времену унутар Одрета, а најомиљенији спортови су били: фудбал, одбојка, стони тенис и шах. Та такмичења су служила за селекцију спортиста за четне екипе и селекцију Одрета. На тим такмичењима за десет година одиграно је 2.160 утакмица у одбојци, 2.370 партија у стоном тенису и преко 97.000 партија шаха. Такмичења у оквиру Уједињених нација припадника армија који су боравили на Синају организовано је било у осам дисциплина и учествовало је осам екипа: Бразил, Шведска, Индија, Дански и Норвешки одред, техничка база УНЕФ, болница УНЕФ и Одред ЈНА. Сем ових такмичења одиграване су и пријатељске утакмице са припадницима оружаних снага у УАР и клубовима у Гази, Ел Аришу и Рафаху. За десет година одиграно је преко 600 утакмица у фудбалу, 390 утакмица у рукомету, 531 утакмица у одбојци, 365 утакмица у кошарци, 341 у стоном тенису и 516 екипних сусрета у шаху. Освојене су укупно 854 медаље – златних 383, сребрних 267 и бронзаних 204. Највише успеха Одред ЈНА је имао у шаху у оквиру првенства УНЕФ где су 16 пута били победници и само два пута други.

Армијско спортско друштво Партизан је формирано 4. октобра 1945. године, где су на оснивачкој скупштини некадашњи борци и партизани, ратници и војни руководиоци формирали овај армијски спортски колектив. Међу њима су били: Светозар Вукмановић – Темпо, Отмар Креачић, Владо Мађарић, Ратко Плејић,

Павле Јовићевић, Артур Такач и други. Овом чину претходила су многа такмичења у јединицама Југословенске армије широм земље. На првом слету Југословенске армије учествовало је око 400 спортиста из свих јединица и то у више дисциплина. Од најбољих атлетичара, фудбалера, пливача, одбојкаша и кошаркаша основане су екипе – секције које су на првом послератном првенству Југославије заступале боје Југословенске армије. Главни организатори су били Владо Мађарић и Лудовик Житник - Луце. Октобра 1945. године од војника и војних службеника настао је ФК Партизан, а секција је бројала 18 фудбалера, међу њима су најпознатији били: Стјепан Бобек, Ратко Чолић, Златко Чајковски, Флоријан Матекало и други. Атлетичар Партизана Иван Губијан је у бацању кладива освојио сребрну олимпијску медаљу. Секција за тенис је оформљена 1945. године, а постојале су и шаховска и одбојкашка секција. Постојеће секције су постизале изванредне резултате на такмичењима и већ 1950. године, тачније 10. августа постојеће секције прерастају у клубове, те се спортска активност проширује у смислу да клубову у оквиру Партизана не буду везани само за армију. Томе је допринео и изградња стадиона ЈНА који је предат на употребу 21. децембра 1951. године, стадион је почео да се гради 1947. године, мада је у јесен 1949. године на стадиону ЈНА одиграна међународна фудбалска утакмица у оквиру квалификација за СП између Југославије и Француске 1-1.

7.1.7. Школовање кадрова, изградња објеката, материјално обезбеђење и издавачка делатност у периоду 1945 – 1959.

Физичко васпитање и спорт у јединицама ЈНА у периоду од 1945-1995. године водили су квалификовани кадрови, који су претежно били ангажовани из редова војних старешина ЈНА, који су поседовали допунске квалификације из области физичког васпитања стечене у једногодишњој *Школи за телесно васпитање ЈНА* или у грађанским школама за физичку културу.

У ЈНА се у првим послератним годинама (1945-1947) велика пажња се посвећивала школовању и усавршавању стручних кадрова у области физичке културе. Крајем септембра 1945. године, тада постојеће *Наставно одељење Генералштаба*, ради обезбеђења планске и систематске наставе, предузима прве кораке у одабирању и усавршавању кадрова. Организује се *први курс за*

фискултурне руководиоце и наставнике фискултуре. Курс је одржан при Државном институту за фискултуру у Београду, у улици Делиградској, од 23. октобра до 24. новембра 1945. године, а похађао га је 31 слушалац. Циљ овог курса је био да се полазници упознају са *програмом физичког васпитања* из 1945 године⁶¹, са облицима рада, да се размене мисли и обједине схватања о питањима физичке културе, што је допринело да се тај део борбене обуке брже и успешније развија и остваре жељени резултати. Програм курса обухватао је теме из програма трупе, који је те 1945. године прописало Наставно одељење Генералштаба ЈА (теме: зарјатка (вежбе обликовања), рукопашни бој (борба прса у прса), атлетика, вежбе на справама и одбојка). Све теме су извођене практично, а на теоретским часовима су изучавани: методика физичког васпитања, организација физичке културе у ЈА, изградња фискултурних објеката и материјално – финансијско обезбеђење наставе физичке васпитања и остале спортске делатности.

Били су то први кадрови Југословенске армије који су били распоређени за руководиоце и наставнике из области физичког васпитања у војним школама и јединицама ЈА. То су били први темељи физичке културе у Југословенској армији.

Након овог првог курса, одржан је 1946. године и *други курс* у трајању од два месеца за пуковске референте за физичко васпитање, који је организовао Генералштаб ЈА – *Фискултурни одсек*. Курс је одржан у Београду од 25. августа до 20. октобра 1946 године, а похађала су га 33 слушаоца⁶². При командама армија одржани су и краћи курсеви (недељни) за референте у дивизијама и бригадама. На њима су курсисти добијали основна упутства за спровођење плана и програма физичког васпитања (из 1945. године) и за организовање и спровођење спортских такмичења.

Курсеви су били најпогоднија форма за брзо оспособљавање кадрова у првим годинама после Другог светског рата. Ипак, постојала је потреба за још школованијим кадром, нарочито за наставницима физичког васпитања у војним школама и центрима. Зато је донета одлука⁶³ да се при Државном институту за фискултуру у Београду, оформи *Војно одељење државног института за фискултуру*, са једногодишњим школовањем, под називом *Једногодишњи војни*

⁶¹ У одељку 7.1.9. су детаљно објашњени планови и програми физичког васпитања за период 1945-1959.

⁶² Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 11* (страница 291). Београд: ВИНЦ.

⁶³ Погледати ПРИЛОГ 4 који се налази на крају рада.

фискултурни курс. Школовање је почело 1. децембра 1947. године, а пријемни испит су полагала 53 официра ЈА⁶⁴ (од којих су 4 припадника били из Народне милиције). За време школовања слушаоци су изучавали 19 предмета. Тако је 1. децембра 1948. године, завршила рад прва класа слушалаца ДИФ-а. Сви официри су били распоређени на најодговорнија места референата физичког васпитања у ЈА. Највећи број (51) је био распоређен на дужности наставника и руководиоца физичког васпитања у пуковима, а мањи број у дивизијама и армијама. Већ у фебруару 1948. године, почела је са школовањем друга класа, коју су похађала 52 слушаоца.

Војни слушаоци су били смештени у оквиру интерната тј. дома Државног института за фискултуру, који се налазио у Делиградској улици, у Београду. За време једногодишњег школовања војни слушаоци су изучавали и полагали 19 предмета и то:

1. *Политичка настава – 370 часова*
2. *Руски језик – 74*
3. *Војна обука – 215 (борба прса у прса, стројево правило, наоружање, настава гађања, тактика и топографија)*
4. *Анатомија са биомехаником – 67*
5. *Физиологија са физиологијом спорта – 72*
6. *Хигијена и прва помоћ – 48*
7. *Педагогика и психологија – 39*
8. *Историја физичке културе – 26*
9. *Организација фискултурног покрета ФНРЈ – 20*
10. *Методика физичког васпитања – 48*
11. *Опште физичко образовање – 110*
12. *Борилачки спортови – 74 (бокс 26, мачевање 28, рвање 20)*
13. *Атлетика – 112*
14. *Спортска гимнастика – 48*
15. *Игре – 111 (фудбал 36, одбојка 18, кошарка 33, елементарне игре 18, опште о играма 6)*
16. *Пливање – 74*

⁶⁴ Погледати ПРИЛОГ 5 који се налази на крају рада.

17. Народне игре и плесови – 28

18. Смучање – 90

19. Логоровање – 111

Укупно је реализовано 1.737 часова по наставном плану и програму ДИФ-а. Настава смучања је била организована од 15.01 - 05.02. 1948. године на Јахорини, а логоровање заједно са студентима ДИФ-а у трајању од месец дана, од 05.06 – 04.07. 1948. године на Борачком језеру. Иначе војни слушаоци су били одвојени од цивилних због посебног НПП, а израђена је и посебна скрипта која је направљена од предавања наставника. Све справе и реквизите је обезбедио ДИФ, осим за смучање и логоровање што је обезбеђивала Армија.

По завршетку школовања највећи број слушаоца чак 51 од 53, био је распоређен на дужности наставника и руководиоца физичког васпитања у пуковима, а мањи број у дивизијама и армијама. Већ у фебруару 1948. године почела је са школовањем друга класа која је бројала 52 слушаоца. Наредне године 1949, испред комисије Атлетског савеза Србије полагало је 19. децембра испит за атлетске судије 37 официра и војних службеника, од којих је 30 положило, а 7 одустало.

У складу са развојем ЈНА и систем физичког васпитања је добијао нове правце. Да би се брже и једноставније оспособљавали кадрови за наставу физичког васпитања у ЈНА, *наређењем ГШ ЈА од 4. маја 1951. године у Београду и Загребу при Првој и Петој војној области формиран су фискултурни центри*. У њима су одржавани курсеви за командире водова у трајању од по осам недеља. Официри из КНОЈ, Гарде, МНО упућивани су у Фискултурни центар у Београд, а из осталих области у Загреб. У сваком од ових центара у периоду три курса 04.06 - 28.07, 06.08 - 29.09 и 08.10 - 01.12. 1951. године . Са успехом курсеве су завршила 302 командира вода – у Београду 160 и у Загребу 142. На те курсеве су били послати официри који су се активно бавили спортом или имали афинитете за бављење наставом физичког васпитања у војсци. Ипак због лошег смештаја и лоше организације наставе на курсу, *наређењем ГШ од 09. марта 1954. године* дошло је до расформирања Фискултурног центра у Загребу, а наставници из тог центра су попунили центар у Београду и Војну академију у Београду.

У фискултурном центру у Београду који је касније добио назив *Школски центар за физичко васпитање ЈНА*, одржана су четири двомесечна курса за

командире водова и два четворонедељна курса борења и пливања за помоћнике начелника за физичку обуку у командама и у јединицама и за наставнике у војним школама. Двомесечне курсеве са успехом је завршило 336 командира водова, курсеве борења и пливања 158 слушаоца.

Све већи захтеви су се јављали када је била у питању обука у смучању, те је требало обезбедити да официри – наставници смучарске обуке стекну даља практична и теоретска знања, па је *Наређењем* од 9. децембра 1955. године, одређено да се на Јахорини од 19 – 25. децембра одржи курс за наставнике смучања. На њему је требало уједначити начин извођења смучарске обуке у погледу методике и технике обучавања у јединицама и школама ЈНА. Курс је похађао 51 слушалац, а са успехом је завршило њих 46. Већ наредне године од 01 - 08 априла 1956. године у смучарском центру на Јахорини одржан је семинар за наставнике смучања. На њему су прорађене тезе за ново правило смучања и планинарства које је било у припреми. На семинару је било 25 наставника смучања из армијских области, Граничних јединица, Гарде, Пешадијског школског центра и Војне академије.

Школа за телесно васпитање је формирана 1947. године. Велику улогу у развоју физичког васпитања у Копненој војсци, а и шире, имала је *Школа за телесно васпитање*⁶⁵, која је постојала у оквиру ЈНА и која је имала четири реорганизације и која је сваки пут мењала име. Током 1947. године настаје *Војно одељење Државног института за фискултуру*, које већ 1949. године мења име у *Фискултурну официрску школу*, да би 1954. године променила назив у *Једногодишњу школу за телесно васпитање ЈНА* и коначно 1967. године добила назив *Школа за референте и наставнике телесног васпитања у ЈНА*, која престаје са радом 1970. године. Школа је била лоцирана поред Стадиона ЈНА у Београду. Располагала је најсавременијим спортским објектима у том периоду: травнато фудбалско игралиште, атлетска стаза и скакалишта, посебан терен за борилачке дисциплине, стаза са препрекама, кошаркашко и рукометно игралиште, три дворане, свлационица са санитарним уређајима, амбуланта, учионица и савремено опремљена кухиња са трпезаријом. Када је основана, у њеном првом *Упутству*⁶⁶ је писало: “*Основна улога Школе за телесно васпитање, је школовање старешинског кадра, подизање и развијање врхунских спортиста из редова војника са натпросечним квалитетима и*

⁶⁵ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 11* (страница 293). Београд: ВИНЦ.

⁶⁶ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 11* (страница 293). Београд: ВИНЦ.

усавршавање и о одржавање физичке и техничке спреме....да се старешински кадар стручно оспособи за непосредан рад, организацију и руковођење телесним васпитањем у јединицама и војним школама и установама ЈА... “.

Од оснивања, па до укидања школе 21.09.1970. године прошло је десет класа стручних кадрова, који су дали велики допринос у подизању и оспособљавању врхунских спортиста из редова војника и старешина.

Не постоје потпуни подаци колики је број старешина прошао једногодишње школовање и колико је старешина прошло разне курсеве, али извештај који је школа поднела Четвртој управи ГШ ЈНА од 05.07. 1962. године, за период рада школе од 1947-1962. године говори да је у наведеном периоду одржано 118 курсева на које је било позвано 5.847 слушаоца, а одазвало се 5.048 или 86%. Са курсева је отпуштено 325 или 6%, а завршило је курсеве 4.729 или укупно 80% позваних. Једногодишњу школу завршила су 224 слушаоца, од тога 16 припадника милиције и 208 официра ЈНА. У једногодишњој школи припремане су старешине за вођење физичког васпитања у војним школама и за референте физичког васпитања у командама пукова, дивизија и армијских области. На једногодишње курсеве примани су слушаоци по конкурс, уз услов да су млађи од 32 године и да задовољавају норме опште физичке спремности. У овој школи одржавани су курсеви у трајању од три месеца до четири недеље, који су били специјалистичког карактера, а организовани су: за командире водова и официре наставних одсека јединица, ради њиховог усавршавања у планирању, организацији и извођењу физичког васпитања у јединицама; за старешине граничних и извиђачких јединица; за старешине који руководе обуком непливача; за старешине пилоте. Оно што је било важно, да је при школи наредбом Врховног команданта ОС од 10.12.1959. године формирана *наставна чета*, чији је циљ био да окупи на једном месту изабране талентоване војнике из целе ЈНА, који су се оспособљавали за постизање врхунских резултата у спорту. Поред тога задатак чете је био да се војницима - спортистима пружи одређена знања из области физичке културе и да се они оспособе за теренски рад након одласка из армије. Државни секретаријат за народну одбрану је 1963 године прописао да се у наставној чети усавршавање спроводи у следећим спортским гранама: атлетика, рвање, џудо, дизање тегова, стони тенис, гимнастика, смучање, хокеј на леду и бициклизам. Наставну чету су у периоду од оснивања 1959 до 15.07.1963. године прошла 144 војника спортиста. Последња партија наставне чете

позвана је априла 1969. године јер је 31 децембра 1969. године наставна чета (и вод) укинута.

Изградња спортских објеката. У периоду 1945-1960. године изграђени су многи спортски објекти. Први, а уједно и највећи спортски објекат изградила је ЈА 1949. године - стадион ЈА (фудбалски терен, атлетска стаза и трибине за 50.000 гледалаца). Исте године 1949, почела је изградња стадиона у Нишу (који је касније довршен од стране градских структура) као и пливачки базен који је уступљен граду. За одржавање армијских првенстава у многим гарнизонима припадници ЈА изграђивали су многе спортске објекте, вежбалишта, полигоне који су уступани градовима и спортским колективима на трајно коришћење. На тај начин ангажовањем ЈНА или заједничким улагањима са градским структурама изграђени су поједини терени за мале спортове (рукомет, одбојка, кошарка) и атлетске стазе у Пули, Сплиту, Охриду, Марибору, Никшићу, Зајечару итд.

Материјално обезбеђење. У овом периоду 1945 - 1959. године успех рада у области физичког васпитања у ЈНА, зависио је и од материјалне базе и финансијског обезбеђења. У ЈНА већи део програмских садржаја изводио се на отвореним теренима и земљишту, у природи, што је олакшавало савладавање програма. Међутим у ЈНА су се у то време градили типски објекти за физичко вежбање на отвореном. Та вежбалишта су имала тачно одређен наменски садржај који је обезбеђивао спровођење свих активности предвиђених планом и програмом за физичко васпитање. Поред тога свака јединица је располагала свим потребним справама и реквизитима (лопте, кугле, бомбе) потребним за извођење часова физичког вежбања. Сваки војник након доласка у ЈНА, уз осталу личну опрему (одећа, наоружање) добијао је и спортску опрему (патике, мајице, гаћице). У периоду од 1945 – 1948. године, материјално – финансијско обезбеђење физичког васпитања у ЈА спроводило се преко органа Политичке управе. У тим годинама изградња објеката потребним за наставу физичког васпитања била је усмерена на изградњу игралишта за спортске игре, атлетске стазе са скакалиштем и бацалиштем, стаза са препрекама дужине 110 метара, вежбалишта са справама и теренима за јутарње вежбање. Сви ти терени изграђени су добровољним радом војника, а и већи део материјала је био бесплатан, као и превоз, јер је ЈА у то време имала своја возила. У периоду од 1948 - 1951. године бригу о финансијском аспекту физичког васпитања у ЈНА преузима Фискултурно одељење ГШ ЈА, тачније Трећи одсек. У

овом периоду изграђени су многи полигони за савлађивање полигона препрека и игралишта за рукомет, кошарку, одбојку, фудбал те су набављени сви потребни реквизити. Од 1951. године бригу о финансијама преузима Интендантска управа. Ова управа је у сарадњи са Фискултурним одељењем издала 17. новембра 1954. године *Норме следовања опреме за извођење физичке обуке и такмичења у ЈНА*. Исте године су уграђени нови полигони са препрекама (18 препрека) дужине 240 метара. У току 1957. године прописан је нови начин исхране за војнике који су се припремали или учествовали на такмичењима.

Изадавачка делатност. Први документ је издало Министарство народне одбране ФНРЈ 28. септембра 1945. године под називом *Упутство за фискултурни рад у јединицама*. Већ 1946. Године, Политичка управа МНО издаје *Упутство за први фискултурни слет ЈА*, који је уједно служио као план и програм спортских такмичења у ЈА. У 1947. години издат је *Фискултурни календар за 1947. годину*, штампан је и *Приручник за обуку у пливању и прелажењу водених препрека*, затим привремено упутство *Борба прса у прса (превод са руског) и књижице Евиденције физичке обуке у школама*. Наредне 1948. године, штампан је *Фискултурни календар и уметнички плакати за слет у Прагу*. Следеће 1949. године штампано је *Упутство за слетске вежбе за наступ ЈА на среским слетовима, Упут за пливање и савлађивање водених препрека, те Упут за јутарње вежбање*. Те године израђен је велики број формулара – записника та такмичења у кошарци, рукомету, фудбалу, одбојци, атлетици, боксу, пливању итд. У току 1950. године Одељење за фискултуру ГШ ЈНА издало је *Књижице евиденције опште физичке обуке за официрске школе, војна училишта и курсеве*. У њих су наставници фискултуре поред бројчаних оцена, уносили и постигнуте резултате из појединих вежби и дисциплина за сваког питомца, односно слушаоца током наставе. *Приручник за гимнастику, атлетику, бокс и рвање*, који је издат 1951. године имао је тираж од 10.000 примерака. У току 1951. године штампане су *први пут дипломе са амблемом и ознаком ЈНА* које су се додељивале на спортским такмичењима. Штампале су се у три боје: на црвенкастој подлози – за такмичења у основним јединицама до првенства гарнизона, на зеленкастој подлози – за првенства армијских области и плавој подлози – за награде на спортском првенству ЈНА. У току 1953. године издаваштву се прикључила и *филмска продукција те је завршен и први пропагандни филм Физичка обука у Армији*. Већ следеће 1954. године израђена су два нова филма: *Обука у пливању и Обука у савлађивању природних и вештачких препрека*. Исте године, издато је

Упутство за спортска такмичења ЈНА и Књижица евиденције за физичку обуку у војним школама. Одељење за физкултуру је дало велики допринос 1954. године приликом снимања наставног филма *Јутарње вежбање*, одредивши консултанта и учествовањем у стручном погледу. У филмском центру ЈНА, Застава филму, снимљено је 20 простих вежби: 10 са пушком и 10 са теретом, филм је трајао 9 минута. Такође снимљен је и наставни филм *Методски поступци физичког вежбања у трајању од 15 минута, где је приказан значај физичког васпитања у ЈНА те методика његовог извођења*. Затим се 1959. године одштампао документ под називом *Књижица о физичкој способности подофицира, официра и војних службеника ЈНА*, у тиражу од 75.000 примерака и који је имао такозване прегледне цртеже: Сплетови простих вежби, Сплетови вежби са пушкама, Сплетови вежби са теретом и утегама, у тиражу од 10.000 примерака.

7.1.8. Планови, програми, упутства, приручници, извештаји и анализе физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1945 – 1959.

После завршетка Другог светског рата, у систему обуке Копнене војске утврђени су основни принципи и прописани критеријуми за трупну, школску и предвојничку обуку. У том послератном периоду, због недостатка сопствене литературе, коришћена је совјетска војна литература. Као саставни део борбене обуке и васпитања јединица и команди, уведена је посебна врста обуке – *телесно васпитање* или *фискултура*. Садржаје, облике и критеријуме за ову обуку прописало је Одељење за општевојна правила Генералштаба ЈА. Према *Директиви* Врховног команданта, обука војника и јединица, у том периоду, трајала је 10 месеци, а изводила се сваког дана – лети 8, а зими 7 часова. У каснијем периоду услед наглог развоја науке и усавршавања нових борбених и савременијих техничких и материјалних средстава у наоружање ЈА, долазило је до честих промена у систему обуке и васпитања.

*Програм фискултуре у Југословенској армији*⁶⁷, који се примењивао и у КоВ из новембра 1945. године, који је издао Генералштаб Југословенске армије, обухватао је: вежбе обликовања („зарјатка“), борбу прса у прса („рукопашни бој“),

⁶⁷ Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, К-284, фасцикла 01, 001/001, страна 2.

атлетику, вежбе на справама и одбојку. У допису уз програм била је дата и сугестија да се у слободно време организују такмичења у атлетици, боксу, рвању, фудбалу, кошарци и пливању, са сугестијом да морају да постоје услови за организацију такмичења.

У првом послератном *Упутству за физкултурни рад у јединицама*, које је 28. септембра 1945. године издала Политичка управа Министарства народне одбране, истакнут је значај масовног бављења спортом, те се наглашава да физичко васпитање треба да постане саставни део живота и рада јединица, односно свакодневна пракса војника и старешина. На основу *извештаја*⁶⁸ Министарства народне одбране, посебно и веома значајно поглавље у спортском животу јединица представљала је „*добровољна масовна физкултура за коју је међу војницима и старешинама владало велико интересовање, о том великом интересовању и љубави за физкултуру најбоље говори добровољно сакупљање прилога у многим јединицама...*“, а те добровољне прилоге припадници ЈА сакупљали су како се каже у наведеном документу „*...ради набавке најнужнијих физкултурних справа и реквизита....*“

*Упутство за организацију и методско извођење наставе у пешадији*⁶⁹ из 1945. године, које је прописао НГШ генерал - лајтнант Арсо Јовановић, у првом делу у тачки 2, објашњава шта припадник КоВ треба да савлада у оквиру наставе у јединицама и између осталог напомиње гимнастику и физкултурне вежбе, док у трећем одељку у оквиру радног времена предвиђа се да се часови гимнастичких вежби (20 минута), вежбе из егзерцира (радње са пушком – 30 минута), обавезне вежбе из физкултурне наставе, не рачунају у радно време од осам сати.

*План и програм*⁷⁰ за извођење трупне наставе код јединица дивизијске и пуковске артиљерије из 1945. године предвиђао је, да се целокупна обука изводи сваког дана у недељи, сем недељом и то: 7 часова дневно, од тога 4 часа пре подне а 3 часа по подне; овим планом предвиђена је јутарња гимнастика (вежбање) у трајању од 20 минута. У оквиру јединачне обуке часови физичког вежбања нису били предвиђени да се раде посебно, већ се та обука спајала са војном обуком, те се у предмету који се звао пешадијски егзерцир биле садржане и физичке вежбе са и

⁶⁸ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995*, књига 20 (страница 254). Београд: ВИНЦ.

⁶⁹ Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, к-279, фасцикла 01, 004/001.

⁷⁰ Министарство народне одбранеДФЈ. (1945). *План и програм за извођење трупне наставе у јединицама дивизијске и пуковске артиљерије*. Београд: ВИЗ.

без наоружања (тема кретање - врсте кретања, кретање обичним кораком, трчећим кораком са и без наоружања итд). Јединачна обука је трајала три недеље (21 календарски дан, 18 радних дана, укупно предвиђених 111 часова). Изучавала се: општа обука од 8 предмета (ту је спадао егзерцир) и специјална обука од 11 предмета. План за извођење обуке у периоду јединачне обуке код јединица пуковске артиљерије митраљеских чета обухватао је период од 4 недеље (28 календарских дана, 24 радна дана и 144 радних часова. У оквиру опште обуке изучавало се 8 предмета, а у специјалној обуци изучавало се такође 8 предмета. Пешадијски егзерцир је обухватао 14 часова у четири недеље.

*План и програм за обуку појединца у пешадији КоВ*⁷¹ (трајање 3 недеље) од 05. јуна 1945. године, под тачком 8. предвиђало је физичко (телесно) вежбање које се спроводило у оквиру јутарњег вежбања, док се настава остала изводила на основу уџбеника *Настава за гимнастику бивше југословенске војске издање 1920. године*, стране 9-21, 24-34. Обука је трајала три недеље, а настава физичког васпитања се спроводила у последњој недељи у трајању од 10 радних часова.

Почетком 1946. године Генералштаб Југословенске армије прописао је нове планове и програме обуке и васпитања војника и трупних старешина и утврдио је прве критеријуме материјалног обезбеђења наставе. У то време обука и васпитање јединица и команди делила се на два периода: зимски и летњи. Према тадашњим систематским решењима, команде армија су биле овлашћене да планове и програме обуке војника и трупних старешина прилагођавају условима живота и рада своје јединице, јер тада је ипак материјално обезбеђење било још увек испод нивоа реалних потреба.

*План и програм борбене обуке појединца и десетине (одељења) у пешадији*⁷² из 1946. године обухватао је обуку за минобацачку, митраљеску и извиђачку чету. Од 14 предмета, под бројем 5, као предмет је предвиђена физкултура и то за минобацачку и митраљеску чету у фонду од по 78 часова, док је за извиђачку чету било предвиђено 97 часова. У оквиру плана и програма за физичко васпитање обавезно су се изводили као организациони облици физичког васпитања: јутарње вежбање и час физичког вежбања: У оквиру јутарњег вежбања изводиле су се вежбе обликовања – *зарјатка, вежбе са пушком и теретом*. У оквиру часова физичког вежбања изводиле су се вежбе у оквиру три задатка: *борба прса у прса (рукопашни*

⁷¹ Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, К-279, ф-02, 001/001, 05. јуни.

⁷² Војни архив МО РС. (1946). Фонд ССНО, К-279, ф-04,002/001.

бој), атлетика, те пењање, прескоци запрека и равнотежа. На први део одлазило је 20 часова, а за остало по 10 часова. Допуна до пуног наставног фонда од 78 часова, од 30 часова служила је за усавршавање и побољшања норми у оквиру часова физичког вежбања. Само извођење часова физичког вежбања из ова три задатка требала су ићи упоредо, за први задатак по два часа одједном (100 минута), а за други и трећи задатак по један час (50 минута). Иначе вежбалишта су била опремљена, тако да су се са успехом сви часови реализовали.

По посебном *Упутству*⁷³ вршена је обука у пливању. Настава у пливању је спровођена у оквиру часова физичког вежбања али фонд сати није улазио у фонд од 78 часова који је био предвиђен за пешадију у 1946. години, већ је улазио у фонд сати који се предвиђао као резервно време у фонду од 48 часова.

*План и програм трупне наставе за пешадију*⁷⁴ у летњем наставном периоду 1947. године који је одобрио начелник Четврте управе генерал – мајор Вјекослав Клишанић, предвиђала је за пешадију КоВ да у оквиру 916 часова целокупне обуке 54 часова буде предвиђено за физкултуру и то за стрелачке, митраљеске и минобацачке јединице. Обука појединаца је обухватала 20 часова, одељења 10 часова, вода 10 часова, чете и батаљона 14 часова. *Програм*⁷⁵ наставе из обавезне физкултуре из 1947. године који је одобрио помоћник Начелника Генералштаба ЈА генерал-лајтнант Р. Приморац, предвиђао је следеће теме по периодима наставе: шестобој – фонд сати укупно 14 часова, борба прса у прса – фонд сати укупно 30 часова и пливање укупно 10 часова. Укупан фонд сати износио је 54 часова (табела бр.7).

Табела број 7 – фонд сати физичког васпитања из 1947. године

ТЕМА	периоди наставе				укупно
	обука појединца	обука одељења	обука вода	обука чете и батаљона	
шестобој	6	-	-	8	14
борба прса у прса	14	7	5	4	30
пливање	-	5	5	-	10
свега часова	20	12	10	12	54

⁷³ Војни архив МО РС. (1946). Фонд ССНО, К-279, ф-04, 002/001, стране 48-61.

⁷⁴ Војни архив МО РС. (1947) Фонд ССНО, К-280, ф-01 001/001.

⁷⁵ Војни архив МО РС. (1947). Фонд ССНО, К-280, ф-02, 002/001. *Програм наставе из обавезне физкултуре.*

У часове пливања није било урачунато време које ће бити на располагању у оквиру резервног времена, јер управо из фонда сати резервног времена узимали су се часови предвиђени за физичко васпитање за обуку у пливању, посебно док су трајале повољне атмосферске прилике. Часови из гимнастике и допунских и припремних вежби биле су предвиђене за зимски наставни период. Игре су се примењивале само у завршним деловима појединих часова.

Табела број 8 – преглед тема и часова из НПП за физкултуру у летњем периоду 1947.године

	садржај	Број часова
1.	Тема: јутарње вежбање – вежбе: -Кретање ходом -Кретање трчећим кораком -Кретање 12:12 -Проста вежба из комплекса за значку фискултурника -Први комплекс гимнастичких простих вежби	Свакодневно у трајању по 20 минута
2.	Тема: шестобој – вежбе_ -трчање 100 метара -бацање кугле -Скок у даљ -бацање гранате -пењање -трчање 1500 метара -такмичење у шестобоју (оцењивање)	14
3.	Тема: борба прса у прса – вежбе: -борба са пушком -Борба кратким оружјем и без оружја -кретање и савлађивање препрека -бацање гранате -комплексна вежбања -такмичење и оцењивање	30
4.	Тема : пливање – вежбе: -обука непливача -стилови пливања -начини прелажења водених препрека -скокови у воду -роњење -спасавање дављеника	10
	Свега часова	54

Приручник за гимнастику, атлетику, бокс и рвање из 1951. године одобрен од стране Генералштаба Југословенске армије (Четврта управа) ФНРЈ, обухватао је програмске садржаје који су били важан део физичке обуке предвиђене програмом у оквиру часа физичког васпитања војника КоВ ЈНА. У оквиру овог приручника у осам глава су обухваћене вежбе из гимнастике, атлетике, бокса и рвања, док су у осталим главама обрађена организацијско – методска упутства, примери часова физичког вежбања и уређење вежбалишта и справа.

Програм гимнастике је обухватао: просте вежбе, вежбе на справама, прескоке, вежбе са теретом и вежбе на тлу. Просте вежбе су се користиле као у оквиру јутарњег вежбања. У оквиру вежби на вратилу рађене су следеће вежбе: наупор завесом за потколено изван руку и одношка, узмах предњи - одбочка ослоном на једну руку и другу ногу, наупор вучењем – саскок назад, вис – вис стражњи – двојни окрет – вис – саскок, њихање у вису – саскок у зањиху или у предњиху, окрети у предњиху леворучке и десноручке – саскок у зањиху или у предњиху, ковртљај завесом за потколено, ковртљај у упору предњем, узмах стражњи, наупор климом, наупор склопком, саскоци из упора. Вежбе на разбоју су се састојале од: помицање у упору; склек – упор; колут склоњено напред; њихање у упору – предношка, заношка; упирање из потпора; наупор склопком; узмах завесом у сед разножни; став на раменима; колути; саскоци; Вежбе на круговима су се састојале од: њихање у вису и у згибу; њихање у згибу до вуса узнето; њихање – вис узнето – вис стражњи; вис узнето – вис стрмоглавце; прекопит разножно; наупор предњихом; наупор склопком; наупор зањихом; Вежбе на круговима у љуљању: љуљање са досежним круговима; љуљање у вису узнето; љуљање подметним замахом; саскоци из љуљања; Вежбе на коњу са једном хватаљком: засед јашући, засед суножно, засед јашући са окретом, стриж заножни, премах заножни, коло предножно, став на глави или раменима, колут напред и назад, саскоци; Пењање уз коноп: пењање уз коноп помоћу ногу уз три раздела, помоћу ногу из два раздела, пењање без помоћи ногу, пењање у завесу на водоравном конопу. Вежбе на греди: ходање, трчање, преношење разних предмета, прелажење разних препрека на греди, прелаз четвороношке, мимоилажење, преношење друга на греди, борење на греди (палицама, цаковима), наупор завесом, преношење палице на длану. Прескоци преко вежбача: разношка преко вежбача, разношка преко двојице, колут преко тројице; Прескоци преко ограда: предношка стрижно, одбочка ослоном на једну руку и другу ногу, одбочка, згрчка; Прескоци преко јарца: разношка преко јарца, згрчка преко

јарца или коња у ширину, прекопит преко јарца или коња у ширину, одбочка преко коња у ширину, разношка преко коња у ширину, колут преко коња уздуж, разношка преко коња уздуж, згрчка преко коња уздуж; Вежбе са теретом: дизање цака песка на раме, дизање балвана на рамена, дизање и ношење друга; Вежбе на тлу: савијање тела у лежању наузнак, поваљка, склек - упор лежећи, колут напред и назад, скок летећи с колутом, колут по двојица и тројица, прамет лево и десно, скок с двојним окретом, склопка на тлу, прамет напред, прамет назад, прекопит салто напред.

У оквиру атлетике извођене су вежбе из следећих дисциплина:

- трчање на кратке стазе 100 метара ((темпо трчање брзином 18 - 22 секунде на 100 метара); трчање у интервалима (лагано трчање – старт у кретању, убрзање 30 - 40 метара, затим лагано трчање – вежба се понавља 3 - 5 пута); трчање са убрзавањем 80 – 150 метара; вежба старта).
- трчање на средње стазе, 1.500 метара (кретање до 2 км ходом или трчећи брзином 22 - 26 секунди на 100 метара; континуирано трчање).
- трчање на дуге стазе 3.000 метара,
- скок у даљ (вежбање одраза - залет 30 метара, убрзање, одраз и скок; вежбање доскока (чучањ у месту, из кретања ходом - чучањ, трчећи корак – скок - чучањ; скок преко канапа 50 - 100 цм високог, удаљеног 100 - 200 цм од места одраза; скок са одразом са земљаног насипа до 50 цм високог),
- скок у вис (залет, одраз, лет и доскок),
- бацање бомбе (из места, са залетом - ходом, са залетом - трчећи),
- бацање кугле (намештање кугле у почетни став, спуштање и избацивање; бацање кугле на команду - групно; бацање кугле из кретања ходом и трчећи; бацање кугле из круга наскоком).

У оквиру обуке у боксу извођене су припремне вежбе и основна техничка знања. У оквиру припремних вежби извођене су вежбе трчања и ходања, просте вежбе из јутарњег вежбања, пењања и вежбе са вијачом. У оквиру општих основних знања из бокса рађене су вежбе: основни став, рад ногу, заваривање, ударци, кроше, одбрана у боксу, заустављање ударца, одбијање ударца, избегавање ударца.

У оквиру обуке у рвању рађене су припремне вежбе, учење захвата и слободно борење. Вежбе које су се изводиле су биле: основни став, обарање

омахивањем обухватом о пасу, обарање вучењем преко кука, обарање вучењем за руку преко рамена, обарањем вучењем за руку преко леђа, обарање окретањем трупа захватом за рамена, обарање трзајем за руку, обарање обухватом за бедра и око струка, обарање захватом за бедро и дизањем на плећа, обарање подметањем ногу, обарање захватом за потколено. На крају приручника била су дата организацијско-методска упутства: методика извођења и организација часа. Такође били су дати примери часова из физичке обуке, као и уређење вежбалишта и справа.

У раздобљу од 1945. до 1951. године, тежиште рада је било усмерено на спортска такмичења која су обухватала око 16 спортских грана. Већ од 1951. године ова преобимна такмичења су смањена, а приоритет је дат настави и часовима физичког васпитања према наставном плану и програму. У том раздобљу у систему обуке примењивана су два програма - један за трупу, а други за наставне центре. Кроз програм наставе физичког вежбања у наставним центрима војници су упознавани са основном техником извођења појединих радњи – вештина, с тим што су поступно подизали физичку способност. У трупним јединицама војници су се усавршавали у техници извођења радњи и вештина и одржавању физичке способности стечене у наставним центрима.

Док је у 1952. години донета одлука о полагању завршних испита из физичке обуке у војним школама ЈНА, у 1953. сачињено је *Привремено упутство за полагање завршних испита из физичке обуке у војним школама у ЈНА*. То упутство је ступило на снагу 10. априла и у њему се предвиђало да се полаже и теоретски и практични део испита. На теоријском делу испита питомцима - слушаоцима (и припадницима КоВ ВА) постављана су три питања (једно из теорије и организације физичке обуке у ЈНА, друго из терминологије и треће из наставне праксе). Практични део испита представљао је проверу физичке способности питомаца – слушалаца из следећих дисциплина: просте вежбе или вежбе са пушком, вежба на вратилу, скок у даљ из залета, бацање бомбе масе 600 грама из залета од 5 метара, пливање. Све наведене дисциплине, сем пливања, одржавале су се на дан полагања теоретског дела испита, док се пливање у начелу полагало раније.

*План за обуку инжењерских јединица ЈНА*⁷⁶ предвиђао је 7 опште - војних предмета (под бројем 5 је била физичка обука) и 11 војно стручних предмета. У оквиру обуке појединца, одељења, вода и чете фонд сати за физичку обуку је

⁷⁶ ДСЗПНО. (1953). *План за обуку инжењерских јединица ЈНА*. Београд: ВИЗ.

износио укупно 56 часова. То се односило на понтонире, пионире, пламенобацаче, маскирце, хидротехничаре, железничаре и техничке јединице. Обука је укупно трајала 6 - 7 месеци у зависности од службе.

У 1954. години, Одељење за физкултуру ГШ ЈНА, преузело је бројне мере ради унапређивања и побољшања стања физичке обуке у ЈНА. Неке од тих мера су биле: извршена је ревизија програма физичке обуке у јединицама пешадије, а израђене су основе за остале родове и службе. Одељење је сачинило нове програме за пешадију, инжињерију, артиљерију, коњицу, интендантске јединице, за курс за оспособљавање активних подофицира за командире одељења и четне старешине и за физичку обуку старешина. Поново се те године чине напори на побољшању јутарњег вежбања па се *Упутством за радно време у трупи*, регулише да се оно обавезно изводи 20 минута у свим јединицама сваког радног дана после намештања кревета и да се од јутарњег вежбања ослобађају војници који су тог дана задужени за четкање коња. У истом упутству од 18 фебруара 1954. године одређује се да помоћници начелника штаба за физичку обуку изводе инструктаж са командирима одељења у одређеном времену пре подне. Циљ тог инструктажа је био, да се дође до јединственог метода извођења физичке обуке. Било је регулисано да се физкултурним поподневима руководе помоћници начелника штаба за физичку обуку преко командира одељења. Командири водова и чета нису били у обавези да присуствују спортском поподневу, изузев када су програмом предвиђене провере и такозвана мерења физичке способности војника.

Јутарње вежбање пре доручка, из здравствених разлога, поново је почело да се изводи у наставним центрима, и ако је показано боље успехе док се изводило непосредно пре занимања, а према распореду рада и под руководством заменика командира вода – подофицира.

У 1956. години сви родови и службе у КоВ ЈНА су од Четврте управе ГШ добиле фонд обавезних предмета у оквиру обавезне обуке, по коме је на физичко васпитање одлазило 44 часа мислило се само на обавезан час физичког вежбања као организациони облик).

*Упутство за организацију и извођење наставе у инжињерији*⁷⁷ из 1956. године је предвиђало у настави 7 општих војних предмета (ту је спадало физичко васпитање) и 12 војно-стручних предмета. Фонд часова за физичко васпитање је

⁷⁷ ДСЗПНО. (1956). *Упутство за организацију и извођење наставе у инжињерији*. Београд: ВИЗ.

износио у оквиру 4 раздела обуке укупно 55 часова и фонд је био исти за пионире, машинце, техничаре, извиђаче, хидротехничаре и везисте и сви су припадали пионирским пуковима. Исти број предмета и број часова по разделима обуке за јединице у саставу инжињеријских одреда (укупно 55 за цео период обуке за све разделе) је био из предмета телесно васпитање. Све је то важило и за јединице у саставу пионирског батаљона корпуса, затим за јединице пионирског батаљона пешадијске дивизије (војници који су ступали у јесен и пролеће), затим за јединице понтонирских јединица, јединице железничког батаљона, јединице хидротехничког батаљона и јединице маскирног батаљона.

*Упутство за организацију и извођење наставе у пешадији*⁷⁸ из 1956. године предвиђало је 9 предмета у периоду основне обуке за јединице пешадијског пука који су примале регруте у пролеће. Фонд сати за физичко васпитање је био 147 за стрељачке, пратеће службе и инжињерију, док су фонд часова од 107 имали артиљерија и веза. Овај план и фонд сати за војнике регруте који су долазили у јесен је био већи и износио је 180 часова за стрељачке, пратеће службе и инжињерију и 135 часова за артиљерију и везу.

*Упутство за организацију и извођење наставе у пешадији*⁷⁹ је обухватало 23 предмета који су се изучавали у оквиру раздела обуке у артиљеријским јединицама пешадијских и брдских пукова. Постојала су три радела: раздео обуке одељења и вода, раздео обуке батерије и раздео обуке батаљона и пука. Фонд сати за физичко васпитање је био укупно за све разделе 28 часова. То се односило на артиљеријске јединице са сточном вучом, мотористе, сточне вучаре, топорачуначе, везисте и возаре. По разделима фонд сати физичког вежбања је био 14 + 8 + 6 за све.

*Упутство за организацију и извођење наставе у јединицама земаљске артиљерије*⁸⁰ из 1957. године, предвиђало је да се настава одржава у центрима у периоду од 3 месеца као и у јединицама у истом трајању. Укупно је било предвиђено да се настава одржава из опште - војне обуке (8 предмета) и стручне обуке (10 предмета). Физичко васпитање је спадало у опште предмете и фонд сати је био: за послужиоце укупно 78 (у центру 50, у трупи 28), исти фонд сати је био и за извиђаче, топовске рачунаоце, радиофонисте, возаре док су радио - телеграфисти

⁷⁸ ДСЗПНО. (1956). *Упутство за организацију и извођење наставе у пешадији*. Београд: ВИЗ.

⁷⁹ ДСЗПНО. (1957). *Упутство за организацију и извођење наставе у пешадији* Београд: ВИЗ.

⁸⁰ ССЗПНО. (1957). *Упутство за организацију и извођење наставе у јединицама земаљске артиљерије*. Београд: ВИЗ.

имали више часова укупно 136 (у центру 64, у трупи 72). Један час је трајао 50 минута и 10 минута је било предвиђено за паузу.

ИЗВЕШТАЈИ, АНАЛИЗЕ ЗА ПЕРИОД 1945-1959. Четврта управа Генералштаба ЈНА је био орган који је руководио целокупним деловањем у области физичког васпитања у ЈНА. У својим годишњим извештајима бележили су све значајне промене које су се дешавале у процесу развоја свих организационих облика физичког васпитања у целокупној ЈНА. Те промене у оквиру организационих облика физичког васпитања у периоду 1945-1959. године, су већ наведене приликом појединачне анализе увођења, развоја и реализације сваког од организационих облика физичког васпитања. Четврта управа је своје извештаје радила на основу реализованих саветовања, анализа и резултата рада које су команде јединица и установа прослеђивале у писаној форми⁸¹ Четвртој управи ГШ ЈНА или кроз редовне и ванредне контроле реализације обуке у ЈНА. Не постоји велики број сачуваних докумената која су прослеђивана Четвртој управи у писаној форми (извештаји, анализе команди, јединица и установа), али постоје годишњи извештаји Четврте управе за период 1945-1959, где се констатују све промене по питању целокупног простора физичког васпитања у ЈНА, као и секундарни извори (литература), који говоре о корекцији постојећих планова и програма физичког васпитања, као и о корекцији постојећих организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА.

У свом годишњем *извештају*⁸² за 1945. годину (тада Наставно одељење Четврте управе), истиче се под *Организационом структуром органа за телесно васпитање и надлежности*, да је Наставно одељење ГШ ЈА при Једанаестом фискултурном одеку, у оквиру Треће наставне управе ГШ ЈА, било задужено за област физичког васпитања у Југословенској армији, после Другог светског рата. У *Систему наставе физичког васпитања*, напомиње се да је од те 1945. године на снази *Први програм физичког васпитања у југословенској армији* који се састојао из: вежби обликовања (*зарјатка*), борбе прса у прса (*рукопашни бој*), атлетике, вежби на справама и одбојке. Трећи део извештаја се односио на *Осталу спортску делатност у ЈНА*, четврти део на *Школовање кадрова*, пети део на *Материјално-*

⁸¹ Извештаји јединица и установа ЈНА су се чували законски од 2-10 година у зависности од степена тајности тј. поверљивости података. Архива Четврте управе која је доступна у Војном архиву МО РС носи ознаку „*трајно чувати*“.

⁸² Војни архив МО РС. (1945). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 001/001, страна 2.

финансијско обезбеђење телесног васпитања. Такође је константован недостатак литературе, стручног кадра, као и недостатак правила и методичких упутстава.

Годишњи *извештај*⁸³ Четврте управе за 1946. годину је обухватао: *Организациона питања; Обука војника, јединица и команди (трупна обука, обука старешина, школство, телесно васпитање и материјално обезбеђење); Персонална проблематика.* У овом извештају се истиче да се и даље примењују јутарње вежбање, часови физичке обуке за војнике и старешине, спортска такмичења као основе организационих облика физичког васпитања у југословенској армији. У извештају се даље наводе резултати са спортских такмичења и учешћа припадника ЈА на слетовима и другим јавним наступима (такмичење „ЗРЕН“, Титова штафета).

Четврта управа је у свом *извештају*⁸⁴ за 1949. годину навела, да је дошло до промена у теми – савлађивање стазе препрека и да се уместо дужине стазе 110 метара сада прелази 150 метара са 8 препрека.

Четврта управа ГШ ЈНА је током 1950. године, урадила *анализу*⁸⁵ *нивоа физичке активности старешина,* где је истакнуто да ниво није био задовољавајући: „У јединицама многе старешине, а нарочито оне које раде у канцеларијама и вишим штабовима, нису поседовале потребну физичку кондицију и често су заостајали иза наших војника у погледу издржљивости и окретности, савлађивању препрека и других тешкоћа, што је са једне стране знатно отежавало могућности руковођења јединицом, а са друге, овакве старешине нису биле у стању да предњаче личним примером у случају када су се захтевали већи напори.“ Да би се побољшала физичка кондиција старешина, након ове анализе, уследило је Наређење НГШ ЈА од 14. јануара 1950 године, да се заведе обавезна обука из физичког васпитања за све подофицире, војне службенике и официре у трупи и командама и установама. Обука се изводила у оквиру редовног радног времена, један пут недељно по два часа. У извештају за 1953. годину наводи се да је обавезна физичка обука за старешине почела да се примењује два пута недељно по један час, што је било регулисано *Директивом* Четврте управе.⁸⁶

⁸³ Војни архив МО РС. (1946). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 001/001, страна 13.

⁸⁴ Војни архив МО РС. (1949). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 001/001, страна 32.

⁸⁵ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 20* (страна 256). Београд: ВИНЦ.

⁸⁶ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 11* (страна 259). Београд: ВИНЦ.

Санитетска управа ГШ ЈНА је приликом обиласка одређених јединица у 1956. години, доставила Четвртој управи и НГШ, своју *анализу* стања по питању физичке обуке и уочила је недостатак стручних лица по питању физичког васпитања у ЈНА. У овом извештају⁸⁷ се истиче: „*Стварно стање физичке културе у нашој земљи је још увек на ниском нивоу развоја, тако да велики број омладинаца доласком у Армију по први пут се среће са систематским радом на пољу физичког васпитања. Потребно је због тога прво дати најнужније основе општег техничког образовања, тј овлађивања основним смишљеним покретима и кретањима, а затим упоредо са тим развијати и специфичне способности нужне за конкретну специјалност. То и претпоставља да физичко васпитање буде методско, систематско и стручно.*“ Ова примедба је усвојена крајем 1956. године, када је извршена корекција па су формацијски уведена стручна лица у све јединице и установе ЈНА.

Четврта управа ГШ ЈНА је 26.11.1956. године, одржала *саветовање*⁸⁸ са седам тачака, где су разматрана сва значајна питања из области физичког васпитања. Расправа је показала да је програм који је до тада примењиван био направљен са претпоставком да се у јединицама налазе стручна лица из области физичког васпитања. Њихова обавеза је била да градиво разраде по часовима према конкретним условима тј. материјалном обезбеђењу, климатским приликама, броју вежбалишта и справа итд. У оним школама и јединицама где су постојали стручни кадрови из области физичког васпитања настава се одвијала по плану. Закључак је био да се настави са двомесечним курсевима за командире водова у *Школи за телесно васпитање*, како би се што већи број људи оспособио за наставу физичког васпитања.

На основу провера стања физичког васпитања у наставним центрима, у ГШ ЈНА је 7. и 8. фебруара 1957. године одржано *саветовање* са оперативно – наставним органима Команди армијских области, РВ, РМ, граничних јединица и управа родова и служби. На саветовању је разматрано и стање физичког васпитања у јединицама и наставним центрима. Закључено је да се *обука у пливању уведе у програм наставе за оне јединице које за то имају услове*. Будући да већи број јединица није имао базене или друге могућности (реке, језера) пливање је било

⁸⁷ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 11* (страница 264). Београд: ВИНЦ.

⁸⁸ Војни архив МО РС. (1956). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 002/001, страна 7

уграђено у спортске поподне. Показало се да то и није најбоље решење, јер старешине су биле слободне по подне. За војнике је предложено да се пливање упражњава првенствено у наставним центрима, јер касније када дођу у јединице за то имају мало слободног времена. Закључено је да се физичка способност углавном једнострано оцењује – само по томе каква је издржљивост на маршу, уместо да се цени гипкост и окретност, колико је војник снажан, издржљив, брз и уопште како уме да се прилагоди разним вежбама и радњама итд.

Директивом за наставу Четврте управе ГШ ЈНА из 1956/1957. године одређено је да се у наставним центрима изведу провере да би се стекао увид у физичку способност и кондицију војника приликом њиховог доласка на одслужење војног рока, као и на крају наставе. Такве провере су извршене у 969. пешадијском пуку у наставном центру КоВ и у Ваљеву у пешадијском центру КоВ. После сагледавања *резултата*⁸⁹ ових провера са преко 2.000 војника КоВ, дошло се до закључка да је систематско и планско извођење наставе физичког васпитања дало ефекта после 3.5 месеца боравка у центрима и да је потребно наставити са применом постојећих организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА.

У току 1958. године, 19. и 20. марта у Четвртој управи ГШ ЈНА, одржано је *саветовање о резултатима физичког васпитања у целокупној ЈНА* (односило се и на КоВ). На основу анализе извештаја који су поднети на саветовању, предложене су следеће мере: да се целокупном делатношћу на пољу физичког васпитања руководи из једног центра; да се предузму озбиљније мере за материјално обезбеђење физичког васпитања, нарочито изградњом објеката пре свега у школама; да се рад на пољу физичког васпитања у Армији у оквиру ДСНО, уместо дотадашњег одсека оформи одељење, а и да се поново размотри формација органа за физичко васпитање; да се што пре посебним упутствима регулише систем и организација физичког васпитања у ЈНА у целини и тиме оно коначно озакони као посебна грана васпитања.

У фебруару 1959. године, Четврта управа је спровела *истраживање*⁹⁰ из области физичког васпитања, а провера физичких способности је извршена на 1.050 регрута, у три дана и резултати су били следећи: згибови – просек 2,92 (задовољавајуће је било 6 згибова); поскоци из чучња – 21,04 (задовољавајуће је

⁸⁹ Војни архив МО РС. (1957). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 002/001, страна 18-19.

⁹⁰ Раичковић, Р. (1959). Провера телесне способности регрута-једно искуство. *Војни гласник* 13 (странице 56-59). Београд.

било 30 поскока); скок у даљ из залета – 3,10 метара (задовољавајуће је било 4 метра); прелазак преко брвна – 1,5 бодова (задовољавајуће); бацање кугле – 5,30 метара (незадовољавајуће); трчање 6 x 50 метара – 1:11 (незадовољавајуће); проценат пливача је утврђен анкетом и износио је 45%. Закључак је био, да се убудуће велика пажња мора посветити предвојничкој обуци и раду у школама, јер су резултати били незадовољавајући, те да се по доласку у армију мора повести рачуна о спровођењу организационих облика физичког васпитања како би се достигли задовољавајући резултати.

Наведени извештаји представљају само део материјала Четврте управе, а кроз већ приказану анализу организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА, за период 1945-1959. године, представљене су све промене које су се дешавале у области физичког васпитања по питању увођења, развоја и реализације организационих облика физичког васпитања. Те промене су се спроводиле кроз директиве, наређења, извештаје, анализе, упутства, планове, програме, које је Четврта управа упућивала свим јединицама и установама ЈНА. Четврта управа ГШ ЈНА је била највиши орган у ЈНА по питању физичког васпитања, те је на основу наведених извештаја, анализа и закључака са саветовања, који су делом овде приказани, могуће потврдити чињеницу да су се корекције организациони облици физичког васпитања у КоВ (и ЈНА) вршиле на основу уочених недостатака у процесу обуке и васпитања (ту је припадала и област физичког васпитања). Четврта управа је била главни покретач реформи у области физичког васпитања у ЈНА. Такође, на основу изложених података из области физичког васпитања за наведени период, може се стећи увид у начин реализације физичког васпитања по тачно утврђеним плановима и програмима.

7.1.9. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1945 – 1959.

Развој физичког васпитања у периоду после Другог светског рата је био условљен променама које су уследиле у друштву, а и у самој Југословенској армији. Пре свега, до половине новембра 1945. године, није постојао у Генералштабу ЈА орган који би руководио наставом физичког васпитања у војсци. Све проблеме и питања по том основу решавало је тада постојеће *Наставно одељење* Генералштаба

ЈА. Крајем 1945. године, формирана је *Трећа (наставна) управа* ГШ ЈА, у оквиру које је формиран *Одсек за физкултуру (XI одсек)*. На овај начин почела је са формирањем организацијска структура органа за физичко васпитање у Југословенској армији. Први значајан корак на утемељењу физичког васпитања у ЈА, било је објављивање првог послератног *Упутства за физкултурни рад у јединицама*⁹¹ (издат од стране политичке управе Министарства народне одбране), где је посебно истакнут значај физичког васпитања у животу и раду јединица, односно истакнут је значај вежбања као свакодневна потреба војника и старешина.

Организациони облици физичког васпитања који су уведени и који су се примењивали у Копненој војсци ЈА у периоду 1945-1959. године су били: *јутарње вежбање, час физичког вежбања, час физичке обуке за старешине, провера физичких способности, слободно поподневно вежбање, спортска делатност и јавни наступи (такмичења, слетови, штафете)*. Сагледавајући целокупан период потребно је истаћи да су се планови и програми физичког васпитања често мењали, а самим тим и утицали на развој и реализацију сваког организационог облика појединачно, почев од увођења па до укидања неких организационих облика. Чињеница је, да је Југословенска армија у периоду по завршетку Другог светског рата била ослоњена на литературу и систем армије СССР-а, да би ускоро показала потребу за школовањем сопственог кадра и ослањања на сопствене ресурсе (*Војно одељење при ДИФ-у, Школа за телесно васпитање*). Целокупан развој физичког васпитања у овом периоду је био условљен развојем и обновом друштва и земље, па је доста труда и напора уложено у инфраструктуру која је била на ниском нивоу. Изградњом вежбалишта, терена за спортске игре и стадиона стицали су се услови за примену организованог и систематског вежбања у оквиру организационих облика физичког васпитања који су се тада примењивали у Копненој војсци (и целој ЈА).

Команда Копнене војске, јединице и установе су периодично извештавале у писаној форми Четврту управу Генералштаба ЈНА, као највиши орган руковођења по питању борбене обуке и васпитања, о реализацији организационих облика физичког васпитања, као и о свим запажањима из области физичког васпитања у Копненој војсци.

⁹¹ МНО. (1945). *Упутство за физкултурни рад у јединицама*. Београд: Политичка управа.

Повезаност извештаја јединица КоВ и ЈНА са директивама и наређењима Четврте управе ГШ, којима су вршене корекције из области физичког васпитања, може се приказати на неким примерима који су поменути у раду. На основу извештаја јединица ЈНА о великом одсуствовању са јутарњег вежбања и слабе мотивисаности припадника војске (стари програм јутарњег вежбања се примењивао од 1945. године и није се мењао до 1953. године, а обухватао је: вежбе обликовања, наизменична кретања, зарјатку и вежбе са пушком), Четврта управа је издала *Директиву за обуку* пов.бр. 60/53 за 1953/54. годину, којом је промењен садржај јутарњег вежбања (нови програм је обухватао: сплет простих вежби, сплет вежби са пушком и сплет вежби са теретом). На основу извештаја јединица ЈНА о реализацији часова физичког вежбања, Четврта управа је 1953. године увела једног официра у свим јединицама који је био задужен за физичку обуку. Анализа Фискултурног одељења Четврте управе из 1950. године, показала је недостатак физичке припремљености старешина, да би начелник Генералштаба одмах, те исте 1950. године, увео обавезно физичко вежбање за старешине, једанпут недељно по два часа. Током 1955. године, извршена је контрола извођења спортског поподнева у јединицама КоВ, те је установљено да се поподне слободног вежбања или не изводи или је слабо организовано. Санитетска управа је 1956. године, послала извештај Четвртој управи о недостатку стручног кадра за извођење наставе физичког васпитања у јединицама. Четврта управа је одмах реаговала и организовала саветовање 1956. године, на ком је закључак био, да је потребно организовати шестодневне курсеве за руководиоце физичког васпитања, где би се прошао целокупан програм за наставу физичког васпитања у ЈНА. Дакле, Четврта управа је на основу добијаних извештаја из јединица и установа КоВ и целе ЈНА, директно путем директива и наређења, које је прослеђивала потчињеним јединицама, вршила корекције по питању организационих облика физичког васпитања, а све у циљу подизања области физичког васпитања на виши ниво.

Период од 1945 - 1959. године је био веома значајан за област физичког васпитања у Копненој војсци (а и целој ЈНА), јер су постигнути следећи значајни резултати:

- *Постављени темељи организације система физичког васпитања у КоВ (ЈНА).*
- *Формирана структура органа за физичко васпитање у ЈНА.*

- *Изградња инфраструктуре потребне за реализацију физичког васпитања за армијске потребе.*
- *Постизање одличних резултата на спортским такмичењима у земљи и иностранству.*
- *Обезбеђивање материјално – финансијских услова за реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ (ЈНА)*
- *Школовање сопственог кадра за потребе развоја и унапређења система физичког васпитања у ЈНА.*
- *Развој издавачке делатности (као и филмске и пропагандне делатности).*
- *Увођење, развој и реализација организационих облика физичког васпитања у КоВ (ЈНА).*
- *Реализација организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА се спроводила кроз планове и програме које је издавало Министарство одбране, Државни секретаријат за послове народне одбране (касније Савезни секретаријат за послове народне одбране).*

- 1) У периоду од 1945-1959. године уведени су организациони облици физичког васпитања и то: јутарње вежбање, час физичког вежбања за војнике и старешине, провера физичких способности за војнике и старешине, спортско поподне, спортска делатност и јавни наступи.
- 2) Организациони облици физичког васпитања су се реализовали према утврђеним плановима и програмима, који су се разликовали у зависности од специфичности родова и служби у оквиру Копнене војске, односно планови и програми су се планирали према општим и специфичним задацима које је Копнена војска извршавала у наведеном периоду.
- 3) На основу периодичних извештаја Четврте управе ГШ ЈНА, која је била највиши орган руковођења по питању области физичког васпитања у периоду од 1945-1959. године, вршене су корекције организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА (по питању планова и програма, начина реализације и организације).

Табела број 9 – организациони облици физичког васпитања 1945-1959. године

Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1945 – 1959.
Јутарње вежбање
Час физичког вежбања за војнике
Час физичког вежбања за старешине
Провера физичких способности војника и старешина
Спортско поподне
Спортска делатност и јавни наступи

7.2. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1960 – 1972.

Почетком 1960. године, Генералштаб ЈНА је одржао саветовање на коме су разматрани проблеми и заузети ставови по питању прилагођавања садржаја планова и програма и њиховог усклађивања са најновијим погледима и ставовима доктрине и концепције општенародне одбране. На основу извештаја Четврте управе, заузети су одређени ставови, а Генералштаб ЈНА је приступио изради основа за разраду нових планова и програма борбене обуке и васпитања, а самим тим и физичког васпитања. Резултат тога је и издавање *Упутства за телесно васпитање у Југословенској народној армији*, које је било издато од стране *Државног секретаријата за послове народне одбране*⁹². Ово упутство је ступило на снагу 01.08.1960. године. Овим упутством су стављене ван снаге све раније одредбе које су регулисале физичко васпитање, а које су биле у супротности са одредбама овог упутства. Наставници физичког васпитања у КоВ ЈНА су користили *Приручник за телесно васпитање*, који је одобрио Државни секретар за послове народне одбране бр. 160 од 30.03.1960. године. Упутство које је било у употреби у овом периоду имало је за циљ да укаже на место и улогу физичког васпитања у склопу општег васпитања у војсци и да регулише начин извођења физичког васпитања у складу са постојећим условима, а све у обиму неопходном за развијање такве физичке способности и увежбаности код војних лица која им је била потребна за вршење њихових задатака у миру и рату.

Циљ физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА је био да допринесе изградњи здравог, свестрано развијеног човека, способног за рад и одбрану земље. *Задатак физичког васпитања у КоВ ЈНА* је био:

- да подигне и развије физичко васпитање у Копненој војсци на ниво потреба савремене армије и да преко ње свестрано развије физичку способност војних лица, омогућујући им да постану издржљиви, снажни, одважни, брзи и окретни;
- да обучи војна лица у оним вежбама (радњама) и вештинама које су им неопходне за ефикасније дејство у евентуалном рату и савлађивање борбене обуке;

⁹² ФНРЈ - ДСзПНО - Генералштаб ЈНА бр. 263 од 1. јуна 1960. године

- да утиче на развијање карактерних особина (одлучност, борбеност, храброст, хладнокрвност, самопоуздање, савестност, смисао за колективни рад, самодисциплину и другарство);

- да чува и учврсти здравље (јачањем отпорности тела) уз правилно функционисање организма и његово прилагођавање климатским и другим променама;

- да припадницима војске пружи погодне услове за активни одмор и разоноду.

У Копненој војсци ЈНА у овом периоду примењивали су се следећи организациони облици физичког васпитања: *јутарње вежбање, час физичког вежбања, спортско поподне, спортска делатност и јавни наступи, физичко васпитање старешина, оцењивање физичких способности припадника КоВ ЈНА.*

У оквиру борбене обуке и васпитања припадника Копнене војске ЈНА почетком шездесетих година двадесетог века, поред одређеног напретка из области физичког васпитања у КоВ и целокупној ЈНА, уочене су и одређене слабости које су се односиле на: слабо извођење јутарњег вежбања и спортског поподнева које су изводили командири одељења који нису били адекватно припремљени и стручни за ову врсту наставе; у јединицама није било стручних лица за кориговање наставе физичког васпитања; настава тј. обука из пливања се слабо или уопште није изводила и поред тога што су у неким гарнизонима постојала пливалишта, те је пливање било један од важних проблема у настави физичког васпитања; физичка обука старешина је била на изузетном ниском нивоу, јер је обавезна настава укинута, а старешинама је било препоручено да сами брину о својим физичким способностима.

У току 1962. године Четврта управа ГШ ЈНА је на захтев војног изасланика САД предала за потребе америчке армије *Упутство о телесном васпитању у ЈНА из 1960. године (Г-128)* и *Приручник за телесно васпитање из 1960. године (Г-129)*. Војска САД је заузврат послала за потребе ЈНА два уџбеника о извођењу физичког васпитања у армији САД: *Physical training FM 21-20 (Department of the army field manual - 1957)* и *Physical conditioning TM 21-200 (Department of the army technical manual - 1957)*.

Остале активности које је спроводила Четврта управа ГШ ЈНА, које је била задужена за борбену обуку и васпитање и Копнене војске, описане су у оквиру

организације и реализације физичког васпитања припадника Копнене војске које су се спроводиле у периоду 1960 - 1972. године.

У току 1963. године прописано је *Привремено упутство за регрутовање и попуњу у ЈНА*, које је ступило на снагу 1. јануара 1964. године и које је важило до 1972. године. На регрутовање су били позивани кандидати када наврше 18 годину живота. Рад комисије тј. лекара за регрутовање регулисан је био *Правилником о лекарским прегледима ради утврђивања здравствене способности за војну службу* (Службени војни лист бр. 32/63). Овим правилником биле су предвиђене следеће категорије способности: способан за војну службу, ограничено способан, привремено неспособан за војну службу и неспособан за војну службу. Битне измене у правилнику о лекарским прегледима из 1963. године, учињене су 1969. године, када је донето *Упутство о начину вршења лекарских прегледа обвезника – регрута и вођењу медицинске документације*. Пре одређивања у поједине родове и службе у односу на здравствени статус узиман је у обзир и *Преглед услова* за распоред регрута у поједине родове и службе, где су у начелним цртама дате основне здравствене карактеристике регрута који треба да буду распоређени у дотичан род – службу. Битан утицај на распоред регрута имао је и разрез који се радио првенствено на бази потреба армије и дотичне територије. У току 1969. године долази до скраћења војног рока у Копненој војсци, са 24 месеца на 18 месеци.

7.2.1. Јутарње вежбање у периоду 1960 – 1972.

Јутарње вежбање⁹³ се изводило само са војницима и питомцима (са слушаоцима војних школа и осталим војним лицима оно се није изводило). Намена јутарњег вежбања је била да организам доведе у оптимално радно стање и тако га припреми за дневни рад. Јутарње вежбање се изводило сваког радног дана у трајању од 20 минута после намештања кревета, а пре доручка. Садржај јутарњег вежбања су сачињавала разна кретања, вежбе обликовања и просте игре. Реализацијом јутарњег вежбања јачала се покретљивост зглобова, еластичност мишића, добро држање тела, природно и економично кретање тела, издржљивост, отпорност организма према климатским променама, чиме су се стварали предуслови за боље савлађивање

⁹³ Јутарње вежбање се помињало у српској војсци још 1867. године – Министарство воено (1867). Унутрашња служба – *Извод из пешачких правила* (странице 8-14).

целокупне војне обуке. План и програм јутарњег вежбања⁹⁴ састављао је наставни орган јединице за 15 или 30 дана. Јутарње вежбање се изводило под контролом дежурних јединица, док су вежбањем са целим водом наизменично руководили командири одељења, које је за сваки месец одређивао командир вода. Свака јединица је морала да има одређени простор за јутарње вежбање, који је по потреби морао да буде осветљен, нарочито у јесењим и зимским данима. Облачење на јутарњем вежбању је зависило од дневне температуре, а начин облачења је одређивао руководилац вежбања: до појаса без одела, у кошуљи, блузи, са наушњацима и рукавицама. У случају ниских температура дежурни официр је могао да изврши промену плана, али је имао обавезу да командирима одељења изда потребна упутства. У том случају изводило се кретање ходом и трчећи, просте игре, а све се радило без мировања.

Јутарње вежбање се састојало из *три дела*:

- у *првом* делу се изводило кретање ради загревања организма и навикавање на трчање (загревање);
- у *другом* делу изводили су се сплетови вежби у циљу обликовања мишића, зглобова, држања тела и способности за кретање;
- у *трећем* делу изводиле су се просте игре, разни скокови, кратка трчања (штафете), ношења и отпори;

Јутарње вежбање се завршавало ходом од једног минута. У прве три недеље војници су учили вежбе и прилагођавање вежбама. У четвртој недељи постепено се повећавало оптерећење, при чему се размак између вежби смањивао, а вежбе су се изводиле у 6 и 8 тактова, у сврху њиховог јачег утицаја на организам и веће издржљивости и увежбаности. После 14 недеља вежбе су се опет изводиле по 4 такта ради одржавања постигнуте увежбаности. У првим недељама обуке изводио се сплет простих вежби, а затим и сплетови са пушкама и теретима. Програм физичког вежбања у ЈНА, по питању вежби обликовања које су се примењивале и на јутарњем вежбању, обухватао је: *просте вежбе, вежбе са пушком, вежбе са теретима, вежбе у кретању, основне облике скокова и прескока, ношења, отпоре, те вежбе сналажења у простору* као што су вртења и претурања.

⁹⁴ Погледати ПРИЛОГ 11 који се налази на крају рада

У оквиру јутарњег вежбања⁹⁵ примењивале су се у првом делу *наизменична кретања (кретање ходом – трчећи)*, у другом делу *сплетови простих вежби* и у трећем делу *скокови, штафетне игре, ношења, отпори, брза трчања, разношке*.

У првом делу јутарњег вежбања најчешће су рађена *трчања и ходања* (табела бр. 12)

Табела број 10 – први део јутарњег вежбања.

недеља обуке	ходом	трчећи	ходом	трчећи	ходом	трчећи	ходом	Укупно	
								Ходом	Трчећи
1 - 4	1мин 100м	1мин 50м	1мин 100м	1мин 180м	1мин 100м	1мин 200м	2мин 200м	5мин 500м	3мин 530м
5 - 8	1мин 100м	1мин 150м	1мин 100м	1мин 180м	1мин 100м	2мин 400м	1мин 100м	4мин 400м	4мин 730
9 - 12	1мин 100м	2мин 350м	1мин 100м	2мин 450м	2мин 200м			4мин 400м	4мин 800
од 13 и даље	1мин 100м	2мин 350м	1мин 100м	3мин 600м	1мин 100м			3мин 300м	5мин 950м

У другом делу јутарњег вежбања изводили су се *сплетови вежби*, тј. вежби које су се могле изводити без икаквих справа, на сваком равнијем тлу, појединачно и групно, са много вежбача на малом простору. По трајању и јачини покрета као и по утицају на поједине групе мишића, вежбе су се могле прилагођавати потреби и способности вежбача. Први сплет простих вежби са састојао од 9 вежби: бочни кругови, претклон – заклон, упор лежећи – усправ, сукање трупом, склек – упор лежећи, чучањ заножни, махање ногом, поскоци из чучња, ходање и трчање у месту. Други сплет простих вежби који се примењивао састојао се из следећих 9 вежби: поскоци са бочним махањем, отклони трупа, упор – склек – усправ, одгиб улево – претклон удесно, чучањ искорачни напред, упор лежећи – упор стојећи, чучањ на стопалима, предноживање, трчање у месту – склек лежећи. Трећи сплет простих вежби се састојао од 9 вежби: бочно кружење – краул, кружење трупом, окретање у упору лежећи, чучањ корачни - усправ са окретом, ударци право, сукање трупа из претклона у заклон, склек лежећи са заножењем, предножни скок са окретом,

⁹⁵ Државни секретаријат за послове народне одбране. (1960). *Приручник за телесно васпитање* (странице 9 – 44). Београд: Војна штампарија.

трчање у месту. Такође примењивале су се и просте вежбе у облику вежбовног састава, у виду већ научених вежби (8) које су се изводиле у 4 такта.

Вежбе са пушком су се изводиле као и просте вежбе. Услед тежине пушке, вежбе су имале за циљ јачање мишића руку. Војник који је савладао тежину пушке имао би бољи став за гађање, као и све покрете који се изводе пушком (у борби прса у прса и слично). Основни став из којег се узимао почетни став за поједине вежбе је био „пушка равно доле“, тј. пушка водоравно у приручењу, десна рука држи врат кундака, а лева испод пређице ремника. У том ставу војници су држали пушку у паузама између појединих вежби. Први сплет вежби са пушком се састојао од 9 вежби: дизање пред прса и над главу, чучањ спојни, поскоци у став раскорачни, засуци трупа, заклони трупа, испади напред, отклони трупа, поскоци из чучња и ходање и трчање у месту. Други сплет вежби са пушком се састојао од 9 вежби: бочни кругови, чучањ корачни са окретом, отклони трупа са одгибом, махање ногом, сукање трупа из претклона у заклон, испади у страну, испади узастопце, поскоци из чучња у став раскорачни, трчање у месту – клекни. Такође у примени је био и вежбовни састав – вежбе са пушком који се састојао од 8 научених вежби које су се изводиле у 4 такта.

Вежбе са теретом су се изводиле као и вежбе са пушком, само што је због тежине терета утицај на развијање снаге мишића био већи. Војник који је савладао тежину терета био је спретнији и боље је руковао разним оруђем и прибором. Терет се састојао од: бетонског одливка, величине 12 x 16 x 26 цм, тежак око 12 кг; камена или цака са шљунком тежине 12 кг; полуге тежине 20 кг. Први сплет вежби са теретом се састојао од 7 вежби: дизање терета оберучке, премештање терета на леву и десну страну, дизање терета једноручке, дизање терета из чучња, дизање терета коленом, сукање трупом и дизање терета замахом. Други сплет вежби са теретом се састојао од 7 вежби: дизање терета са земље, чучњеви, сукање трупа, чеони кругови, дизање терета једноручке из замаха у претклону, дизање терета у чучњу, дизање терета над главом. Такође сплет вежби који се примењивао састојао се од 9 вежби, вежбало се са полугом од 20 кг⁹⁶: дизање извлачењем, кружење раменима, претклон – усклон, сукање трупа, чучањ – усправ, чучањ заножни наизменично, дизање трзајем, дизање у претклону, дизање над главом.

⁹⁶ Полуга се могла израдити од цеви или гвоздене шипке 120 цм дужине, дебљине око 2.5 цм па би се крајеви те шипке сместили у калупе (рамове) величине 12 x 12 x 30 цм, у којима се израђивао бетонски одлив. Шипка на крајевима требала је да се расцвета да се не би одливак обртао на шипци. Исто тако су се одливи армирали парчићима бодљикаве жице.

Вежбе у кретању су се изводиле у тзв. „шаховском поретку“⁹⁷ или су се могле изводити у колони по један. Простор за рад је био око 40 метара од места полазишта. Сплет вежби у кретању је обухватао 8 вежби: ходање на прстима, ходање у чучњу, ходање високо дижући колена, ношење друга на леђима, кретање четвороношке наузнак, кретање поскоцима на једној нози, кретање погнуто, трчање у налетима. Други сплет вежби у кретању је имао такође 8 вежби: ходање дугим корацима, кретање поскоцима у чучњу, ходање високим корацима, ношење друга на плећима, кретање четвороношке, кретање поскочним кораком, скок у трчању, трчање у цик – цак. Трећи сплет вежби у кретању је бројао 8 вежби: ходање испадним кораком, ходање са високим предножењем, кретањем скоковима суножно, кретање прикрадајући се, ношење друга у наручју, кретање четвороношке у скоковима, брзо ходање, трчање са окретом за 180°. Четврти сплет вежби у кретању се састојао такође од 8 вежби: трчање са предножењем, трчање дизањем пете, трчање дизањем колена, трчање бочно, трчање натрашке, трчање укрштено, трчање раскорачно, трчање са заустављањем.

У оквиру вежби обликовања изводиле су се и вежбе са основним облицима *скокова и прескока*: скокови на једној нози, скокови са ноге на ногу, скокови са једне ноге са доскоком на обе ноге, разношка преко сувежбача. Такође примењивала су се и *ношења*: на леђима, на леђима попречно, на плећима, ношења у наручју, ношења на једном рамену, ношења за вратом, ношење трећег који седи, ношење пузећи потрбушке, ношење пузећи четвороношке. *Отпори* су се примењивали као једноставнији облици вежби у савлађивању живе снаге, изводили су се по паровима као: потискивања (шакама о рамена, дланом о прса, леђима о леђа, раме о раме у упору лежећи, врста против врсте и произвољно потискивање) и надвлачења (хватом за оба ручна зглоба, за један ручни зглоб, за средњи прст – куке, хватом за шаке, надвлачење по одељењима).

Вежбе за сналажење у простору су се користиле за развијање окретности и то: вртења индивидуално и са партнером, са поскоцима, окретања у ходу, лаганом трчању, колуту, прекопити, премети.

Вежбе снаге и окретности су се састојале од сплета вежби снаге и сплета вежби окретности. Сплет вежби снаге се састојао од: згибова (у вису стојећи, наскоком, уз помоћ друга, у слободном вису), поскока (поскоци из чучња са

⁹⁷ Врсте вежбача су биле поређане једна иза друге, али је свака парна врста била померена у десну страну за 1 метар у односу на непарну врсту.

замахом, са рукама за вратом, преко летве), склекова (склекови са рукама на клупи, на тлу, са ногама на клупи), прегипања (прегипања на тлу са опруженим рукама, на тлу са рукама за вратом, прегипање на клупи). За извођење сплета вежби снаге група се распоређивала у 4 одељења, па се после 2 минута радила промена, тако да су за 8 минута сва одељења прошла сва 4 вежбања. У сплету вежби окретности требало је извести једно вртење, један колут или прекопит, по један предмет и завршавало се са једним брзим трчањем. Свака од ових вежби се изводила више пута према извежбаности вежбача.

Ради провере успеха јутарњег вежбања и подстицаја за њихово побољшање, повремено су се вршили прегледи и оцењивање јутарњег вежбања. Преглед се вршио путем такмичења између водава⁹⁸ - група (у самосталним водовима између одељења) у извођењу сплетова вежби (простих, са пушкама, са теретима). При томе се свака вежба изводила по 8 тактова, са око 15 секунди размака између вежби. Преглед и оцењивање је вршио командир чете (самосталног вода и њима равне старешине) и при томе оцењивао: тачност и складност покрета; чврстину, замах и еластичност покрета; издржљивост.

У току 1964. године органи Четврте управе ГШ ЈНА, обишли су неколико гарнизона, међу којима су били и гарнизони са припадницима КоВ: Београд, Нови Сад, Загреб, Карловац, Бања Лука, Пула, Битољ, Охрид, Ресен и Кичево. Похваљена је организација и извођење јутарњег вежбања, али примећено је да је расход велики пре свега због слабе контроле дежурних у јединицама. Следеће 1965. године извршена је контрола од стране Четврте управе ГШ ЈНА у гарнизонима: Београд, Загреб, Карловац, Бања Лука, Ниш, Мостар, Лесковац, Билећа и Сарајево. Уочено је да је извођење јутарњег вежбања знатно побољшано на основу уочених недостатака из претходне године и препоручених мера од стране Четврта управе ГШ ЈНА.

У току 1966. године извршен је обилазак великог броја јединица (око 20 гарнизона: Београд, Панчево, Косовска Митровица, Приштина, Сарајево, Сплит, Пула, Пожаревац, Земун, Бања Лука, Суботица, Вршац, Задар, Славонска Пожега, Задар, Осиек, Ниш, Крушевац, Лесковац, Ђаковица, Пећ..) те се стекао потпунији увид у извођење наставе и створила се општа слика стања система наставе физичког васпитања у КоВ и целој ЈНА. Планирање је генерално било на нивоу, али је уочено да је долазило до одступања, па је тако јутарње вежбање негде планирано 15, а не 20

⁹⁸ Вод – основна формацијска борбена јединица у војсци која је бројала око 30 - 35 људи

минута, али је генерално извођење јутарњег вежбања побољшано, јер се схватио значај јутарњег вежбања за подизање и одржавање физичких способности војника. Предлог Четврте управе, да се извођење јутарњег вежбања помери пре самог извођења наставе, због великих расхода, није прихваћен од стране команди и управа родова и служби Копнене војске, због мишљења да би се постојећи дневни режим војника значајно пореметио.

Јутарње вежбање као организациони облик физичког васпитања који се примењивао у Копненој војсци у периоду од 1960 - 1972. године, је имало следеће карактеристике:

✓ Као и у претходном периоду јутарње вежбање се изводило после намештања кревета, а пре доручка.

✓ Јутарње вежбање се изводило из три дела: загревање, сплетови вежби, просте игре.

✓ Јутарње вежбање се изводило без пушки, са пушкама и са теретом.

✓ Повремено су се вршили прегледи и оцењивање јутарњег вежбања, свака вежба се изводила по 8 тактова са 15 секунди размака између вежби, оцењивало се: тачност и складност покрета, чврстина, замах и еластичност покрета, издржљивост.

✓ 1964. године Четврта управа ГШ ЈНА је извршила контролу извођења јутарњег вежбања у неколико јединица и гарнизона, организација и реализација извођења јутарњег вежбања је похваљена, али је уочен велики расход због слабе контроле извођења јутарњег вежбања.

✓ 1965. године Четврта управа ГШ ЈНА је извршила контролу извођења јутарњег вежбања у неколико јединица и гарнизона, уочено је побољшање на свим нивоима на основу предузетих мера и уочених недостатака из претходног периода.

✓ 1966. године Четврта управа ГШ ЈНА је извршила контролу извођења јутарњег вежбања у неколико јединица и гарнизона, уочено је да се јутарње вежбање негде изводило 15 минута што није било по плану, али истакнуто је да се генерално схватио значај извођења јутарњег вежбања.

✓ 1966. године није прихваћен предлог Четврте управе ГШ ЈНА да се извођење јутарњег вежбања помери пре самог извођења наставе, јер су команде родова и служби и команда КоВ сматрале да би то озбиљно реметило режим рада војника и јединица КоВ.

7.2.2. Час физичког вежбања у периоду 1960 – 1972.

Час физичког вежбања⁹⁹ је био основни облик рада у физичком васпитању војних лица. Часови су се одржавали у радно време и били су обавезни за све војнике, питомце и слушаоце КоВ. Часови су се посебно одржавали за војнике, а посебно са питомцима и слушаоцима. Фонд сати је био 2 часа недељно, а у неким јединицама попут војне полиције и специјалним јединицама у оквиру КоВ ЈНА број часова је могао бити и већи. Часови физичког вежбања су се регулисали планом и програмом наставе. Планирали¹⁰⁰ су се тако да се првенствено изводе у дане када је људство мање изложено физичким напорима. Часови нису смели да се спајају, него су се распоређивали у правилним временским размацама у току недеље. Само код провере физичких способности и код пливања, допуштало се спајање часова (највише 2 часа).

На часовима физичког вежбања првенствено су се обрађивале следећи програмски *садржаји*¹⁰¹:

- *атлетика* – пре свега оне дисциплине које развијају издржљивост и способност за савлађивање простора (спринт, трчање дугих деоница (истрајна трчања) и скокови)¹⁰²;

- *савлађивање стазе са препрекама* ради стицања способности са савлађивање разних природних и вештачких препрека (пузања, скокови, прескоци, пењање и прелажење);

- *борење* у циљу стицања способности за напад и одбрану у непосредној – блиској борби са оружјем и без њега (начини борбе пушке са бајонетом, цудо, бокс и рвање);

- *пливање* – обука непливача, основни начини пливања, улажење у воду, роњење, игре у води, спасавање дављеника, пливање помоћу приручног материјала;

- *оријентациони крос*.

Ради потпунијег и свестранијег физичког васпитања изводиле су се и:

- *вежбе на справама* (вратило, разбој, кругови, конопац, лестве, мотке и разни прескоци преко справа);

⁹⁹Телесно вежбање – назив који је био у употреби у ЈНА у наведеном периоду

¹⁰⁰Погледати ПРИЛОГ 12 који се налази на крају рада.

¹⁰¹Државни секретаријат за послове народне одбране. (1960). *Приручник за телесно васпитање* (странице 47 – 77). Београд: Војна штампарија.

¹⁰²Погледати ПРИЛОГ 13 који се налази на крају рада.

- *игре – просте и спортске.*

Атлетске дисциплине које су се примењивале у КоВ ЈНА су биле: трчања на 100 метара, 1.500 метара, 3.000 метара, као и трчања крос – кантри 1.500 – 3.000 метара, скокови у даљ и у вис, бацања кугле и бомбе.

Трчањем се стицале брзина и повећавала издржљивост, које су биле неопходне за успешно савлађивање задатака у борби (кретање у скоковима, претрчавање брисаног простора, брзо развијање у стрелце, праћење тенкова у нападу итд). Приликом обуке о начину трчања водило се рачуна о начину извођења корака (положају трупа, главе, руку и ногу). При обуци трчања на 100 метара, водило се рачуна о обуци ниског старта, о начину трчања на овој деоници (ритам корака, убрзање, максимална брзина трчања), док су се у обуци трчања на 1.500 – 3.000 метара обучавали војници за високи старт и начину трчања ове деонице (континуирано трчање). Крос – кантри је било трчање које се изводило на разноврсном земљишту и прилагођавањем општој равнотежи, прилагођавању земљишта и прелажењу препрека.

Вежбањем *скокова* развијала се способност да се при кретању и у борби успешније прескачу ровови, јаруге, ниже препреке итд. У обуци скока у даљ водило се рачуна о начину извођења залета, одскока, лета и доскока. Скок у вис се изводио на више начина: прекорачно, бочно, опкорачно, стрижно. Најпрактичнији за обуку је био прекорачни начин скока у вис.

Бацања су обухватала: бацање кугле, бацање бомбе из места, бацање бомбе из залета (залет, став и избачај).

Савлађивање простора и препрека¹⁰³ на земљишту служило је за стицање практичних вештина и навика непосредно корисних за рад и борбу. У физичком васпитању у КоВ ЈНА, овај програм је био веома важан за повезивање са осталом војном обуком. Ту су се обучавала: истрајна кретања (континуирана трчања од најмање 3 минута, наизменична кретања ходом и трчећи, трчања 600 – 3.000 метара), брза трчања (трчања у налетима, трчање цик – цак, трчање са окретом за 180°, претрчавања са заустављањем, претрчавања 40 – 60 метара, трке око мете, трке око две мете, трке са преношењем бомби, штафетна трчања, трчања на 100 метара), прикривена кретања (пузања, кретања четвороношке, кретање погнуто), скокови и прескоци (скок у даљ са ноге на ногу, скок са једне са доскоком на обе ноге, нагазни

¹⁰³ Погледати ПРИЛОГ 14 који се налази на крају рада.

скок, прескок одножно, прескоци одбочно, прескоци прекорачно ослоном на једну руку, скокови у дубину), пењања и прелажења (пењања завесом о потколени, пењањем вучењем у упор, пењања уз помоћ сувежбача, пењања и спуштања по конопцу, прелаз по водоравном конопцу, прелажења преко брвна, греде, дуж зида) која су се примењивала у савлађивању препрека и оријентационом кросу. За усвајање вештина у пузању, пењању, равнотежи, и скакању користила се стаза од 240 метара са 18 разних препрека.

Под оријентационим кросом подразумевала се врста физичке активности која се огледала у кретању по непознатом или мало познатом земљишту, са циљем да се у што краћем времену савлада унапред одређена маршрута или да се пронађу одређени објекти (контролне станице) на ограниченом делу земљишта. Ово кретање могло је да се врши појединачно или у групама вежбача, а задаци из оријентације могли су да се савладају на следеће начине: без карте и било каквих справа за оријентацију; без карте али уз помоћ бусоле и по карти и уз помоћ бусоле и других справа за оријентацију у природи. Оријентациони крос и сва слична оријентациона такмичења у природи имали су велики значај, а нарочито за све припаднике армије јер се преко ове активности практично увежбавала способност разнолике сналажљивости на непознатом земљишту, односно што брже прилагођавање и упознавање тог земљишта ради извршења постављених задатака у свако доба и на сваком месту. Приликом организације ове врсте такмичења посебно се водило рачуна о следећим карактеристикама: расположиво земљиште, временски услови (видљивост и годишње доба), расположиво време, број и способност судијског и контролног људства, расположива помоћна средства за оријентацију (бусоле, карте...) и број вежбача (такмичара).

Борење је представљало савлађивање отпора живе снаге противника. Изводило се са оружјем и без оружја. У процесу обуке и самог физичког васпитања у овом периоду поред савлађивања полигона пешадијских препрека, борење је представљало веома значајан програмски садржај физичког васпитања, јер се њиме војник обучавао у вештинама и навикама које су се могле непосредно користити и у борби. Особине које су се развијале борењем и на којима се заснивала борбена способност било да се дејствује голим рукама или оружјем: уочавање противникових ставова, покрета и намера; уочавање када и како да се војник одбрани; брзина одлучивања и тачност покрета; присебност, смелост, издржљивост,

воља за победом и самопоуздање; правилан однос према противнику и његовим способностима. У оквиру борења вежбали су се следећи елементи:

Борење пушком са бајонетом – у борењу пушком са бајонетом наносили су се бодови бајонетом, ударци кундаком, магазином и бајонетом сечимице. Обучавања бодова и удараца изводило се на лутки уз употребу палице са заштићеним врхом и са дрвеним пушкама које су биле приближно тежине као праве пушке. У оквиру борења пушком са бајонетом обрађивани су следећи елементи: став за борбу, бод, одбијања напада, бод са обманом, ударци (кундаком, магазином, сечимице).

Основна знања из џудо борења. У обуку савремених армија у том периоду уводио се јапански начин борења - џудо. Џудо је обухватао следеће елементе у обуци војника: обарања (избијањем упоришта у кораку напред, укрштањем потколенице, подметање бедра, подметањем кука, ноге, преко рамена вучењем за руку, падом у колут назад), борење на тлу, дејства на осетљива места тела, самоодбрану (ослобађање од хвата за руке, ослобађање од хвата за врат и главу, ослобађању од обухвата за тело, одбрана од ударца у положају лежећем, одбрана од напада ножем, одбрана од напада пушком, одбрана помоћу ашовчића, одбрана ударцем ивицом отворене шаке), ублажавање падова (колутом напред, назад; пад на бок; заустављањем; пад на леђа; пад ничице;). За обуку у џудо борењу користила се јама са пиљевином величине 6 x 6 метара са слојем пиљевине од 40 цм прекривена добро затегнутом церадом. У вежбаоници су се постављали душеци на цираду, а затим покривали цирадом. Одело које се користило је било блуза, панталоне, опасач од јаког платна без металних делова, ноге босе или у чарапама, нокти подрезани, обавезно је било скинути сат, прстен итд. Војничка летња блуза и панталоне са празним џеповима су се такође користиле при обуци.

Основна знања из бокса. Војници су настојали да победе противника ударцима песнице. У оквиру бокса војници су се обучавали кроз следеће елементе: став за борбу, основни ударци и одбране (ударци – опружањем руке право директ, замахом са стране савијеном руком кроше, замахом одоздо савијеном руком аперкат; одбране – блокирање, одбијање, измицање, контрирање, клинч, варка, мамац).

Вежбе на справама и на тлу¹⁰⁴. Вежбе на справама: вежбе на вратилу, разбоју, круговима, коњу, јарцу, пружној дасци, пружном столу, одбојном платну, греди, точку, конопцу, лествама. Вежбе на тлу – акробатика.

Вежбе на ниском вратилу (у висини главе) су се користиле за вежбаче почетнике: узмах предњи – саскок назад, узмах предњи и одношка, узмах предњи и одбочка ослоном, узмах предњи и премаси одножни, наскок у упор предњи – саскоци, наупор завесом о потколелу, провлак у вис стражњи, вис узнето – вис стрмоглавце, вис за потколелу, ковртвај у завесу за потколелу и за вежбаче који су напредни примењивале су се следеће вежбе: подметни саскок, одбочка, згрчка, ковртваји, наупор склопком залетом, узмах стражњи. Вежбе на доскочном вратилу су се примењивале тек онда када су почетници савладали све вежбе на ниском вратилу и састојале су се од следећих задатака: вис узнето – вис стрмоглавце, наупор завесом за потколелу одношка, узмах предњи и саскок назад, наупор вучењем одбочка ослоном, њихање саскок у предњиху, наупор климом, наупор јашући, наупор склопком, узмах стражњи, наупор зањихом.

Вежбе на разбоју. Вежбе на ниском разбоју (у висини бокова), а затим у висини главе. Вежбе које су се изводиле су биле: наскок у сед суножно, наскок у сед разножни, упор лежећи челно, премах заножни, премах заножни у упор лежећи челно, коло заножно у сед разножни, коло заножно са двојним окретом, прелаз седом разножним, прелаз седом суножно, прелаз помицањем разноручке, колут напред склоњено, упирање из склека, предношка, заношка, одбочка, згрчка, разношка на крају разбоја, прамет склеком, прекопит напред, прекопит назад. Вежбе на разбоју у висини главе: упор предњихом, упор склопком, упор зањихом, узмах завесом, коло заножно са окретом и колут напред склоњено, упор предњихом и колут напред склоњено, упор склопком одбочка преко једне притке, упор зањихом заношка са окретом, колут назад одбочка, наупор склопком прамет склеком,

Вежбе на круговима. Вежбе које су се изводиле : вис узнето – вис стрмоглавце, љуљање у вису узнето, њихање до виса узнето и до виса стражњега, љуљање подметним замахом, прекопит разножни, прекопит разножни залетом, наупор предњихом, наупор у предљуљају, искрет назад, искрет напред.

Вежбе на коњу и јарцу. Вежбе на коњу у дужину без хватаљки: предношка коло одножно са окретом напред и одношка, коло заножно са двојним окретом, колут

¹⁰⁴ Погледати ПРИЛОГ 15 који се налази на крају рада.

напред премаси заножно стрижно саскок увито, коло одножно са двојним окретом назад прамет напред, разношка. Вежбе на коњу са предњом хватаљком, висина 140 - 160 цм, волтижовање: сед јашући - кола заножна – заношка, сед суножни – премаси суножни заножно, сед јашући обратно – саскок увито, премаси заножно стрижно – став на рамену, сед јашући обратно – колут напред и назад прескок суножно. Вежба на коњу у ширину без хватаљки: прескоци (одношка, одбочка, предношка, заношка, згрчка, разношка, прекопит, прамет, саскоци са коња).

Вежбе на пружној дасци, пружном столу и платну, вежбе на греди, брвну и точку, вежбе на лествама и конопцу, дизање терета и акробатика (поваљка наузнак, поваљка потрбушке, мост и ваљање бочно, колутити и поскоци са окретом, прекопити помоћу двојице, премети помоћу двојице, колутити летећи, премаси ногама у упору лежећи, усправ склопком, прамет бочно, прамет напред, прамет назад).

Игре. Користиле су се основне (елементарне, просте) игре, које су се обично изводиле на завршетку главног дела часа физичког васпитања и сложене такмичарске – спортске игре (одбојка, рукомет, кошарка, фудбал). Просте игре које су се користиле у обуци су биле: постројавање, трка на прозивку, дан и ноћ, ловац, на другога, лисица, где је мој пар, змијин реп, ко ухвати бије, борба длановима, живо уже, зид на зид, заробљавање, борба у кругу, надвлачење конопца, штафете око мете, штафете са вртењем око палице, штафета прескакањем палице, штафета преношењем суиграча, штафета вођењем лопте, између две ватре итд. Спортске игре – у обавезни део програма физичког васпитања у овом периоду спадале су рукомет, одбојка и борба за лопту.

Пливање. Пливање се спроводило пре свега као обука непливача, савлађивање основних начина пливања, улажење у воду, роњење, игре у води, спасавање дављеника, пливање помоћу приручног материјала.

Обука непливача се састојала од следећих елемената: привикавања на воду, гњурање главе, лебдење на води, дисање, положај на води на прса, положај на води на леђа, покрети ногама у положају на леђа, покрети шакама у положају на леђа, покрети ногама и рукама у положају на прса. Основни начини пливања су се састојали из обуке: леђно пливање, прсно пливање, бочно пливање, пливање у усправном положају, морнарско пливање, краул пливање. Улажење у воду – скакање у воду на ноге, плитак скок на главу. Роњење, игре у води – свлачење одела у води. Спасавање дављеника - извлачење дављеника из воде, начини пливања са

дављеником, начини ослобађања од хвата дављеника, ослобађање од хвата за врат спреда, ослобађање од хвата за врат одострага, ослобађање од двоструког дављења, оживљавање дављеника. Пливање помоћу приручног материјала - помоћу пловака, са завежљајем од шаторског крила, прелажење преко воде помоћу конопца.

У току обиласка јединица КоВ од стране Четврте управе ГШ ЈНА 1964. године, уочени су недостаци приликом извођења часова физичког вежбања. Настава се изводила редовно, али често без уводног и завршног дела часа. Настава се изводила према новом наставном плану и програму који је израдила Четврта управа за све видове, родове и службе. Извођење наставе је зависило од тога ко је изводи, уколико је то био командир вода настава је била боље организована, а уколико је извођач био командир одељења настава је била знатно лошија. Пре свега, извођење наставе је зависило од непосредне припреме извођача, односно командири одељења нису били адекватно припремани за извођење наставе. Најбољи резултати су постигнути у савлађивању полигона препрека и трчању на 1.500 метара, док су резултати у борењу и пењању уз конопца били знатно испод просека. У многим јединицама ово време за извођење часова физичког васпитања се користило за друге предмете. У току обиласка јединица и гарнизона следеће 1965. године од стране Четврте управе, уочено је да се часови физичког вежбања изводе према плану и програму, али уз лошу методичку припрему извођача и уз мали интензитет рада. Примећен је и недостатак довољног броја официра и подофицира у јединицама, јер где је њихово присуство било евидентно, настава се изводила на високом нивоу. Примећено је да се велика пажња посвећивала савлађивању полигона пешадијских препрека, што је оцењено као веома позитивно, с обзиром на примену ове теме у реалним војничким условима у природи како у миру тако и у рату. Већ 1967. године на основу анализа обиласка јединица КоВ, израђени су нови програми за јединице КоВ, који су чвршће обавезивали старешине да квалитетније изводе наставу и створе код војника већи физичку способност. Основне карактеристике нових програма и разлике у односу на минуле сводила се на *три типа програма: програм типа снаге, типа издржљивости и типа брзине и окретности*. Сваки род - служба требало је да изводи наставу по једном од поменутих типова програма, зависно од тога које су психофизичке способности војника за тај род - службу најбољи. Циљ програма формулисан је био конкретним задацима које је сваки војник морао да испуни у одређеном периоду обуке. После више година тема *Вежбе на справама* је

поново уведена, док је тема *Атлетика* ушла у састав теме *Савлађивање простора и препрека*.

На основу изложених података основне карактеристике часова физичког вежбања у периоду 1960 - 1972. године су биле:

✓ Часови физичког вежбања су били обавезни, посебно су се изводили са војницима КоВ, а посебно са питомцима и слушаоцима.

✓ Фонд часова физичког вежбања је био 2 пута недељно, док се у војној полицији и специјалним јединицама КоВ тај фонд могао повећавати на основу посебних планова команди родова и служби.

✓ Часови физичког вежбања су се изводили према утврђеним плановима и програмима које су издавале команде и управе родова и служби КоВ.

✓ Часови физичког вежбања нису смели да се спајају (осим за проверу физичких способности и пливање).

✓ Тематски садржаји који су се спроводили на часовима физичког вежбања си били: атлетика, савлађивање стаза препрека, борење, пливање, оријентациони крос, вежбе на справама, игре (просте и спортске).

7.2.3. Спортско поподне у периоду 1960 – 1972.

У неким јединицама КоВ, у периоду од 1960-1972. године, услед низа слабости приликом извођења спортског поподнева долазило је до низа пропуста који су доводили до укидања овог организационог облика физичког васпитања, због погрешно протумачених упутстава. Томе је допринело и појава да се садржај рада најчешће испољавао у организацији спортских игара, а не и у обнављању слабије савладаних тема из наставног плана и програма. Уз то, организацији спортског поподнева није се свуда поклањала пуна пажња, те целокупни састав јединице није био у то укључен.

Спортско поподне користило се за избор дисциплина и већу разоноду војника у циљу стварања навика за физичко васпитање, усавршавање појединаца у одређеним гранамa и употпуњавању њихове физичке способности. Спортско поподне се одржавало један пут недељно, од 1. марта до 1. новембра, сем при лошем времену и трајало је два наставна часа. Уколико су временски услови то дозвољавали и током зиме се спроводило спортско поподне. План, програм и

распоред спортског поподнева¹⁰⁵ састављао је наставни орган јединице за месец дана. Спортско поподне се зими користило и за обуку у смучању (ако су постојали услови за то) или су се могле планирати следеће активности: борење, стони тенис, курсеви или семинари за судије у појединим спортским гранама.

Руковођење спортским поподневом било је у надлежности официра из јединице који је био одређен односно један наставник физичког васпитања у установи коме је помагао спортски одбор. Програм спортског поподнева био је организован тако да у њему активно учествују сви војници. При састављању програма у виду су биле следеће чињенице:

- задаци у току вежбања (припреме и извођење разних спортских такмичења по календару за спортска такмичења у ЈНА, групна такмичења и разне провере физичке способности, припреме за јавне наступе (прослава Дана младости, Народна спортска значка));
- бројно стање јединица;
- материјално обезбеђење;
- бројно стање руководилица (извођача физичког вежбања);
- временске услове.

Такмичења у оквиру спортског поподнева су се одвијала: између појединаца у оквиру вода, између водова у оквиру чета, између наставних група. У последњи ниво такмичења узимале су се дисциплине из наставног плана и програма, а у првом реду оне дисциплине које су ангажовале целокупан састав јединице (крос, просте вежбе, препреке, пливање). Оваква такмичења су се изводила у време редовних прегледа и оцењивање јединица, ради коришћења постигнутих резултата за општу оцену дотичне јединице. Појединцима који су показивали изузетне резултате време спортског поподнева могли су да користе за лични тренинг и усавшавање.

У оквиру спортског дана спроводили су се разни вежбовни задаци: *згибови, пењање, надвлачење конопца или дизање терета, скок у даљ, штафетене игре, брза трчања, трчање 6 x 50 метара, бацање бомбе или кугле, скок у вис или прескоци, рукомет или борба за лопту, одбојка или између две ватре, борење или вежбе на тлу*. На почетку спортског поподнева, око 15 минута се користило за формирање и распоред група на месту вежбања, припрему справа и вежбалишта и индивидуално

¹⁰⁵ Погледати ПРИЛОГ 16 који се налази на крају рада.

загревање. По завршетку поподнева обавезно је било спремање справа и довођење вежбалишта у ред.

Вежбање на спортском поподневу спроводило се у виду групног такмичења у неколико дисциплина. Групе су се формирале од 2 – 3 одељења истог вода или из одељења 2 - 3 вода. Да би се такмичења могла спроводити што масовније, реализоване су дисциплине које су захтевале учешће великог броја војника. Тамо где су постојали услови спортско поподне је планирано за извођење оних дисциплина који су желели сами учесници, али уз обавезу да се радом обухвати целокупни састав јединице.

У току 1964. године извршена је контрола јединица КоВ у неким гарнизонима од стране Четврте управе и уочено је да се спортско поподне не изводи успешно. Највећа замерка је била на лошу припрему извођача, те да се најбољи спортисти – војници не користе довољно у организацији и извођењу спортског поподнева.

У периоду од 1960 - 1972. године, основне карактеристике спортског поподнева као једног од организационог облика физичког васпитања су биле:

✓ У овом периоду уочено је низ пропуста који су довели до укидања спортског поподнева у неким јединицама КоВ, због лошег тумачења Упутства за физичко васпитање. Основни проблем је био што су се на спортском поподневу углавном реализовале спортске игре, а не савлађивање тема које војници нису адекватно усвојили, а такође, замерка је била, да у већем броју јединица целокупан састав није био укључен у реализацију спортског поподнева.

✓ Спортско поподне се изводило један пут недељно, у периоду од 1. марта до 1. новембра у трајању од 2 наставна часа.

✓ Спортско поподне се зими користило и за обуку у смучању у оним јединицама и гарнизонима где су постојали услови за такву организацију и реализацију наставе.

✓ У току 1964. године Четврта управа ГШ ЈНА је извршила контролу неких јединица и гарнизона КоВ и између осталог уочила да се спортско поподне не изводи успешно, пре свега због лоше методичке припреме извођача, због неангажовања војника – спортиста приликом организације и реализације спортског дана.

7.2.4. Спортска делатност и јавни наступи у периоду 1960 – 1972.

Спортска делатност и јавни наступи морали су имати масовни карактер. Команде и старешине јединица су биле дужне да дају пуну помоћ при организовању и спровођењу спортске делатности у својим јединицама и правилно је усмеравају. Овакав вид такмичења представљао је снажну полугу у физичком васпитању у КоВ ЈНА, нарочито јер се заснивао на масовности. Такмичења су се спроводила унутар јединица, између гарнизона, између установа.

У циљу развоја физичке културе у народу и у ЈНА, команде јединица су одобравале учешће својих екипа на масовним такмичењима у грађанству поводом народних празника (Дан младости, Дан републике, радничке и сеоске спортске игре). Спортска делатност и јавни наступи, су представљали снажну полугу у физичком васпитању у ЈНА, нарочито због чињенице да су постављане на масовној основи. Јединице и гарнизони су имале задатак да сарађују са организацијама за физичку културу у грађанству, команде јединица и школа ранга пука и више могли су одобрити учешће својих екипа на масовним спортским приредбама и на грађанским такмичењима у атлетици, кросу, спортовима на води, смучању, стрелаштву и гимнастици. Иначе, учешће јединица или гарнизона на оваквим такмичењима било је условљено чињеницом да дотична јединица нема финансијске издатке везане за путовање, односно материјално – финансијске издатке и одсуствовање са наставе.

Старешине које су се организационим и стручним способностима за рад у области физичког васпитања посебно истицале, биле су ангазоване у раду друштвених организација за физичку културу на терену.

У спортој делатности у оквиру јединице формирале су се посебне војничке и питомачке, а посебно старешинске екипе, које се начелно међусобно нису такмичиле. На такмичењима између гарнизона или установа дозвољено је било правити мешовите екипе. За организовање и спровођење добровољне спортске делатности међу војницима формирале су се културно – просветни одбори, али и *војнички и питомачки спортски одбори*. Састав и број ових одбора одређивале су команде према потреби својом наредбом. За чланове спортских одбора бирали су се они војници и питомци који су пре ступања у армију били активни спортисти или спортски радници, односно они који су располагали посебним стручним искуством.

Председници спортских одбора су првенствено били из редова официра или подофицира, односно оне старешине које су по функционалној дужности били одговорни за физичко васпитање и спортску делатност (наставници, одговорни руководиоци физичког васпитања, начелници војничких клубова и командири водова). Основни задатак спортског одбора је био да целокупан састав своје јединице – установе организују спортски рад у слободном времену као и за време спортског поподнева. У ту сврху *спортски одбори су имали задатке:*

- организовање пролећног, јесењег и оријентационог кроса;
- у периоду прославе армијских и општенародних празника организовали су масовна такмичења у оквиру своје јединице – установе као и учешће својих екипа на спортским приредбама које су се поводом тих прослава организовале у грађанству (ношење штафете, масовни јавни наступи итд.);
- старали су се о чувању и одржавању спортских објеката и опреме у својој јединици;
- организовали су инструкторске и судијске курсеве за војнике и питомце првенствено из атлетике, пливања, смучања, рукомета, одбојке, како би учесници (нарочито војници са села по одласку из ЈНА) могли да буду носиоци и пропагатори ове делатности на терену;
- преко пливачке и стрелачке секције пружали су пуну подршку својој команди у извођењу наставе;

У физичком васпитању у КоВ ЈНА у овом периоду значајно место су заузимали самостални масовни наступи припадника ЈНА или њихови наступи у заједници са осталим спортским организацијама. Успешни јавни наступи припадника Армије подизали су углед Армије и љубав народа према њој, а остављали су снажан и позитиван утисак на саме учеснике. Успешан и добар наступ је био огледало не само физичке припремљености, него дисциплине и опште способности те јединице – установе. Због тога је било важно да старешине које су добијале задатак да припреме такве наступе, буду припремљене темељно и методички, како би се ти задаци извршили што успешније. У масовним јавним наступима изводили су се разни вежбовни састави (композиције) уз пратњу музике као што су: просте вежбе, вежбе са пушкама, са моткама, гредама, лествама и слично.

Наређењем начелника ГШ ЈНА¹⁰⁶ бр. 8 од 11. јануара 1960. године било је предвиђено да се одрже спортска такмичења у ЈНА (самим тим и у КоВ) у следећим дисциплинама и она су се реализовала по следећем:

- смучање од 26 - 29. фебруара 1960. године у организацији Пете армије одржано је на Покљуки у Републици Словенији са 1.416 такмичара;
- атлетика од 1 – 5 јула 1960. године у Титовом Ужицу у организацији Прве армије са 101.275 такмичара;
- вишебој и рукомет од 23 - 29. августа у Струмици у организацији Треће армије са 57.726 такмичара у вишебоју и 40.478 такмичара у рукомету.

Укупан број учесника за 1960. годину износио је 200.895 такмичара.

Следеће 1961. године *Наређењем* НГШ ЈНА бр. 19 од 23. јануара 1961. године било је предвиђено да се одрже следећа такмичења и она су реализована по следећем:

- смучање од 26 - 28. фебруара 1961. године на Јахорини у организацији Седме армије.
- војнички и официрски вишебој од 08 - 10 септембра 1961. године у организацији команде РМ у Мостару.
- атлетика са кросом од 21 - 23 јула 1961. године у организацији команде Пете армије у Цељу.

Укупан број такмичара за 1961. годину је био 194.280. У току прославе Дана младости један од три ешалона је био пешадијски из састава КоВ са 405 војника, који су заједно са ешалонима РМ и Авијације извели показну вежбу *Млади чувари слободе*.

Наређењем НГШ ЈНА пов. бр 24 од 25 јануара 1962. године предвиђена су била такмичења у следећим дисциплинама:

- рукомет,
- атлетика - такмичење је одржано од 6 - 10 септембра у Сплиту у организацији РМ. Победник је била екипа Београда. Дисциплине у такмичењу у атлетици су биле: трчање на 100, 400, 800, 1.500 и 5.000 метара; крос на 7.000 метара; штафета 4 x 100 м и 4 x 400 метара; скок у даљ, скок у вис, троскок; бацање кугле, диска и копља; петобој (100 метара, бомба, скок у даљ, бацање кугле и трчање 1.500 метара).

¹⁰⁶ Војни архив МО РС. (1960). К-284, ф-01, 002/001, страна 15.

- вишебој; такмичење у вишебоју је одржано од 26-30 јула 1962. године у Бања Луци у организацији Седме армије. Победник је била екипа Загреба. Војнички вишебој је обухватао следеће дисциплине: савлађивање препрека на стази 240 метара (у војничком оделу са пушком), пењање уз конопцац 7 метара, бацање бомбе из залета у појас ширине 8 метара, пливање на 50 метара са препрекама на води, крос трчање 2.000 метара, екипа се састојала од 4 војника и 2 подофицира. Официрски вишебој је обухватао: гађање пиштољем 9 мм на 25 метара, бацање бомбе из стојећег става са залетом у појас ширине 8 метара, савлађивање стазе препрека 240 метара (без пузања и у вежбаћем оделу), пливање 50 метара са препрекама на води и крос трчање 2.000 метара, екипа се састојала од 4 такмичара официра.

Укупан број такмичара у 1962. години је био 179.530 учесника, с тим да није вођена евиденција за такмичења у гарнизонима и јединицама у кошарци, одбојци и фудбалу.

На основу *Наређења* НГШ ЈНА пов. бр. 22 од 17. јануара 1963. године, одржана су војна спортска такмичења у оним дисциплинама за које су постојали услови у јединицама ранга чете, бригаде до гарнизона према пропозицијама које су одређивале команде јединица и управе установа. Припадници КоВ су са осталим такмичарима из осталих видова ЈНА учествовали у Крању у организацији Пете армије у војничком и официрском вишебоју и у атлетици. Прво место у вишебоју освојила је екипа Загреба са укупно 2.367 бодова, док је у атлетици победила екипа Београда са укупно 28.914 бодова. Те године у атлетици је учествовало укупно 116.861 такмичар ЈНА, а у вишебоју 54.262. Унутар јединица и гарнизона организована су такмичења у кросу и спортским играма (одбојка, кошарка, рукомет и фудбал) али није постојала прецизна документација и евиденција о резултатима и учесницима ових такмичења.

На основу *Наређења* НГШ ЈНА пов.бр. 1140 од 10. децембра 1963. организована су спортска такмичења на нивоу целе ЈНА по гарнизонима, док се спортско првенство ЈНА одржало у Краљеву у организацији команде Прве армије у вишебојима, рукомету и атлетици од 31. јула до 02. августа 1964. године. Победник у официрском и војничком вишебоју била је екипа Загреба са освојених 2.347 бодова, у атлетици прво место освојила је екипа Београда са укупно 25.660 бодова. У такмичењу у рукомету победила је екипа Сплита, утакмице су се играле по

једноструком бод систему по једно полувреме у трајању по 25 минута. На свим такмичењима је наступило укупно 147.658 такмичара. Такође по јединицама и гарнизонима одржана су ове године и масовна такмичења у кросу и спортским играма (кошарка, одбојка, фудбал), али нису вођене прецизне евиденције о овим такмичењима.

У међувремену детаљно се радило на изради *Правилника за спортска такмичења у ЈНА* које је објављено 1964. године. Делегација ЈНА је 1963. године узела активно учешће на Југословенском конгресу за физичку културу који је одржан 6 и 7. новембра у Београду.

На основу *Наређења* НГШ пов. бр. 1396 од 5. децембра 1964. године организована су војна спортска такмичења у 1965. години у јединицама, гарнизонима све до првенства ЈНА у следећим дисциплинама: вишебој, атлетика, рукомет и спортско гађање. Такмичење је одржано од 26. јула до 02. августа 1965. године у Нишу у организацији команде Треће армијске области. Победник у вишебојима је била екипа Београда са 696 бодова, у спортском гађању победник је била екипа Скопља са 1.674 бодова, у атлетици победник је такође била екипа Скопља са 264.5 бодова, док је у рукомету поново победник била екипа Скопља. Укупно је наступило 181.905 такмичара. Као и претходних година одржана су такмичења по јединицама и гарнизонима у кросу и спортским играма за које нису вођене прецизне евиденције.

У 1966. години од 26 - 29 јула одржано је спортско првенство ЈНА у Загребу у рукомету, вишебојима, атлетици и спортском гађању са укупно 191.580 такмичара. Од ове године *новина је била да се проглашава свеукупни победник* на основу збира бодова у свим дисциплинама: прво место у вишебојима и гађању носило је 12 бодова, а свако следеће 2 бода мање; у атлетици прво место је носило 24 бода, а свако следеће место 4 бода мање; у рукомету прво место је носило 18 бодова, а свако следеће 3 бода мање. Свеукупни победник била је екипа Загреба са 82 бода испред Скопља са 53 и Београда са 52 освојена бода у свеукупном пласману.

Од 28 - 30. јула 1967. године у Сарајеву у организацији Команде Седме армијске области одржано је спортско првенство ЈНА у следећим дисциплинама: вишебој, атлетика, рукомет и спортско гађање. Свеукупни победник била је екипа Београда са 63 бода, друго место освојила је екипа Земуна са 58, а треће екипа

Скопља са 57 освојених бодова. На свим степенима такмичења у оквиру ЈНА учествовало је 200.883 такмичара.

Наредбом Врховног команданта ОС од 10.12.1959. године формирана је наставна чета ЈНА која је имала за циљ да се на једном месту окупе изабрани талентовани војници из целе ЈНА где би се што боље припремали за постизање врхунских резултата. Ови војници – спортисти су се обучавали за теренски рад како би по изласку из армије поседовали одређена знања из области физичког васпитања и спорта. ДСНО је својим *Наређењем* од 06.03.1963. године одредио да се образовање ових војника спроводи по следећим спортским гранама: атлетика, рвање, цудо, дизање тегова, тенис, стони тенис, гимнастика, смучање, хокеј на леду и бициклизам. До 1963. године кроз ову чету је прошло 144 војника – спортиста. Последња партија војника била је 1969. године, јер су 31.12.1969. године, наставни вод и наставна чета укинута.

Сви подаци о броју учесника и победницима на спортским такмичењима у ЈНА, базирани су на подацима - годишњим извештајима Четврте управе ГШ ЈНА – мирнодопска историја Четврте управе фонд ССНО, кутија К-284, фасцикла 01-003/001. Сви подаци су пронађени у Војном архиву Министарства одбране Републике Србије.

У периоду од 1960- 1972. године спортска делатност и јавни наступи у оквиру Копнене војске су били веома заступљени. Такмичења у оквиру Копнене војске у рангу чета, бригаде, пука, дивизиона су била такмичења која нису архивирана и прецизно вођена, те не постоје подаци о резултатима истих, али подаци о учешћу припадника Копнене војске на спортским првенствима ЈНА у наведеном периоду обрађена су у оквиру извештаја који су били достављени Четвртој управи од стране команди армијских области ЈНА. Углавном су ти подаци уопштени, али се на основу пласмана и резултата екипа може видети према седиштима команди армијских области у том периоду да су и припадници Копнене војске имали доста успеха на спортским такмичењима. Такође велика пажња се посвећивала и јавним наступима који су за циљ имали промоцију ЈНА, зближавање са народом и едукацију омладине, значај физичког васпитања у циљу побољшања живота и рада.

Карактеристике спортске делатности и јавних наступа у периоду од 1960-1972. године су биле:

- ✓ Сви наступи су за циљ имали масовност.
- ✓ Старешине Копнене војске (и ЈНА) који су се истицали у области физичког васпитања били су ангажовани у клубовима и спортским организацијама.
- ✓ У јединицама су формирано спортски одбори који су имали своје задатке.
- ✓ Уредно се водила евиденција спортских првенстава ЈНА са постигнутим резултатима и победницима такмичења.
- ✓ Такмичење се у овом периоду одвијало у следећим дисциплинама: војнички и официрски вишебој, атлетика, спортско гађање, смучање, рукомет. На нижим нивоима организовани су и крос такмичења и такмичења у кошарци, одбојци и фудбалу, али за ова такмичења нижег нивоа од спортског првенства ЈНА нису се водиле евиденције о постигнутим резултатима.
- ✓ 1963. године делегација ЈНА је учествовала на Југословенском конгресу физичке културе, који је био одржан у Београду у периоду од 6 - 7. новембра.
- ✓ Од 1966. године уводи се проглашење свеукупног победника спортског првенства ЈНА.
- ✓ 1969. године укинут је наставни вод и наставна чета који су били оформљени 1959. године и који су окупљали талентоване војнике спортисте који су се обучавали и тренирали према плану и програму из одређених спортских дисциплина.
- ✓ У периоду од 1960 - 1972. године, календарски је било предвиђено да се одржи тринаест спортских првенстава ЈНА, али одржана су укупно десет. 1968. године првенство није одржано због политичке ситуације у ЧССР, 1971. године првенство није одржано због одржавања војног маневра *Слобода 71*, док 1972. године првенство није одржано, јер је команда Љубљанске армијске области тражила висока новчана средства која тада нису могла бити обезбеђена.

7.2.5. Физичко васпитање старешина у периоду 1960 – 1972.

Физичко васпитање старешина односило се на официре, подофицире и војне службенике, односно на оне активности које су они упражњавали у слободном времену кроз укључивање у рад постојећих спортских организација у грађанству или организовањем спортске активности старешина унутар њихових јединица, команди и установа. Основна препорука је била да треба подржавати и препоручивати свим старешинама да се укључе у рад постојећих спортских организација. За ову делатност старешине су могле да организовано користе сва вежбалишта која су изграђена за потребе наставе и објекте на њима. Сваки старешина је био у обавези да лично брине о властитој физичкој способности, а физичко васпитање се односило на њихово ангажовање у радно време и ван радног времена, укључивањем у рад постојећих организација и клубова.

Наређењем из 1960. године којим се *укида обавезна физичка обука старешина (Наређење бр. 19 од 14 јануара 1960. године – тим наређењем стављено је ван снаге Наређење пов. бр. 527 од 4 маја 1954. године)*¹⁰⁷, посебно се истакло мишљење да су старешине дужне да се брину о својој физичкој кондицији и да се о њој брину и путем укључивања у рад физкултурних и других спортских организација у слободном времену. Ипак, тај број старешина је био мали, док рад у војним спортским друштвима или клубовима који су постојали у неким гарнизонима није био ни редован ни систематски. Углавном се то сводило на повремена спортска такмичења у разним спортским гранама. Управо је провера физичких способности старешина показала да су резултати у опадању, јер је 1961. године просечна оцена била 7.33, док је у 1962. години била 7.11.

Уочавањем свих слабости које су се јавиле након укидања обавезне физичке обуке за старешине 1960. године, сагледане у том кратком временском периоду, па је *Наређењем* државног секретара за народну одбрану 1964. године за старешине поново уведена физичка обука по два часа недељно.

Такође, 1963. године НГШ ЈНА је достављен *реферат о увођењу стручног кадра за физичко васпитање у трупне јединице што је и прихваћено*, те је у пукове, бригаде и дивизије био уведен референт за физичко васпитање и у свим школама је

¹⁰⁷ Војни архив МО РС. (1954). К-284, ф 01- 002/001, страна 14.

уведен наставник за физичко васпитање (које до тада нису имале то формацијско место).

У току контроле од стране Четврте управе ГШ ЈНА 1964. године уочено је да и ако је *поново уведено физичко вежбање за старешине два часа недељно*, изостанци са ових часова су били велики, у неким јединицама чак и до 50%. Препоручено је Санитетској управи да преиспита начин издавања лекарских поштеда старешинама и да се поштри издавање истих како би старешине биле у обавези да присуствују часовима физичког вежбања и како би се њихово присуство повећало. Такође преглед оцена и успеха војника и старешина КоВ по јединицама није вођен на правилан начин, а команде родова и служби нису предавале постојећу евиденцију Четвртој управи, тако да нису постојали параметри за процену успешности савладавања провере физичких способности војника и старешина КоВ. Следеће 1965. године приликом обиласка гарнизона од стране Четврте управе ГШ ЈНА, показало се да је присутност старешина на добром нивоу у односу на претходну годину, настава се изводила према плану и програму, једини је недостатак било недовољан број сала за физичко вежбање. По резултатима провере физичких способности, који су били бољи у односу на претходну годину, Четврта управа је закључила да се настава успешно изводи.

Већ 1966. године на основу анализа обиласка јединица КоВ од стране Четврте управе, уочено је да се физичко вежбање за старешине знатно побољшало изузев у јединицама и гарнизонима који су имали лоше услове за извођење наставе (недостатак сала за вежбање, недостатак реквизита), те је уочено да се у овим јединицама настава изводи у периоду пролеће и јесен тј. када временски услови то дозвољавају. ДСНО је 1966. године објавио податак да је долазак на часове физичког вежбања за старешине износио 55,67%, што је било слабије за 9,37% у односу на прошлу годину. Оцењено је 1.436 старешина, а успех је био следећи: одличних 5,40%, врло добрих 53,86%, добрих 38,21%, слабих 1,50%.

Четврта управа је 1967. године изнела податак да је посећеност наставе физичког васпитања за текућу годину од стране старешина у опадању у односу на претходну годину и да је износила 39.9%. У истој години извршена је провера старешина њих 1.150, који су постигли следеће резултате: одличних 10%, врло добрих 47%, добрих 35%, слабих 7.40%.

Основне карактеристике физичког васпитања старешина КоВ у овом периоду, као једног од организационог облика који се примењивао у периоду 1960-1972. године су биле:

✓ 1960. године наређењем државног секретара за народну одбрану укида се физичко васпитање за старешине. Старешине су биле дужне да самостално брину о својим физичким способностима и да се укључују у рад постојећих спортских клубова у грађанству.

✓ 1961. године на провери физичких способности старешина добијена је оцена 7.33, док следеће 1962. године оцена је износила 7.11, податке је изнела Четврта управа ГШ ЈНА.

✓ 1963. године у јединице се уводи референт за физичко васпитање, а у наставним центрима и војним школама наставник физичког васпитања.

✓ 1964. године наређењем државног секретара за народну одбрану поново се уводи обавезно физичко васпитање за старешине са фондом по два часа недељно.

✓ 1964. године Четврта управа је извршила контролу у неколико јединица и гарнизона припадника КоВ и уочила је велики број изостанака и наложила је Санитетској управи да уклони недостатке око издавања лекарских уверења. Такође уочено је да се води слаба евиденција о присутности старешина на обавезном физичком вежбању.

✓ 1965. године Четврта управа је извршила контролу у неколико јединица и гарнизона припадника КоВ, где је уочено побољшање у смислу присутности на обавезном физичком вежбању, резултати провере физичких способности су били бољи, једино је недостатак сала за вежбање био приметан у оним јединицама које нису имале адекватне услове, те је и резултат у таквим јединицама био лошији.

✓ 1966. године контролу присутности старешина на обавезном физичком вежбању и њихове резултате, објавио је Државни секретаријат за народну одбрану, као и резултате оцењивања провере физичке способности 1.436 старешина.

✓ 1967. године контролу присутности старешина на обавезном физичком вежбању и њихове резултате, објавио је Државни секретаријат за народну одбрану, као и резултате оцењивања провере физичке способности 1.150 старешина. Присутност старешина на обавезном физичком вежбању је била мања у односу на 1966. годину.

7.2.6. Оцењивање физичких способности у периоду 1960 – 1972.

Од 1960. године почела је да се води евиденција провере физичке способности војника и старешина КоВ, јединице су имале потпунији преглед успеха те су могле да добијене резултате користе за исправљање недостатака.

И у провери оцењивања физичке способности извршене су значајне измене. Плановима и програмима за војнике, у провери се уместо трчања 6 x 50 метара трчало 100 метара, а 1.500 метара са савлађивало и у првој провери. У другој провери оцењивало се и маршевање на 10 км. Вредно је поменути да се Директивом за обуку и васпитање за 1961. годину предвидела нова категоризација старешина. Уместо дотадашњих четири категорије, сада су старешине сврстане у три категорије. Прва до 32 године, друга од 32 - 39 и трећа 40 - 46 године. У програму дисциплина за проверу старешина дошло је такође до измена. Старешине прве категорије провераване су у следећим дисциплинама: згибови на вратилу, трчање на 100 и 1.500 метара, скок у даљ, савлађивање препрека од 240 метара и маршевање на 10 километара. Старешине друге категорије полагале су исте дисциплине као прва категорија али без препрека. Старешине треће категорије имале су згибове на вратилу, трчање 60 и 1.000 метара, скок у даљ и маршевање на 10 километара.

На основу дугогодишњих искустава, анализе постојећих резултата, статистичких обрада података и искустава из страних армија израђени су *Привремени нормативи за проверу и оцењивање физичке способности и обучености у ЈНА*. Све ове новине требале су да војнике и старешине КоВ подстакну на већу активност, да се боље стимулишу у извршавању програмских задатака и повећају физичке способности појединаца и јединица.

Крајем шездесетих година из комплекса провере физичке способности старешина било је изостављено маршевање на 10 км. Међутим још на почетку 1970. године ради одржавања маршевске кондиције старешина као важног чиниоца за побољшање физичке способности и борбене готовости, издато је *Упутство за организовање и извођење маршевања*, којим је било предвиђено да се оно убудуће изводи два пута годишње по 20 км на пролеће и јесен, са тим да се повеже са другим облицима физичке активности као што су: елементи спортских игара, народна спортска такмичења, оријентација итд.

Провере физичких способности су биле саставни део редовног оцењивања јединица и појединаца у КоВ ЈНА. Провере су биле редовне и ванредне. Редовне су вршене два пута годишње за војнике, а за старешине један пут годишње. Провере су се изводиле посебно за старешине, а посебно за војнике. Провере физичких способности су се вршиле према посебним таблицама за ЈНА. Провера ФС је служила да се повремено (преко одређених дисциплина) оцени – провери физичка способност сваког појединца и јединица у целини и да командама обезбеди увид у овај елеменат бојне готовости ради предузимања даљих мера на подизању физичких способности својих јединица, као и да подстакне сва војна лица на још активнији рад на подизању властите физичке способности.

Резултати провере ФС улазиле су у општу оцену за дотичну јединицу, док су се резултати са провера појединаца уносили у одговарајуће рубрике, обрасце за службену оцену. *Редовне провере* са војницима и питомцима вршиле су се начелно, прва по доласку у ЈНА, а остале у периоду редовног оцењивања (на завршетку сваког наставног периода). Редовне провере способности старешина и слушалаца вршиле су се начелно сваке године. *Ванредне провере* вршиле су се преко посебних комисија састављених од стручњака за физичко васпитање и лекара у циљу прикупљања података у научне сврхе као и у циљу контроле правилности редовних провера. Провере су се изводиле посебно за војнике и питомце, а посебно за старешине.

Избор дисциплина, вежбовних задатака, за редовне провере физичке способности као и начин провере регулисао се посебним наређењем, директивом за наставу или планом и програмом наставе. Ванредне провере су се вршиле само на основу посебних наређења Генералштаба ЈНА, а изузетно и команди ЈНА. Ванредне провере могле су се вршити у дисциплинама које су биле предвиђене за редовне провере као и другим дисциплинама или савременим методама (степ – тест), али се избор дисциплина планирао посебним наређењима.

Провера физичке способности војника вршила се према плану и програму обуке и васпитања, а изводио је сваки командир вода у свом воду у току редовне наставе. Провера физичке способности старешина вршила се начелно са свим старешинама ЈНА до навршене 45 године старости. У годинама редовног оцењивања старешина проверу физичке способности требало је завршити пре редовног оцењивања како би се резултати исте унели у ту оцену. Провери су приступали и

слушаоци војних школа и академија, који су се оцењивали у истим дисциплинама и по истом критеријуму као и остале старешине. Организацију провере су радиле све команде и установе ранга пука (самосталног батаљона – дивизиона) и више. Писменом наредбом одређивао се план, место и време, као и лице или орган који је спроводио проверу.

Провери физичке способности нису приступала следећа војна лица:

- официри чина пуковника и вишег;
- комаданти пукова, односно самосталних батаљона (дивизиона) и виших јединица;
- војна лица – жене;
- војна лица која се налазе на школовању у грађанству док школовање траје;
- војна лица која се налазе у иностранству – до повратка;
- војна лица која су привремено или стално ослобођена од провере, било од свих или од појединих дисциплина предвиђених у провери.

Провери су могли добровољно приступити војна лица старија од 45 година као и лица ослобођена под прве две тачке. Изузетно су се одређена лица, због значаја свог посла, могла ослободити провере, уз одобрења надлежних органа. Војна лица која из било ког разлога нису могла да приступе провери, били су дужни да накнадно приступе провери. Пре приступања провери физичке способности вршио се обавезан лекарски преглед са свим лицима који су се осећали болесним. Одлуку о ослобађању од провере, доносиле су на предлог лекара, старешине ранга пука (самосталног дивизиона – батаљона).

Оцена физичке способности војних лица вршила се према *Таблици за оцењивање способности*¹⁰⁸, која се налазила у *Приручнику за телесно васпитање*¹⁰⁹. Оцена се давала на основу постигнутог резултата у свакој дисциплини. Збир свих оцена подељен са бројем задатака – дисциплина (из којих је вршена провера) давала је коначну средњу оцену физичке способности појединца. За оцену одељења, вода, чете, батерије израчунавала се средња оцена за сваку дисциплину понаособ како би се тачније утврдили недостаци у физичкој способности и да би се могле предузети

¹⁰⁸ Државни секретаријат за послове народне одбране. (1960). *Приручник за телесно васпитање* (странице 202 – 220). Београд: Војна штампарија.

¹⁰⁹ Решењем државног секретара за послове народне одбране бр. 160 од 30.03.1960. године *Приручник за телесно васпитање* се користио за наставу у КоВ и у целокупној ЈНА

одговарајуће мере. За средњу оцену физичке способности узимала се за одређену јединицу – установу, просек из тако израчунатих профила.

Оцењивање војних лица у КоВ вршила се према категоријама:

- у категорију „А“ су спадала војна лица од навршене 18. године до навршене 28. године старости
- у категорију „Б“ су спадала војна лица од навршене 28. године до навршене 35. године старости
- у категорију „Ц“ су спадала војна лица од навршене 35. године до навршене 40. године старости
- у категорију „Д“ су спадала војна лица од навршене 40. године до навршене 45. године старости
- у категорију „ Војници“ су спадала сва лица на одслужењу редовног војног рока
- у категорију „до 18. година“ су спадала војна лица млађа од 18. година

У оквиру оцењивања физичких способности војних лица у КоВ, радиле су се провере које су обухватале 32 дисциплине – задатка:

Табела број 11 – дисциплине за проверу физичке способности војних лица 1960 -1972.

згибови	трчање 100м	бацање кугле (7.25 и 5кг)	препреке у оделу без пушке	вежбе на вратилу	прескоци преко јарца
поскоци	трчање 6 x50м	бацање бомбе 600 гр	препреке у оделу са пушком	вежбе на разбоју	вежбе на тлу
склекови	трчање 1.500м	бацање бомбе у циљ	препреке у вежбачком оделу	вежбе на круговима	
прегибања	трчање 3.000м	дизање полуге 40 кг (тежина вежбача до 70 кг)	пливање 50 м слободно	вежбе на коњу у дужини без хватаљки	
лези – дизи се	скок у даљ	дизање полуге 40 кг (тежина вежбача преко 70 кг)	рођење	прескоци преко коња	
трчање 60 м	скок у вис	пењање уз конопац 5 м слободно	пузање 50 м	вежбе на коњу са једном хватаљком	

Да би се обезбедио исти критеријум у проверавању физичке способности војних лица, било је потребно придржавати се неких техничких правила и упутстава за извођење појединих дисциплина које долазе у обзир за проверу (у којим дисциплинама, за која војна лица и у које време ће се провера изводити, регулисало се директивом за наставу и наставним планом и програмом):

1. **згибови:** *почетни став* - вежбач је висио опруженим телом на опруженим рукама на вратилу, држао се натхватом, вратило је морало бити толико високо да је тело могло да виси слободно без додира тла; *вежба* – било је потребно привући се рукама у згиб да брада дође изнад вратила, затим спустити се у вис на потпуно опружене руке, понављало се док је испитаник могао да ради; *оцењивање* - сваки пут када би испитаник привукао браду изнад вратила признавао би му се један згиб, згиб се није признавао ако испитаник није успео да подигне браду изнад вратила, ако се привлачио замахом ногу (климом) и ако се није привлачио из виса на потпуно опруженим рукама, дозвољено је било да се испитаник одмара у вису и да код привлачења привуче и ноге, уколико се испитаник њихао, требало га је зауставити.

2. **поскоци из чучња:** *почетни став* – вежбач је изводио чучањ седећи на десној пети, шаке су биле на тлу, пета левог стопала је била у висини прстију десног стопала; *вежба* – вежбач је требао да скочи у вис, тако да стопала буду одвојена од земље бар за 5 цм, требао је да опружи тело и одручи, затим да доскочи у чучањ седећи на левој пети, да постави десно стопало испред левог, понављало се док је вежбач могао да ради; *оцењивање* - вежбачу се признавао један скок сваки пут када је скочио из потпуног чучња у опружени положај и вратио се у потпуни чучањ, скок се није признавао ако се вежбач није спустио у потпуни чучањ седећи на пети, ако у ваздуху није опружио тело и није замахнуо у одручење, ако није мењао положај стопала, на оцену није утицало уколико је вежбач изгубио равнотежу и пао, али је морао одмах да се подигне и да настави скакање (пошто неки вежбачи нису могли потпуно да седну на пету, онда је било довољно да се спусте у чучањ колико могу).

3. **склекови:** *почетни став* – вежбач је био у упору лежећи за шакама, труп и ноге су биле у правој линији, дланови су били на земљи испод рамена са прстима управљеним напред, руке су биле опружене; *вежба* – било је потребно спустити се у склек да се грудима додирне тло и опружањем лактова је било потребно да се врати у упор, тело је требало да буде стално опружено у правој линији, понављало се док је вежбач могао да ради; *оцењивање* – вежбачу се

признавао један склек сваки пут када је при спуштању грудима додирнуо тло, а при дизању у упор потпуно опружао руке, при чему је тело држао у правој линији, склек се није признавао ако је вежбач додиривао тло трбухом, бутинама или коленом, ако је при дизању у упор дизао најпре рамена па онда бокове или обрнуто и ако се није спуштао потпуно или није подизао потпуно.

4. **прегибања: почетни став** – вежбач је лежао на леђима, ноге су биле опружене и раширене за око 50 цм, руке су биле опружене у одручењу горе; *вежба* – вежбач је морао да подиже труп у седећи положај и да се сагиње напред, прстима леве руке додиривао је десног стопала, затим се враћао трупом назад у почетни положај, при поновном дизању трупа додиривао је прстима десне шаке десног стопала, слободна рука замахивала је у заручење, вежба се изводила колико је било могуће у времену од 2 минута, за то време су били дозвољени одмори; *оцењивање* – вежбачу се признавало свако правилно прегибање извршено у времену од 2 минута, није се признавало прегибање ако се вежбач помагао руком ослањајући се о тло, ако није додиривао прстима супротну ногу, ако је јаче савијао ногу у коленима, сваких 20 секунди објављивало се време, а после 2 минута мерилац времена је говорио „стој“, док је судија бележио број прегибања извршених пре знака за прекид.

5. **„лези – дижи се“:** *почетни став* – вежбач је био у положају став спетни, заручити ван; *вежба* – вежбач се сагињао и пошто је ставио дланове на земљу, одбацивао је ноге назад у упор лежећи и одмах их враћао међу руке, усправљао се у почетни став, вежбу је понављао без престанка што је брже могао у року од 1 минута; *оцењивање* – вежбачу се признавао сваки правилно изведен упор лежећи у времену од 1 минута, није му се признавао упор ако је ноге избацио уназад пре него је дланове ставио на земљу, ако у упору лежећем није долазио трупом у праву линију са ногама (ако су кукови били изнад линије рамена – пета), ако се није усправио у потпуно усправан положај. На оцену није утицало ако је вежбач савијао руке у упору лежећи или ако је одбацивао предалеко ноге уназад, али га је требало подучити да то не ради, јер се тиме отежавало извођење вежбе. При постављању дланова на тло није било потребно да се спушта у потпуни чучањ него само толико да се може ослонити на руке, па су се што пре избацивале ноге назад, ради постизања што веће брзине, мерилац је објављивао време сваких 15 секунди и на крају говорио „стој“, док је судија бележио покрете пре знака за прекид.

6. **трчање на 60 метара:** потребан је био стартер и два до три мериоца времена, такмичење се обављало када је истовремено трчало онолико вежбача

колико је било мерилаца. Дужност стартера је била да позове такмичаре на старт и да им да знак за полазак „на места – позор – пуцањ“, уместо пуцња знак се могао давати и замахом заставице уз истовремену команду „сад“. Мериоци времена су били распоређени тако да је један мерио првог у циљу, други другог, а трећи трећег такмичара. Такмичари су се, када би прошли кроз циљ јављали записничару по редоследу доласка у циљ, записничар је уписивао времена. У свему осталом важила су правила АСЈ.

7. **трчање на 100 метара** – исто као на 60 метара.

8. **трчање 6 x 50 метара:** на равном терену се мерила стаза дужине 50 метара, ширине 120 цм за сваког вежбача. На оба краја стазе су биле попречне линије на којима су се у средини налазили кочићи висине око 150 цм. Линија на једном крају је служила и за старт и за циљ. Тркач је стојао иза линије старта на стази у произвољном ставу, на дати знак вежбач је трчао око кочића на другом крају стазе, враћао се на старт, обилазио кочић на старту и тако још два пута претрчавао стазу укупно 6 x 50 метара, при обилажењу кочићи се нису смели додиривати. Ако се располагало само са једним сатом, а вежбача је било више, онда је сваки вежбач имао свог судију који је пазио да се креће сваки вежбач у својој стази, да правилно обилази свој кочић, а на крају је бележио време. Мерилац времена је пуштао штоперу у рад на знак „сад“ и када је први вежбач стизао близу циља (око 20 м) мерилац је почињао да броји секунде на глас нпр. 55, 56, 57, а судије су слушале бројање и гледале су сваког вежбача када пролази кроз циљ, те су бележили време које је мерилац у том тренутку изговарао. У свему осталом поступало се као код трчања 100 метара.

9. **трчање на 1.500 метара:** потребан је био стартер, мерилац времена и записничар. Трчало се одједном по једно одељење, стартер је позивао тркаче на старт, давао им потребна обавештења и знак за полазак „на места – позор – пуцањ (сад)“ Такмичари су полазили из високог старта. Вежбачи код претицања нису смели ометати један другог, кратити стазу, а по доласку у циљ ређали су се у колони по један, по реду доласка у циљ и ходајући долазили до записничара који је уносио постигнута времена у записник. Како је старт и циљ био на једном месту, стартер и мерилац је могло бити једно лице. Записничар је бележио времена која му је мерилац времена читао при доласку тркача у циљ, а затим уносио имена тркача при уласку у циљ у колону по један.

10. **трчање на 3.000 метара** - исто као трчање на 1.500 метара

11. **скок у даљ:** потребан је био судија код одскока, код доскока и записничар. Судија код одскока пазио је на преступ тј. исправност, судија код доскока мерио је даљину скока, док је записничар позивао вежбаче и бележио постигнуте резултате. Даљина скока се мерила од најближег трага доскока, вежбач је имао право на три покушаја, док су у осталим случајевима важила правила за такмичење АСЈ.

12. **скок у вис:** прескакале су се само висине прописане за оцену довољан, добар, врло добар и одличан. На свакој висини вежбач је имао право на три покушаја, вежбач није имао право да прескаче висину нижу од оне коју је почео, у свему осталом важила правила АСЈ.

13. **бацање кугле:** потребан је био судија код круга, судија код домета и записничар. Судија код круга пазио је на исправност бацања – преступ, читао је на пантљници за мерење даљине бацања и саопштавао је записничару. Судија код домета означавао је место где је падала кугла и постављао на то место пантљику за мерење. Записничар је позивао вежбаче и бележио им постигнуте резултате. Код масовног такмичења, да би се добило на времену и упростио поступак, вежбачи су бацали куглу по три пута узастопно, тако да се мерио најбољи хитац. Осим тога на домету су се кружним линијама означавале даљине прописане за оцену: довољан, добар, врло добар, одличан. Вежбачу се бележила оцена према томе коју је линију исправно пребацио. У свему осталом важила су правила за такмичење АСЈ.

14. **бацање бомбе у даљину:** потребан је био судија код линије са које се бацала бомба, судија код домета и записничар. Судија код избачаја пазио је на исправност бацања (преступ) и код мерења читао је на пантљници даљину хица и саопштавао је записничару. Судија код домета означавао је место где је пала бомба и постављао на том месту пантљику за мерење. Записничар је позивао вежбаче и бележио им постигнуте резултате. Код масовних такмичења бацала се бомба по три пута узастопно, па се узимао најбољи резултат. Бацало се из простора 5 м дужине, бомба је морала пасти у поље ширине 8 метара. Ако би пала изван тих граница није се мерила, али се бројала као покушај. Хитац је био неисправан и ако би вежбач преступио, тј. ако је стао или прешао линију са које се баца или ако би бомба пала ван ограниченог простора.

15. **бацање бомбе у циљ:** бацалиште је било исто као код бацања у даљину, с тим да су се на 24 - ом метру повлачиле линије (постављале су се летве, гредице и слично) које су означавале ров ширине 2 метра или се ископавао ров. За

оцену су важили само директни погоци у ров. Бацало се произвољним начином 9 бомби узастопце.

16. **дизање терета 40 кг за вежбаче до 70 кг:** терет је био полуга дужине 120 цм, на којој су били насађени бетонски одливци величине 32 x 16 x 16 цм. Дизало се произвољним начином, признавало се свако дизање у коме је дизач подизао терет са земље до изнад главе и задржавао га у том положају мирно најмање 2 секунде. При томе је тело морало бити усправно, руке и ноге потпуно опружене, умерено размакнуте или састављене. Између појединих дизања, док је терет био на тлу, дозвољена је била пауза око 2 секунде. Потребан је био записничар и судија који је бројао и контролисао исправност дизања. Према потреби судија је могао бити уједно и записничар.

17. **дизање терета 40 кг за вежбаче преко 70 кг** – исто као претходни задатак

18. **пењање уз конопац 5 метара:** на команду мериоца „на места“ вежбач који се налазио у усправном ставу, ухватио би конопац једном или обема рукама на произвољној висини. На команду „позор“ вежбач би се умирио, а на команду „сад“ пењао се произвољним начином. При додиру горње ознаке једном руком, мерилац би заустављао сат, прочитао постигнуто време које је записничар уносио у записник, вежбач је имао право на два покушаја пењања.

19. **савлађивање препрека на стази 240 метара у оделу без пушке:** припрема за ову проверу се вршила веома поступно и нису се оцењивали војници ако нису прошли кроз целу припрему како је било предвиђено планом и програмом наставе. Одело за војнике је било: чизме, панталоне, блуза, опасач и капа; за старешине: патике и вежбачко одело. У оделу са пушком оцењивали су се само они војници који су са добрим успехом савладали стазу у оделу без пушке. При оцењивању војника и питомца морале су се прећи свих 18 препрека. При оцењивању старешина изостављала се прва препрека (пузање испод жице), а од осталих 17 препрека могло се изоставити највише 2, у ком случају се није давала оцена већа од довољан (6). Оцене добар, врло добар и одличан могле су се добити само ако би се савладале све препреке у прописаном времену. Мерилац времена је пратио вежбача од старта до циља, контролисао је да вежбач пређе сваку препреку на исправан начин, а при доласку на циљ бележио је постигнуто време. Време се мерило од знака за полазак до тренутка када би се прешла линија на циљу. Препреке су се савлађивале на следећи начин: полазило се из положаја лежећи иза линије

старта, *прва препрека* жичана мрежа прелазила се пузећи испод жице. *Друга препрека* плот од шибља, прескакала се слободним прескоком. *Трећа препрека* тараба, прелазила се пењањем завесом или наскоком у упор. Није било дозвољено ослањати се на стубове који држе тарабу. *Четврта препрека* брвно, прелазила се ходом или трчећи, с тим да се са брвна скакало преко попречне линије на земљи која се налазила на 50 цм од окомице, спуштене са краја брвна. *Пета препрека* две греде, прелазила се одскоком на ниже греде, док се виша морала прећи преко, на било који начин. *Шеста препрека* скела, прелазила се наскоком на косу пречагу, затим viseћи на горњим пречагама, прелазила се преко пречаге на задњем делу препреке и скакало се на тло. *Седма препрека* водоравне лестве, прелазила се прекорачивањем преко сваке лестве, с тим да се могло ослањати на руке али тако да се ногом морало стати на тло после сваке пречаге. *Осма препрека* жичана ограда, прелазила се прескоком са обавезним ослоном на једну руку на стуб ограде. *Девета препрека* вратило, прелазила се телом преко шипке узмахом или завесом о потколено. Дозвољено је било ослањати се на ногама на стубове који су држали вратило (сем код прелажења у вежбањем оделу). *Десета препрека* комбиноване лестве, прелазила се провлачењем између прве и друге пречаге, ходом преко осталих пречага, пењањем преко окомитог дела препреке и скоком са било које пречаге. *Једанаеста препрека* три греде, прелазила се преко прве, испод друге, преко треће. *Дванаеста препрека* отвори врата и прозори, прелазила се провлачењем кроз први плот, затим кроз врата са унутрашње стране у спољну, па са спољашње у унутрашњу страну и кроз један отвор на другом плоту. *Тринаеста препрека* тунел, прелазила се кретањем погнуто и четвороношке испод жице. *Четрнаеста препрека* пањеви, прелазила се скоковима, са пања на пањ, од почетне линије до иза рова, није се морало стати на сваки пањ, главно је да се није ослањало на земљу. *Петнаеста препрека* ходник, прелазила се ходом или трчећи између лестви кроз обе окуке, дозвољено је било помагати се рукама. *Шеснаеста препрека* нагнута тараба, прелазила се пењањем као и трећа препрека, није било дозвољено ослањати се ногама о стубове који држе препреку. *Седмнаеста препрека* греда висине 80 цм, прелазила се обавезно нагазним скоком тако је кретање било непрекидно. *Осамнаеста препрека* ров, прелазила се слободним скоком. Линија циља се прелазила целим телом на слободан начин.

20. **савлађивање препрека на стази 240 метара у оделу са пушком**
21. **савлађивање препрека на стази 240 метара у вежбачком оделу**

22. **пливање:** провера на 50 метара вршила се у мирној води на произвољан начин пливања (са или без стартног скока). Потребан је био стартер, записничар и за сваку стазу по један мерилац времена.

23. **рођење:** провера се вршила само у базенима са мирном водом, зароњавање је могло бити са или без стартног скока. Ронило се на произвољан начин, целу стазу рођења пливач је морао бити испод површине воде. Није се признавало рођење ако је пливач било којим делом тела ван воде. Дозвољена су била два покушаја. Потребан је био и записничар и мерилац дужине стазе који је истовремено контролисао исправност рођења.

24. **пузање 50 метара:** провера се вршила на простору од 10 метара дужине и 2,5 метара ширине испод мреже од бодљикаве жице 50 цм изнад земље (препрека бр. 1 на стази од 240 метара). На средњој уздужној линији простора налазила су се два кочића - први на 0,5 метара, а други на 9,5 метара од полазне линије. На команду „на места“ вежбач би легао позади у односу на полазну линију тако да су шаке биле испод рамена и одмах иза линије, тло испред линије није се смело дирати. На команду „позор – сад“ вежбач би пузао напред потрбушке, обилази би левим боком око кочића на 9,5 метара па око кочића 0,5 метара којег би обилазио десним боком, затим још једном би обилазио кочић на 9,5 м левим боком, а кочић на 0,5 м десним боком и онда би прошао право преко линије циља на десетом метру. Време се мерило у тренутку кадаби главом прошао над линију циља.

25. **вежбе на справама:** вежбач се претходно јављао за коју оцену би желео да вежба. Изабране вежбе је морао у целини извршити сам без помагања уколико то није изричито одређено (чување је било дозвољено). Делимично извршена вежба се није признавала. За сваку вежбу такмичар је имао право на два покушаја. Потребно је било двоје судија од којих је један био записничар; - **вежбе на вратилу**

26. **вежбе на справама - вежбе на разбоју**

27. **вежбе на справама - вежбе на круговима**

28. **вежбе на справама - вежбе на коњу у дужини без хваталки**

29. **вежбе на справама - прескоци преко коња**

30. **вежбе на справама - вежбе на коњу са једном хваталком**

31. **вежбе на справама - прескоци преко јарца**

32. **вежбе на тлу.**

Таблица за оцењивање физичке способности у КоВ ЈНА и таблица бодовања служиле су за конкретно одређивање бројчаног показатеља (оцене) постигнутог успеха – резултата у појединим дисциплинама. Таблица за оцењивање је разрађена за 4 категорије старешина, по годинама старости, предвиђене *Упутством за телесно васпитање у ЈНА* и по оценама бројчано од 5 – 10 и општим оценама: довољан, добар, врло добар, одличан. Одвојено су дате норме за војнике, као и за сва војна лица млађа од 18 година. Таблица бодовања је служила за појединачна и екипна такмичења у разним вишебојима, где је била потребна тачност у оцењивању резултата појединих дисциплина. Списак за проверу физичких способности је био унифициран како за војнике тако и за старешине како би се у сваком тренутку могао стећи потпуни увид у постигнути успех. На основу ове табеле су се израчунавали профили јединица и просечне оцене.

У току контроле Четврте управе 1965. године приликом обиласка јединица и гарнизона уочено је да се евиденција оцењивања војника и старешина по јединицама води уредно у односу на претходне године и контроле, али да се постојећа евиденција тј. резултати не користе у циљу предузимања мера на отклањању уочених недостатака. Већ 1966. године на основу анализа обиласка јединица КоВ, уочено је да се евиденција оцењивања физичких способности војника и старешина води на завидном нивоу, на основу препорука и упутстава о вођењу евиденције обуке за припаднике КоВ, које су биле правовремено достављене јединицама. Ипак на основу постигнутих резултата, органи Четврте управе су закључили да су норме за оцењивање благе и да је већим делом оцена са провера физичких способности позитивна, с тим да су и провере тј. оцењивање вршили командири одељења што није било по пропису (приликом обиласка јединица и приликом контроле на провери физичких способности, резултати су били знатно испод постигнутих резултата на редовним проверама). На крају обуке команде Прве и Четврте армијске области поднеле су извештај о постигнутим резултатима на провери физичких способности војних лица у својим областима где се оцена кретала између 3 (добар) и 4 (врло добар). Исте године органи Четврте управе у сарадњи са Санитетском управом извршили су прву и другу проверу физичких способности војника и јединица у гарнизону Суботица са око 1.500 војника, као и контролу 530 старешина гарнизона Загреб. Резултати прве провере војника су били изузетно слаби, док су у другој провери резултати порасли тј. били су позитивни. Приликом контроле старешина уочено је да на основу две провере старешине А категорије не напредују

тј. показују знатно мање способности у односу на старије категорије. Главни закључак органа Четврте управе је био да постојеће норме не дају довољан стимуланс за повећање физичких способности код војника и старешина.

Основне карактеристике провере физичких способности припадника КоВ у периоду од 1960-1972. године су биле (као и за целокупан састав ЈНА):

✓ 1960. године почела је евиденција провере физичке способности за војнике и старешине.

✓ Извршене су промене у провери физичких способности за војнике и старешине.

✓ Извршена је нова категоризација старешина.

✓ Израђени су нормативи за проверу и оцењивање физичких способности у ЈНА.

✓ Постојале су редовне и ванредне провере физичких способности.

✓ Избор дисциплина зависио је од директива које су доносиле команде и управе родова и служби КоВ.

✓ Проверу физичких способности у оквиру вода изводио је командир вода.

✓ Тачно су назначена категорије војних лица који нису били у обавези да приступе провери физичких способности.

✓ Оцењивање се вршило према *Таблици за оцењивање телесне способности*, која се налазила у *Приручнику за телесно васпитање* из 1960. године.

✓ Постојала су 32 дисциплине у оквиру провере физичке способности од којих су се према директиви бирале одређене дисциплине за проверу.

✓ 1965. године и 1966. године извршене су контроле од стране Четврте управе ГШ ЈНА, уочено је да је вођење евиденције јако лоше, да су норме за проверу веома благе, те да се сама провера у неким јединицама КоВ неправилно изводи од стране лица која нису била задужена за тај задатак.

7.2.7. Планови и програми борбене обуке и васпитања у КоВ ЈНА, извештаји и анализе у периоду 1960 – 1972.

План, упутства и програм за васпитање и обуку у јединицама оклопне бригаде - пука¹¹⁰ из 1964. године предвиђао је током обуке пет тема из области физичког васпитања: савлађивање простора и препрека, борење, атлетику, игре и проверу физичке способности. Целокупна обука за 13 предмета, као и период прилагођавања, припрему старешина, резервно време и недељне техничке прегледе износио је 1.500 часова који су били распоређени у следеће фазе обуке: општа обука 1 месец и 10 дана (33 радна дана), стручна обука 5,5 месеци (137 радних дана) и заједничку обуку 3 месеца (75 радних дана). Физичко васпитање је обухватало укупно 61 час за све фазе обуке: 8 + 33 + 20 часова по фазама обуке. Овај план се односио на тенковску чету и мотопешадијску чету, као и за инжињеријску чету оклопног пука – бригаде. У оквиру овог плана посебно је планирано да обука возача тенкова у наставним центрима оклопних јединица траје 3 месеца и 3 недеље са периодом прилагођавања, где су се слушали исти предмети који су већ наведени, али са смањеним фондом с обзиром на краћи период обуке. Фонд часова физичког васпитања је износио 20 часова у наставном центру за возаче тенкова.

План, упутства и програм за васпитање и обуку војника извиђача и извиђачких јединица у оклопним јединицама¹¹¹ из 1964. године предвиђао је за војнике обуку из 16 предмета, уз период прилагођавања, припрему старешина, резервно време и недељне техничке прегледе и обухватао је 1.500 часова укупно за све. Физичко васпитање је имало фонд часова 61 час: општа обука – 8, стручна – 33 и заједничка – 20 часова.

План и програм за васпитање и обуку самосталног пешадијског пука¹¹² из 1964. године обухватао је из области физичког васпитања: савлађивање простора и препрека, борење, атлетику, игре и проверу физичких способности. Фонд сати физичког васпитања је био 34: 8 часова у општој обуци, 26 у стручној обуци, док у заједничкој обуци није било планираних часова. Обука је трајала 26 + 86 + 13 дана

¹¹⁰ ДСЗНО. (1964). *План, упутства и програм за васпитање и обуку у јединицама оклопне бригаде – пука*. Управа оклопних јединица. Београд: ЈНА.

¹¹¹ ДСЗНО. (1964). *План, упутства и програм за васпитање и обуку војника извиђача и извиђачких јединица у оклопним јединицама*. Управа оклопних јединица. Београд: ЈНА.

¹¹² ДСЗНО. (1964). *План и програм самосталног пешадијског пука*. Управа пешадије. Београд: ЈНА.

по фазама обуке. Овај план је важио за пешадијску чету. Овај план је важио за земаљску артиљерију али је фонд сати био укупно 30 часова (6 + 24 + 0).

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица пешадије*¹¹³ из 1967. године предвиђао је 11 предмета, период прилагођавања, припрему старешина и резервно време за војнике КоВ пешадија – извиђачи, по доласку у ЈНА. Обука се делила на стручну у трајању у првој фази два месеца, у другој 4 - 5 месеци и на заједничку обуку у трајању од месец дана. Предмет под бројем 7, називао се физичко васпитање и обухватао је укупно у свим фазама обуке 82 часа (у стручној обуци 16 + 36 и у заједничкој обуци 30 часова). Поред организационих облика физичког васпитања који су војници били дужни да спроводе и који су већ описани, треба истаћи да у овом плану с обзиром на специјалност извиђачи у пешадији, посебан акценат се стављао на обуку у пливању и смучарску обуку. У оквиру смучарске обуке обрађивани су следећи предмети: политичко образовање – 15 часова, техника смучања – 133 часова, тактичка обука – 25 часова, стројеве радње смучара - 6 часова, настава гађања – 8 часова, санитарска обука – 5 часова. Укупно 192 часа у току предвиђених 32 радна дана.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица земаљске артиљерије*¹¹⁴ из 1967. године предвиђао је укупно 8 предмета за војнике КоВ земаљске артиљерије, од којих је под редним бројем 5, заузимало физичко васпитање. Укупан фонд часова за целокупну обуку тј. све предмете био је 1.122 часа, од чега је 300 часова било предвиђено за прва 2 месеца, 672 часа за 4,5 месеца и 150 часова је било предвиђено за 1 месец заједничке обуке. Обука је била подељена на стручну обуку у трајању 2 + 4,5 месеци и заједничку у трајању од 1 месец. Фонд сати физичког васпитања је износио 52 часа, од чега је 16 часова одлазило на прва 2 месеца, а 36 на 4,5 месеци стручне обуке. У периоду заједничке обуке у трајању 1 месец, није било предвиђено да се одржава настава физичког васпитања. Овај план се односио на војнике из састава пратеће и артиљерије подршке, као и против – тенковске артиљерије, али и за остале попут извиђача, рачунача, топографа, телефониста, послужиоца радара итд.

¹¹³ ДСЗНО. (1967). *План и програм БО и В војника и извиђачких јединица пешадије*. Управа пешадије. Београд: ЈНА.

¹¹⁴ ДСЗНО. (1967). *План и програм БО и В војника и јединица земаљске артиљерије*. Управа артиљерије. Београд: ЈНА.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица АБХО*¹¹⁵ из 1967. године обухватао је 7 предмета од којих је под бројем 5, било физичко вежбање. Укупан фонд часова физичко вежбања је био 52 часа, од чега је 16 часова одлазило на прва два месеца стручне обуке, а 36 часова на обуку у периоду од 3 - 6 месеца обуке и половину 7 месеца обуке. Овај фонд сати физичког вежбања се односио на извиђачки вод АБХО у самосталној против - тенковској бригади.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица везе КоВ ЈНА*¹¹⁶ из 1967. године предвиђао је из опште војних предмета укупно 420 - 450 часова у зависности од трајања обуке (8 или 7,5 месеци). Физичко вежбање је спадало у овај сегмент и имало је фонд сати 52 часа: у прва два месеца стручне обуке – 16, у осталом делу стручне обуке - 36, док у делу заједничке обуке није било предвиђених часова физичког вежбања.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица инжињерије*¹¹⁷ из 1968. године обухватао је 17 предмета са укупним фондом часова 1.122. Целокупна обука реализовала се у две фазе: фаза опште обуке 2 месеца, специјалистичка обука 4,5 месеца (састојала се из основне стручне обуке – 3 месеца и техничко - тактичког увежбавања – 1,5 месец). Физичко васпитање је имало фонд часова 52 (16 + 36 (24 + 12)). Исти фонд часова и план је важио и за маскирне јединице, мосне јединице, јединице за утврђивање, пионирске јединице.

ИЗВЕШТАЈИ, АНАЛИЗЕ ЗА ПЕРИОД 1960 - 1972. И у овом периоду, Четврта управа Генералштаба Југословенске народне армије је у оквиру годишњих извештаја која су прослеђивана Начелнику ГШ и државном врху, бележила све значајне промене из области физичког васпитања у Копненој војсци и целокупној ЈНА. Ипак, у архивима нису остали сачувани извештаји за целокупан период до 1972. године, највероватније због уништавања материјала који нису били означени за трајно чување, те је истраживан само материјал који је био доступан за период 1960 - 1972.

У *извештају*¹¹⁸ Четврте управе за 1960. годину, наводи се, да се по питању организационе структуре ништа није мењало, док је у систему физичког васпитања дошло до одређених промена. Укинута је обавезно физичко вежбање за старешине у

¹¹⁵ ДСЗНО. (1967). *План и програм БО и В војника и јединица АБХО*. Београд: ЈНА.

¹¹⁶ ДСЗНО. (1967). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица везе КоВ ЈНА*. Управа везе. Београд: ЈНА.

¹¹⁷ ДСЗНО. (1968). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица инжињерије*. Управа инжињерије. Београд: ЈНА.

¹¹⁸ Војни архив МО РС. (1960). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 002/001, страна 52.

радно време и тиме се ставило на снагу наређење из 1954. године (које је већ поменуто у одељку који говори о физичком вежбању старешина за период 1945-1959). Нису поменути разлози овакве одлуке, али се истиче да провера физичких способности за старешине остаје на снази, уз обавезу, да старешине самостално воде рачуна о својој физичкој кондицији. Исте 1960. године, наводи се у извештају, ступило је на снагу ново *Упутство за физичко васпитање*, у коме се истиче потреба за указивањем места и улоге физичког васпитања у склопу општег васпитања у ЈНА. У њему је обрађен циљ, организација и дата методичка упутства за извођење физичког васпитања у ЈНА. У извештају је дат осврт на резултате постигнуте на спортским такмичењима и изложен је део активности по питању издавачке делатности.

У годишњем *извештају*¹¹⁹ Четврте управе за 1961. годину, поред уобичајених извештаја по питању организационе структуре која се није мењала у односу на претходну годину, нарочито је истакнут резултат контроле тј. провере физичких способности старешина Прве армије, где је оцена износила 7,33 (добар). *Истакнуто је да остале армијске области нису доставиле своје извештаје*. Такође, наведено је да су команде у својим годишњим извештајима нарочито подвукле потребу за поновним увођењем обавезног физичког вежбања за старешине у оквиру радног времена (које је укинато 1960. године, а уведено је поново тек 1964. године, са фондом од 2 часа недељно).

У годишњем *извештају*¹²⁰ Четврте управе за 1962. годину, истакнути су задаци Четврте управе по питању физичког васпитања у ЈНА: „...*Проучавање проблематике физичког васпитања у трупи и војним школама, те усклађивање рада у ЈНА са општим кретањем физичке културе у ФНРЈ. Потребно је сагледати и простудирати проблеме савременог начина ратовања у односу на задатке који се постављају у погледу физичке способности сваког припадника армије. Потребно је проучити специфичне захтеве у односу на видове, родове и службе. Обавезно је пратити и извештавати о настави физичког васпитања у трупи и војним школама у циљу преношења позитивних искустава и запажања на остале јединице и установе. Проучавати системе физичког васпитања у страним армијама у циљу коришћења искустава за примену у нашој обуци. Пратити и проучавати домаћу и страну литературу која се посредно или непосредно односи на рад у армији.*

¹¹⁹ Војни архив МО РС. (1961). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 003/001, страна 5.

¹²⁰ Војни архив МО РС. (1962). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 003/001, страна 12

Сарађивати са савезним органима и стручним институцијама по питању физичке културе у нашој земљи.“ Даље се наводе и обавезе по питању спровођења одлука Четврте управе, издавања плана и програма, спровођењу контрола по питању провера физичких способности војника и старешина итд. Такође, истакнут је у овом извештају, проблем у обуци пливања, као и недостатак кадрова и пливалишта за обуку. Посебан значај је дат проблему физичког васпитања старешина који нису имали обавезно физичко вежбање у радно време, истакнуто је да се веома мали број старешина укључио у рад спортских и физкултурних организација у гарнизонима у којима су радили, те је целокупно физичко вежбање старешина постало непланско и несистематично. Резултат провера физичких способности за 1962. годину, по извештају Четврте управе је био 7.10, што је било за 0.23 слабије у односу на претходну годину. Наведени подаци су узети из извештаја РВ и Граничних јединица КоВ, који су достављени Четвртој управи, а које је Четврта управа изложила у овом извештају. Такође истакнут је значај саветовања који је одржан у Генералштабу ЈНА по питању наставе уопште. Кроз анализу свих наведених проблема по питању наставе физичког васпитања у ЈНА и кроз *Директиву за васпитање и обуку за наредни период (пов. број 31 од 1963. године)* дате су смернице за даљи рад. Извршена је размена литературе са САД из области физичког васпитања у војсци.

У годишњем *извештају*¹²¹ Четврте управе ГШ ЈНА за 1964. годину¹²², истиче се промена по питању обавезног физичког вежбања за старешине у радно време. *Наређењем* државног секретара за народну одбрану пов. број 782/64 поново је за старешине уведено обавезно физичко вежбање у радно време и то два часа недељно. На тај начин, после свих анализа и примедби које су уочене и изнет предлог мера кроз *Директиву* из 1963. године, поново је физичко вежбање за старешине било планско и систематско. Такође истакнут је проблем по питању достављања извештаја провера физичких способности старешина и војника у јединицама, установама и војним школама, јер команде армијских области и војних школа нису доставиле преглед успеха остварених на провери физичких способности. Четврта управа је у овом годишњем извештају истакла да је свим командама и установама и јединицама проследила *Преднацрт упутства о спортским такмичењима у ЈНА*, на анализу и мишљење са акцентом на изношењем примедби и предлогом мера. С

¹²¹ Војни архив МО РС. (1964). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 003/001, страна 12.

¹²² Погледати ПРИЛОГ 17 који се налази на крају рада.

обзиром да су примедбе и предлози мера у виду извештаја достављени Четвртој управи, исти су били узети у обзир приликом израде наведеног упутства.

У годишњем *извештају*¹²³ Четврте управе ГШ ЈНА за 1965. годину, истакнути су резултати обиласка јединица у гарнизонима: Београд, Загреб, Карловац, Бања Лука, Ниш, Лесковац, Мостар, Билећа и Сарајево. Истакнуто је да су планови јутарњег вежбања добри, док су планови спортског поподнева веома лоши и неостварљиви. Уочено је да нема довољно вежбалишта, као и да нема довољно времена за одмор између часова. Јутарње вежбање се изводило добро, док се часови физичког вежбања нису одржавали уз адекватну припрему наставника тј. извођача, што је доводило до слабог интензитета рада на часовима физичког васпитања. У неким јединицама уочено је укидање спортског поподнева из непознатих разлога, док се велика пажња посвећивала савлађивању пешадијских препрека што је било веома позитивно. У току обиласка јединица од стране инструктора – контролора Четврте управе ГШ ЈНА, изнете су мере за побољшање наставе физичког васпитања у наредном периоду, а све на основу уочених недостатака.

У годишњем *извештају*¹²⁴ Четврте управе ГШ ЈНА за 1966. годину истакнути су резултати обиласка јединица у гарнизонима: Београд, Панчево, Приштина, Косовска Митровица, Сарајево, Сплит, Пула, Земун, Пожаревац, Бања Лука, Суботица, Вршац, Задар, Славонска Пожега, Осиек, Ниш, Крушевац, Лесковац, Ђаковица, Пећ. У извештају је истакнуто следеће: планирање наставе физичког васпитања је генерално било добро са одређеним примедбама; уочена су нека одступања нпр. јутарње вежбање се планирало 15 уместо 20 минута; негде су часови било спојени; неравномерно се планирају часови; број вежбалишта и терена за спровођење наставе физичког васпитања је био задовољавајући. Од стране Четврте управе је после ових обилазака дат предлог о промени почетка извођења јутарњег вежбања због великих расхода (пожарни, дежурни, редари), али од стране управи родова и служби овај предлог није прихваћен, пре свега због мишљења да би то изазвало велике проблеме око већ устаљеног јутарњег режима рада војника у јединицама и установама. Часови физичког васпитања су се боље изводили у јединицама где су ту наставу изводила стручна лица из области физичког васпитања, него у оним јединицама где није било стручних лица из области физичког васпитања. У овом извештају наглашено је да резултати провера

¹²³ Војни архив МО РС. (1965). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 003/001, страна 21.

¹²⁴ Војни архив МО РС. (1966). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 003/001, страна 33.

физичких способности током контроле, од стране органа Четврте управе, нису усаглашени са евиденцијама и обрасцима за проверу физичких способности које су извођене у јединицама. Такође, истакнуто је да су анализирани извештаји армијских области по питању провера физичких способности и да је најпотпуније податке дала Прва и Четврта армијска област. Оцена у овим армијским областима се кретала између 3 (добар) и 4 (врло добар). Изузетак овим извештајима је извештај Треће армијске области која је на основу маршевске способности закључила да је физичка способност војника добра, што није било по упутству и пропису. Обављена је ванредна контрола гарнизона у Суботици (око 1.500 војника) и Загребу (око 500 старешина), у сарадњи са Санитетском управом, где је уочено да су војници на обављене две провере постигли лоше резултате на првој провери физичке способности, док су се резултати на другој провери мало поправили. Старешине нису постигле добре резултате на провери физичке способности. На основу добијених резултата, Санитетска управа и Четврта управа у овом извештају су изнели мишљење да су постојеће норме за процену физичких способности недовољан стимуланс како за војнике тако и за старешине и да је потребно у даљем периоду поради на усаглашавању постојећих норми¹²⁵.

Период од 1967 - 1972. године није покривен извештајима Четврте управе на начин на који је то био случај од 1945 - 1966. године. Претпоставка је, да извештаји Четврте управе нису сачувани пре свега због великог броја реорганизација и дислокација Четврте управе, где се постојећа архива није чувала на адекватан начин (нису се знали правни наследници)¹²⁶. То се пре свега односи и на означавање архивског материјала, јер су доступни извештаји из периода 1945 - 1966. године носили ознаку „трајно чувати“. Сви архивски материјали који нису били обележени на овај начин, имали су рок чувања од 2 до 5 година, после чега су уништавани. Постоји мишљење да су материјали команди армијских области, јединица и установа уништени током ратова у бившој СФРЈ и нису на време предати у Војни архив, где се сав материјал прикупљао. Архив Четврте управе није сачуван на адекватан начин, посебно се то односи на период 1966 – 1995. године, пре свега због честих дислокација и неадекватног чувања архивског материјала, а не треба

¹²⁵ Војни архив МО РС. (1966). Фонд ССНО, К-284, ф-01, 003/001, страна 34.

¹²⁶ Правни наследник Четврте управе је тренутно Управа за кадрове МО која не поседује архивски материјал Четврте управе. Сав архивски материјал се налази у Војном архиву МО, док сам део материјала пронашао у Управи за обуку ГШ, али тај архивски материјал нигде није заведен, али ће бити изложен у даљем раду за период 1973-1995.

заборавити ни бомбардовање НАТО снага на СР Југославију 1999. године, током којег су уништени многи материјали везани за ЈНА.

7.2.8. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1960-1972.

У Копненој војсци ЈНА у овом периоду примењивали су се следећи организациони облици физичког васпитања: *јутарње вежбање, час физичког вежбања, спортско поподне, спортска делатност и јавни наступи, физичко васпитање старешина, оцењивање физичких способности припадника КоВ ЈНА.*

Четврта управа Генералштаба ЈНА је и даље била главни носилац активности из области физичког васпитања у ЈНА за период 1960 - 1972. Главна карактеристика овог периода је било издавање и примена *Упутства за физичко васпитање у ЈНА из 1960. године*, које је остало на снази до 1972. године. У овом периоду органи Четврте управе су били веома активни када су у питању били: издавачка делатност, израда директива – наређења - извештаја о извођењу наставе физичког васпитања, саветовања и стручни скупови као и сарадња са стручним установама у земљи.

Планови и програми физичког васпитања у периоду од 1960 - 1972. године, су били саставни део *Борбене обуке и васпитања војника и јединица Копнене војске ЈНА*. Планове и програме борбене обуке и васпитања су издавале управе родова и служби Копнене војске. Ови планови и програми су се мењали више пута током периода од 1960 - 1972. године, међутим, планови и програми физичког васпитања се нису мењали до 1973. године, односно до издавања новог Упутства за физичко васпитање у ЈНА. У наведеном периоду мењали су се фонд сати и примењивали су се неки садржаји физичког васпитања у јединицама Копнене војске, у зависности од намене и специфичних задатака које је јединица Копнене војске (род или служба) имала приликом извршавања својих активности у систему ЈНА.

Команда Копнен војске, јединице и установе су периодично извештавале у писаној форми Четврту управу Генералштаба ЈНА, као највиши орган руковођења по питању борбене обуке и васпитања, о реализацији организационих облика физичког васпитања, као и о свим запажањима из области физичког васпитања у Копненој војсци. Повезаност извештаја јединица КоВ и корекција које је вршила Четврта управа, приказани су у делу који се бави извештајима и анализама физичког

васпитања за период 1960 - 1972. године. У циљу приказивања повезаности извештаја јединица КоВ и корекција Четврте управе, путем директива и наређења потчињеним јединицама, треба поменути само неке. Извештај команде КоВ приликом обиласка јединица 1966. године о извођењу јутарњег вежбања, донео је предлог да се јутарње вежбање изводи непосредно пре наставе (а не после устајања), међутим, Четврта управа тај предлог није прихватила, јер би се нарушио дневни распоред времена војника који је већ био уходан. Обавезно физичко вежбање за старешине је укинато 1960. године, са циљем да се старешине саме брину о својој физичкој припремљености, а имале су и обавезу да се укључе у рад спортских клубова. Ипак, на основу извештаја јединица КоВ ЈНА из 1961 и 1962. године, у којима је истакнуто да је оцена за физичку проверу старешина 1961. године износила 7.33, а за 1962. годину 7.11, закључено је, да физичка припремљеност старешина није добра, да је у опадању и да је неопходно поново увођење обавезног физичког вежбања за старешине. Четврта управа је 1964. године, путем директиве, поново увела обавезно физичко вежбање за старешине, у радно време и то два часа недељно.

Главни задаци који су остварени на пољу физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА, али и у читавој области борбене обуке и васпитања у ЈНА у периоду 1960 - 1972. године су били:

- *Примена Упутства за физичко васпитање у ЈНА – издање 1960. година.*
- *Јединице и установе КоВ су примењивале смернице које им је давала Четврта управа кроз директиве, наређења, планове и програме у циљу побољшања система физичког васпитања.*
- *Организациони облици физичког васпитања су се примењивали у свим јединицама и установама КоВ, а на неким пољима остварени су значајни спортски резултати.*
- *Реализација организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА се спроводила на основу планова и програма који су били саставни део борбене обуке и васпитања војника и јединица, а које су издавале управе родова и служби Копнене војске.*
- *Кроз сарадњу Четврте управе са другим установама и јединицама у оквиру ЈНА, извођене су контроле наставе физичког васпитања у јединицама и*

установама у целој ЈНА, као и истраживања за армијске потребе из којих су добијени резултати искоришћени за унапређење система физичког васпитања у циљу подизања борбене готовости војника и јединица.

➤ На основу извештаја Четврте управе може се стећи увид на који начин су вршене корекције програма физичког васпитања, корекције организационих облика физичког васпитања и на који начин су уочавани недостаци у систему реализације наставе физичког васпитања.

➤ Сарадња органа Четврте управе са страним армијама по питању физичког васпитања, у циљу размене искустава и побољшања борбене готовости војника, старешина и јединица и установа ЈНА.

- 1) У односу на период од 1945 - 1959. године, у Копненој војсци за период од 1960-1972. године, није било измена по питању увођења нових организационих облика физичког васпитања.
- 2) Организациони облици физичког васпитања су се примењивали према Упутству из 1960. године, које је било на снази до 1972. године. Према изложеним подацима, планови и програми физичког васпитања су се примењивали на основу утврђеног фонда сати за сваки садржај из области физичког васпитања посебно. Фонд сати су одређивале управе родова и служби Копнене војске, у зависности од својих потреба, односно намене које су имале у оквиру система ЈНА (општи и специфични задаци родова и служби КоВ).
- 3) На основу изложених извештаја и анализа за период 1960 - 1972, може се потврдити чињеница да су се корекције организационих облика физичког васпитања вршиле са циљем унапређења области физичког васпитања у КоВ и ЈНА, а на основу изнетих података у поменутих извештајима (анализе, саветовања).

Табела број 12 - организациони облици физичког васпитања у КоВ ЈНА за период 1945-1959 и за период 1960-1972.

Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1945 – 1959.	Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1960 – 1972.
Јутарње вежбање	Јутарње вежбање
Час физичког вежбања за војнике	Час физичког вежбања
Час физичког вежбања за старешине	Физичко (телесно) васпитање старешина
Провер физичких способности војника и старешина	Оцењивање физичких способности војних лица
Спортско поподне	Спортско поподне
Спортска делатност и јавни наступи	Спортска делатност и јавни наступи

7.3. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1973 – 1985.

Четврта управа ГШ ЈНА, која је од 1945 – 1968. године водила уредну мирнодопску историју из области свог деловања (укључујући и област физичког васпитање у ЈНА), више није водила евиденцију планираних задатака из области физичког васпитања у ЈНА на начин на који је то радила до 1968. године. Чињеница је, да се од седамдесетих година двадесетог века, па до краја периода који је предмет овог рада 1995. године, нису дешавале бројне промене као у периоду од 1945 - 1972. године. Ипак, претпоставка је да команда Копнене војске ЈНА, као и управе родова и служби у Копненој војсци више нису достављале своје извештаје и анализе из области физичког васпитања на начин као што је то раније био случај и као што је било изложено у досадашњем делу овог магистарског рада. С обзиром да су се команде, управе родова и служби и установе Копнене војске налазиле на територији целокупне СФРЈ и да је 1992. године уследио распад Југословенске народне армије, те имајући у виду и оружане сукобе на деловима територија које су припадале армијским областима у оквиру Копнене војске, претпоставка је да је добар део материјала нестао у ратном вихору, те се даљи рад заснивао на постојећим и доступним материјалима прикупљеним у Војном архиву Министарства одбране Републике Србије, као и у другим архивима, библиотекама и установама Војске Србије. Чињеница је, да је велики број докумената уништен за време бомбардовања и НАТО агресије на нашу земљу 1999. године.

Четврта управа се у периоду од 1973 - 1995. године бавила војним школством и наставним плановима и програмима из ове области, рађена су и стратешка документа важна за борбену обуку и васпитање, као и саветовања и анализе из области физичког васпитања у ЈНА у сарадњи са другим установама из оквира војске, а и шире, што је наведено у поглављу – досадашња истраживања. Постојећи званични архивски списи Четврте управе су били предмет изучавања, уз ограду да постоји могућност постојања материјала из области физичког васпитања у ЈНА, који би био само допуна наведених чињеница. Целокупна област физичког васпитања у Копненој војсци у наведеном периоду је објашњена кроз постојеће организационе облике који су се тада примењивали.

На основу Закона о Југословенској народној армији (члан 10, став 2) у Службеном војном листу бр 1/65, 10.05.1973. године објављено је *Упутство за физичко васпитање у Југословенској народној армији*, које је ступило на снагу одмах. Доношењем овог упутства престали су да важе: *Упутство за телесно васпитање у ЈНА издање из 1960. године*, *Приручник за телесно васпитање, издање из 1960. године* и све одредбе које су до тад регулисале физичко васпитање, а које су биле у супротности са одредбама новог упутства. Физичко васпитање у Копненој војсци (и целој ЈНА) организовало се и спроводило према поменутом *Упутству*: „*Упутство за физичко васпитање у ЈНА, намењено је и обавезно за све команде и старешине непосредно и посредно одговорне за физичку способност војних лица, а нарочито за непосредне руководиоце и извођаче физичког васпитања, тј. за органе физичког васпитања свих степена, командире водова и наставнике физичког васпитања у војним школама*¹²⁷.“

Специфичности појединих родова и служби у Копненој војсци, постављали су пред физичко васпитање, поред основних и *посебне задатке*. У *посебне задатке* је спадало развијање оних моторних особина, навика и вештина које су карактеристичне за дотични вид, род или службу. Посебни задаци физичког васпитања у Копненој војсци су били: у командама, јединицама и школама КоВ, развијање опште и маршевске издржљивости и снаге и усавршавање вештине савлађивања природних и вештачких препрека и пливања. Команде јединица, војних школа и установа КоВ биле су дужне да обезбеде потребан број објеката (вежбалишта и вежбаоница) и одговарајућу опрему, према постојећим критеријумима и нормама.

У зависности од карактера физичких вежби, временских прилика и степена обучености, за физичко вежбање се користила следећа *одећа*:

- *одећа број 1* – спортска одећа, која се састојала од: патика, мајице (дреса) и гаћица. За пливање су се користиле купаће гаћице, а у затвореном базену и капа. При такмичењима у појединим спортским гранама користила се специјална одећа и обућа (спринтерице, копачке, дубоке патике, смучарска опрема);

- *одећа број 2* – некомплетна војничка одећа која се састојала од: чизама (ципела), панталона и кошуље (мајице). Зависно од временских прилика вежбање се могло изводити без кошуље (наг до појаса) или у кошуљи и пуловеру;

¹²⁷ ССНО. (1973). *Упутство за физичко васпитање у ЈНА* (страница 11). Београд: Војна штампарија.

- *одећа број 3* – одећа за stroj која се састојала од чизама (ципела), панталона, блузе, опасача и капе. Опасач је могао да буде отпуштен – олабављен. Зимом се, при извођењу маршевања, комплет одеће број 3 могао допунити шињелом.

На основу *Директиве*¹²⁸ за обуку и васпитање за период 1972-1975. године, Четврта управа ЈНА је израдила *Наређење* за обуку и васпитање у ЈНА за 1974. годину. На страни десет, овог наређења посебно се истиче значај физичког васпитања како у Копненој војсци тако и у целој ЈНА. Истакнут је значај физичке припреме војника за висок ниво борбене готовости, учешће на масовним такмичењима, учлањивање у рад спортских клубова, секција и усавршавање кадрова из области физичког васпитања. Такође и *Директивом*¹²⁹ за борбену обуку и васпитање пов.бр. 973-16 од 02.12.1982. године за 1983. годину били су предвиђени циљеви и задаци физичког васпитања у ЈНА, као и организација спортских такмичења у ЈНА за текућу годину.

*Наређењем*¹³⁰ пов.бр. 1310-81 од 31.08.1981. године ССНО – Четврта управа је добила задатак да припреми саветовање о актуелним проблемима из области физичког васпитања у ЈНА. *Циљ саветовања* је био:

- Анализирати и размотрити битне карактеристике извођења физичког васпитања у ЈНА, улога физичког васпитања, место и значај у борбеној обуци и васпитању војника и улога физичког васпитања у јачању борбене готовости јединица, команди и установа ЈНА.

- Извршити потпуну анализу кадрова за физичко васпитање, њихове потребе по питању школовања и усавршавања.

- Сагледати досадашњу материјалну базу за област физичког васпитања и предлог мера за унапређење исте у наредном периоду.

- На бази изложених анализа и чињеница, донети низ неопходних мера у циљу унапређења области физичког васпитања у ЈНА.

На основу анализе на наведеном саветовању *донето је низ мера у циљу побољшања квалитета физичког васпитања у ЈНА:*

- 1) Команде свих степена и установа у ЈНА добиле су задатак да изврше потпуну контролу и увид у извођење организационих облика физичког васпитања у својим јединицама. Било је потребно да се предузму све мере на отклањању

¹²⁸ Војни архив МО РС. (1981). 9932 –86- АЈ59-Д1, стране 10-11.

¹²⁹ Војни архив МО РС. (1982). 9932 –86- АЈ82-Д3, стране 1-35.

¹³⁰ Војни архив МО РС. (1981). 9296 –85- АЈ7-Д5, страна 3.

недостатака, а посебан осврт је био на ангажовању старешина у смислу исправљања уочених недостатака и строгог придржавања наставних планова и програма и постојећих упутстава.

2) Потребно је било извршити интеграцију физичког васпитања војника са војно - стручном обуком у циљу подизања борбене обуке тј. готовости војника и јединица. Истакнут је значај кондиционог вежбања, те се у циљу подизања физичке способности увео још један час кондиционог вежбања недељно, који се реализовао у по подневним часовима у време обавезног учења за војнике. Такође, посебан акценат је стављен на извођење примењеног физичког вежбања (успутно вежбање, вежбање под оптерећењем и физичко вежбање при обављању задатака у служби). Потребно је било реализовати показне часове и добро методички припремити ове облике физичког васпитања за војнике.

3) Уместо три провере физичких способности, уведене се само две. Прва се радила у првом месецу опште фазе обуке, а друга на крају стручно-специјалистичке фазе обуке. Провере су се спроводиле строго по упутству и команда је била у обавези да води уредну евиденцију.

4) Спроведено је истраживање у одређеним јединицама о ефикасности *Програма за брзо подизање физичких способности војника и јединица*. До 31.01. 1982. године Четврта управа је била у обавези да изради и достави одређеним јединицама тачна и прецизна методичка упутства о овом програму, о начину реализације са планом и програмом реализације.

5) Спортска првенства су се и даље стриктно изводила по упутству из 1978. године.

6) Организацији слободних спортских активности требало је посветити већу пажњу и поради на масовности војника.

7) Код војника су развијане трајне навике за бављење спортом и физичким вежбањем

8) У командама свих степена и установама ЈНА требало је боље планирати време за све организационе облике физичког васпитања, појачати контроле извођења и проширити садржаје физичког вежбања.

9) Физичко вежбање старешина, фонд часова – требало је повећати за један час недељно.

10) У обавезно физичко вежбање старешина уведено је маршевање на 10 и 20 километара са оријентационим кретањем.

11) Пооштрени су критеријуми за оцењивање физичких способности старешина, уместо две провере годишње је било предвиђено да се обавља само једна провера.

12) Редовно су вршени здравствени прегледи војника и старешина.

13) Започео је процес усавршавања стручног кадра за физичко васпитање у јединицама и установама ЈНА.

14) Започео је процес реализације методичких курсева за физичко васпитање у трајању до 10 дана у командама ЈНА.

15) Свака команда, установа и јединица била је дужна да изврши анализу постојећег кадра из области физичког васпитања и предузме мере за поуну формацијских места адекватним и стручним лицима из области физичког васпитања.

Оно што је посебно истакнуто у овом наређењу је чињеница да: *“Затегнута војно – политичка ситуација у свету намеће сталну потребу да команде и јединице ЈНА буду на високом степену борбене готовости, што претпоставља и високу физичку способност. Да би се овај захтев испунио, у сарадњи са научним испитивањима Института за експерименталну медицину ВМА, израђен је програм за брзо подизање физичких способности војника и јединица за одређене ситуације и услове....”* Овај програм је био намењен подизању општих способности војника пре свега подизању нивоа издржљивости. Програм је био намењен војницима који су имали одређене физичке способности стечене у оквиру редовне обуке и није се могао изводити у општој фази обуке. Примењивао се сваког дана сем недеље, 19 дана укупно. Програм се примењивао у оквиру организационих облика физичког васпитања (јутарње вежбање и час физичког васпитања војника).

*Наређењем*¹³¹ НГШ ЈНА пов.бр. 1310-27/81 од 06.04.1982. године, Четврта управа је организовала курс за референте, наставнике и инструкторе физичког васпитања, а све у циљу подизања нивоа обуке и унапређења области физичког васпитања у ЈНА. У оквиру курса предвиђено је било методичко обучавање за организовање и извођење програмских садржаја, практично – примењене обуке кондиционог вежбања, примењеног физичког вежбања и јутарњег вежбања са војницима и старешинама. Такође радило се на усклађивању извођења провере физичке способности и оцењивању. На курсу су се слушали следећи предмети: теорија физичког васпитања - 18 часова, методика физичког васпитања - 15 часова,

¹³¹ Војни архив МО РС. (1981). 9296 –85- АЈ7-Д5, стране 32-62 (наређење са планом и програмом курса).

опште физичко образовање - 39 (гимнастика, атлетика, пливање, борење, савлађивање простора и препрека, елементарне и спортске игре, слободне спортске активности), педагошка пракса – 36 часова и организациони облици физичког васпитања (семинар 1 и семинар 2) - 22 часа. Укупно је било предвиђено 130 часова. Одржана су два курса: први од 07 - 26.06.1982. године и други од 06 - 25.09.1982. године

*Директивом*¹³² из 1985. године пов.бр. 902/85 од 02.07.1985. године, било је предвиђено да дође до промена у борбеној обуци и васпитању војника и јединица Копнене војске. За припаднике Копнене војске којима је обука трајала 6 месеци било је предвиђено по новом плану борбене обуке и васпитања укупно 40 часова: провера физичких способности - 2 часа, друга провера физичких способности - 2 часа, стаза препрека – 12 часова, борење – 14 часова, атлетика – 5 часова, гимнастика - 2 часа, спортске игре – 2 часа. Целокупна организација обуке тј. реализација организационих облика физичког васпитања у том периоду приказана је на странама од 70 - 90, наведене директиве.

Осим организационих облика физичког васпитања који су се примењивали и у претходном периоду (*јутарње вежбање, час физичког вежбања, физичко вежбање старешина, провера и оцењивање физичких способности војних лица*), у периоду од 1973 – 1985. године у КоВ ЈНА, уведени су и следећи организациони облици физичког васпитања: *спортски дан, кондиционо вежбање, физичко вежбање у склопу војно – стручне обуке и слободне спортске активности и рекреација.*

7.3.1. Јутарње вежбање у периоду 1973 – 1985.

Јутарње вежбање се изводило свакодневно (сем недељом и празником¹³³), непосредно пре почетка наставе у трајању од 20 минута у јединицама, односно 15 минута у војним школама. У претходном Упутству за ФВ, јутарње вежбање се изводило само радним даном (сада и суботом), по 20 минута за све, сада је за питомце војних школа уведено вежбање од 15 минута и то пре почетка наставе (раније је било после намештања кревета и пре доручка). Реализацију јутарњег вежбања контролисао је наставник физичког васпитања, а не командир, као што је

¹³² Војни архив МО РС. (1985). 9932 –86- АЈ112-ДЗ, стране 1-90.

¹³³ ССНО. (1973). *Упутство за физичко васпитање у ЈНА* (страна 22). Београд: Војна штампарија.

било по ранијем Упутству из 1960. године. Циљ јутарњег вежбања је био да утиче на подизање и одржавање опште физичке способности, прилагођавање организма климатским променама и брже увођење у дневни рад.

У програм јутарњег вежбања улазили су: *разни облици истрајног кретања (наизменично кретање, кретање трчећим кораком), затим просте вежбе, вежбе са бетонском коцком или са пушком, савлађивање препрека и друге.* Вежбе које су се користиле у оквиру јутарњег вежбања морале су бити добро научене. Наизменично кретање изводило се у односу 1:1 тј. минут ходања – минут трчања. Ходом се за један минут прелазило око 100 метара, а трчећим кораком око 200 метара, с тим што се касније брзина трчања повећавала до 250 метара. При трчању променљивим темпом задржавали су се исти односи, само што су се деонице које су се при наизменичном кретању прелазиле ходом, овде прелазиле лаганим трчећим кораком. Трчање равномерним темпом изводило се брзином од око 150 до 200 метара за један минут у првим месецима обуке, а касније се брзина повећавала до 250 метара у минути. При свим облицима кретања се, ако се после њих предвиђало извођење било којих вежби у месту, у последњем минуту се вршило престојавање у формацију у којој се даље вежбало. Извођење комплекса простих вежби, вежби са бетонском коцком или са пушком планирало се према примерима датим за јутарње вежбање. Трчање на 1.000 метара се при јутарњем вежбању у почетку изводило брзином од око 5 минута, док се касније то време постепено скраћивало на 4.5 минута до 4 минута. После трчања на 1.000 метара, следио је одмор у трајању од 2 минута, који се спроводио у ходању са вежбама дубоког дисања. Јутарње вежбање се могло изводити у више варијанти и наизменично су се планирали и изводили у дужим или краћим временским интервалима. Углавном су се употребљавале следеће 4 варијанте:

○ Прва варијанта:

- 6 минута – наизменично кретање. У првом месецу обуке планирано је 1+1+1+1+2 минута, а од другог месеца 1+1+1+2+1 минута (вежба је почињала и завршавала се ходањем);

- 8 минута – први комплекс простих вежби. У првом месецу обуке све су се вежбе изводиле у четири такта, а од другог месеца се број тактова постепено повећавао за један до два месечно – до осам тактова. Од шестог месеца обуке вежбе су се изводиле у шест тактова;

- 6 минута – трчање на 1000 метара. У првом месецу се 1.000 метара трчало за 5 минута, од другог до петог месеца за око 4.5 минута, а од шестог месеца за око 4 минута. Остатак времена се проводио у ходању.

○ Друга варијанта:

- 6 минута – лагано трчање 5 минута + 1 минут ходања. Брзина трчања око 150 до 200 метара за један минут.

- 8 минута – комплекс вежби са бетонском коцком или са пушком. Од другог месеца почињало се са четири такта, а затим постепено повећавало до осам тактова. Од шестог месеца вежбало се у шест тактова.

- 6 минута – трчање на 1.000 метара- као у првој варијанти.

○ Трећа варијанта:

- 12 минута – темпо трчање. У првом месецу трчало се 1.500 – 1.800 метара, од другог месеца па даље – постепено се повећавала дужина на 2.000 до 2.500 метара.

- 8 минута – комплекс простих вежби, вежби са бетонском коцком или са пушкама – по четири такта.

○ Четврта варијанта:

- 6 минута – трчање са променом темпа. Трчало се 5 минута наизменично: један минут лагано (око 150 метара за минут), један минут брже (око 200 до 250 метара за минут). Последњи минут се проводио у ходању

- 8 минута – стаза са препрекама (пешадијске). Од трећег до петог месеца обуке деонице од по три препреке су се прелазиле непрекидно у кругу током свих 8 минута, у почетку ходом, затим лаганим па бржим трчећим кораком. Од шестог месеца па даље деонице са шест препрека су се прелазиле на исти начин. На једној деоници са три, односно шест препрека вежбало је једно одељење.

- 6 минута – трчање на 1.000 метара – као у првој варијанти.

Четврта варијанта јутарњег вежбања није се планирала у зимском периоду. У зимском периоду, при јаким ветровима и падавинама, требало је спречити настајање прехлада и промрзлина облачењем одговарајуће одеће, вежбама и темпом њиховог извођења. При температурама нижим од -10° није се изводило вежбање напољу изузев смучарске обуке.

У јединицама и војним школама јутарње вежбање се изводило по водовима и њиме је руководио командир вода. Са командирима вода се вршила редовна

припрема за извођење јутарњег вежбања, припрему је вршио инструктор, односно наставник физичког васпитања. Почетак и завршетак јутарњег вежбања оглашавало се знаком трубе или неким другим звучним сигналом. Повремено се јутарње вежбање могло изводити уз музичку пратњу. Места, на којима се изводило јутарње вежбање, су била јасно обележена стазама и деоницама за ходање и трчање. План и програм јутарњег вежбања је састављао инструктор за физичко васпитање за период од месец дана. У плану је тачно било назначено која варијанта јутарњег вежбања се изводи, врсте вежби, обим извођења, трајање и место извођења итд. При планирању посебна пажња се посвећивала периоду обуке, савладаним градивом из наставног програма, годишњим добом и објектима којим је располагала јединица.

Јутарње вежбање у периоду од 1973 - 1985. године, се одликовало следећим карактеристикама:

- ✓ Јутарње вежбање се изводило сваког дана осим недеље и празника.
- ✓ Јутарње вежбање је трајало 20 минута, у војним школама по 15 минута.
- ✓ Јутарње вежбање се изводило пре почетка наставе, а не као раније после устајања и намештања кревета.
- ✓ Користиле су се четири варијанте јутарњег вежбања.
- ✓ План јутарњег вежбања састављао је инструктор за физичко васпитање и то за период од месец дана.
- ✓ Јутарњим вежбањем је руководио командир вода, а припрему командира и контролу, изводио је наставник физичког васпитања.

7.3.2. Час физичког васпитања у периоду 1973 – 1985.

Час физичког васпитања, као основни наставни облик, имао је за циљ, да савлађивањем градива предвиђеног програмом допринесе усвајању потребних знања, вештина и навика и да утиче на развој и подизање физичке способности војних лица. У час физичког васпитања спадали су следећи садржаји: *теорија и методика ФВ, гимнастика, савлађивање простора и препрека, борење, атлетика, пливање, игре и смучање*. Број часова физичког васпитања на недељном нивоу се одређивао плановима и програмима јединица и војних школа, директивом или посебним наређењима. Наставни час физичког васпитања у јединицама КоВ је

трајао 50 минута, а у војним школама 45 минута и у начелу се састојао од: уводног дела (од 5 - 10 минута), главног дела (од 35 - 40 минута) и завршног дела (око 5 минута). У оквиру два спојена часа уводни део је трајао 10 - 20 минута, главни 65 - 85 минута, а завршни део 5 - 10 минута.

У *уводном делу часа*, после постројавања и кратког излагања циља и садржаја часа, са целим водом (наставном групом) изводиле су се вежбе за загревање, разгибавање и припрему организма за напорније вежбе у главном делу часа. У почетку обуке, тј. док су се училе вежбе које су улазиле у састав јутарњег вежбања, уводни део часа је могао да траје и дуже од 10 минута. Када би се те вежбе савладале, уводни део би се скраћивао и у њему би се изводиле вежбе које би по карактеру одговарале теми која би се обрађивале на главном делу часа. Ако је часу физичког васпитања претходио час у коме је било доста кретања (нпр. тактичка обука и слично) уводни део часа се могао скратити, па чак и изоставити. У таквим случајевима се командиру вода (наставнику) давала слобода, да на основу увида у припремљеност вежбача одлучи сам, о трајању и садржају или изостављању уводног дела часа. Уводним делом часа руководио је командир вода (наставник).

У *главном делу часа* се рад, зависно од теме, изводио са целим водом или по одељењима, односно са већим или мањим групама. Одељења или групе могле су да буду формиране према физичким способностима и знањима вежбача, али и по принципу равномерног распоређивања вежбача. У овом делу часа се изводила обука и увежбавање оних вежби које су биле предвиђене планом и програмом. Вежбање у овом делу часа се могло изводити у следећим формама (организационо – методским):

- У класичној форми, према којој одељења (групе), као организационе јединице вежбају планирао градиво у две или три смене на једном часу. Ова форма рада се на часу користила најчешће при савлађивању новог градива, тј. када је потребно да пажња свих вежбача буде усмерена на вежбу и извођача вежбе.
- У класичној форми са допунским радом, према којем одељења вежбају планирано градиво, али се поред главне вежбе одреде још 1 - 3 познате вежбе које су се изводиле на посебним, допунским радним местима. Кад би вежбач завршио главну вежбу, одлазио би и редом вежбао на допунским радним местима. После тога би се враћао на главно радно место и чекао свој ред за

следеће понављање. Вежбањем на тај начин повећавао би се укупан обим и интензитет рада у односу на претходну форму часа. Ова форма користила се делимично при учењу нових вежби, а чешће при увежбавању, да би се у пуној мери искористило слободно време и повећао интензитет и ефекат рада.

- По систему станица (кружно вежбање), према коме се вежбање изводило тако што би се одредило 8 - 12 или више радних места, које би се означиле редним бројевима. Тачно би се одредиле вежбе које би се изводиле на сваком од њих, као и колико пута их треба поновити или колико је њихово трајање. На свако радно место би се постављало 2 - 3 вежбача, који на команду отпочињу са вежбањем. Када би завршили вежбу на једном радном месту, вежбачи се премештају на следеће, све док не дођу до радног места на ком су почели, на тај начин би се завршио један круг. Систем станица се користио као једна од метода тренирања, у садржај часа који се изводи по овој форми улазиле су само научене вежбе.

У завршном делу часа изводиле су се вежбе за смиривање организма, доводило се вежбалиште у ред, давала се кратка оцена о раду на протеклом часу или би се појединцима давали одређени задаци.

Садржаји градива¹³⁴ који су се обрађивали на часовима физичког васпитања су били:

1. Гимнастика. Задаци гимнастике су били: да развију снагу, окретност и гipкост, развију координацију покрета, осећај за положај тела у простору и способност за извођење брзих и прецизних покрета, да развија одлучност, смелост, вољу и утиче на правилно формирање и држање тела. Садржаји који су се обрађивали из гимнастике су били:

○ *вежбе без справа* – први комплекс простих вежби (бочни кругови, махање ногом, претклон – заклон, склекови у упору лежећем, чучањ на стопалима, отклони трупа, поскоци из чучња, кружење трупом); други комплекс простих вежби (бочно махање са поскоцима, предноживање, сукање трупа, бочно кружење краул, чучањ заножни, одгиб удесно – отклон улево, чучањ корачни – усправ са окретом, упор лежећи – усправ); трећи комплекс простих вежби за мокар терен и зиму (бочни кругови, бочно махање са поскоцима, претклон – заклон, предноживање, чучањ на стопалима, отклони трупа, чучањ заножни, сукање трупа, поскоци из чучња);

¹³⁴ ССНО. (1973). *Упутство за физичко васпитање у ЈНА* (странице 127 – 340). Београд: Војна штампарија.

○ *вежбе у кретању* – ходање на прстима, ходање са предноживањем, ходање у чучњу, кретање поскоцима на једној нози, кретање поскочним кораком, кретање суножним скоковима, кретање поскоцима у чучњу, трчање са предноживањем, трчање са забацивањем пета, трчање са променом правца.

○ *вежбе у паровима* – потискивање шакама о рамена, потискивање раме у раме у упору лежећи, потискивање леђима о леђа, надвлачење хватом за оба ручна зглоба, надвлачење хватом за један ручни зглоб, надвлачење хватом за средњи прст.

○ *вежбе са справама* - вежбе са пушком (аутоматом): дизање пред прса и над главу, чучањ спојни, заклони трупа, поскоци у став раскорачни, бочни кругови, махање ногом, поскоци из чучња у став раскорачни, испади напред, отклони трупа са одгибом, испади у страну; вежбе са бетонском коцком (12 - 15 кг): дизање коцке оберучке, дизање коцке са земље, дизање коцке једноручке, дизање коцке коленом, чучњеви, премештање коцке на леву и десну страну, дизање коцке замахом, чеони кругови, сукање трупа, дизање коцке једноручке из замаха у претклону; вежбе са тегом од 20 – 30 кг: дизање извлачењем, претклон – уклон, сукање трупа, чучањ – усправ, дизање трзајем, дизање над главу; дизање тегова: извлачењем, трзајем и избацивањем; ношење сувежбача (на леђима, на плећима, у наручју, удвоје, пузећи потрбушке).

○ *вежбе на справама* – вежбе на вратилу: згибови на вратилу, вис – вис узнето, узмах предњи из згиба стојећег – саскок назад, наупор завесом за потколено, њихања, предњи узмах, наупор вучењем, наупор склопком, коврглај назад, наупор зањихом; саскоци са вратила из упора (назад, одношком, одбочка са ослоном, подметни саскок); саскоци са вратила из њихања у вису; вежбе на разбоју: помицање разноручно, склекови из упора, њихање у упору и саскоци, склекови у њихању, разношка на крају разбоја, колут напред склоњено, став о раменима, упор предњихом, упор склопком, упор зањихом; вежбе на круговима: вис узнето – вис стрмоглавце, љуљање у вис узнето, њихање до виса узнето и до виса стражњег, љуљање подметним замахом, прекопит разножни, прекопит разножни залетом, наупор у предњиху, искрет назад, искрет напред; вежбе на козлићу и коњу (сандуку): наскок у упор клечећи и саскок, наскок у упор чучећи и саскок увито, разношка преко козлића, згрчка преко козлића или коња у ширину, разношка преко коња у ширину, разношка преко коња у дужину; вежбе у пењању: пењање уз конопац помоћу ногу, само рукама, пењање уз мотку, пењање и силажење по управним и косим лествама, кретање по хоризонталним лествама у вису, силажење

низ косе лестве у вису, вежбе равнотеже, ходање по греди, прелажење греде поскоцима, трчање преко греде, прелажење греде у седу јашући, прелажење греде са теретом, мимоилажење на греди; вежбе на еластичном столу и ренском точку: скок увито, скок склоњено, скок са окретом, прекопит напред, прекопит назад, вртење на стабилном ренском точку, котрљање на покретном ренском точку; вежбе на тлу – акробатика: провлак на тлу, колут напред и назад, колут летећи, прекопит уз помоћ, став на плећима, став на глави, став о шакама, прамет бочно, прамет напред, склопка на тлу.

2. Савлађивање простора и препрека. Обука у савлађивању простора и препрека обезбеђивала је: стицање и високи развој вештина и навика за несметано кретање по разноликом земљишту и преко природних и вештачких препрека; развој основних психомоторних особина (издржљивости, брзине, снаге и окретности); развој морално – вољних особина (упорности, одважности, снажљивости). Настава се изводила на посебно уређеним објектима (стаза препрека, вежбалишта са справама) и на слободном земљишту. Садржај савлађивања простора и препрека обухватао је:

- *истрајна кретања* – помоћу истрајних кретања требало је да се постигну таква издржљивост да вежбачи после савлађивања већих одстојања, буду способни за извршење даљих задатака. Истрајна кретања су обухватала: мешовито кретање (маршевање – трчање), наизменично кретање, кретање трчећим кораком на различите удаљености и различитом брзином.

- *брза трчања* - трчањем на кратким одстојањима развијала се брзина, снага и окретност. Способност за брзо претрчавање простора под ватром, за узимање заклона, за брзо реаговање на покрете противника и била је од велике важности за борбену способност појединаца и јединица. Брза трчања су обухватала: трчања у налетима, трчања са променом правца, трчања са заустављањем, трчања са узимањем заклона, претрчавања.

- *прикривена кретања* – прикривена кретања су начини кретања којима се војник креће на земљишту у настојању да не буде примећен видом или слухом. Примењују се и код разних провлачења испод препрека, кроз пукотине, отворе и сл. То су вежбе окретности и снаге. У прикривено кретања спадају: пузања, кретања четвороношке, кретања погнуто.

- *оријентационо кретање* – под оријентационим кретањем подразумевало се кретање по непознатом или мало познатом земљишту са циљем да

се у што краћем временском периоду савлада унапред предвиђена маршрута или пак да се пронађу одређени објекти (контролне станице) на ограниченом делу земљишта. Ово кретање је могло да се врши појединачно или по групама вежбача, а задаци из оријентације могли су да се дају на следећи начин: без карте или било каквих справа за оријентацију; без карте али уз помоћ бусоле; по карти и уз помоћ бусоле и других справа за оријентацију у природи. Оријентационо кретање и сва слична оријентациона такмичења имала су велики значај за војнике и старешине, јер се преко ове активности практично увежбавала способност за сналажење на непознатом земљишту, односно што брже прилагођавање и упознавање тог земљишта ради извршења постављених задатака у свако доба и на сваком месту. При организацији оријентационог кретања требало је имати у виду следеће ствари: расположиво земљиште, временске услове (видљивост, годишње доба), расположиво време (по трајању), број и способност судијског и контролног апарата (људства), расположива помоћна средства за оријентацију (бусоле, карте, размернике), број вежбача.

- *савлађивање препрека* – савлађивање препрека је обухватало: скокове и прескоке (скок преко рова са ноге на ногу, скок преко рова са једне ноге доскоком на обе, нагазни скок, прескок одножно, прескок одбочно са ослоном на једну руку и супротну ногу, прескок прекорачно ослоном на једну руку, скок у дубину); пењање и прелажење (пењање завесом под пазухом и потколено, пењање вучењем у упор, пењање и прелажење помоћу сувежбача, пењање уз зид помоћу конопца, прелажење по водоравном конопцу, прелажење преко брвна, греде и провлачење кроз уске прозоре, отворе димњаке, пукотине).

Пешадијска стаза са препрекама. За усвајање основних вештина у савлађивању препрека и за комплексно развијање свих психомоторних особина користила се стаза дужине 240 метара са 18 препрека различитог карактера. Пешадијске препреке су се примењивале у свим јединицама изузев морнаричких. Препреке су се савлађивале према следећем:

Препрека 1 – жичана мрежа, савлађивала се пузањем испод жице

Препрека 2 – плот од шибља, прелазила се слободним прескоком с ноге на ногу.

Препрека 3 – тараба, прелазила се завесом под пазухом или наскоком у упор и произвољним саскоком, није било дозвољено ослањати се на стубове који држе тарабу.

Препрека 4 – брвно, прелазила се ходом или трчећи.

Препрека 5 – две греде, прелазила се на тај начин што се после одскока са ниже, виша морала прећи на један од следећих начина: ослоном на трбух, ослоном на руку и супротну ногу, нагазним или слободним прескоком.

Препрека 6 – скела, прелазила се тако што се после наскока на косу пречагу на предњем делу препреке долазило у вис, помицањем у вису по горњим пречагама долазило се на други крај препреке и скакало се преко попречне пречаге на задњем делу препреке.

Препрека 7 – водоравне лестве, прелазиле су се прекорачивањем сваке пречаге са обавезним додиривањем тла између њих, при чему се могло слободно помагати рукама.

Препрека 8 – жичана ограда, прескакала се са обавезним ослоном руке на стуб ограде.

Препрека 9 – вратило, вежбач се пребацивао преко вратила узмахом или завесом о потколелу. Дозвољено је било ослањати се ногама о стубове који држе вратило само када се препрека прелазила у одећи број 3 или са пушком.

Препрека 10 – комбиноване лестве, између прве и друге пречаге вежбач се пењао на хоризонтални део лестви, преко њега се прелазило ходајући по пречагама, затим се пењао уз окомити део препреке, прелазила се највиша пречага и вршио се саскок на другу страну са било које од пречага.

Препрека 11 – три греде, прелазиле су се на произвољан начин, с тим да се прелазило преко прве, провлачило испод друге и прелазило преко треће греде.

Препрека 12 – отвори, врата и прозори савлађивали су се тако што се вежбач провлачио између пречки на првом плоту, затим кроз врата правцем изнутра – напоље и споља - унутра кроз једно од окна на предњем делу препреке.

Препрека 13 – тунел, кроз тунел се пролазило погнуто и четвороношке.

Препрека 14 – пањеви, прелазили су се скоковима са пања на пањ, од почетне линије до иза рова. Није се морало стати на сваки пањ, али се није смело било којим делом тела додирнути тло између пањева.

Препрека 15 – ходник, кроз ходник се пролазило ходом или трчећи при чему је било дозвољено помагање рукама.

Препрека 16 – нагнута тараба, прелазила се на исти начин као и тараба, није било дозвољено ослањати се на стубове који су подупирали препреку.

Препрека 17 – нагазна греда, прелазила се обавезно нагазним скоком.

Препрека 18 – ров, прелазила се слободним скоком.

Морнаричке препреке се нису користиле у јединицама Копнене војске већ само у јединицама Ратне морнарице. Код савлађивања простора и препрека обавеза извођача је била предузимање свих мера безбедности како би се избегло повређивање. У том циљу, на часу физичког васпитања било је потребно обезбедити следеће: пуну радну дисциплину; пред сваки час извршавала се контрола и исправност препрека, неисправне препреке се нису савлађивале; јаме са песком су се прекопавале стално; влажне и клизаве препреке су биле брисане и прелазиле су се мањом брзином; постављање помагача (асистената) на критичним препрекама;

3. Борење. Настава борења је имала задатак да обезбеди: стицање и усавршавање вештина у савлађивању противника у непосредној борби голим рукама или било којим оружјем и оруђем, да развије психомоторне особине и да развије морално – вољне особине. Садржај борења на часовима физичког васпитања у Копненој војсци је обухватао:

- *ублажавање падова* - колут напред преко рамена, колут назад преко рамена, пад напред, пад назад, пад на бок;

- *напади без оружја* - ударци (ударци руком, ударци ногом), захвати по принципу полуге (полуга на ручном зглобу, полуга на подлактици, потискивање подлактице на леђа, полуга на целој руци), дављења (дављење подлактицом отпозади у ставу стојећем, дављење подлактицом отпозади у лежећем положају), бацања (став за борбу, бацање избијањем упоришта потколеницом, бацање преко кука, бацање преко рамена, бацање падом у колут назад, бацање вучењем за ноге отпозади, бацање вучењем за ноге спреда);

- *напади са оружјем* - борење пушком са бајонетом (став за борбу, бод, ударац кундаком са стране, ударац челом кундака, ударац магазином, ударац сечимице пушком са бајонетом), напади ножем (ударац ножем када је окренут врхом на доле, ударац ножем када је окренут врхом на горе), ударци ашовчићем;

- *самоодбрана* - одбране од удараца (одбране од удараца руком, одбране од удараца ногом), ослобађање од хватова (ослобађање од хвата за руке), ослобађање од дављења (ослобађање од дављења спреда, отпозади), ослобађање од обухвата за тело (спреда, отпозади), одбране од напада пушком са бајонетом помоћу пушке или ашовчића (одбијање пушком удесно, одбијање пушком улево, обијање пушком удесно доле, одбијање ашовчићем), одбране ненаоружаног војника од напада пушком са бајонетом (одбрана од бода у леву страну, одбрана од бода у десну страну), одбрана од напада ножем (одбрана од напада ножа када је окренут врхом на доле, одбрана од напада ножем када је окренут врхом на горе), одбране од напада (претње) пиштољем (претња пиштољем спреда, претња пиштољем отпозади);

- *везивање противника* – везивање руку напред, везивање руку на леђима.

Да би се избегле повреде на настави физичког васпитања, када се обрађивало садржај борења, предузимале су се мере за заштиту од повреда: при извођењу радњи са пушком потребно је било обезбедити довољна и безбедна растојања и одстојања између вежбача; бодови су се вежбали на лутки, а у раду са партнером употребљавале су се пушке или макете пушки са меканим врхом; бацање се изводило на меканој подлози; све врсте удараца било је потребно назначити уколико није било могућности да се они уче и вежбају на посебним уређајима; болне захвате код разоружавања, извођења полуга, дављења и слично требало је изводити без примене велике снаге и на дати сигнал партнера захват се одмах прекидао; пружање снажног отпора при извођењу појединих захвата није било дозвољено јер је то био најчешћи узрок повређивања.

4. Атлетика. На часовима атлетике реализовали су се следећи задаци: учили су се и усавршавале технике трчања, скокова и бацања и обезбеђивало се да њихова примена буде тачна и економична; развијале су се основне психо-моторне особине (брзина, издржљивост и окретност); развијала се и јачала воља. Садржај атлетике обухватао је:

- *трчање* – трчање на кратким стазама (100, 200 и 400 метара), трчање на средњим (800 до 2.000 метара) и дугим стазама (од 3.000 метара и дуже), крос – контри (трчања на природно испресецаном земљишту).

- *скокови* - скок у даљ, скок у вис.

- *бацања* – бацање бомбе (из места, из залета), бацање кугле.

У циљу обезбеђивања од повређивања на часовима атлетике извођач је био дужан да обрати пажњу на следеће ствари: код трчања на кратким стазама и свим трчањима потребно је било извршити адекватно загревање мишића; за трчања на средњим и дугим стазама било је потребно припремити војнике и старешине; за скокове – јама са песком је увек требала да буде прекопана; приликом бацања било је неопходно водити рачуна о кретању војника и старешина изван простора за бацање.

5. Пливање. Кроз наставу пливања остваривали су се следећи задаци: учење и усавршавање основне технике пливања, скокова у воду и рођења; учење и усавршавање начина савлађивања водених препрека помоћу приручних средстава и у оделу; учење начина спасавања дављеника; развијање психомоторних особина као и морално – вољних те се утицало на хармоничан развој и очвршћивање организма. Настава пливања се изводила на базену, пливалишту на реци, језеру или мору или на импровизованом пливалишту. Садржај пливања је обухватао:

- *вежбе за привикавање на воду – ходање и трчање по води, гњурање, лебдење у води, дисање, клизање на прсима, клизање на леђима, одржавање на води у положају на леђима и на прсима, гледање у води.*

- *прсно пливање*
- *бочно пливање*
- *краул пливање*
- *леђни краул*
- *старт и окрети*
- *рођење*
- *скокови у воду*
- *пливање у оделу и са приручним средствима*
- *спасавање и оживљавање дављеника.*

У циљу обезбеђења од несрећних случајева командир или наставник на часовима пливања био је дужан да предузима следеће мере: стално пребројавање пливача – војника пре уласка у воду, у води и по изласку из воде; делио је пливаче по паровима због контроле; обезбеђивао је службу спасавања и приручна средства за спасавање; стартни скокови се нису обучавали у води плићој од 1,2 метра; нису се дозвољавали скокови са ивице базена у воду плићу од 1,5 метара, а са петометарског торња у воду плићу од 4 метра; за време извођења скокова у близини места где се

доскавало било је забрањено пливање и рођење, а следећи скок је био дозвољен тек када је претходни скакач отпливао из зоне скокова најмање 5 метара; рођење и скокове нису смела изводити лица која су имала оштећену бубну опну; уколико су се код вежбача показивали знаци јаке хладноће требало је прекинути рад у води; настава се није изводила у води која је била хладнија од 18°.

6. Игре. Кроз извођење игара решавали су се следећи задаци: учење основних елемената технике и тактике игара; развијање и усавршавање психо-моторних особина; развијање пажње, сналажљивости, борбености и васпитавао се колективни дух, развијало се ведро расположење и радост. Игре су се делиле на: елементарне и спортске. Елементарне игре су се изводиле на равним површинама које су биле обележене, док су се спортске игре изводиле на посебно уређеним и опремљеним игралиштима. Садржај игара је био:

- *елементарне игре* - игре са трчањем (постројавање, дан и ноћ, ловац, трка са преношењем бомби), штафетне игре (штафета око мете, штафета са вртењем око палице, штафетно преношење сувежбача), игре са лоптом (гађање у кругу, између две ватре), игре надјачавања (живо уже, надвлачење конопца, борба у кругу).
- *спортске игре* – одбојка, рукомет, кошарка.

У циљу обезбеђења од повређивања приликом извођења игара потребно је било предузети следеће мере: обезбедити да игралишта буду исправна; обезбедити да се све игре изводе по правилима и уз обавезно суђење; сачувати дисциплину у играма на спутавајући слободу и такмичарски дух.

У садржај часова физичког васпитања улазило је градиво из: *теорије и методике физичког васпитања, гимнастике, савлађивање простора и препрека, борења, атлетике, пливања, игара и смучања*. Садржаји наведених градива налазили су се у *Упутству за физичко васпитање у ЈНА из 1973. године*. У Копненој војсци основне организацијске јединице су планирале све облике физичког васпитања: пук – бригада, самостални батаљон (чета) и војна школа, а планирање је вршио наставни орган. У саставу *Распореда рада и обуке за војнике КоВ* и *Плана координације* из области физичког васпитања планирали су се:

- *часови физичког васпитања у нижим јединицама КоВ;*
- *методско – показни часови;*
- *припрема командира водова;*
- *инструктаж командира одељења;*

- *коришићење објеката и опреме;*

Остали облици физичког васпитања планирали су се посебним документима:

- *план јутарњег вежбања за припаднике КоВ;*
- *план и програм спортског дана припадника КоВ;*
- *календар такмичења јединица КоВ.*

О извођењу физичког васпитања водила се евиденција, којом се обезбеђивала база потребних података за праћење и анализу резултата рада у области физичког васпитања, спортске активности, материјалне базе и др.

Командир вода је водио *Преглед провере физичке способности за војнике по одељењима* и *Преглед резултата провере физичке способности за цео вод*. Оба прегледа су били саставни део наставне документације коју је водио командир вода под називом *Преглед резултата обуке и васпитања вода*.

Командир чете – батерије водио је *Преглед резултата провере физичких способности војника по водовима*, *Преглед спортских такмичења у оквиру чете* са подацима о спортским гранама, броју такмичења и броју учесника на такмичењима.

Час физичког васпитања у периоду 1973 - 1985. године имао је следеће карактеристике:

✓ У час физичког васпитања спадали су следећи садржаји: теорија и методика ФВ, гимнастика, савлађивање простора и препрека, борење, атлетика, пливање, игре и смучање.

✓ У јединицама КоВ час физичког васпитања је трајао 50 минута, а у војним школама 45 минута.

✓ Час физичког васпитања је имао: уводни, главни и завршни део часа.

✓ У циљу спречавања повређивања предузимане су мере безбедности.

✓ Водила се уредна евиденција планираних и реализованих часова физичког васпитања.

7.3.3. Кондиционо вежбање у периоду 1973 – 1985.

Кондиционо вежбање¹³⁵ је био посебан облик физичког васпитања у КоВ ЈНА, који се по структури и намени разликовао од часа физичког васпитања по томе што су се на кондиционом вежбању изводиле добро научене вежбе у облику симултаног вежбања или вежбања по систему станица. Кондиционо вежбање је могло да се изводи и поподне у време спортског дана, најмање једанпут недељно. Програми и садржаји кондиционог вежбања су израђивале команде и управе надлежне за израду планова и програма физичког васпитања. Извођење кондиционог вежбања се у јединицама КоВ, у оквиру редовне наставе, одређивао наставним планом и програмом. У војним школама се оно изводило најмање једанпут недељно. Програм и садржај кондиционог вежбања израђивале су команде (управе) надлежне за израду планова и програма физичког васпитања. Кондиционо вежбање је представљало облик вежбања – тренирања којим се најефикасније могло утицати на подизање опште физичке способности. Углавном се обрађивало у шест варијанти од којих су три имале карактер рада на развоју издржљивости, а три на развијању снаге и брзине. При планирању овог типа вежбања било је потребно придржавати се принципа да се на почетку обуке више планирају кондициона вежбања типа издржљивости, а мање типа снаге. Од трећег месеца обуке, кондиционо вежбање типа издржљивости и кондиционо вежбање типа снаге могли су се планирати наизменично. Неке од варијанти овог типа вежбања могли су се изводити на терену и на објектима за физичко васпитање, али било је потребно имати у виду да су се нека вежбања могла изводити у току целе године, а нека у пролеће, лето и јесен.

Прва варијанта. Наизменично кретање у односу 2:1. Наизменично кретање у односу 2:1 (2 минута ходања према 1 минут трчања) изводило се 44 минута. Ходом се прелазило око 200 метара за 2 минута, а трчећим кораком око 200 метара за 1 минут, тако да се за 44 минута прелазило око 3.000 метара ходом и око 2.800 метара трчећим кораком. Кретање се изводило у колони простих или двојних редова. Њиме је руководио (кретао се заједно са колоном) командир вода, који је истовремено контролисао брзину кретања и командовао је прелазак из хода у трчећи корак и обратно. На почетку часа 2 - 3 минута се користило за припрему, а 2 - 3 минута на

¹³⁵ ССНО. (1973). *Упутство за физичко васпитање у ЈНА* (странице 68 – 76). Београд: Војна штампарија.

крају часа за смиривање организма и завршетак рада. Ова варијанта се претежно примењивала у првом месецу обуке, а касније се замењивала другом и трећом варијантом. Нарочито се користила у зимском периоду и изводила се на терену и на атлетској стази.

Друга варијанта. Наизменично кретање у односу 1:1. Наизменично кретање у односу 1:1 (1 минут ходања према 1 минут трчања) изводило се 43 минута. Ходом се прелазило око 100 метара за 1 минут, а трчећим кораком око 200 метара за 1 минут. Од петог месеца обуке брзина трчања се повећавала на око 250 метара на минут. Постројавање за кретање је било исто као у првој варијанти, преосталих 7 минута се користило за припрему почетка и завршетка рада. Друга варијанта кондиционог вежбања изводила се почев од другог месеца обуке, а била је погодна за извођење и у зимском и у летњем периоду. Место извођења је било као у првој варијанти.

Трећа варијанта. Трчање са променљивим темпом. Трчање се изводило променљивим темпом и то 3 минута у лаганом темпу – каскајући, а 5 минута у бржем темпу. За 3 минута у лаганом темпу требало је претрчати 300 - 400 метара, а за 5 минута у бржем темпу 1.000 - 1.200 метара. Постројавање ради извођења било је исто као у првој и другој варијанти. Кондиционо вежбање по овој варијанти изводило се после петог месеца обуке. Место извођења је било као у првој и другој варијанти.

Четврта варијанта. Рад на стази са препрекама. Стаза препрека се прелазила по систему станица. На сваку препреку, почев од прве, распоређивала су се по два војника. На дати знак један од војника, отпочињао је савлађивање своје препреке, док је други војник био обезбеђење и чувао и помагао војника који је вежбао. Савлађивање препрека се изводило наизменично све до знака за промену. На знак за промену сви су се војници премештали на следећу препреку и настављали вежбање на исти начин као на претходној препреци. Померање се вршило све док сваки пар војника поново није дошао на препреку на којој је отпочео вежбање, на тај начин се затварао круг у вежбању. Кондиционо вежбање по овој варијанти почињало је са променама које су трајале 1 минут, а затим се време повећавало на 1,5 и на 2 минута. За време вежбања у коме су промене трајале по 1 минут, пре почетка и после завршетка савлађивања препрека, изводило се наизменично кретање у односу 1:1, у трајању од по 11 минута, а преостало време се користило за припрему и завршетак

вежбања. У систему по станицама, вежбање се одвијало непрекидно, при чему се појединац одмарао за време док његов сувежбач вежба и за време премештања са једног на друго радно место. Ова варијанта се примењивала тек када је техника прелажења појединих препрека у потпуности била савладана на часовима физичког васпитања.

Пета варијанта. Вежбе снаге први начин. По систему станица се изводио комплекс простих вежби (први или други), комплекс вежби у кретању и комплекс вежби са бетонском коцком (или са пушком). При томе су се одређивала три радна места за извођење наведених комплекса и на свако се постављало једно одељење. На команду, сва одељења су отпочињала са вежбањем својих комплекса. Исто тако на команду, завршавале су се вежбе и прелазиле на следеће радно место, са још једном променом се завршавао круг. На сваком радном месту вежбање је трајало 14-15 минута. У почетку су се вежбе из наведених комплекса изводиле по четири такта, а вежбе у кретању на деоници од 15 метара. Затим се број тактова повећавао на 6,8 и 10 метара, а деонице су биле вежбе у кретању на 20 метара, 30 метара и 40 метара. На тај начин се повећавао обим и интензитет вежбања уз задржавање увек истог времена за вежбање на станицама. Ова варијанта се примењивала од другог месеца обуке. Од трећег месеца обуке се повећавао интензитет вежбања, тј. повећавао број тактова и дужина деоница за вежбе у кретању. Вежбање се могло изводити на сваком терену.

Шеста варијанта. Вежбе снаге други начин. Ова варијанта кондиционог вежбања се изводила према систему станица. При томе су се на дванаест радних места изводиле следеће вежбе:

1. *Одручења* – из предручења су се изводила одручења снажним трзајем на крају и поновним враћањем у предручење, вежба се изводила 20 пута.

2. *Претклони* – из раскорачног става и узручења требало је направити дубок претклон, без савијања ногу у коленима и поново се усправити и вратити у узручење, вежба се понављала 20 пута.

3. *Трчање 6 x 10 метара* – на растојању од 10 метара требало је поставити два знака, па трчање изводити пуном брзином тамо и назад, обилазећи постављене знаке, вежба се понављала једанпут.

4. *Склекови на тлу* – из упора лежећег за шакама требало је изводити склекове са пуним грчењем и опружањем руку и задржавањем потпуно опруженог трупа, вежба се понављала 10 пута.

5. *Скокови у даљ из места* – у ланцу, скочити даљ из места и доскочити тако да се одмах може прећи у даљи скок, поново скочити итд. Скокове је требало изводити са пуним опружањем тела на даљину која омогућава извођење следећег скока, изводило се 20 скокова повезано.

6. *Потпор чучећи* – *потпор лежећи* – из потпора је требало избацити ноге уназад до потпора лежећег и лаким зибом у куковима вратити се у почетни став, вежба се понављала 20 пута.

7. *Сукање трупа* – из раскорачног става са рукама у одручењу и песницама напред требало је изводити снажне засуке трупом у леву и десну страну, задржавајући руке у одручењу, вежба се понављала 20 пута.

8. *Трчање 6 x 10 метара* – изводило се на исти начин као на трећој станици.

9. *Склекови на тлу* – изводили су се на исти начин као на четвртој станици.

10. *Ударци право* – из става са погрченим рукама, наизменично снажним опружањем руку са стиснутим песницама, требало је изводити ударце право напред као у каратеу, изводи се 20 понављања.

11. *Потпор лежећи за шакама* – усправ - из става стојећег требало је прећи у потпор чучећи, а затим избацивањем ногу уназад у потпор лежећи вратити се у потпор чучећи и усправ, вежба се понављала 20 пута.

12. *Чучњеви са сужељачем на плећима* – сужељача поставити попреко на плећа, држећи га једном руком за његову руку, а другом руком за бутину. У таквом положају требало је извести получучањ и вратити се у усправ, вежба се изводила 10 пута.

На сваку од станица било је потребно поставити по четири војника, на команду са вежбањем су отпочињала по два војника на свакој станици, а када би они завршили одређени број вежби, са вежбањем би отпочињала друга два војника. После вежбања на својим станицама војници би се кружно померали за једну станицу напред. Поново по два војника, која су прва вежбала на претходним станицама, отпочињу са вежбањем. На тај начин се прелазио цео круг вежбања по станицама (12). У почетку се вежбање изводило у споријем темпу, тако да се на

једном часу прелазило један круг. Касније се темпо вежбања убрзавао и на једном часу се прелазило 1,5 до 2 а повремено и 2,5 круга. Ова варијанта вежбања се примењивала од другог месеца обуке. Од четвртог месеца обуке могло се прелазити 1,5 круг, а од шестог – по два круга. Вежбање се могло изводити у свако годишње доба и на сваком терену. У зависности од типа јединица КоВ при планирању се акценат могао ставити на тип кондиционог вежбања.

Кондиционо вежбање се, у периоду од 1973 - 1985. године, одликовало следећим карактеристикама:

✓ Кондиционо вежбање се разликовало од часа физичког васпитања по томе што су се на кондиционом вежбању изводиле вежбе по систему станица тј. добро увежбане вежбе које су се изводиле симултано.

✓ Кондиционо вежбање се изводило најмање једанпут недељно, понекад и по подне.

✓ Команде јединица су правиле планове извођења кондиционог вежбања.

✓ Кондиционо вежбање је служило пре свега за подизање опште физичке способности војника.

✓ Постојало је шест варијанти кондиционог вежбања: три типа за развој издржљивости и три типа за развој снаге и брзине.

7.3.4. Физичко вежбање у склопу војно – стручне обуке у периоду 1973 – 1985.

Примењено физичко вежбање је био облик вежбања који се непосредно повезивао са војно - стручном обуком и обављањем разних задатака у служби. Изводило се као: *успутно физичко вежбање, вежбање при обављању одређених службених задатака и вежбање под оптерећењем*. Увек када је то било могуће садржај физичког васпитања се повезивао са војно - стручном обуком. Примењено физичко вежбање се спроводило на три начина:

1) Као *успутно физичко вежбање* – препорука је била да се овај вид примењеног физичког вежбања користи што више, јер је пружао додатне могућности за подизање нивоа физичке способности војника. Према карактеру маршруте и начину одласка на вежбалиште, у овим условима је било најпогодније

користити наизменично кретање, кретање трчећим кораком са променом темпа и са савлађивањем разних природних и вештачких препрека. При пребацивању на вежбалиште помоћу транспортних средстава, увежбавало се брзо укрцавање и искрцавање, и то у почетку када је возило у месту, а касније када се возило креће. Брзина кретања возила се повећавала са 5 км/час на 10 км/час.

2) *Физичко вежбање при извршавању задатака у служби* – у програм овог вида вежбања уносиле су се већ научене просте вежбе. Ако је место рада дозвољавало у програм се уносило и ходање, трчање, и вежбе у кретању. При избору вежби водило се рачуна да оне обезбеде свестрани утицај на организам. Ноћу и при хладном времену темпо и интензитет вежбања су били јачи, док се при високим температурама он смањивао. У условима ограничене покретљивости, вежбање у трајању од 5 - 6 минута требало је понављати 3 - 4 сата. У условима дуготрајних дежурстава уз средства везе и осматрања, тенковске посаде и сл. Садржај вежбања је обухватао вежбе растезања, прегипања грудног коша, вежбе за руке, ноге, труп као и вежбе лабављења појединих мишићних група. При превозењу војника на велике удаљености у састав вежби је улазило: у возилу - вежбе растезања мишића трупа, претклони, отклони, кружења главом, затварање и отварање шака; на застанку са искрцавањем возила - ходање, трчање, просте вежбе и др.

3) *Вежбе под оптерећењем* – у садржај овог облика вежбања улазиле су следеће вежбе: савлађивање простора под опремом и наоружањем, а на неким деоницама и под гас маском, савлађивање препрека под истим условима, пливање у оделу и савлађивање водених препрека, преношење рањеника или сандука са муницијом на одређену удаљеност итд.

Физичко вежбање у склопу ВСО у периоду од 1973 - 1985. године, је имало следеће карактеристике:

✓ Примењено физичко вежбање се спроводило на три начина: успутно физичко вежбање, вежбање при обављању одређених службених задатака и вежбање под оптерећењем.

✓ Увек када је то било могуће садржај физичког васпитања се повезивао са војно - стручном обуком.

7.3.5. Спортски дан у периоду 1973 – 1985.

Спортски дан¹³⁶ се изводио једанпут недељно и то суботом пре подне (не као раније радним даном), у трајању од два сата, за све време служења рока војника, односно у току целе наставне године у школама. Уколико се по плану спроводило такмичење, спортски дан је могао да траје и дуже од два сата. Приликом прављења плана и програмирања спортског дана узимане су у обзир спортске гране и дисциплине за које су постојале највише интересовања. Основни елементи који су се узимали у обзир приликом планирања и програмирања спортског дана су били: материјално обезбеђење (расположиви објекти и опрема за физичко васпитање), бројно стање јединице, годишње доба и временске прилике, знање и интересовање војника, календар спортских такмичења јединица и виших команди. Да би се обезбедила масовност на спортском дану, тј. учествовање свих војника из јединице, најприкладнија су била такмичења масовног карактера према упрошћеним правилима. Такмичења на спортском дану су се организовала између одељења, као и између водова, наставних група итд. За организацију је најједноставнији начин био групно такмичење. Групе су се могле формирати од одељења истог вода или од одељења више водова (при такмичењу између водова)¹³⁷. У овом другом случају, прва одељења из свих водова формирала би прву групу, друга – другу групу, трећа одељења – трећу групу. У свакој групи су се одељења такмичила међусобно. Бројна стања по одељењима су била подједнака. Код дисциплина у којима се учествовало појединачно, такмичење се изводило тако што су се истовремено такмичила по три војника, из сваког одељења по један. Вежбач који је најбоље извео вежбу доносио је свом одељењу три бода, други два, а трећи један бод, док се у случају одустајања добијало 0 бодова. Сабирањем бодова свих учесника, добијао се редослед одељења у свакој групи за дисциплину у којој је одржано такмичење. Победа у свакој дисциплини доносила је одељењу три бода, друго место два, а треће један бод. После завршеног такмичења у свим дисциплинама, проглашавао се победник у групи - одељење, односно вод – победник у чети (вод чија одељења имају највећи збир бодова). Такмичењем по одељењима руководили су командири одељења и они су водили евиденцију о резултатима и бодовима. Групна такмичења су се обављала

¹³⁶ Погледати ПРИЛОГ 18 који се налази на крају рада.

¹³⁷ Погледати ПРИЛОГ 19 који се налази на крају рада.

и у оним дисциплинама које су биле приступачне свим учесницима, војницима који се раније нису бавили физичким активностима. То су биле следеће *дисциплине*:

1) *Брза трчања* – трка на 60 - 100 метара, трка са преношењем бомби и трка око две мете. Истовремено је трчао по један тркач из сваког одељења, први је добијао три бода, други два, а трећи један бод. Трка са преношењем штафете могла се изводити у виду штафете.

2) *Трчање на 1.000 - 1.500 метара* – стартовала је цела група одједном. По доласку на циљ, војници су се ређали у колону по један како су пролазили кроз циљ, с тим да је први доносио онолико бодова колико је тркача стартовало, други бод мање итд. Најбоље је било оно одељење које је имало највећи збир бодова, а трчало се на атлетској стази или на равном терену, с тим што је стаза требала да буде видно означена и контролисана.

3) *Скок у даљ* – скаче по један такмичар из сваког одељења, најбољи је добијао три бода итд. Могло је да се скаче из места и из залета.

4) *Скок у вис* – преко летвице која се постављала на одређену висину, скакало се по истом принципу као за скок у даљ. Летвица се дизала по потреби, а победник је било оно одељење које је сакупило највише бодова.

5) *Бацање кугле* – на линију бацања постављали су се упоредо по један бацач из сваког одељења, а куглу су бацали један за другим. У обзир се узимао најбољи покушај, а бодовање је било као код скокова.

6) *Бацање бомбе у циљ (у даљину)* – редом је бацао по један бацач из сваког одељења, по три бомбе узастопце у циљ на 15 – 30 метара. Као циљ се могла користити кружна мета или ров нацртана на тлу, бодовали су се само непосредни погоци.

7) *Вежбе на вратилу на број понављања* – за такмичење су се користили згибови, предњи узмах и наупор вучењем. Редослед и бодовање су били исти као код скокова.

8) *Пењање уз конопца* – ако су постојала три конопца такмичење се одвијало упоредо, по један такмичар из сваког одељења. Уколико је постојао само један конопца, онда се мерило време сваком појединцу и бодовање је било као код скокова.

9) *Дизање терета* – терет од 40 кг дизао се на произвољан начин. Дизање се изводило истовремено (уколико је било више терета) или појединачно за

свако одељење. Такмичар који би највећи број пута подигао терет добијао би три бода итд.

10) *Вежбање на тлу* – такмичење се могло изводити у прегипањима у трајању од 1 минут, поскоцима из чучња и склековима на број понављања. Такмичење се изводило редом по један такмичар из сваког одељења, најбољи је добијао три бода итд.

11) *Надвлачење конопца* – жребом се одреди које ће одељење носити број 1,2,3. Затим се у такмичењу супростављају екипе 1 - 2, затим 2 - 3 и на крају 1 - 3. Победа је доносила два бода, а пораз један бод.

12) *Мале спортске игре* (рукомет, одбојка, кошарка и мали фудбал). Жребање и распоред игара је био исти као код конопца, победа је доносила три бода, нерешена игра два бода, а пораз један бод. Свака игра је трајала 6 - 7 минута.

13) *Елементарне игре са лоптом* (између две ватре и гађање у кругу).

Наведене дисциплине нису искључивале могућност примене других облика и садржаја, инструктору за физичко васпитање се давала потпуна слобода. По структури спортски дан се састојао од четири промене по 25 минута (два часа по 50 минута). Промене су се вршиле на команду руководиоца спортског дана.

Спортски дан у периоду од 1973-1985. године имао је следеће карактеристике:

✓ Спортски дан се организовао суботом пре подне (не радним даном као у претходном периоду).

✓ Спортски дан је био нови организациони облик физичког васпитања у КоВ (и ЈНА), уместо спортског поподнева који се раније организовао у току радне недеље.

✓ Спортски дан је трајао два сата (4 x 25 минута или 2 x 50 минута са 2 x 10 минута припреме).

✓ Циљ спортског дана је била масовност војника, те су се примењивале дисциплине или спортске гране које су активирале цео вод, чету или јединицу.

✓ На спортском дану су се примењивали садржаји из атлетике, гимнастике, спортских и елементарних игара.

Спортски дан у јединицама КоВ, имао је за циљ да војницима обезбеди услове за такмичење и рекреацију, да код њих створи навике за бављењем физичком активношћу у слободно време и да појединцима омогући усавршавање у спортовима

којима се баве. Спортски дан се изводио једанпут недељно и то суботом пре подне, начелно у трајању од два часа, за све време служења војног рока војника, односно у току целе наставне године у школама. Када су се у оквиру спортског дана одржавала такмичења по календару јединице, за спортски дан су се могла планирати и више од два часа. За руковођење спортским даном се одређивао један старешина из састава јединице, односно један наставник физичког васпитања у школама. У зависности од броја објеката и опреме, на спортском дану су истовремено учествовале чета - батерија или батаљон – дивизион. План и програм спортског дана састављао је инструктор за период од месец дана. При састављању програма спортског дана, инструктору, наставнику за физичко васпитање се, да би обезбедио разноврсност и интересовање давала пуна слобода у одређивању садржаја (избору спортских грана и дисциплина). Појединцима, квалитетним спортистима дозвољавало се да предвиђено време за спортски дан користе за лични тренинг и усавршавање.

7.3.6. Слободне спортске активности и рекреација у периоду 1973 – 1985.

Овакав облик физичког васпитања у КоВ ЈНА је обухватао тренирање и такмичења која су се организовала унутар гарнизона, јединице или у грађанству. Спортска активност је била део целокупног рада у области физичког васпитања и представља значајан облик свестраног подизања физичке и психичке способности војних лица. У оквиру овог организационог облика физичког васпитања у јединицама КоВ спадала су редовно и систематско припремање (тренирање) и такмичења. Команде и старешине јединица биле су дужне да дају пуну помоћ при организовању и спровођењу спортске активности у својим организацијским јединицама. Масовна спортска активност спроводила се у основним јединицама (вод и чета). Што је степен јединице био виши, то је масовни карактер прелазило у квалитетне облике спортске активности. Спортска такмичења су се организовала у оквиру једне јединице, између појединих јединица у гарнизону и спортских организација у месту где је јединица била смештена. Такмичења која су се организовала на вишем степену регулисала су се посебним наређењима. Такмичења су се одвијала у свим спортским гранама и дисциплинама у којима је постојало интересовање. Одржавање такмичења у јединицама планирала су се ванрадно и у празнично време, мада су постојала и такмичења на нивоу ГШ која су се одржавала

радним даном. Одредбе о организовању и спровођењу такмичења биле су регулисане *Упутством о спортским такмичењима из 1978. године, Упутством о спортским такмичењима из 1981. године* итд...

За спортска такмичења у оквиру јединице образовале су се посебно екипе војника, а посебно екипе старешина и они се међусобно нису могло такмичити. Међутим на такмичењима између јединица у гарнизону, између гарнизона и на вишим степенима такмичењима, као и на такмичењима са друштвеним спортским организацијама, екипе су могле бити мешовитог састава. Војницима спортистима класе државних репрезентативаца, у јуниорској и сениорској категорији, ако су били примерни у обуци и владању било је омогућено да у време за спортски дан и у слободно време могу да тренирају по свом плану. После завршене прве фазе обуке (после пет месеци), овим војницима је било омогућено вежбање 3 - 4 пута недељно у трајању од 1,5 до 2 сата. Ако су у местима где су биле смештене јединице, постојали клубови или спортски центри, војницима спортистима је било омогућено да вежбају у њима. Јединице су са својим екипама могле да учествују на градским првенствима и на такмичењима организованим поводом прославе општенародних празника, које су се одржавале у месту где је јединица била смештена. Није се дозвољавало учешће на разним лигашким такмичењима, на такмичењима везаним за путовања изван места смештаја, за финансијске издатке и за одсуствовање са обуке и рада. Ради организовања и спровођења спортских активности оснивали су се спортски одбори у јединицама, у гарнизонима. У командама су се такође могли формирати старешински *спортски одбори*. Састав и број чланова спортског одбора, према потреби одређивале су команде својом наредбом. Председник спортског одбора је био обавезно активни старешина и то старешина који је по својој функцији везан за физичко васпитање (инструктор наставник физичког васпитања, начелник војничког клуба или командир вода). За чланове спортског одбора првенствено су се бирали они војници који су пре ступања у војску били активни спортисти или спортски радници, тј. располагали су потребним спортским искуством. Основни *задатак спортског одбора* је био: да саставља календар своје јединице на основу календара више команде; да организује и спроводи у календару предвиђена такмичења; да се брине о састављању и припремама екипа које учествују у вишем степену такмичења; да у време прослава армијских и општенародних празника, организују масовна такмичења у оквиру своје јединице и припрема екипе за учешћа на спортским приредбама која се организују у грађанству; у слободно време, нарочито

у зимском периоду организовали су се инструкторски и судијски курсеви за војнике. То је нарочито било важно за војнике из сеоских средина који су се по изласку из војске били носиоци спортски активности у сеоским срединама; води евиденцију о одржаним такмичењима у јединици и о учествовању на такмичењима изван јединице, по спортским гранама и према броју учесника; брине се о очувању и одржавању објеката и опреме у својој јединици; команде јединица ранга пука и вишег могли су својим јединицама одобравати учешће на слетовима, академијама.

У *Директиви*¹³⁸, Савезног секретаријата за народну одбрану – Четврта управа ГШ ЈНА, од новембра месеца 1979. године, на страни 3, истакнут је значај спортских такмичења, пролећних и јесењих кросева, који су доприносили унапређењу физичке обуке и битно утицало на побољшање опште физичке спреме припадника ЈНА и повећању борбене готовости јединица.

За организацију спортских такмичења у Копненој војсци, а и у целој ЈНА, Четврта управа ГШ је издавала *Упутства за спортска такмичења ЈНА*. Ова упутства су имала рок важења две године и углавном су се годинама разликовале у евентуалној промени у некој од дисциплина, док су остала организациони делови упутства били слични. *Упутство о спортским такмичењима у ЈНА*¹³⁹ издато од стране Четврте управе ГШ ЈНА из 1978. године је имало четири поглавља: опште одредбе, организација такмичења, извођење такмичења, пропагандно – политичка и информативна делатност. Ово упутство се примењивало у Копненој војсци и целокупној ЈНА у зависности од нивоа такмичења. На нивоу ЈНА је постојало 6 степена такмичења, последњи степен је био спортско првенство ЈНА. Такмичења у ЈНА се састојало од следећих првенстава: спортско првенство јединица ЈНА (ту је припадала Копнена војска), спортско првенство средњих војних школа, спортско првенство академија и смучарско првенство. Дисциплине и спортске гране су биле на спортским првенствима у јединицама ЈНА – војни вишебој, стрељаштво, атлетика, пливање, кошарка, рукомет, одбојка. На такмичењима средњих војних школа и војних академија поред наведених дисциплина, додате су биле још гимнастика и џудо. На такмичењима у смучању дисциплине су биле: патролно трчање, биатлон, штафетно трчање и велеслалом. *Упутство о спортским такмичењима у ЈНА*¹⁴⁰ из 1981. године је имало малих промена у односу на

¹³⁸ Војни архив МО РС. (1979). 7784 – АЈ2-Д2, страна 9.

¹³⁹ Војни архив МО РС. (1978). 8469 –83- АЈ3-Д, стране 1-54.

¹⁴⁰ Војни архив МО РС. (1981). 9298 –85- АЈ2-Д1, стране 1-284.

претходно из 1978. године. Одредбе су углавном остале исте, једина је промена била што су се сада такмичења у ЈНА одвијала кроз два организациона дела: такмичење у јединицама ЈНА и такмичења у средњим војним школама - академијама. Такође мала промена је уследила у гранама и дисциплинама које су почеле да се примењују од 1981. године: спортско првенство у јединицама ЈНА – војни вишебој, стрељаштво, атлетика, пливање, кошарка, рукомет, одбојка, смучање, кросеви; спортска такмичења у средњим војним школама – академијама: војни вишебој, стрељаштво, атлетика, пливање, кошарка, рукомет, одбојка, цудо, гимнастика, смучање, кросеви. Применом Упутства из 1981. године, престале су да важе све одредбе Упутства из 1978. године.

7.3.7. Провера и оцењивање обучености - физичке способности војних лица у периоду 1973 – 1985.

Овај вид провере и оцењивања били су део редовног оцењивања команди и установа у КоВ ЈНА. Обухватао је проверу и оцењивање физичке способности војника и јединица, оцењивање физичког васпитања у војним школама, проверу и оцењивање физичке способности старешина. Свака од наведених структура је имала своје таблице и начин проверавања. Провера физичких способности војних лица вршила се ради утврђивања нивоа опште физичке способности за извршавање борбених задатака. Оцена обучености и физичке способности представљала је једну од компоненти оцене борбене спремности војних лица и јединица. Провера физичких способности у КоВ се вршила за војнике посебно, а за старешине посебно. Провере су се још вршиле за питомце средњих војних школа, питомце академија и школе за резервне официре. С обзиром да се овај рад бави војницима и старешинама КоВ у овом делу ће бити обухваћен само програм, организација и реализација провера физичких способности војника и старешина КоВ.

Провера физичких способности војника КоВ су биле *редовне и ванредне*. *Редовне провере физичке способности* војника регулисале су се наставним планом и програмом. Начелно су се вршиле три пута у току служења војног рока и то: прва у првом месецу обуке, друга – при крају прве фазе обуке (при крају обуке у наставном

центру), а трећа (при крају друге фазе обуке) у десетом месецу обуке. Ради праћења остварених програмских задатака у току обуке, командир вода повремено је вршио провере из појединих дисциплина. Резултати тих провера показивали су стање појединих моторних особина и упућивали су на мере које су се требале предузимати ради отклањања уочених недостатака. Редовне провере физичких способности војника организовао је и вршио командир вода, који је морао да зна како се врши провера и оцењивање физичких способности војника. *Ванредне провере физичких способности* војника су се вршиле ради: стицања у увид стања физичких способности по јединицама и ради прикупљања материјала за научна истраживања. Провере физичких способности војника ради стицања увида у њихово стање вршиле су екипе претпостављених или виших команди при обиласцима и контроли јединица. Остале провере чији су се резултати користили у научне сврхе обављали су стручњаци из области физичког васпитања и стручњака других научних грана, овакве провере су се вршиле по наређењу ГШ.

Избор дисциплина за редовне провере физичке способности одређивао се наставним планом и програмом, а изузетно директивом за обуку и васпитање или посебним наређењем. Садржај провера, које су се вршиле при обиласцима и контроли јединица, одређивао се на основу наставног плана и програма. Програм ванредних провера научног карактера састављао се зависно од циља истраживања и није се морало ослањати на наставни план и програм. Провером и оцењивањем физичке способности војника утврђивао се степен развоја следећих моторних особина: издржљивост, снага, брзина и окретност, а на основу тога се одређивала њихова физичка способност. Резултати које су постигали војници КоВ бодовала се према табели за оцењивање која се налазила у упутству.

Дисциплине које су улазиле у састав комплекса за *проверу физичке способности*¹⁴¹ и правила за њихово извођење:

1) *Згибови на вратилу*. Место за извођење и материјално обезбеђење: сала, вежбалиште за справе, стаза са препрекама и вратило високо најмање 240 цм. Одећа: војници – број 2, старешине – број 1. Начин извођења: на команду „почетни став“, вежбач је наскочио у вис натхватам са потпуно опруженим рукама. У вису се чекала следећа команда „почињи“, вежбач се привлачио рукама у згиб, тако да је брадом долазио до скоро изнад пречке вратила, затим се спуштао у вис са

¹⁴¹ ССНО. (1973). *Упутство за физичко васпитање у ЈНА* (странице 97 – 113). Београд: Војна штампарија.

испруженим рукама, вежба се изводила на број понављања. Оцењивање: бројао се сваки правилно изведен згиб, није се оцењивало ако вежбач није успео да се подигне тако да брадом дође изнад пречке, ако се није привлачио из виса са потпуно опруженим рукама и ако се привлачио климом. Вежбач се могао одмарати у вису и при привлачењу је могао да привуче ноге, ако се њихао требало га је зауставити.

2) *Склекови на разбоју*. Место извођења и материјално обезбеђење: сала или вежбалиште за справе, разбој гимнастички или од цеви, у висини главе. Одећа: војници – број 2, питомци и старешине – број 1. Начин извођења: на команду „почетни став“, вежбач је на једном од крајева или у средини разбоја, на скакао у упор са потпуно опруженим рукама. На команду „почињи“, вежбач се из упора спуштао у склек до поступног савијања руку у лактовима, а затим се враћао у упор. Вежба се изводила на број понављања. Оцењивање: вежбачу се признавао један склек, сваки пут када би при спуштању потпуно савијао руке и при дизању их потпуно опружао. Склек се није признавао ако вежбач није грчио, односно није опружао потпуно руке, ако је вршио трзаје ногама или је радњу вршио из њихања.

3) *Предњи узмах*. Место извођења и материјално обезбеђење: сала или вежбалиште за справе, стаза са препрекама и вратило висине најмање висине 240 цм. Одећа војници – број 2, старешине – број 1. Начин извођења: на команду „почетни став“, вежбач је на скакао на вратило у вис са натхватом. На команду „почињи“, вежбач је из мирног виса правио узмах, задржао би се тренутак у упору, па се на произвољан начин поново враћао у вис, не отпуштајући се од справе. Вежба се изводила на број понављања. Оцењивање: вежбачу се признавао један узмах сваки пут када је изведен из виса са опруженим рукама, без замахујућих покрета ногама и без отпуштања од справе.

4) *Пењање уз конопац*. Место извођења и материјално обезбеђење: сала или вежбалиште за справе, конструкција за пењање и конопац са ознаком на седмом метру од тла. Ако то услови нису дозвољавали, користио се конопац дужине 6 метара, на један конопац се користила – једна штоперица. Одећа: војници – број 2, старешине – број 1, ако пропозицијама није било другачије предвиђено. Начин извођења: на команду „на места“, вежбач је стајао уз конопац и са обе руке или само са једном хватао је конопац на произвољној висини. На команду „позор“ вежбач би се умирио и концентрисао, а на команду „сад“ пењао се на произвољан начин и једном руком додиривао горњу ознаку на 7 метара (односно 6 метара, ако је тако било одређено). Мерилац времена је покретао штоперицу на команду „сад“, а

заустављао га када је вежбач додирнуо горњу ознаку конопца. Вежбач је могао да понови пењање, а рачунао се боље постигнут резултат. Време се мерило са тачношћу од 0,1 секунде.

5) *Савлађивање пешадијских препрека на стази дужине 240 метара.* Место извођења и материјално обезбеђење: пешадијска стаза са препрекама и 2 - 3 штоперице. Одећа: војници – број 3, старешине – број 1, ако пропозицијама није било другачије предвиђено. Начин извођења: на команду „на места“ вежбач је заузимао став лежећи на стомаку иза линије старта, тако да су му рамена била у висини линије старта, на команду „позор“ би се умирио, на команду „сад“ је отпочињао кретање. Савлађивање се даље настављало прелажењем преко 18 препрека на стази од 240 метара. Оцењивање се вршило према следећем: при савлађивању стазе са препрекама у оделу број 3 са пушком и без ње прелазило се свих 18 препрека, а при савлађивању стазе са препрекама у спортском оделу изостављала се прва препрека (жичана мрежа), а линија старта је била на дванаестом метру. Судија – мерилац времена пратио је вежбача са штоперицом од старта до циља и контролисао је, да ли је вежбач прешао сваку препреку исправно. При неправилном покушају судија је командовао „понови“, вежбач се на ту команду враћао и поново исправно прелазео препреку. Време се мерило са тачношћу од 0.1 секунде.

б) *Мешовито кретање – маршевање на 10 километара.* Место извођења и материјално обезбеђење: на равном друму или умерено неравном, тачно је била измерена деоница од 5 километара, секундомер и гарнитура картончића са дуплим бројевима које је одговарало бројном стању групе која је требала да маршује, старт и циљ су били на истом месту. Одећа – број 3 за све категорије војних лица. Начин извођења: претходно је било потребно направити списак групе за маршевање, пред старт је требало поделити вежбачима дупле картончиће са бројевима који су одговарали бројевима под којима су били уписани у списак, уз објашњење да један картончић требало да се преда контролору на 5 километру, а други – судији на циљу. На команду „на места“, група је долазила до линије старта и распоређивала се према условима у један, два или више редова. На команду „позор“, група се умиривала, а на команду „сад“ отпочињала кретање. Маршевање је било индивидуално и сваки вежбач је настојао да растојање од 10 км, пређе у најбржем могућем темпу, дозвољено је било и трчати. За извођење маршевања потребна је била екипа од 5 чланова (судија, мерилац времена, записничар и два контролора).

7) *Трчање на 60 и 100 метара.* Место извођења и материјално обезбеђење: атлетска стаза (равно земљиште), обележен старт и циљ, заставица и 2 - 4 мериоца. Одећа војници – број 2, старешине – број 1. Начин извођења: вежбачи су требали да трче од старта до циља у одвојеним стазама. Полазак је био из високог старта. На команду „на места“ вежбачи су се постављали иза стартне црте, на команду „позор“ су се умиривали и припремали, на команду „сад“ давао се знак заставицом или руком мериоцу времена. Вежбачи су протрчавали пуном брзином кроз циљ. Уколико је тркач прешао у другу стазу и при том пореметио другог тркача морао је да понови трку. Истовремено је трчало 2 - 3 тркача. Време се мерило са тачношћу од 0,1 секунде.

8) *Трчање на 400 метара.* Место извођења и материјално обезбеђење: атлетска кружна стаза, 2 - 4 мериоца времена. Одећа: војници – број 2. Начин извођења: у свему се поступало исто као при трчању на 60 и 100 метара, с тим да се могло трчати у једној стази. Вежбачи су стартовали са исте линије, а после старта су се обилазили по правилима која су важила за трчање на средњим и дугим пругама. Одједном је трчало 2 - 3 вежбача.

9) *Трчање на 1.000 метара и 1.500 метара.* Место извођења и материјално обезбеђење: атлетска кружна стаза или раван терен, са кружно обележеном стазом дужине најмање 300 метара, штоперица и гарнитура бројева, картончићи са бројевима. Одећа војници – број 2, старешине – број 1. Начин извођења: група је смела да броји 12 - 15 вежбача, вежбачима су се делили картончићи по стартној листи, који су се предавали на уласку у циљ. Све остало је било исто као на трчању на 400 метара.

10) *Крос трчање на 2.000 метара.* Место извођења и материјално обезбеђење: стаза дужине 2.000 метара на разноликом земљишту, са висинском разликом од 50 метара, један до два мериоца времена, гарнитура бројева, бројеви су се стављали на груди. Одећа војници – број 2, старешине број 1. Стаза се савлађивала појединачно, тркачи су се пуштали на 30 - 60 секунди по претходно направљеном списку, са унетим временом поласка за сваког појединца. Бодовање се вршило према табели бодовања.

11) *Скок у даљ.* Место извођења и материјално обезбеђење: скакалиште за скок у даљ са јамом у којој је песак био прекопан и поравнат са површином у нивоу залетишта, челична метарска пантљика и грабуље за равнање. Одећа – војници број 2, старешине – број 1. Начин извођења: скакање се изводило по правилима за

атлетска такмичења. Такмичар је био дужан да одскочи пре означеног места иначе се сматрало да је преступио, дужина скока се мерила од ивице јаме, сваки вежбач је имао право на три покушаја.

12) *Скок у вис.* Место извођења и материјално обезбеђење: скакалиште за скок у вис, са сталцима и летвицом, сантиметарски мерач висине, одећа за све категорије број 1. Начин извођења: скакање се изводило произвољном техником према пропозицијама АСЈ, летвица се подизала за 5 цм.

13) *Бацање бомбе на даљину.* Место извођења и материјално обезбеђење: бацалиште за бомбу, простор ширине 8 метара ограничен двама паралелним линијама, дужине око 60 - 70 метара. На његовом почетку на одстојању од 5 метара је био обележен простор са којег са бацала бомба. Као материјално обезбеђење користиле су се 8 - 10 бомби од 600 грама дрвених или гумених. За бацање бомби у оквиру атлетских такмичења, бацалиште је било исто као бацалиште копља по правилима АСЈ. Поред тога користила се челична пантљика одговарајуће дужине за мерење и три значке за обележавање места где би пала бомба. Одећа - војници број 2. Начин извођења: бомба се бацала бољом руком, са залетом из ограниченог простора, сваки бацач је бацао бомбу три пута узастопце, а на обележеној метарској скали се читавао најбољи покушај. Мерење се вршило са тачношћу од 10 цм. Покушај је био неправилан, ако је вежбач при залету преступио или ако је бомба пала изван ограниченог простора. За бацање бомбе у оквиру атлетских такмичења важила су правила АСЈ по којима се изводило бацање копља.

14) *Бацање бомбе у мету.* Место извођења и материјално обезбеђење: простор величине 5 x 5 метара из ког се бацала бомба у мету, мета се састојала од пет концентричних кругова, центар круга је био удаљен 40 метара од линије бацања бомбе, као материјално обезбеђење су се користиле бомбе (8 - 10 ручних школских бомби М - 51). Одећа војници број 2, старешине број 1. Начин извођења: бомба се бацала бољом руком из простора за бацање, сваки вежбач је бацао по једну пробну и пет бомби за резултат. Вредност бодова је била следећа: центар 25 бодова, па надаље 20, 15, 10 и 5 бодова. Уколико је бомба пала ван мете, добијало се 0 бодова. Збир свих покушаја давао је коначан резултат.

15) *Бацање кугле.* Место извођења и материјално обезбеђење: бацалиште за бацање кугле, кугла тежине 7,257 кг, челична метарска пантљика, три значке за обележавање места где је кугла пала. Одећа за све категорије број 1. Начин извођења: кугла се бацала бољом руком, при провери сваки вежбач је бацао три пута

узастопце, а мерио се најбољи покушај, у свему осталом су важила правила за атлетска такмичења АСЈ.

16) *Пливање на 50 и 100 метара.* Место извођења и материјално обезбеђење: базен дужине 25 и 50 метара, мериоци времена, прибор за спасавање. Одећа – за све број 1, ако другачије није предвиђено. Начин извођења: пливало се произвољним стилем или стилем које су предвиђале пропозиције. На команду „на места“, вежбачи су заузимали на постољима стартни положај, а на команду „сад“ уз истовремени замах заставицом, правили су стартни скок и почињали да пливају. Потребно је било предузети све мере обезбеђења.

17) *Рођење.* Исти услови као за претходну дисциплину. Начин извођења: ронило се на произвољан начин, вежбач је морао целим телом да буде испод површине воде. Мерилац је био дужан да контролише исправност рођења.

Провера и оцењивање физичких способности војника и старешина у периоду 1973 - 1985. године, одликовала се следећим карактеристикама:

- ✓ Провере физичких способности могле су бити редовне и ванредне.
- ✓ Реализовале су се 2 до 3 провере физичких способности у зависности од плана.
- ✓ Избор дисциплина за проверу физичких способности зависио је од директиве или наређења за борбену обуку и васпитање команде Копнене војске.

У *Директиви*¹⁴², Савезног секретаријата за народну одбрану – Четврта управа ГШ ЈНА, од новембра месеца 1979. године, на страни 7, истакнуто је да су физичка обука, рекреација и провера физичких способности на ниском нивоу. Такође проблем је био и недостатак референата за физичко васпитање у јединицама и одсуство старешина на извођењу организационим облицима физичког васпитања. На страни 16, ове директиве стриктно је наређено: „...*Предузети хитне и ефикасне мере за отклањање слабости у физичкој обуци старешина и применити доследно реализовање програмских садржаја физичког васпитања војника. Спортска такмичења, кроसेве, спроводити строго према Упутству за спортска такмичења у ЈНА из 1978. Забрањује се узимање више дана за припреме спортских екипа, у односу што је предвиђено Упутством...*“

¹⁴² Војни архив МО РС. (1979). 7784 – АЈ2-Д2, страна 13.

7.3.8. Јавни наступи (слетови, академије) у периоду 1973 – 1985.

На масовним јавним наступима изводили су се *разни вежбовни састави (композиције) уз пратњу музике*. Успешан јавни наступ припадника Армије био је огледало не само физичке способности, већ и дисциплине и опште спремности јединице. Због тога су старешине које су припремале јавни наступ било одлично упознате са методиком припремања вежби за наступ. *Методски поступци* који су се примењивали су били следећи:

- На почетку се вежбачима *објашњавао задатак и важност наступа* и шта се очекује од њих;
- Руководилац вежбања је морао сам да зна *да добро изводи вежбу* и служи као пример за добро извођење вежби;
- На сваких 10 - 15 вежбача одређивали су се помоћници који су претходно морали добро да науче вежбу и *оспособе се да је методски правилно пренесу на друге*;
- Вежбаче су обучавали помоћници по одељењима, тежећи да постигну тачност и прецизност у извођењу ставова и покрета. При обучавању се није нагомилавао покрет на покрет, него се *на следећи покрет прелазило тек када је претходни добро научен*;
- *Заједничко вежбање целе групе*, ради уједначавања рада, ритма и динамике покрета, изводило се тек пошто су вежбачи по одељењима добро научили ставове и покрете;
- У току учења вежбе *тежило се што већем броју понављања*, како би се покрети што боље усавршили;
- После добро савладане вежбе, приступало се *увешбавању уз музику*;

7.3.9. Физичко вежбање старешина у периоду 1973 – 1985.

Физичка способност старешина је била један од услова за успешно вршење службе и за борбену спремност. Задатак физичког васпитања старешина је био: постизање високе физичке и радне способности; побољшање здравственог стања уопште, спречавање појаве и развоја разних обољења; психичку релаксацију. Обавеза физичког вежбања се односила на све старешине доброг здравственог

стања, без обзира на године старости. Ослобађање старешина од активног учешћа у физичком вежбању вршиле су команде јединица, а на основу решења војне лекарске комисије. Старешине су биле дужне да воде рачуна о својој физичкој способности јер су били обавезни да приступе редовној провери, сваке године, а оцена физичке способности уносила се у *Картон физичке способности старешина*, који се налазио у досијеу персоналних података у команди јединице. Команде јединица су биле дужне да створе неопходне услове за организацију и спровођење физичког васпитања старешина и да обезбеде њихову ефикасну контролу. Ради практичног спровођења физичког васпитања, старешине су се према годинама старости делиле на *три старосне категорије*: *прва* – до навршених 29 година; *друга* од 30 - 39 година; *трећа* - од 40 година па навише. Под навршеном годином старости подразумевала се цела календарска година у којој се пуни одређени број година.

При програмирању и извођењу физичког васпитања за старешине, имало се у виду карактеристике појединих старосних категорија и њима су се подређивали захтеви у погледу обима рада и оптерећења. Зато се вежбање, у начелу, изводило по старосним категоријама, мада се изузетно могло организовати вежбање за старешине прве и друге категорије, а посебна пажња се посвећивала старешинама треће категорије. Програм за физичко васпитање старешина састављале су команде – управе видова, у складу са специфичним потребама, посебно за сваку категорију, у састављању програма за трећу категорију обавезно су учествовали санитетски органи. Физичко васпитање старешина основних јединица (командира водова и чета – батерија) везано је било за редовно извођење наставе физичког васпитања са војницима. Старешине овог нивоа активно су учествовале у извођењу наставе са војницима по програму за обуку војника и јединица. Старешине основних јединица морали су у погледу физичких способности бити испред војника и служе им као пример. *Физичко васпитање старешина* (осим командира водова и чета – батерија) спроводило се у овим облицима:

- *обавезно вежбање у радно време;*
- *вежбање у рекреационим центрима;*
- *индивидуална и колективна рекреација у слободно време.*

Обавезно вежбање у радно време спроводило се у начелу по два сата недељно. Изузетно се за старешине од којих се за обављање службе захтевало висок степен физичких способности могло се у недељном циклусу планирати више

времена за обавезно физичко вежбање, вежбање се изводило напољу, а зими или при лошим временским условима у просторијама прилагођеним за вежбање. *Време* предвиђено за физичко вежбање старешина могло се користити на следећи начин:

- *четири пута недељно по 30 минута*; овај начин вежбања изводио се у кабинетима за физичко вежбање, на теренима или просторијама прилагођеним за вежбање. Програм вежбања за старешине који је трајао 30 минута (пример) изгледао је овако: вежбање се изводило из три дела, од којих је први део трајао 9 - 11 минута, други део 8 - 12 минута, трећи део 9 - 11 минута. У првом делу се изводило наизменично кретање у односу 1:1. Ако се вежбало на терену кретање се изводило ходом и трчећим кораком (за 1 минут ходом прелазило се око 100 метара, а за 1 минут трчећим кораком око 200 - 250 метара). Ако се вежбало у просторији, кретање се изводило у месту, тако да се за 1 минут направило око 50 двојних корака ходом или 70 двојних корака трчећим кораком. Бројање се вршило увек на исту ногу. У другом делу вежбања могао се изводити један од комплекса простих вежби. У трећем делу се поново изводило наизменично кретање у односу 1:1, на исти начин као у првом делу. Старешине прве категорије отпочињале су комплекс простих вежби са вежбањем у четири такта и у том обиму су вежбали 1,5 до 2 месеца. Затим се број тактова постепено повећавао (на сваке две недеље по један такт) све до десет тактова. После тога су се први и трећи део продужавали на по 11 минута, док се други део скраћивао на 8 минута. У том времену се вежбао комплекс простих вежби у шест тактова. Старешине друге категорије вежбали су на исти начин као старешине прве категорије, са том што се број тактова повећавао до осам, а у скраћеном другом делу (8минута) комплекс вежби поново изводио у четири такта. Старешине треће категорије изводиле су у првом и трећем делу наизменично кретање у односу 2:1, тј. наизменично 2 минута ходом и 1 минут трчећим кораком на терену или у месту. За два минута ходом прелазило се око 200 метара или се направило 100 двојних корака у месту, а за 1 минут трчећим кораком – такође око 200 метара или око 70 двојних трчећих корака у месту. Исти комплекс простих вежби вежбао се у четири такта, с тим што се после 1,5 до 2 месеца вежбање 1- 2 пута у двонедељном периоду број тактова повећавао на 5-6. Команде које су имале објекте за физичко вежбање могли су предложени програм за вежбање старешина од 30 минута модификовати уношењем у други део уместо простих вежби друге садржаје (вежбе са бетонском коцком, разна пењања, скокови, прескоци).

- *комбиновано*, два пута по 30 минута и један пут један сат недељно; два пута по један сат недељно; један пут недељно два сата. Вежбање на два спојена сата изводило се у случају када је вежбалиште било удаљено од радног места. Програм се састојао од горе наведеног програма од 30 минута, док се у оквиру једног сата реализовали садржаји из упутства за физичко вежбање. Обавезним вежбањем старешина руководио је инструктор – наставник физичког васпитања или за то одређен старешина.

Вежбање старешина у рекреационим центрима регулисао се посебним документима у зависности од потреба.

Индивидуална и колективна рекреација која се спроводила у слободно време морала је у те сврхе у јединицама имати формиран *старешински спортско – рекреациони одбор*. За овај вид вежбања посебан значај су имали домови армија, који су требали бити центри у којима се окупљају старешине у слободно време, да би се у организованим формама бавили физичком рекреацијом.

Старешинама се препоручивало да се укључе у рад *друштвено – спортских организација* на терену, нарочито у онима у којима се спроводи редовно и систематско вежбање. Иначе у програме свих облика вежбања старешина уносили су се они елементи из комплекса провере физичке способности и на тај начин се вршила систематска припрема за проверу старешина.

Припрема непосредних извођача наставе физичког васпитања обухватала је: *методско показне (огледне) часове; часове припреме командира водова (наставника); инструктаж командира одељења. На методско – показним часовима* су се извођачи наставе упознавали са новим елементима, организацијом и методиком извођења часова. Овим часовима присуствовали су као посматрачи све старешине које су изводиле наставу физичког васпитања. За методско – показни час, инструктор – наставник за физичко васпитање је био дужан да: изради подсетник и побрине се да га добије свако од присутних старешина, припреми јединицу са којом ће радити, припреми командире одељења, организује припрему материјалног обезбеђења. Час је трајао 50 минута, на крају часа се са свим учесницима радила анализа и давала су се потребна објашњења. *На часовима припреме командире водова* вршили су уједначавање методике и организације извођења наставе, упознају се и уче нове и недовољне познате вежбе. Час је имао практичан карактер и на њему су учествовале, као вежбачи све старешине које су изводиле наставу физичког

васпитања у јединици. Припрема командира водова трајала је 1,5 до 2 наставна часа. Рад се изводио спорије, јер се дуже задржавало на оним деловима часа или појединим вежбама које је требало детаљније објаснити или боље научити, на познатим елементима се није дуже задржавало. *На инструктажу* су се командири одељења припремали за извођење часова физичког васпитања, кондиционог вежбања и за руковођење спортским даном. При томе су се командири одељења учили новим вежбама и упознавали су се са организацијом и начином рада са одељењем. На инструктажу су се командири одељења обучавали како се чува и помаже другом при вежбању.

Физичко вежбање старешина, у периоду од 1973 - 1985. године, имало је следеће одлике:

- ✓ Подела старешина се вршила у три категорије.
- ✓ Обавезно физичко вежбање је било у радно време два сата недељно.
- ✓ Постојало је више варијанти вежбања старешина: 4 x 30 минута, 1 x 60 минута + 2 x 30 минута.
- ✓ Препорука старешинама је била да се укључе у рад спортских клубова и спортских организација.

За квалитет извођења обуке физичког васпитања одговоран је био командир вода (у школама наставник физичког васпитања), као непосредни извођач наставног процеса. Његова обавеза је била: да буде оспособљен да градиво из програма сам изводи и преноси на друге; да познаје основе методике физичког васпитања и да уме да је примењује у васпитно – образовној пракси; да уме да прилагођава програм физичког васпитања потребама борбене обуке, физичком способностима припадника јединице, времену и материјалном обезбеђењу; прати стање и предузима мере за побољшање физичке, а тиме и борбене способности јединице. Командир вода (или наставник физичког васпитања) је био дужан да: припрема сваки час физичког васпитања по плану и програму; припрема командире одељења; брине се о припреми потребног материјалног обезбеђења; провери исправност вежбалишта, справа и опреме; брине се о сигурности вежбача у току обуке, обезбеђујући нарочито при тешким вежбама и на појединим справама стално чување и помагање. *Припрема* командира водова (наставника) биле је *индивидуална и колективна*. *Индивидуална припрема* је обухватала: проучавање плана и програма и проширивање и продубљивање знања проучавањем одговарајуће литературе;

практично вежбање и усавршавање програмских задатака ради оспособљавања за што успешније демонстрирање вежби; израду подсетника за сваки час ради обезбеђења организованијег и интензивнијег рада и рационалног искоришћавања наставног времена; консултовање инструктора (руководица групе наставника за физичко васпитање или искусних старешина). *Колективна припрема* је обухватала: методско – показне (огледне) часове; часове припреме командира водова – наставника; инструктаж командира одељења.

Методско – показне часове и припрему командира водова – наставника изводио је инструктор за физичко васпитање (руководилац групе наставника), а инструктаж је изводио командир вода. Методско – показни (огледни) час, организовао се у току припрема за нови наставни период и у току наставног периода, пре обраде нове наставне теме. Овим часовима су били дужни да присуствују све старешине које су изводиле наставу физичког васпитања. Припрема командира водова вршила се пре и у току наставног периода, а имала је за циљ уједначавање методике и организације извођења часова по појединим темама и упознавање и учење нових и недовољно познатих вежби. На часу су учествовале у својству вежбача, све старешине које су изводиле наставу физичког васпитања у јединицама КоВ. Сваки учесник је био дужан да изводи све вежбе које су се обрађивале, а нове или недовољно познате вежбе су се понављале више пута, док се нису савладале у потпуности. Инструктаж се изводио са командирима одељења, редовно га је изводио командир вода – наставник, повремено и инструктор за физичко васпитање.

Контрола рада у физичком васпитању се вршила ради праћења образовног процеса и пружања помоћи, а контролу су спроводили инструктор за физичко васпитање (руководилац групе наставника) и претпостављене старешине. При контроли се посматрало: организационо – методско извођење наставе; активност и дисциплина вежбача; интензитет и обим рада на настави; обученост и квалитет физичке способности вежбача; методичност и држање извођача наставе; стање вежбалишта, справа и опреме.

7.3.10. Планови и програми борбене обуке и васпитања у КоВ ЈНА, извештаји и анализе у периоду 1973 – 1985.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица граничне бригаде, граничног дунавског одреда (КоВ) и центра за узгој и дресуру службених паса*¹⁴³ из 1973. године. Укупан фонд сати за једну партију војника на караули је износио 282 часа, за гранични вод 540 часова и за Команду стана 108 часова. Фонд часова физичког васпитања на караули је износио 4 + 26 часова укупно 30 часова, у граничном воду 30 часова и у команди стана 18 часова. Теме које су се обрађивале су биле: гимнастика – 4 часа, борење – 20 часова и провера физичких способности – 6 часова.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника кандидата за лаборанте АБХО*¹⁴⁴ из 1975. године обухватао је општу обуку и стручно - специјалистичку обуку. Прва фаза је трајала 2 месеца (42 радна дана – 252 часа) а друга фаза је трајала 5 месеци (105 дана – 630 часова). Физичко васпитање је износило укупно 56 часова (16 + 40).

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица у пешадијским и оклопним и механизованим јединицама КоВ ЈНА*¹⁴⁵ из 1975. године. У извиђачким јединицама обука је трајала 7 месеци – 147 радних дана - 882 часа. Та обука се делила на три фазе: фазу опште обуке у трајању од 2 месеца – 42 радна дана – 252 часа, фазу стручно - специјалистичке обуке у трајању од 3 месеца - 74 радна дана – 444 часа и фаза заједничке обуке у трајању од 1,5 месеца – 31 радни дан – 186 часова. Такође специфичност је била и обука на смучарским полигонима која се изводила у трајању од 22 радна дана, док се у летњем периоду изводила обука у пливању, каратеу и бацању ножа у трајању од 12 - 13 радних дана. Обука у верању се изводила у јединицама брдских и планинских батаљона у трајању од 40 часова. Од укупно 882 часа у све три фазе обуке, на часове физичког васпитања је одлазило укупно 56 часова (16 + 28 + 12). Овај фонд се односио на извиђачке јединице на

¹⁴³ ССНО. (1973). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица граничне бригаде, граничног дунавског одреда (КоВ) и центра за узгој и дресуру службених паса*. Управа за послове граничне службе. Београд: ЈНА.

¹⁴⁴ ССНО. (1975). *План и програм борбене обуке и васпитања кандидата за лаборанте АБХО*. Управа АБХО. Београд: ЈНА.

¹⁴⁵ ССНО. (1975). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица у пешадијским и оклопним и механизованим јединицама КоВ ЈНА*. Друга управа ГШ ЈНА. Београд: ЈНА.

теренским возилима и мотоциклима, извиђачке јединице на тенковима. Обука у зимским условима се реализовала у другој фази обуке у трајању од укупно 132 часа за све предвиђене садржаје обуке од чега је на обуку у смучању одлазило - 70 часова смучања + 8 часова физичког васпитања (22 радна дана). Теме које су се обрађивале у оквиру фонда физичког васпитања од 56 часова су биле следеће: издржљивост – брзина 18 часова; снага 8 часова; борење 12 часова, пешадијске стазе са препрекама 9 часова, провера физичке способности 9 часова.

План и програм борбене обуке и васпитања војника – диверзаната кандидата за командире диверзантских јединица КоВ¹⁴⁶ из 1980. године обухватала је обуку која је трајала 5 месеци и 22 дана, односно – 120 радних дана или 720 часова који су били подељени у фазе: фаза опште обуке која је трајала 1 месец и 22 дана - 36 радних дана - 216 часова; фаза стручно - специјалистичке обуке у трајању од 3 месеца – 63 радна дана - 328 часова, и фазу заједничке обуке која је трајала 1 месец – 21 радни дан – 126 часова. Физичко васпитање је имало фонд часова 40 (12 + 20 + 8). Обука у смучању се изводила по посебном фонду од 60 часова у другој фази обуке, а летња алпинистика и верање у фонду од 20 часова такође у другој фази обуке. Фонд часова физичког васпитања од 40 часова реализовао се: издржљивост-брзина 12 часова, снага 5 часова, борење 7 часова, пешадијска стаза са препрекама 7 часова и провера физичких способности 9 часова.

План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица у пешадијским, оклопним, механизованим и моторизованим јединицама КоВ¹⁴⁷ из 1980. године обухватала је обуку у трајању од 5 месеци и 22 дана - односно 120 радних дана или укупно 720 часова. Обука се делила на фазе: фаза опште обуке у трајању од 1 месец и 22 дана - 36 радних дана – 216 часова; фаза стручно - специјалистичке обуке у трајању од 3 месеца, односно 63 радна дана или 378 часова; фаза заједничке обуке у трајању од 1 месец – 21 радни дан – 126 часова. Физичко васпитање је имало фонд сати од 40 часова (по фазама 12 + 24 + 4). Овај фонд часова је важио за војнике и јединице на моторним возилима, теренским возилима. Садржаји – теме из области физичког васпитања су биле: издржљивост – 12 часова, снага – 5, борење – 7, пешадијске препреке – 7 и провера физичких способности – 9.

¹⁴⁶ ССНО. (1980). *План и програм борбене обуке и васпитања војника – диверзаната кандидата за командире диверзантских јединица КоВ*. ЗНГШ Управа за родове. Београд: ВИЗ.

¹⁴⁷ ССНО. (1980). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица у пешадијским, оклопним, механизованим и моторизованим јединицама КоВ*. Друга управа ГШ ЈНА. Београд: ВИЗ.

Обука у зимским условима обухватала је и смучање у фонду од 60 часова укупно. У летњем периоду реализована је обука у пливању – фонд 28 часова, бацању ножа – 27 часова и каратеу – 21 час. Укупно је било предвиђено 180 часова за све садржаје војне и стручне обуке у летњем периоду обуке, од фонда укупно је 76 часова одлазило на пливање, карате и бацање ножа. Овај фонд обуке је био независан од горе наведеног фонда физичког васпитања.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица артиљерије*¹⁴⁸ *КоВ ЈНА из 1985. године* предвиђао је обуку по фазама: фаза стручно - специјалистичке обуке која се реализовала у трајању од 3 - 4 месеца и фазу заједничке обуке у трајању 1 - 2 месеца (у зависности од трајања основне борбене обуке). У оквиру овог плана за јединице где је основна обука трајала 6 месеци били су следећи часови: политичко образовање и васпитање – 82 часа (62 + 20); војно - стручна обука – 556 часова (381 + 175); физичко васпитање – 40 часова (30 + 10) и правило службе и резервно време - 42 часа (32 + 11). Укупно за јединице које су основну обуку имале у трајању од 6 месеци било је предвиђено укупно – 720 часова (504 + 216). Уколико се основна обука реализовала у 4 месеца фонд часова је био допуњен поред наведене две фазе са још једном фазом, која се називала допунска фаза борбене обуке и васпитања. Укупна фонд часова за све три фазе је износио – 804 часа (378 + 90 + 336). Политичко образовање и васпитање – укупно 82 часа (40 + 10 + 32), војно - стручна обука – 636 часова (300 + 72 + 264), физичко васпитање – 40 (26 + 4 + 10), правило службе и резервно време - 46 часова (12 + 4 + 30). Физичко васпитање је обухватало: прва провера физичке способности - 2 часа, друга провера физичке способности - 3 часа, савлађивање стазе препрека 240 м – 12 часова, борење – 14 часова, атлетика – 5 часова, гимнастика – 2 часа, спортске игре – 2 часа.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица инжињерије*¹⁴⁹ *из 1985. године*, обухватао је исте фазе обуке као и горе наведени програм за артиљерију. Од 12 предмета који су се реализовали за инжињерију, физичко васпитање је обухватало 40 часова укупно (30+10). Укупан фонд часова за све предмете је био 720 часова (504+216). Овај план је важио за пионирске јединице у саставу инжињеријских пукова, као и за извиђачко - ронилачке јединице, путне и мосне јединице, јединице за утврђивање, маскирне јединице.

¹⁴⁸ ССНО. (1985). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица артиљерије*. Београд: ВИЗ.

¹⁴⁹ ССНО. (1985). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица инжињерије*. Београд: ВИЗ.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица пешадије*¹⁵⁰ из 1985. године се састојао од истих фаза обуке који су већ наведени али се физичко васпитање реализовало у истом фонду од 40 часова, с тим да се у периоду стручно-специјалистичке обуке која је трајала 4 месеца или 84 радних дана реализовало 24 часа физичког васпитања, док се у фази заједничке обуке која је трајала 2 месеца или 36 радних дана реализовало 16 часова физичког васпитања. Међутим у периоду допунске обуке у трајању од 6 месеци или 120 радних дана фонд сати је износио додатних 30 часова физичког васпитања за јединице пешадије што је свеукупно износило 70 часова физичког васпитања. Ово се односило на јединице пољске и планинске пешадије где је основна обука трајала 6 месеци. У оним јединицама где је основна обука трајала 4 месеца физичко васпитање се реализовало са 24 + 6 + 10 часова (стручна обука + заједничка обука + додатна обука). У наставним центрима где је основна обука трајала 3 месеца (57 радних дана) физичко васпитање се реализовало са 20 часова, док се у периоду допунске обуке тај фонд допуњавао са још 20 часова физичког васпитања, што је укупно 40 часова.

ИЗВЕШТАЈИ, АНАЛИЗЕ ЗА ПЕРИОД 1973 - 1985. Као што је већ наведено извештаји, анализе за период 1973 - 1985. годину по питању физичког васпитања у КоВ ЈНА нису сачувани у званичним архивима, па ће у овом делу бити изложен материјал који је случајно пронађен и који није званично архивиран.

У оквиру свог деловања у области физичког васпитања у ЈНА, Четврта управа ГШ је имала задатак да сарађује са свим стручним установама у земљи у циљу побољшања и развоја система физичког васпитања у ЈНА. На који начин се та сарадња одвијала сведочи и *документ* број 01/1778-2 од 20.12.1979. године који говори о сарадњи Четврте управе и Института за експерименталну медицину Војно - медицинске академије у Београду. У овом документу су истакнути задаци истраживања (утврђивање критеријума и метода за оцену физичке способности припадника ОС, истраживање адаптационе реакције при извођењу одређених борбених дејстава, увођење тренажних модела за повећање физичке способности припадника ОС) које је носило назив *Повећање физичке способности као елемента борбене готовости.*

¹⁵⁰ ССНО. (1985). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица пешадије*. Београд: ВИЗ.

*Извештај*¹⁵¹ наставничког већа ВМА из 1980. године, о истраживању др Б. Димитријевића на тему *Израда и провера тренажног програма за брзо подизање физичке способности као специфичне компоненте борбене готовости*, говори о чињеници да су органи Четврте управе, приликом анализе постојећих облика физичког васпитања у ЈНА, узимали у обзир и истраживања која су рађена за армијске потребе. Циљ овог истраживања је био у изради и провери ефикасности релативно краткотрајног тренажног програма којим би се у задовољавајућој мери повећала специфична радна односно борбена физичка способност војника.

Извештај са одржаних методичких курсева физичког васпитања у 1982. години, који је био достављен начелнику Четврте управе, показује да су курсеве у 1982. години, завршила 57 слушаоца (од тога 12 наставника и 45 референата пукова – бригада - дивизија). „...*На основу извршене анализе рада са слушаоцима истакнути су следећи закључци:*

- *Методички курсеви за практично оспособљавање наставника – референата физичког васпитања у ЈНА прихваћени су у целини као један од најповољнијих начина да се многобројни проблеми из области физичког васпитања у ЈНА непосредно и ефикасно реше.*

- *Постављени задаци и циљеви програмских целина у току извођења курсева, дали су врло добре резултате у разматрању тежишних задатака по питању обуке из ФВ у јединицама и војним школама.*

- *Усаглашени су ставови по многим питањима методологије рада, а по питању методике извођења програмских садржаја кондиционог, примењеног физичког васпитања и јутарњег вежбања заузети су јединствени ставови.*

- *Размењена су многобројна искуства везана за даљи стручни рад.*

Такође, изнети су неки значајни предлози по питању физичког васпитања у ЈНА:

- *Тежиште из области физичког васпитања у јединицама дати на извођењу јутарњег вежбања, примењеног (успутног и под оптерећењем) и кондиционог физичког вежбања.*

- *Тежиште из области физичког васпитања у војним школама дати на извођењу јутарњег вежбања, часу ФВ и примењеног и кондиционог вежбања.*

¹⁵¹ Извештај је пронађен на ВМА, датум 16.06.1980. године, потписан је од стране чланова комисије.

- *Спортска првенства на прва четири нивоа организовати према Упутству о спортским такмичењима у ЈНА, а такмичења на нивоу армија (пети степен) организовати сваке године само у војничким дисциплинама (војнички вишебој и стрељаштво).*

- *Написати темељно, у виду целног приручника за сваки организациони облик ФВ допуне, измене и иновације, како би сваки командир вода - наставник имао посебну књижицу за извођење организационих облика физичког васпитања.*

- *Интезивирати помоћ Четврте управе по питању обуке из физичког васпитања и повећати број ванредних провера физичких способности за целокупан састав јединице (од војника до старешина).*

- *Треба наставити са праксом да се један пут годишње, наставници и извођачи састају и путем семинара размењују искуства и анализирају рад из области физичког васпитања у ЈНА....“*

Извештај Четврте управе из 1982. године о реализацији Програма за брзо подизање физичких способности војника и јединица, говори о томе шта је предузето по питању реализације наведеног истраживања за армијске потребе. Истакнути су конкретни задаци који су реализовани по питању израде дописа и методичких упутстава свим јединицама који су учествовале у истраживању, те је извршена анализа извештаја који су добијени од команди армија. Закључено је на основу извештаја: да је Прва армија најконкретније реализовала истраживање са свим војницима у свим фазама борбене обуке и васпитања; остале армије су коректно спровеле програм из области физичког васпитања; провером и оцењивањем је установљено повећање физичких способности опитованих јединица (25% - 40%) тј. за једну оцену више у односу на претходно оцењивање; посебно је повећана општа издржљивост, док су резултати повећања снаге и брзине нешто слабији; смањена је гојазност за 2 - 3 килограма по појединцу за време примене програма; побољшани су општи ред и дисциплина што се позитивно одразило на борбену обуку и васпитање у целини, што је посебно истакла команда Прве армије.

Из извештаја Четврте управе из 1983. године, могу се видети подаци о методичком курсу физичког васпитања који је одржан од 06 - 25. јуна 1983. године. Курс је реализован на основу Наредбе начелника ГШ ЈНА пов. бр. 1310-28/81, курсу је присуствовало 26 од 30 планираних слушалаца из целе ЈНА. На овом курсу сагледани су задаци физичког васпитања у јединицама и установама КоВ и војним

школама. Усаглашени су ставови по питању методологије рада, а за извођење програмских садржаја кондиционог, примењеног и јутарњег вежбања усвојени су јединствени ставови у њиховом практичном спровођењу.

У документу Четврте управе из 1985. године од 26.12. (пов. бр. 709-2) истиче се позитивно мишљење о предложеном *Програму за брзо подизање физичке припремљености војника* и истиче се научни значај реализације овог пројекта за ЈНА. На овом пројекту заједно су радили Завод за превентивну медицину ВМА, Институт за кинезиологију из Загреба и Четврта управа ГШ ЈНА. Овај документ сведочи о сарадњи органа за физичко васпитање у ЈНА са стручним органима и установама у ЈНА и СФРЈ у наведеном периоду.

Сви наведени извештаји су оверени и садрже потписе и датуме, док неки нису имали ознаке под којима су заведени.

7.3.11. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1973 – 1985.

Карактеристично за период физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1973 - 1985. године је почетак примене новог *Упутства за физичко васпитање у ЈНА (издање 1973.)*. У наведеном упутству дат је програм физичког васпитања за целокупну ЈНА и организациони облици физичког васпитања у ЈНА, као и смернице и методичка упутства за реализацију наставе. Уведени су нови организациони облици физичког васпитања: спортски дан, слободне спортске активности и рекреација, кондиционо вежбање, физичка обука у склопу војно - стручне обуке и јавни наступи као самостални организациони облик физичког васпитања,

Специфичности појединих родова и служби у Копненој војсци, постављали су пред физичко васпитање у КоВ поред основних и посебне задатке. У посебне задатке је спадало развијање оних моторних особина, навика и вештина које су биле карактеристичне за одређени род или службу у КоВ. У оквиру *Планова и програма борбене обуке и васпитања*, које су издавале управе родова и служби КоВ јасно су били дефинисани општи и посебни задаци и тачно је утврђен фонд сати за област физичког васпитања. Садржаји физичког васпитања за поједине јединице Копнене

војске (попут специјалних јединица, јединица војне полиције, диверзантске, извиђачке јединице), имали су додатну обуку из физичког васпитања, а то је било предвиђено планом и програмом.

У периоду од 1973 - 1986. године не постоје сачувани извештаји јединица и установа Копнене војске у великом броју, као што је био случај у претходном периоду. Наведени су само они извештаји који су били доступни. Ипак, сагледавајући промене у неким организационим облицима физичког васпитања, потребно је истаћи повезаност извештаја и из претходног периода са корекцијама које су вршене од 1973. године. Јутарње вежбање се од 1973. године, применом новог Упутства за физичко васпитање у ЈНА, изводило у трајању од 20 минута али непосредно пре почетка наставе. Треба подсетити да је извештај из 1966. године, Команде КоВ, која је обилазила своје јединице, садржао предлог да се управо на овај начин (који је почео са применом 1973. године) изводи јутарње вежбање, али је предлог Четврта управа одбила. На основу анализе стања путем извештаја јединица ЈНА из области физичког васпитања, за период 1960 - 1972. године, Четврта управа је ради побољшања нивоа физичке припремљености војника ЈНА увела организационе облике кондиционо вежбање и физичко вежбање у склопу војно-стручне обуке. Очигледно је било да се акценат ставио на снагу и издржљивост војника, у складу са потребама ЈНА. Директива ССНО Четврте управе из 1979. године је наложила свим јединицама и установама у ЈНА да се под хитно предузму мере у циљу подизања нивоа физичке припремљености војника и старешина (јер су резултати били јако лоши). Из ове директиве проистекла је и сарадња са Војномедицинском академијом, у циљу отклањања недостатака у обуци старешина и војника ЈНА. Резултат ове сарадње је био увођење тренажних модела за повећање физичке способности припадника оружаних снага под називом *Повећање физичке способности као елемент борбене готовости*. На основу извештаја ВМА из 1980. године (а на основу нарученог истраживања за армијске потребе од стране Четврте управе), Четврта управа ГШ је увела у свој програм за одређене јединице тренажни програм за брзо подизање физичке способности.

Значајне карактеристике физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА за период 1973 - 1985:

➤ *Од 1973. године на снагу је ступило ново Упутство за физичко васпитање у ЈНА, које се примењивало и у КоВ.*

➤ *Посебни задаци и фонд часова физичког васпитања регулисали су се Плановима борбене обуке и васпитања војника и јединица КоВ, које су издавале управе родова и служби КоВ.*

➤ *Команде јединица и установа КоВ имале су задатак да редовно прате реализацију организационих облика физичког васпитања.*

➤ *Стручни кадар из области физичког васпитања је био формацијски на задовољавајућем нивоу.*

➤ *Примењено физичко вежбање је био нови организациони облик физичког васпитања у КоВ (ЈНА) и спроводило се у оквиру војно-стручне обуке.*

➤ *Уместо спортске делатности и јавних наступа сада постоји слободне спортске активности и рекреација као посебан облик и јавни наступи као посебан организациони облик физичког васпитања.*

➤ *Кондиционо вежбање је било нови организациони облик физичког васпитања.*

➤ *Четврта управа је у оквиру својих задатака успешно спроводила сарадњу са стручним установама у земљи у циљу побољшања ефикасности и повећању физичких способности припадника ЈНА, примењујући резултате истраживања који су реализовани за армијске потребе.*

➤ *Реализација организационих облика физичког васпитања у КоВ је спровођена на основу наведеног Упутства и Плана борбене обуке и васпитања војника и јединица КоВ.*

- 1) У периоду од 1973-1985. године примењивали су се нови организациони облици: спортски дан, слободне спортске активности и рекреација, кондиционо вежбање, физичко вежбање у склопу војно – стручне обуке и јавни наступи.
- 2) Реализација организационих облика физичког васпитања, у КоВ ЈНА у периоду од 1973-1985. године, је спровођена према новом Упутству за физичко васпитање у ЈНА које је ступило на снагу 1973. године и важило је до 1985. године. Планове и програме физичког васпитања у Копненој војсци, су одобравале управе родова и служби КоВ, према својим наменама за извршавање задатака у систему ЈНА.

- 3) На основу изложених података из извештаја Четврте управе ГШ, вршене су одређене корекције постојећих организационих облика физичког васпитања, са циљем унапређења области физичког васпитања у Копненој војсци и целој ЈНА.

Табела бр. 13- преглед организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду од 1945-1959, 1960-1972 и 1973-1985. године

Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1945-1959.	Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1960-1972.	Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1973-1985.
Јутарње вежбање	Јутарње вежбање	Јутарње вежбање
Час физичког вежбања за војнике	Час физичког вежбања	Час физичког вежбања
Час физичког вежбања за старешине	Физичко (телесно) васпитање старешина	Физичко вежбање старешина
Провера физичких способности војника и старешина	Оцењивање физичких способности војних лица	Провера и оцењивање физичких способности војних лица
Спортско поподне	Спортско поподне	Спортски дан
Спортска делатност и јавни наступи	Спортска делатност и јавни наступи	Слободне спортске активности и рекреација
-	-	Кондиционо вежбање
-	-	Физичко вежбање у склопу војно-стручне обуке
-	-	Јавни наступи
-	-	-

7.4. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У ПЕРИОДУ 1986 – 1994.

Упутство за извођење физичког васпитања у оружаним снагама СФРЈ из 1986. године, је ступило на снагу 27.02.1986. године, на основу члана 108, став 3, *Закона о општенародној одбрани* (Службени војни лист број 12/82, тачка 1. под 9). Усвајањем новог Упутства, ван снаге се ставило *Упутство за физичко васпитање у ЈНА издање Генералштаба ЈНА (Четврта управа) инт. бр. 563 од 10.05.1973. године*.

Осим постојећих организационих облика физичког васпитања који су се примењивали у претходном периоду, у периоду од 1986 – 1994. године, у Копненој војсци ЈНА примењивали су се следећи организациони облици физичког васпитања: *јутарње вежбање, час физичког вежбања, кондиционо физичко вежбање, примењено физичко вежбање, спортски дан, слободне спортске активности и провера физичких способности припадника ЈНА*.

Циљ физичког васпитања за припаднике КоВ (и целе ЈНА) у наведеном периоду је био планско, систематско образовање и васпитање војника и старешина које се спроводило кроз организоване активности које су доприносиле развоју физичких способности и обликовању моралног лика припадника оружаних снага. Такође циљ је био подизање психофизичких способности свих припадника на ниво неопходан за успешно извршавање и најсложенијих задатака у миру и рату.

Општи задаци су били:

- развијање, усавршавање и одржавање на високом нивоу основних моторних особина: издржљивости, снаге, брзине и окретности;
- стицање вештина и знања (пливање, борење, смучање, верање итд) потребних за извршавање специфичних задатака;
- развијање здравствено – хигијенских навика и задовољавање психо – биолошких потреба за кретањем и играма.

Посебни задаци који су се односили на припаднике Копнене војске су били: у командама, јединицама и школама КоВ развијање опште и маршевске издржљивости, снаге и усавршавање вештине савлађивања природних и вештачких препрека, пливање и борење. Циљеви и задаци физичког васпитања у КоВ остваривали су се реализацијом планова и програма за све организационе облике

физичког васпитања: јутарње вежбање, часови физичког вежбања, кондиционо и примењено физичко вежбање, спортски дан и слободне спортске активности и провера физичких способности припадника ЈНА. Физичко вежбање у КоВ се према карактеру, облику и намени делило на следеће садржаје: савлађивање простора и препрека, борење, атлетику, пливање, гимнастику, спортске игре, спортска такмичења, проверу физичких способности, теорију физичког вежбања и методичко оспособљавање¹⁵².

Команда КоВ је посебан акценат ставила на кондиционо вежбање, примењено физичко вежбање и маршевање, на земљишту у свим метеоролошким условима и годишњим добима, да би се на такав начин обезбедио висок ниво физичких способности војника и старешина Копнене војске и јединица у целини. Планирање, организовање и извођење физичког васпитања било је усклађено са осталим садржајима обучавања пре свега са тактичком и ватреном обуком. Ради реализације наведених садржаја из области физичког васпитања и спровођења организационих облика физичког васпитања команде јединица су биле дужне да обезбеде одговарајући број објеката, полигона, опреме, справа и реквизита на основу прописаних норматива. Такође један од задатака је био и стално праћење достигнућа код нас и у свету и на научно – истраживачкој основи усавршавање планова и програма и њихових садржаја за ефикасно савлађивање циљева и задатака физичког васпитања.

Физичко васпитање у Копненој војсци је било саставни део укупног борбеног обучавања и васпитавања појединаца, јединица, команди, штабова и установа. Организовање, планирање, извођење, контрола и евиденција физичког васпитања остваривали су се у оквиру борбене обуке и васпитања. Органи за физичко васпитање у Копненој војсци (референти, наставници и инструктори) су били креатори, покретачи, планери, организатори и извођачи обуке физичког васпитања. Они су били стручни органи команди и установа преко којих се обезбеђивало планирање, организовање и извођење свих организационих облика и активности физичког васпитања. Такође, ови органи физичког васпитања су били покретачи сарадње са спортским и другим организацијама ради стицања увида у стање физичке културе у земљи и даље надградње за потребе физичког васпитања у КоВ (и целој ЈНА).

¹⁵² ССНО. (1986). *Упутство за физичко васпитање у оружаним снагама*. Четврта управа – 128/3 (страна 10). Београд: Војна штампарија.

За успешно савлађивање градива из физичког васпитања у КоВ предвиђеног наставним планом и програмом, биле су потребне сталне припреме непосредних извођача обуке из физичког васпитања, а за њихово спровођење одговорне су биле претпостављене старешине и команде. *Припреме* за извођење наставе физичког васпитања у КоВ су биле: *индивидуалне, колективне и инструктажи*. *Индивидуална припрема* непосредних извођача одвијала се непрекидно у процесу извођења обуке, на тај начин непосредни извођачи су стицали сва потребна знања и вештине за квалитетно извођење обуке из физичког васпитања. *Колективне припреме* су се организовале и изводиле у периодима прекида обуке и пред почетак наредне фазе обуке и имали су задатак да се путем методичко - показних занимања, заузму ставови и критеријуми за извођење појединих тематских целина из физичког васпитања. *Инструктажи* су се изводили са непосредним извођачима физичког васпитања и командирима одељења и имали су задатак да се уједначе поступци и радње. Изводили су се у периодима прекида обуке, пред почетак наредне фазе обуке, а могли су се изводити и чешће зависно од расположивог времена и потребе.

Контроле које су се спроводиле у Копненој војсци по питању физичког васпитања вршиле су се ради стицања у увид степена физичких способности војника и старешина припадника КоВ, као и квалитета организовања и извођења свих активности из физичког васпитања у јединицама, командама и установама. Такође контрола је проверавала и оспособљеност непосредних извођача и стручног кадра за физичко васпитање и стање, коришћење и одржавање материјалне базе из физичког васпитања. Контроле које су се спроводиле у оквиру области физичког васпитања у Копненој војсци су биле: *редовне* и *ванредне*. Евиденција о квалитету извођења физичког васпитања водила се на свим нивоима командовања. На тај начин се обезбеђивало прикупљање података потребних за праћење и анализирање резултата постигнутих у физичком васпитању, спортским активностима и материјалној бази.

У току извођења свих организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци, посебно се водило рачуна о мерама безбедности и методици обучавања. Такође предузимане су биле и следеће мере: организација рада, дисциплина и ред при извођењу свих облика физичког васпитања, здравствено – хигијенске мере, асистенција и стимулација, материјално обезбеђење и адекватно прилагођавање метеоролошким и другим условима. Зими, при ниским температурама, јаким ветровима и за време падавина задатак је био спречити настајање прехладе и промрзлина облачењем одговарајуће одеће и одговарајућим

темпом извођења вежби, при температурама нижим од -10° вежбање се није изводило напољу, изузев смучарске обуке.

Обука из физичког васпитања у јединицама и војним школама изводила се у јединицама Копнене војске на вежбалиштима за физичко васпитање и природним земљишним и воденим просторима. За *обуку из физичког васпитања* користили су се :

- типска вежбалишта за физичко васпитање;
- вежбалиште и полигони за обуку специјалних јединица (извиђачке јединице, јединице војне полиције, диверзантске јединице, итд);
- кондиционе вежбаонице малог, средњег и великог типа;
- справе и реквизити за физичко васпитање;
- спортска и војна одећа;
- привремено уређени отворени земљишни и водени простори;

Физичко васпитање и остале спортске активности изводили су се у одговарајућој *одећи*:

- *комплет број 1* – спортска одећа (патика, гаћице спортске, гаћице купаће, мајица – дрес, капа за пливање, спринтерице, тренерка, смучарска опрема и др.).
- *комплет број 2* – некомплетна војничка опрема (чизме, ципеле, панталоне, кошуља, мајица – дрес);
- *комплет број 3* – службена униформа за строј;
- *комплет број 4* - ратна униформа са личним наоружањем, користила се за спровођење примењеног физичког вежбања (вежбање при обављању задатака и вежбање под оптерећењем).

7.4.1. Јутарње вежбање у периоду 1986 – 1994.

Јутарње вежбање је био организациони облик физичког васпитања предвиђен за војнике и питомце и изводило се свакодневно сем недељом и празником (после устајања и намештања кревета), пре почетка обуке у трајању од 20 минута. Руковођење и контролу јутарњег вежбања су спроводили дежурни органи јединица, команди и установа, а изводили су га командири одељења и питомци на стажирању.

Јутарње вежбање су обавезно изводили војници за све време служења војног рока, питомци за све време трајања школовања, а старешине док су у активној служби, без обзира на године живота. *Програм јутарњег вежбања* су састављали органи за физичко васпитање јединица, команди и установа КоВ за период од месец дана. При планирању садржаја водило се рачуна о постепеном повећавању интензитета вежбања и оптерећење, сходно са потребама војно - стручне обуке. Методску припрему непосредних извођача јутарњег вежбања вршили су стручни органи за физичко васпитање КоВ (јединице, команде, установе) за сваки месец, на основу плана припреме. Место извођења и време почетка (завршетка) јутарњег вежбања регулисале су јединице, команде и установе зависно од конкретних услова и могућности. Није било дозвољено колективно јутарње вежбање већих састава уз коришћење снимљених магнетофонских трака. Јутарње вежбање се изводило по водовима и наставним групама. Јутарњим вежбањем руководили су и свакодневно га контролисали дежурни органи јединица, команди и установа, а изводили су га командири одељења и питомци на стажирању. Јутарње вежбање се могло изводити у више варијанти које су се наизменично планирале у зависности од периода обуке и годишњег доба.

*Садржај јутарњег вежбања*¹⁵³ се планирао на следећи начин: наизменична кретања, темпо трчања, умерена истрајна трчања, брза трчања, умерено брза трчања и комплекси једноставних вежби обликовања (без справа и реквизита, вежбе са оружјем, вежбе у паровима, вежбе у кретању). При планирању садржаја јутарњег вежбања тежиште је било на наизменичном кретању, умерено истрајном трчању и на вежбама обликовања. За јутарње вежбање старешина претежно су се планирале вежбе обликовања и наизменична кретања, а интензитет и оптерећење прилагођавали су се годинама живота.

¹⁵³ ССНО. (1986). *Упутство за физичко васпитање у оружаним снагама*. Четврта управа – 128/3 (страна 22). Београд: Војна штампарија.

Табела бр. 14- јутарње вежбање у периоду од 1986-1994. године

време	месец обуке	зadataк
3-5 мин	цео период	наизменично кретање 1 + 2 + 1
8 мин	први	умерено истрајно кретање, претрчати од 1.000 - 2.000 метара
10 мин	други и трећи	темпо трчања 3 + 4 + 3
12 мин	четврти, пети и шести	истрајно трчање 1.600 - 2.000 метара
8 мин	први	комплекс једноставних вежби без справа, 6 - 8 тактова
6 мин	други и трећи	комплекс вежби са пушком, 4 - 6 тактова
4 мин	четврти, пети и шести	комплекс вежби за мокар терен и зими, 4 - 6 тактова

При планирању варијанти јутарњег вежбања, водило се рачуна о усклађивању дневног и недељног оптерећења са садржајима извођења физичког васпитања. Јутарње вежбање се могло изводити у два дела. У првом делу су се планирала наизменична кретања, темпо кретања или умерено истрајна кретања, а у другом делу вежбе обликовања. Јутарње вежбање се могло планирати и у три дела, али су се начелно понављале активности из првог дела. Јутарње вежбање се изводило у одећи према прописаном *Правилу службе оружаних снага*.

Наизменично кретање у првом делу јутарњег вежбања изводило се ходом, па трчећим кораком у одређеној временској јединици, ови облици кретања понављали су се више пута. Темпо трчање се изводило лаганим и брзим трчећим кораком у јединици времена, ови облици кретања понављали су се наизменично. Истрајна трчања изводила су се умереним темпом, оптималном брзином која је одговарала дужини стазе и датом времену. Методски поступак код извођења комплекса једноставних вежби је био:

- командир одељења (руководилац јутарњег вежбања) је саопштавао гласно назив вежбе и заузимао почетни став за вежбу;
- затим би одвежбао један такт и по завршетку вежбе остајао би у почетном ставу;
- командовао би – почетни став;

- затим би командовао припрему са пола такта („3,4“) и одбројавао (4 – 6 - 8 тактова) одговарајућим ритмом;

- по завршетку вежбе командовао би „стој“ (вежбачи су прекидали рад и заузимали став „мирно“), затим би командовао „на месту вољно“ („два“).

Овај се поступак примењивао за сваку вежбу сем у случајевима када се комплекс вежби дуже времена није мењао, па вежбачима није било потребе демонстрирати вежбу. Наизменично кретање и друге облике кретања у првом делу јутарњег вежбања изводили су командири одељења на челу одељења. При спровођењу првог и трећег дела јутарњег вежбања (наизменично кретање, темпо трчање, истрајно трчање) командири одељења налазили су се на челу одељења. При спровођењу другог дела јутарњег вежбања (комплекс једноставних вежби) командири одељења су се налазили испред одељења и радили су вежбе заједно са војницима. Командир првог одељења командовао је и бројао извођење вежби са целим водом.

Карактеристике јутарњег вежбања у Копној војсци у периоду од 1986 - 1994. године су биле:

✓ Јутарње вежбање се изводило свакодневно сем недељом и празником (после устајања и намештања кревета) у трајању од 20 минута.

✓ Јутарње вежбање се изводило са војницима за све време служења војног рока, а са старешинама док су у активној служби без обзира на године живота.

✓ Планирање јутарњег вежбања су радиле јединице, команде и установе КоВ.

✓ Није било дозвољено извођење јутарњег вежбања уз коришћење снимљених магнетофонских трака.

✓ Јутарње вежбање су изводили командири одељења и питомци на стажирању у КоВ.

7.4.2. Час физичког вежбања у периоду 1986 – 1994.

Час физичког вежбања је био основни облик рада на коме су војници, питомци и старешине КоВ стицали и усвајали знања, вештине и навике неопходне за успешно савлађивање борбене обуке и васпитања. Часови физичког вежбања

планирали су се и изводили два пута недељно по један час за све време служења војног рока, час је трајао 45 минута. Садржај часова физичког вежбања обухватао је: теорију и методику физичког васпитања, савлађивање препрека и простора, борење, гимнастику, атлетику, пливање, смучање, елементарне игре, спортске игре и проверу и оцењивање физичких способности војника и старешина (провера је била посебан организациони облик физичког васпитања и ако се у документима спомињало да је била део часа физичког вежбања, јер се у оквиру провере нису стицала нова знања и вештине као код осталих садржаја). При планирању распореда часова физичког васпитања (вежбања), садржаји су се усклађивали са потребама процеса војно - стручне обуке и стањем психофизичке оспособљености војника и старешина Копнене војске ЈНА у овом периоду. Часови физичког васпитања се нису могли спајати, осим наставе пливања и смучања. Основна наставна јединица са којом се изводио час физичког васпитања је био вод или наставна група. Обуку у јединицама изводили су командири водова, а обуком су руководили командири чета (батерија) док у војним школама су наставу изводили наставници физичког васпитања. Час физичког васпитања је обухватао: усвајање новог градива, утврђивање и понављање, комбиноване часове, часове спортских игара. У принципу час физичког васпитања је имао три дела: *уводни, главни и завршни део*. Часови који су били везани тематиком и садржајима (гимнастика, атлетика, борење, савлађивање препрека и простора), за које је поред општег загревања било потребно извршити специфично загревање имали су четири дела: *уводни, припремни, главни и завршни део*. Оваква организација часа је била важна, јер је олакшавала избор вежби и омогућавала је одмеравање оптерећења на часу.

*Садржаји*¹⁵⁴ који су се примењивали на часу физичког васпитања у КоВ ЈНА у овом периоду су били:

1) *Борење* – применом стечених знања, навика и вештина у борбеним ситуацијама могуће је било савладати и извршити и најкомпликованије задатке, било на фронту или у непријатељској позадини са мањим бројем обученог људства савладати бројнијег непријатеља. Борење у КоВ ЈНА је обухватало: познавање ставова за борбу, познавање падова, врсте обарања, борење на тлу – полуге - дављења, начине одбране¹⁵⁵, врсте напада и виталне тачке, борење са оружјем и

¹⁵⁴ ССНО. (1986). *Упутство за физичко васпитање у оружаним снагама*. Четврта управа – 128/3, прилози 1 - 7. Београд: Војна штампарија.

¹⁵⁵ Погледати ПРИЛОГ 22 који се налази на крају рада.

борење са више противника са и без оружја. Велика пажња се посвећивала здравствено - хигијенским мерама као и мерама безбедности тј. спречавању повреда и нежељених ситуација.

2) *Пливање* - задаци који су се спроводили из садржаја пливања су били: обучавање и усавршавање основне технике пливања, скокова у воду и рођења; обучавање и усавршавање начина савлађивања водених препрека помоћу приручних средстава и у оделу; начини спасавања утопљеника и пружања прве помоћи утопљеницима; развијање особина попут издржљивости, брзине и окретности, смелости, одважности и упорности; утицај на хармоничан развој целог организма.

3) *Атлетика* – једна од базичних и најраширенијих спортских грана која је обухватала дисциплине: ходање, трчање, бацање¹⁵⁶ и скокове. Дисциплине атлетике одликовале су се моторичким кретањима која су се могла успешно примењивати у току борбене обуке и васпитања или кроз друге облике вежбања, помоћу којих се значајно утицало на подизање општих физичких способности војника и старешина КоВ. Посебна пажња у обуци атлетских дисциплина се посвећивала методици обучавања и техници извођења. Трчања на кратким стазама су обухватала трчања на 100, 200 и 400 метара, као и штафете састављене од ових дисциплина. Трчање на средњим и дугим стазама обухватала су трчања од 800 до 2.000 метара, а у дуга од 3.000 метара па даље. Штафетна трчања су обухватала трчања на 4 x 100 метара и 4 x 400 метара. Такође поред методике и тактике штафетног трчања изводило се и крос трчање. Од скокова изводили су се скок у даљ из залета, скок у вис. Што се тиче бацања, изводило се бацање бомбе и бацање кугле (7,257 кг).

4) *Елементарне и спортске игре* - су представљале значајан садржај физичког васпитања помоћу којих су се методама такмичења вишеструко подизала психофизичка припремљеност припадника КоВ. Задаци који су се спроводили кроз примену игара су били: учење основних елемената технике и тактике игара; развијање и усавршавање основних психомоторних особина; развијање пажње, иницијативности, снажљивости, борбености и колективног рада; развијање позитивних емоција, расположења и радости. Игре су се делиле на: *елементарне* и *спортске*. Елементарне игре су се планирале за крај уводног дела часа или главног дела часа, на коме су се учили основи технике и тактике, правила игре и изводила

¹⁵⁶ Погледати ПРИЛОГ 23 који се налази на крају рада.

игра ради усавршавања технике и тренинга. Елементарне игре које су се примењивале су биле: постројавање, дан и ноћ, ловац, трка са преношењем бомби, штафета са вртењем око палице, штафета око мете, гађање у кругу, између две ватре, живо уже, надвлачење конопца, борба у кругу, штафетно преношење сувежбача. Од спортских игара изводиле су се: фудбал, кошарка, рукомет, одбојка, ватерполо, тенис, стони тенис итд.

5) *Савлађивање простора и препрека* – обухватало је савлађивање природних препрека (малих, средњих и великих) и вештачких препрека. У КоВ су се користиле вештачке препреке, које су искључиво биле намењене за обуку и била је састављена од 18 разноврсних елемената на стази дужине 240 метара. Постављање 18 различитих елемената могло се вршити у неколико варијаната: у једној линији – 240 метара, у две линије – 2 x 120 метара, у три линије – 3 x 80 метара и у четири линије – 2 x 40 и 2 x 80 метара. Начин постављања стазе зависио је од расположиве површине земљишта, која је била намењена за спортски полигон у јединици. Основна намена стазе пешадијских препрека од 240 метара је била да се увежбавањем и савлађивањем појединачних препрека код војника, питомца и старешина КоВ развија снага, брзина, издржљивост, окретност, самопоуздање, сналажљивост, храброст и другарство. Елементи који су се налазили у оквиру полигона су били: жичана мрежа, плот од шибља, тараба, брвно, две греде, скела, водоравне лестве, жичана ограда, вратило, комбиноване лестве, три греде, отвори-врата-прозори, тунел, пањеви, ходник, коса тараба, нагазна греда и ров. Такође у току часа су се војници и старешине КоВ обучавали за савлађивање диверзантских препрека¹⁵⁷ које су служиле за савлађивање разних препрека у посебним, специфичним условима и на разном терену и земљишту и увежбавање јединица за извођење борбених дејстава у свим условима. Првенствено је била намењена за обуку специјалних јединица, јединица војне полиције, диверзаната и сличних јединица у оквиру КоВ. Диверзантске препреке су се састојале од следећих елемената: препрека 1 – камењар (прелазила се слободним ходом, лаганим трчањем или брзим трчањем); препрека 2 – пањеви у цик - цак распореду (прелазили су се нагазним скоком са ноге на ногу); препрека 3 – два попречна рова (прелазили су се прескоком преко рова на произвољан начин); препрека 4 – пањеви у линији (прелазили су се нагазним скоком са једног пања на други и скок у дубину са задњег

¹⁵⁷ Погледати ПРИЛОГ 24 који се налази на крају рада.

пања); препрека 5 – бунар (савлађивао се силаском и изласком из бунара произвољно); препрека 6 - јама (савлађивала се скоком у јаму и произвољним изласком уз помоћ сувежбача, опасача, греде итд); препрека 7 - степенести зид (био је намењен за пењање, навикавање на висину и ослобађање страха од висине и за скок у дубину са различите висине); препрека 8 - греда изнад воде (прелазила се ходом преко греде, лаганим трчањем, ношењем сувежбача преко греде); препрека 9 - viseћи мост (слободно кретање преко моста); препрека 10 – канал са водом (прелажење уз помоћ мотке); препрека 11 - цеви (савлађивао се провлачењем пузећи потрбушке, пузећи на бок); препрека 12 – жичана мрежа (пузање потрбушке, на боку и на леђима); препрека 13 – склониште (савлађивала се силаском у ров, проласком кроз склониште и изласком на супротни крај); препрека 14 - канализација са 3 отвора (пролаз кроз цеви вршио се најпре без воде, а онда са водом). С обзиром на специфичност целокупне обуке велика пажња се посвећивала заштити вежбача, обезбеђењу приликом преласка препрека, контролисању исправности препрека, правилном загревању итд.

б) *Гимнастика* – обука из гимнастике се изводила на просторима опремљеним справама, који су били покривени (сале) или откривени (летња вежбалишта, полигони). Део гимнастике који је обухватао вежбе обликовања са справама и без справа и који су представљали елемент јутарњег вежбања изводили су се најчешће на откривеним просторима у кругу касарне. У уводном делу часа гимнастике изводили су се разни облици кретања, вежбе у кретању, просте вежбе и елементарне игре. У главном делу часа се представљао садржај часа и у њему су се изводиле вежбе на справама, акробатика, прескоци, вежбе са справама, пењања, вежбе равнотеже, вежбе на специјалним справама, елементарне игре и штафете. У завршном делу часа изводиле су се вежбе благог интензитета, довођење вежбалишта у ред и анализа квалитета рада на часу. Уводним и завршним делом часа руководио је командир вода (или наставник), а изводио се са водом (наставном групом). Главни део часа се изводио по одељењима са две или три промене или по систему станица (радних тачака) и припадало му је три четвртине времена предвиђеног за наставни час. Одељењима су руководили и наставу изводили командири одељења или бољи гимнастичари које је одређивао командир вода (наставник). У оквиру гимнастике изводиле су се следеће вежбе: вежбе без справа, вежбе у кретању, вежбе у паровима, вежбе са справама, ношења сувежбача, вежбе на справама. У оквиру *вежби без справа* изводио се први, други и трећи сплет једноставних вежби. Први

сплет једноставних вежби се састојао од следећих вежби: бочни кругови, махање ногом, претклон - заклон, склекови у упору лежећем, чучањ на стопалима, отклони трупа, ударци руком право, поскоци из чучња, кружење трупом. Други сплет једноставних вежби се састојао од следећих вежби: бочно махање са поскоцима, предноживање, сукање трупа, бочно кружење - краул, чучањ заножни, одгиб удесно - отклон улево, склек лежећи са заноживањем, чучањ корачни – усправ са окретом, упор лежећи - усправ. Трећи сплет једноставних вежби за мокар терен и зимске услове састојао се од следећих вежби: бочни кругови, бочно махање са поскоцима, претклон – заклон, предноживање, чучањ на стопалима, отклони трупа, чучањ заножни, сукање трупа, поскоци из чучња. *Вежбе у кретању* су обухватале: ходање на прстима, ходање са високим предноживањем, ходање у чучњу, кретање поскоцима на једној ноzi, кретање поскочним кораком, кретање суножним скоковима, кретање поскоцима у чучњу, трчање са предножењем, трчање са забацивањем пета, трчање са променом правца. *Вежбе у паровима* су обухватале: потискивање шакама о рамена, потискивање раменом у раме у упору лежећем, потискивање леђима о леђа - руке укрштене у лактовима у ставу седећем или стојећем, надвлачење хватом за оба ручна зглоба, надвлачење хватом за један ручни зглоб, надвлачење хватом за средњи прст. *Вежбе са справама* су обухватале: вежбе са пушком – личним наоружањем (дизање пред прса и над главу, чучањ спојни, заклони трупа, поскоци у став раскорачни, бочни кругови, махање ногом, поскоци из чучња у став раскорачни, испади напред, отклони трупа са одгибом, испади у страну), вежбе са коцком 12 - 15 кг (дизање коцке оберучке, дизање коцке са земље, дизање коцке једном руком, дизање коцке коленом, чучњеви, премештање коцке на леву и десну страну, дизање коцке замахом, чеони кругови, сукање трупа, дизање коцке једном руком из замаха у претклону), вежбе са тегом од 20 - 30 кг (дизање тега извлачењем, претклон - усклон, сукање трупа, чучањ - усправ, дизање трзајем, дизање над главу). *Ношење сувежбача* – ношење на леђима, ношење на плећима, ношење у наручју, ношење удвоје, ношење потрбушке. *Вежбе на справама* – вежбе на вратилу (згибови на вратилу, вис - вис узнето, узмах предњи из виси стојећег – саскок назад, наупор завесом за потколено, њихање – узимање њиха, предњи узмах, наупор вучењем – разноручно, наупор склопком, коврљај назад, наупор зањихом, саскок назад, саскок одношком, одбочка са ослоном, подметни саскок, саскок у зањиху, саскок у предњиху), вежбе на разбоју (помицање разноручно, склекови из упора, њихање у упору и саскоци, склекови у њихању, разношка на крају разбоја,

колут напред склоњено, став о раменима, упор предњихом, упор склопком, упор зањихом), вежбе на круговима (вис узнето - вис стрмоглавце, њихање у вису узнето, њихање до вуса узнетог и вуса стражњег, љуљање подметним замахом, прекопит разножни, прекопит разножни залетом, наупор у предњиху, искрет назад, искрет напред); вежбе на козлићу и коњу – сандуку (наскок, разношка, згрчка); вежбе на тлу – акробатика (провлак на тлу, колут напред и назад, летећи колут напред, прекопит згрчено уз помоћ, став на плећима, став на глави, став о шакама, прамет бочно, прамет напред, склопка на тлу); вежбе на еластичном столу и ренском точку (на еластичном столу изводили су се скокови суножним одразом опружених ногу из почетних скокова опруженим телом, са радом полузгрчених руку кружно, напред, горе и назад доле: скок увито, скок склоњено, скок са окретом, салто напред, салто назад; вртење на стабилном ренском точку, котрљање на покретном ренском точку; вежбе у пењању (уз конопац уз помоћ ногу, пењање уз мотку, пењање и силажење по усправним и косим лествама, кретање по хоризонталним лествама у вису, силажење низ косе лестве у вису); вежбе равнотеже (ходање по греди, прелажење гредe поскоцима, трчећи, јашући, са теретом, мимоилажење на греди). Велика пажња се посвећивала мерама безбедности и здравствено-хигијенским аспектима вежбања.

7) *Смучање* - за потребе борбеног оспособљавања ради извршавања задатака у зимским условима организовала се и изводила смучарска обука у зимским условима одређених јединица Копнене војске. Циљ смучарске обуке¹⁵⁸ је био да војници и старешине КоВ овладају техником смучања у обиму који је обезбеђивао ефикасно извршавање задатака смучарске и борбене обуке у миру и борбених дејстава у рату. У оквиру организације часа смучарске обуке припадници КоВ су имали: припрему, понављање претходно стечених знања, учење нових елемената технике смучања и увежбавање и утврђивање елемената смучања. На почетку часа обуке радиле су се вежбе загревања и разгибавања без смучки (отклони, сукање трупа, кружење рукама, кружење трупом итд..) и на смучкама (клизање напред - назад у месту, наизменично дизање врхова и репова смучки, поскоци са једне на другу смучку, поскоци из плужног става у паралелни став итд..). У оквиру обуке прво је извођена обука технике трчања на смучкама са методиком (привикавање на смучке, окретање у месту, ходање на смучкама, смук право, завој

¹⁵⁸ Погледати ПРИЛОГ 25 који се налази на крају рада.

са престапањем, клизајући корак итд..). У оквиру технике алпског смучања са методиком рађени су следећи елементи: падови, устајање, возња жичаром, смук право, коси смук, бочно отклизавање, завој ка падини, плужење, плужни завој, основни завој, основно вијугање, клизајући корак, паралелни завој од падине, брзо вијугање, смучање по грбинама, завоји од падине паралелним преступом и шкарастим преступом итд. У зависности од броја часова обуке тј. времена проведених на обуци (7, 12, 14 дана) планирале су се теме и реализација вежби. На крају смучарске обуке ради проверавања стеченог знања и способности појединаца и јединица организовале су се и спроводиле провере, оцењивање и смучарска такмичења за првенство јединица. У оквиру целокупне ЈНА спроводила су се такмичења у: трчању на смучкама, патролном трчању, трчању са гађањем (биатлон) и велеслалом.

Главне карактеристике часа физичког вежбања у КоВ ЈНА у периоду од 1986-1994. године су биле:

✓ Час физичког васпитања (вежбања) се изводио два пута недељно по један час, за све време служења војног рока, час је трајао 45 минута.

✓ Садржај часова физичког васпитања обухватао је: теорију и методiku физичког васпитања, савлађивање препрека и простора, борење, гимнастику, атлетику, пливање, смучање, елементарне игре, спортске игре и проверу и оцењивање физичких способности војника и старешина

✓ При планирању распореда часова физичког васпитања (вежбања), садржаји су се усклађивали са потребама процеса војно - стручне обуке и стањем психофизичке оспособљености војника и старешина Копнене војске ЈНА у овом периоду.

✓ Часови физичког васпитања се нису могли спајати, осим наставе пливања и смучања.

✓ Основна наставна јединица са којом се изводио час физичког васпитања је био вод или наставна група.

✓ Обуку у јединицама изводили су командири водова, а обуком су руководили командири чета (батерија) док у војним школама су наставу изводили наставници физичког васпитања.

✓ Час физичког васпитања је обухватао: усвајање новог градива, утврђивање и понављање, комбиноване часове, часове спортских игара. У принципу час физичког васпитања је имао три дела: уводни, главни и завршни део. Часови

који су били везани тематиком и садржајима (гимнастика, атлетика, борење, савлађивање препрека и простора), за које је поред општег загревања било потребно извршити специфично загревање имали су четири дела: уводни, припремни, главни и завршни део. Оваква организација часа је била важна јер је олакшавала избор вежби и омогућавала је одмеравање оптерећења на часу.

7.4.3. Кондиционо физичко вежбање у периоду 1986 – 1994.

Кондиционо вежбање је био посебан облик физичког вежбања којим се стицала и одржавала општа физичка спремност. На кондиционом вежбању изводиле су се научене вежбе у облику симултаног вежбања или вежбања по станицама. Увежбавање се вршило водовима, одељењима или групама, а такође и са целом четом, односно батеријом. Часови кондиционог вежбања су се планирали и изводили у оквиру редовних часова физичког васпитања и часова који су се планирали за време поподневног учења, спортског дана и посебних часова које су одређивале команде и установе пред сложеније форме борбене обуке и васпитања (тактичке вежбе и здружене тактичке вежбе) и у периоду повишених мера борбене готовости. Садржај часова кондиционог вежбања одређивале су и планирале команде и установе надлежне за израду планова физичког васпитања. Садржај ових часова је био уско повезан са потребама борбене обуке и васпитања. Часови кондиционог вежбања су се изводили у току целог периода борбене обуке и васпитања, у свим годишњим добима. Садржаји су се прилагођавали специфичним потребама јединице и временским условима. Сви садржаји и активности су могли бити обухваћени кондиционим вежбањем. Планирање и извођење часова кондиционог вежбања били су у уској вези са наменским задацима јединица, родова и служби Копнене војске. С обзиром на специфичности задатака, команде и установе проучавале су и вршиле избор садржаја неопходних за подизање физичких способности за извршење одређених задатака у свим периодима обуке. Примери појединих вежби за часове кондиционог вежбања:

а) наизменична кретања - методом прогресивног оптерећења једног задатка (ходања – трчања) 1:1, 1:2, 1:3, 1:4, 1:5 при чему је брзина кретања ходом 100 метара, а трчећим кораком 200 метара у минути. Методом прогресивног

повећања оба задатка (ходања – трчања) 1:1, 2:2, 3:3, 4:4, 5:5 при чему је брзина кретања ходом до 150 метара, а трчећим кораком до 250 метара у минутоу.

б) трчање са променљивим темпом – темпо трчања са променом брзине кретања (лагано – брзо трчање) 2:4, 3:5, 4:4, 5:5 при чему је темпо трчања са променом дужине деонице (краће и дуже стазе) 2 x 200 метара, 3 x 300 метара, 6 x 100 метара, 3 x 1.000 метара, 2 x 2.000 метара.

в) извођење задатака по систему станица – наизменично смењивање вежби у кретању (ходом или трчећи) поскоци са обе ноге, скок са ноге на ногу, ходање на прстима итд. Савлађивање простора и препрека, рад по паровима, по деоницама и на целој стази, са променама које трају од 1 до 10 минута. Ова варијанта кондиционог вежбања могла се применити тек када је савладана техника савлађивања појединих препрека. Комплекси вежби обликовања (два до три комплекса) рад по одељењима (водовима) са променом комплекса и радног места. Борење, гимнастика, истрајна кретања и комбиноване варијанте кондиционог вежбања одређивале су својим садржајем начин и методичку увежбавања и подизање вештина и навика на највиши степен.

Часови кондиционог вежбања су се изводили у току целог периода борбене обуке и васпитања, у свим годишњим добима. Сви садржаји и активности су могли бити обухваћени кондиционим вежбањем. Изводили су се најмање једанпут недељно, могли су се изводити и у време спортског дана, поподневног учења.

Основне карактеристике кондиционог вежбања у КоВ у периоду од 1986-1994. године су биле:

✓ Кондиционо вежбање је био посебан облик физичког вежбања којим се стицала и одржавала општа физичка спремност. На кондиционом вежбању изводиле су се научене вежбе у облику симултаног вежбања или вежбања по станицама.

✓ Планирање и извођење часова кондиционог вежбања били су у уској вези са наменским задацима јединица, родова и служби Копнене војске.

✓ Часови кондиционог вежбања су се изводили у току целог периода борбене обуке и васпитања, у свим годишњим добима. Сви садржаји и активности су могли бити обухваћени кондиционим вежбањем. Изводили су се најмање једанпут недељно, могли су се изводити и у време спортског дана, поподневног учења.

7.4.4. Примењено физичко вежбање у периоду 1986 – 1994.

Примењено физичко вежбање је био облик физичког васпитања који је најнепосредније био повезан са извођењем борбене обуке и васпитања. Примењено вежбање се изводило као: вежбање у војно - стручној обуци, вежбање при обављању задатака и вежбање под оптерећењем. За примењено физичко вежбање у плановима и програмима борбене обуке и васпитања није било предвиђено време, већ се оно организовало и изводило у оквиру времена које су јединице, команде и установе обезбеђивале при реализацији задатака у току обуке. Примењено физичко вежбање је имало за циљ одржавање физичке кондиције и побољшање опште физичке способности. То је уједно била и додатна активност у оквиру борбене обуке и васпитања ради квалитетнијег извршавања одређених задатака. Време трајања је зависило од специфичности обуке и задатака и начелно краће од редовног часа физичког васпитања – могло је бити до 30 минута, а могло се више пута понављати у току дана, зависно од задатака које је јединица обављала. Примењено физичко вежбање се изводило у свим условима, уз максимално коришћење природних објеката на земљишту, приручних средстава и вежбалишта за физичко васпитање. Овај облик физичког васпитања нудио је широк избор разноврсних садржаја и давао је могућност за иницијативу старешинама приликом планирања и извођења. Време и начин вежбања, дужина трајања и место извођења планирали су командири чета (батерија) и старешине истог ранга, а садржаје и интензитет вежбања органи за физичко васпитање команди и установа, зависно од физичке способности војника и старешина. С обзиром да се ово вежбање изводило у месту, покрету за време превожења и у свим осталим условима у којима су се могли наћи припадници Копнене војске. Конкретни садржаји и врста вежбања одређивали су се према потребама јединица, команди и установа КоВ.

1) *Вежбање у војно - стручној обуци* – вежбање се најчешће примењивало у тактичкој и ватреној обуци са јединицама КоВ при одласку на вежбалиште и при повратку са вежбалишта и полигона, за време превожења, маршевања итд. Успутно вежбање су планирале и изводиле старешине ранга чете (батерије), а садржај и време трајања су се одређивали према условима и уносили у распоред рада. Тежиште у овој врсти вежбања требало је да буде на разноврсним кретањима, вежбама везаним за тактичке и борбене радње које се извршавају, као што су брзо искрцавање и укрцавање, вежбе растезања и разгибавања приликом

дугих превозења итд. Ова врста вежбања је била уско повезана са специфичностима борбене обуке и васпитања родова и служби КоВ и омогућавала је велики избор разноврсних садржаја прилагођених потребама јединица КоВ.

2) *Физичко вежбање при обављању задатака* – представљало је посебну специфичност, јер су се јединице КоВ (родови и службе) непрекидно ангажовале на обављању појединих задатака у дужем временском трајању као што су: страже, дежурства у стационираним објектима, чвориштима, радарским и осматрачким станицама, дежурствима. Примена овог вежбања давала је широку могућност избора садржаја и времена трајања. Ово вежбање се изводило више пута у току једног дана са свим расположивим људством уз коришћење објеката и приручних средстава и начелно у трајању од 30 минута. На задацима који су изискивали дуготрајно седење изводиле су се: изометријске вежбе, вежбе дисања, ходања и трчања у месту и друге вежбе, што је зависило од расположивог простора. Кад год су постојали услови примењивали су се елементарне и спортске игре. Примена овог вежбања је била обавезна и била је саставни део свакодневних радних задатака.

3) *Вежбање под оптерећењем* – изводило се са војницима и старешинама чија је физичка способност била добра. Организовала се и изводила и у отежаним метеоролошким условима и под оптерећењем (заштитна маска, ратна опрема, заштитна одећа итд) ради подизања психофизичких способности на ниво неопходан за извршавање специфичних и најтежих задатака у миру и рату. Планирање садржаја за ово вежбање вршили су стручни органи за физичко васпитање команди и установа КоВ, зависно од конкретних потреба и степена психофизичких способности појединих јединица. Контролу вежбања под оптерећењем спроводиле су и за њега одговарале команде и установе КоВ. Ово вежбање је представљало организовану психофизичку припрему целокупног људства јединица за извршавање најтежих тактичких и борбених задатака у миру и рату. Вежбање под оптерећењем се изводило под сталним санитарским обезбеђењем и контролом. Вежбање се није изводило са људством слабијег здравственог стања и психофизичких способности. У садржај вежбања под оптерећењем могле су се уврстити и вежбе савлађивања простора и препрека у опреми и са наоружањем, а на неким деоницама и под заштитним средствима, истрајно кретање и трчање, ношење и преношење рањеника и материјално - техничких и борбених средстава, пливање и савлађивање водених препрека у одећи са оружјем и опремом. Садржаји примењеног вежбања у јединицама КоВ свих родова и служби морали су се прилагодити специфичностима

борбене обуке и васпитања и извршењу појединих радних, наставних и борбених задатака.

Примењено физичко вежбање је било повезано са извођењем борбене обуке и васпитања и изводило се као: вежбање у војно - стручној обуци, вежбање при обављању задатака и вежбање под оптерећењем. Вежбање је трајало од 30 минута до 45 минута у зависности од задатака које је јединица обављала, а могло се понављати и више пута у току дана.

Основне карактеристике примењеног вежбања у КоВ у периоду од 1986 - 1994. године су биле:

✓ Примењено физичко вежбање је био облик физичког васпитања који је најнепосредније био повезан са извођењем борбене обуке и васпитања.

✓ Примењено вежбање се изводило као: вежбање у војно - стручној обуци, вежбање при обављању задатака и вежбање под оптерећењем.

✓ За примењено физичко вежбање у плановима и програмима борбене обуке и васпитања није било предвиђено време, већ се оно организовало и изводило у оквиру времена које су јединице, команде и установе обезбеђивале при реализацији задатака у току обуке.

✓ Примењено физичко вежбање је имало за циљ одржавање физичке кондиције и побољшање опште физичке способности.

✓ Вежбање је трајало од 30 минута до 45 минута у зависности од задатака које је јединица обављала, а могло се понављати и више пута у току дана.

7.4.5. Спортски дан у периоду 1986 – 1994.

Спортски дан је био организовали облик физичког васпитања који је омогућавао бављење свим активностима из физичког васпитања кроз такмичење и разоноду и одржавање и подизање физичких способности на виши ниво. На основу планова и програма за борбену обуку и васпитање јединице, команде и установе КоВ су планирале, организовале и изводиле у току недеље спортски дан, начелно суботом у трајању од два сата. Планирање садржаја за спортски дан се реализовало у плановима координације, на основу капацитета вежбалишта и објеката, бројног стања јединица и других услова. Садржаји спортског дана су обухватили градиво из планова и програма физичког васпитања уз најприкладнија масовна такмичења,

према упрошћеним правилима, која су се могла организовати између и унутар јединица. У оквиру спортског дана на основу способности појединаца могло се планирати и кондиционо вежбање. Такмичења су организована тако да су могла бити приступачна свима, чак и онима који се нису никад такмичили. Оваква такмичења су водили припремљени војници и командири одељења. Дисциплине спортског дана, начин извођења и бодовање, су биле:

1) *Трчање* – брза трчања (60 м, 100 м, 200 м, 400 м), истрајна трчања (800 м, 1.000 м, 1.500 м, 2.400 м и више), штафетно трчање (20 метара са преношењем бомби или сувежбача око две мете и слично). Такмичења у брзом и истрајном трчању организована су као такмичења појединаца по одељењима и групама, а штафетно такмичење између одељења по водовима и слично. Трчање се изводило по атлетској стази која је била уређена по прописима и нормама АСЈ или на стази обележеној ван спортског полигона. Појединачни пласман се одређивао на основу најбољег постигнутог времена и броја бодова. Свако следеће место иза првог давало је бод мање. Уколико истовремено стартује већи број тркача пласман се могао одредити и редоследом стицања на циљ, тако да укупан број бодова за прво место је био број такмичара на старту, друго место бод мање итд. Екипни редослед се одређивао на основу укупног збира резултата појединаца, одељења итд.

2) *Скокови* - скок у даљ (из залета, из места), скок у вис преко летвице или канапа (ови скокови су се изводили искључиво на прописаном скакалишту или у сали уколико је било услова и прописаних сунђера – доскочишта. Појединачни пласман се одређивао на основу најбољег резултата – највишег или најдужег скока и то по принципу укупног броја вежбача (као код трчања). Екипни пласман се одређивао на основу укупног збира бодова појединаца, групе одељења итд.

3) *Бацања* - бацање бомбе у даљ (бацала се гумена бомба са дршком тежине 600 грама, из залета или места, са обележене линије; поред бомби за бацање, време трајања и бодовање одређивали су се на основу расположивог времена, пропозиција и броја вежбача, појединачни пласман се одређивао на основу најдужег хица и то по принципу укупног броја вежбача, а екипни пласман на основу збира такмичара у групи, одељењу, воду итд); бацање бомбе у циљ (бацала се гумена бомба без дршке, тежине 500 грама). Бомба се бацала са линије бацања у циљеве на 25, 30, 35 и 40 метара, који су представљали ровове или концентричне кругове обележене линијама на тлу, са обавезним маркирањем у средини циља, мете; број бомби и време трајања одређивао се исто тако и за бацање у даљ. Као исправан

признавао се само погодак бомбе које је летела кроз ваздух и имала директан погодак, погодак бомбе која се котрљала по тлу се није признавала. Појединачни пласман се одређивао на основу укупног збира погодака свих бацаних бомби, а по принципу укупног броја вежбача, екипни пласман се одређивао на основу укупног збира бодова појединаца, групе, одељења, вода итд); бацање кугле (баца се кугла тежине 7.257 грама из прописно уређеног бацалишта на атлетском стадиону или обележеног на погодном терену. Кугла је могла да се баца и са линије, а начин бацања је био произвољан. Ради безбедности се избегавало истовремено вежбање неколико вежбача, јер је могло доћи до повреда при сакупљању кугли. Појединачни пласман се одређивао на основу најдужег постигнутог хица, а по принципу укупног броја вежбача. Екипни редослед одређивао се на основу укупног збора бодова појединаца, групе, одељења, вода итд.

4) *Гимнастика* – вратило (згибови – натхватом, предњи узмах и наупор вучењем; вежбање се изводило појединачно у оквиру групе или одељења. Као правилан се признавао само онај згиб који би такмичар урадио из мирног виси са потпуно опруженим рукама, на почетку вежбања указивало се вежбачима да не изводе неправилне згибове. Појединачни пласман се одређивао на основу највећег броја исправно изведених згибова, а по принципу укупног броја вежбача. Екипни пласман се одређивао на основу укупног збира бодова појединаца, групе, одељења, вода итд); разбој (склекови – на оба краја разбоја вежбао би по један војник, при чему су руке у усправу морале бити потпуно опружене, а у склеку до потпуног погрчења у лактовима. Пласман и бодовање се одређивало као на вратилу); конопцац 7 метара – пењање пресецањем и укрштањем потколенице или само уз помоћ руку. Пењање се изводило уз обавезно мерење времена, једном руком – шаком се морала додирнути маркација на висини од 7 метара при чему се штоперица заустављала и пењање се сматрало завршеним. Пласман се одређивао на основу времена пењања, по принципу бодовања за трчање. Екипни пласман се одређивао по принципу укупног збира бодова појединаца, групе, одељења, вода итд); вежбе на тлу (прегибање, склекови и поскоци из чучња – вежбање се изводило појединачно или по врстама, тако да је једна врста бројала другој и обратно. Највећи број понављања одређивао је појединачни пласман, а збир освојених појединачних бодова по принципу броја вежбача давала је екипни пласман одељења, вода итд); надвлачење конопца од 15 метара (изводило се између одељења или водова, чета бирајући најбоље и најјаче вежбаче. На средини конопца била је закачена видљива маркација

која се налазила тачно изнад средишне линије, повлачење конопца кретало је на сигнал пиштаљком. Победник је била она страна која је успела да превуче маркацију преко обележене линије испред челног такмичара противничке екипе. Прво место освајала је она екипа која је успела да у три покушаја освоји највише бодова, остала места имала су по бод мање, такмичење се у зависности од броја екипа спроводило у зависности од броја екипа по бод или куп систему.

5) *Спортске игре* – мали фудбал, рукомет, кошарка, одбојка (у свим овим спортовима утакмице су се играле без полувремена у трајању од 5 - 28 минута. Време одигравања зависило је и од броја екипа (одељења), парови су се извлачили на лицу места. Судија је одређивао и припремао спортски одбор јединица, команде или установе КоВ. Све утакмице су се играле на прописаним игралиштима, а мали фудбал је могао да се игра и на слободним површинама које су одговарале хигијенским и безбедносним условима. Прво место је освајала екипа која је имала највећи број бодова и гол, кош или поен разлику у једној, две или више игара. Бодови су се одређивали на основу укупног броја екипа (као код конопца 15 м). Такмичење се организовало и спроводило у зависности од броја екипа, по бод или куп систему, с тим што је у куп систему одлучивала гол, кош, или поен разлика. Слично малим спортовима, поред спортских игара играле су се и разне елементарне игре (гађање у кругу, између две ватре). При спровођењу свих такмичења у оквиру спортског дана, када је реч о такмичењу по календару и упутству о спортским такмичењима у ЈНА, бодовање је било обавезно вршити коришћењем таблице бодовања из упутства.

Спортски дан се изводио у начелу суботом, у трајању од два сата (постојала је и варијанта од 60 минута током недеље). Садржаји који су се спроводили су били из свих организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА.

Основне карактеристике спортског дана у КоВ у периоду од 1986 - 1994. године су биле:

✓ Спортски дан је био организациони облик физичког васпитања који је омогућавао бављење свим активностима из физичког васпитања кроз такмичење и разоноду и одржавање и подизање физичких способности на виши ниво.

✓ Садржаји спортског дана су обухватили градиво из планова и програма физичког васпитања уз најприкладнија масовна такмичења, према упрошћеним правилима, која су се могла организовати између и унутар јединица.

✓ Спортски дан се изводио у начелу суботом, у трајању од два сата (постојала је и варијанта од 60 минута током недеље). Садржаји¹⁵⁹ који су се спроводили су били из свих организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА.

Табела бр. 15- план спортског дана са три промене по 20 минута (спортски дан у трајању од 60 мин.).

јединица	прва промена	друга промена	трећа промена	место	одговоран
1. одељење(вод)	мали фудбал	вратило	бацање бомбе	спортски полигон	командир
2. одељење(вод)	вратило	бацање бомбе	мали фудбал	спортски полигон	командир
3. одељење(вод)	бацање бомбе	мали фудбал	вратило	спортски полигон	командир
4. одељење(вод)	одбојка	скок у даљ	елементарне игре	спортски полигон	командир

7.4.6. Слободне спортске активности у периоду 1986 – 1994.

Слободне спортске активности су биле значајан допунски облик за подизање психофизичких способности војника и старешина КоВ и служиле су да се кроз организоване форме рада, као што су спортске секције, такмичења и друго, задовоље афинитети и потребе појединаца за бављење спортом. Слободне спортске активности су доприносиле стварању навика правилног коришћења слободног времена, разоноде, а тиме су значајно утицали на живот, рад и дисциплину у јединицама КоВ. Спровођењем слободних спортских активности омогућавало се војницима и старешинама тренирање и усавршавање дисциплина и грана спорта којима су се бавили, чиме се успостављао континуитет њиховог развоја. За организацију слободних спортских активности одговорне су биле старешине јединица, команди и установа које су биле дужне да формирају спортске одборе преко којих се спроводе целокупан рад и све активности. Спортски одбори су се формирали у четама (батеријама), батаљону (дивизиону) и пуку (бригади). У састав

¹⁵⁹ ССНО. (1986). *Упутство за физичко васпитање у оружаним снагама*. Четврта управа – 128/3 (страница 35). Београд: Војна штампарија.

спортског одбора улазили су војници и млађе старешине чији број је зависио од нивоа јединице, броја и врсте грана спорта (секције), а руководиоци спортског одбора, начелно могли су бити млађе старешине и референти за физичко васпитање. У вишим командама и установама могли су се формирати спортски одбори за организацију и спровођење спортских активности, индивидуалног и рекреативног вежбања старешина. Улога и задаци спортског одбора су били:

- да планира и организује рад спортских секција и друге рекреативне и спортске активности у својој јединици;
- да саставља и припреме спортске екипе јединица за такмичење у одговарајућим екипама у грађанству и наступе екипа јединица у разним куп такмичењима;
- да планира и организује спортска такмичења поводом јубилеја, државних празника итд.

У оквиру јединица КоВ ЈНА постојали су спортски одбори који су планирали организацију, реализацију и учешћа на спортским манифестацијама у оквиру гарнизона или у грађанству поводом разних државних или других празника.

Основне карактеристике слободних спортских активности у јединицама КоВ у периоду од 1986 - 1994. године су биле:

- ✓ Слободне спортске активности су биле значајан допунски облик за подизање психофизичких способности војника и старешина КоВ и служиле су да се кроз организоване форме рада, као што су спортске секције, такмичења и друго, задовоље афинитети и потребе појединаца за бављење спортом.
- ✓ Слободне спортске активности су доприносиле стварању навика правилног коришћења слободног времена, разоноде, а тиме су значајно утицали на живот, рад и дисциплину у јединицама КоВ.

7.4.7. Провера физичке способности војних лица у периоду 1986 – 1994.

У оквиру провере физичких способности војних лица, свака структура (војници¹⁶⁰, питомци и старешине ЈНА) су провераване и оцењиване према посебним таблицама¹⁶¹ по дисциплинама које су биле дефинисане Упутством за сваку структуру унутар ЈНА и према старосним категоријама.

Физичка припремљеност војних лица је била основни предуслов за успешно савлађивање свих задатака у миру и рату, те је било неопходно да се обезбеди стално и квалитетно праћење стања физичке способности војних лица ради предузимања одговарајућих мера. Извођење било којих активности у области физичког васпитања имало је смисао само ако су се процеси те активности могли контролисати, пратити и резултати објективно оценити. Праћење се остваривало путем редовних и ванредних провера и оцењивање физичке способности, као и путем проверавања појединих програмских задатака у току трајања борбене обуке и васпитања у јединицама, командама и установама КоВ. Провере су вршене са војницима (прва на у првом месецу обуке, друга на крају основне обуке) и старешинама (један пут годишње у периоду април – октобар). Ниво опште физичке способности оцењивао се према нормама посебно датим за сваку дисциплину и према старосним категоријама, а обухватало је мерење основних компонената физичке способности. Оцена физичке способности у оквиру војно-стручне обуке и политичког образовања представљало је једну од компонената оцене борбене готовости војних лица и јединица КоВ. Провера физичке способности војних лица обухватала је следеће *дисциплине*:

- 1) кретање наузнак;
- 2) подизање трупа са тла згрчених ногу;
- 3) чучњеви са пушком за вратом;
- 4) стаза пешадијска препрека;
- 5) скок у даљ из залета;
- 6) бацање бомбе у даљ са места;
- 7) склекови на тлу;
- 8) трчање на 1.600 метара;

¹⁶⁰ Погледати ПРИЛОГ 26 који се налази на крају рада.

¹⁶¹ ССНО. (1986). *Упутство за физичко васпитање у оружаним снагама*. Четврта управа – 128/3, прилог 8 (Методика извођења провере и оцењивање физичке припремљености војника и старешина са нормама и евиденцијом, стране 3-68). Београд: Војна штампарија.

Савлађивање стазе пешадијских препрека се није примењивало при првој провери војника и при провери старешина старијих од 35 година. Провере физичке способности биле су: *редовне* и *ванредне*. *Редовне провере* вршиле су се за војнике два пута годишње, а за старешине један пут годишње. *Ванредне провере* физичке способности су се вршиле ради стицања у увид у стање физичке способности појединаца и јединица и прикупљања података за научна истраживања.

Војници су проверу изводили у одећи комплет број 2, а старешине у одећи комплет број 1. Контролори извођења провере физичке способности били су дужни да од извођача захтевају:

- војничке ципеле са повишеном саром,
- војничке панталоне,
- војничку кошуљу,
- спортску одећу за старешине.

За време извођења задатка војници нису били у обавези да на себи имају опасач и капу на глави. Ради обезбеђења једнообразног извршавања задатак из комплекса дисциплина за проверу и оцењивање физичке способности војника и старешина неопходно је било стриктно се придржавати се наведених упутстава и правила за извођење појединих тестова. Извођач провере (командир вода – наставник) пре извршења провере у најкраћим цртама је давао упутства за извршење појединих задатака, односно дисциплина:

- назив задатка, односно дисциплине и његову сврху,
- почетни став,
- начин извођења – објашњење и демонстрација,
- завршетак задатка, односно дисциплине
- објашњење нејасних питања.

Распоред дисциплина за проверу је био:

- први дан – кретање наузак, дизање трупа са тла, чучњеви са пушком и савлађивање препрека;
- други дан – скок у даљ из залета, бацање бомбе из места, склекови на тлу и трчање 1.600 метара;

Провера физичке способности старешина се спроводила по категоријама:

- старешине до 27 година,
- старешине до 35 година,

- старешине до 42 године,
- старешине до 50 година,
- старешине преко 50 година.

Размак између два мерења (два дана) је морао износити најмање 48 часова.

Начин спровођења провере по *дисциплинама*:

1) Кретање наузнак. Процењивала се усклађеност кретања рукама и ногама (координација), општа снага и издржљивост. Време рада је било 3 минута по једном извођачу или групи која је истовремено изводила задатак. Задатак се изводио на отвореном простору (са равним и тврдим тлом) или у затвореној просторији, зависно од временских услова. На тлу је било означено више стаза (најмање две) 1,5 метара ширине и 18,30 метара дужине. Почетни став је био: упор стражњи седећи згрчено са стопалима иза стартне линије, лактови су били испружени. Извршавање задатка: на знак „позор“ извођач је подизао кукове од тла, а на знак „сад“ кретао се што је брже могао четвороношке ногама и рукама, према напред, прелазећи деоницу од 18,30 метара. Када би додирнуо линију на 18,30 метара једном или другом ногом, исту деоницу поново би прелазео крећући се рукама и ногама назад и враћао би се на стартну линију. Крај задатка: када је извођач задатка на описани начин прешао деоницу, од стартне линије до циљне линије и натраг и у повратку је прешао стартну линију са оба стопала. Задатак се изводио само једном, време се мерило секундама.

2) Подизање трупа. Процењивала се репетитивна снага мишића трупа подизањем трупа на тлу згрчених ногу. Укупно трајање једног извођења задатка је било 2 минута. Задатак се изводио у просторији или на отвореном простору на 5 станица, минималних димензија, ширине 2 метра и дужине 3 метра. Почетни положај: извођач се налазио у ставу наузнак, колена су била погрчена под углом од 90°, стопала су била размакнута у ширини кукова, руке су биле погрчене у лактовима са длановима на потиљку. Извршавање задатка: на знак „сад“ извођач је морао што брже да подиже труп од тла у седећи положај, брадом изнад колена и натраг леђима на тло у трајању од 1 минута. Крај задатка: након што је истекао 1 минут рада. Мерио се правилан број изведених покушаја подизања трупа.

3) Дубоки чучњеви са пушком. Изводили су се са пушком за вратом ради процене репетитивне снаге мишића ногу. Време рада: укупно трајање једног извођења задатка је било 2 минута. Место извођења: задатак се изводио у просторији или на отвореном простору, на најмање пет станица минималних димензија 2 x 2 метра. Почетни став: извршилац задатка се налазио у усправном положају, стопала

су била паралелно у ширини кукова. Пушка је била за вратом (кундак пушке налазио се на десној страни) и држала се са обе руке. Извршавање задатка: на знак „сад“ извршилац је што је брже могао изводио дубоке чучњеве, са повратком у почетни положај, извршилац је изводио чучњеве у времену од 1 минута.

4) Савлађивање стазе пешадијских препрека: процењивала се општа физичка способност за извршавање борбених радњи и задатака. Стаза је била дужине 240 метара и имала је 18 препрека које су се савлађивале на временску норму.

5) Скок у даљ из залета. Процењивала се експлозивна снага релативног типа. Време рада је за једног извршиоца било 1 - 2 минута. Место извођења: скакалиште за скакање у даљ, са јамом у којој се песак прекопавао и равно са нивоом залетишта. Сваки извршилац је изводио скок у даљ са залетом, највише три скока. За крајњи резултат се узимао најуспешнији скок.

6) Бацање бомбе у даљ са места. Процењивала се експлозивна снага мишића руку апсолутног типа. Време извођења: за једног извођача укупно 1 - 2 минута. Бацалиште за бомбу је био обележени простор ширине 8 метара, ограничен двема паралелним линијама дужине 50 - 60 метара. Сваки извршилац задатка изводио је бацање бомбе из места са почетне линије бацалишта, бацале су се 3 бомбе, као крајњи резултат се узимало бацање са највећом даљином.

7) Склекови на тлу. Процењивала се репетитивна снага руку и раменог појаса. Време за сваког извођача је било 1 минут. Крајњи резултат је био број правилно изведених склекова.

8) Трчање на 1.600 метара. Процењивала се издржљивост аеробно – анаеробног типа. Време трајања задатка је било максимално 15 минута. Задатак се изводио на кружној атлетској стази или равном терену, најмање кружне дужине 300 метара без препрека.

Табела бр. 16 - норме за проверу физичке способности војника у периоду 1986-1994. године

Оцена	Бодови	ДИСЦИПЛИНЕ							
		Кретање наузнак	Дизање трупа са тла	Чучњеви са пушком	Савл.препрека	Скок у даљ из залета	Бацање бомбе из места	Склекови на тлу	Трчање на 1600м
5	80-100	17.5-16.0 сек.	42-48 број пон.	60-66 број пон.	1.59-1.35 мин	492-538 цм	46-53 м	38-50 број пон.	5.52-5.05 мин.
4	60-79	21.0-18.0 сек.	36-41 број пон.	54-59 број пон.	2.26-2.00 мин.	434-489 цм	39-45 м	29-37 број пон.	6.33-5.55 мин.
3	40-59	26.0-21.5 сек.	28-35 број пон.	47-53 број пон.	3.02-2.27 мин	389-431 цм	33-38 м	22-28 број пон.	7.07-6.35 мин.
2	20-39	35.0-26.5 сек.	21-27 број пон.	38-46 број пон.	4.18-3.04 мин.	349-387 цм	27-32 м	10-21 број пон	8.01-7.10 мин.
1	≤ 19	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2

Табела бр. 17 - норме за проверу физичке припремљености старешина до 27 година у периоду 1986-1994. године

Оцена	Бодови	ДИСЦИПЛИНЕ							
		Кретање наузнак	Дизање трупа са тла	Чучњеви са пушком	Савл.препрека	Скок у даљ из залета	Бацање бомбе из места	Склекови на тлу	Трчање на 1600м
5	80-100	18.0-16.0 сек.	42-50 број пон.	57-62 број пон.	1.58-1.45 мин	490-520 цм	36-55 м	37-48 број пон.	6.07-5.20 мин.
4	60-79	22.5-18.5 сек.	33-41 број пон.	51-56 број пон.	2.22-1.59 мин.	427-487 цм	40-44 м	31-35 број пон.	6.31-6.08 мин.
3	40-59	30.0-23.0 сек.	26-32 број пон.	44-50 број пон.	3.00-2.24 мин	393-425 цм	33-39 м	24-30 број пон.	7.05-6.32 мин.
2	20-39	37.0-30.5 сек.	17-25 број пон.	36-43 број пон.	4.05-3.02 мин.	385-392 цм	27-32 м	10-21 број пон	8.01-7.10 мин.
1	≤ 19	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2

Табела бр. 18 - норме за проверу физичке припремљености старешина до 35 година у периоду 1986-1994. године

Оцена	Бодови	ДИСЦИПЛИНЕ							
		Кретање наузнак	Дизање трупа са тла	Чучњеви са пушком	Савл.препрека	Скок у даљ из залета	Бацање бомбе из места	Склекови на тлу	Трчање на 1600м
5	80-100	22.0-19.0 сек.	36-43 број пон.	53-61 број пон.	2.10-1.50 мин	458-500 цм	44-52 м	36-46 број пон.	6.33-5.45 мин.
4	60-79	29.0-22.5 сек.	30-35 број пон.	47-52 број пон.	2.38-2.11 мин.	423-455 цм	36-43 м	28-35 број пон.	7.05-6.35 мин.
3	40-59	34.0-29.5 сек.	24-29 број пон.	40-46 број пон.	3.17-2.41 мин	396-422 цм	32-35 м	21-27 број пон.	8.04-7.07 мин.
2	20-39	49.5-34.5 сек.	17-23 број пон.	31-39 број пон.	4.00-3.18 мин.	330-394 цм	28-31 м	15-20 број пон	8.59-8.05 мин.
1	≤ 19	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2

Табела бр. 19 - нормe за проверу физичке припремљености старешина до 42 година у периоду 1986-1994. године

Оцена	Бодови	ДИСЦИПЛИНЕ							
		Кретање наузнак	Дизање трупа са тла	Чучњеви са пушком	Савл.препрека	Скок у даљ из залета	Бацање бомбе из места	Склекови на тлу	Трчање на 1600м
5	80-100	25.5-21.0 сек.	32-38 број пон.	54-59 број пон.	-	460-490 цм	44-50 м	33-44 број пон.	6.47-6.10 мин.
4	60-79	31.0-26.0 сек.	28-31 број пон.	43-53 број пон.	-	393-457 цм	34-43 м	24-32 број пон.	7.42-6.49 мин.
3	40-59	39.5-31.5 сек.	21-27 број пон.	39-42 број пон.	-	361-391 цм	29-33 м	18-23 број пон.	8.41-7.44 мин.
2	20-39	50.0-40.0 сек.	14-20 број пон.	28-37 број пон.	-	321-360 цм	24-28 м	12-17 број пон.	10.00-8.43 мин.
1	≤ 19	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	-	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2

Табела бр. 20- норме за проверу физичке припремљености старешина до 50 година у периоду 1986-1994. године

Оцена	Бодови	ДИСЦИПЛИНЕ							
		Кретање наузнак	Дизање трупа са тла	Чучњеви са пушком	Савл.препрека	Скок у даљ из залета	Бацање бомбе из места	Склекови на тлу	Трчање на 1600м
5	80-100	29.0-26.0 сек.	30-35 број пон.	48-56 број пон.	-	418-460 цм	39-46 м	29-40 број пон.	7.11-6.20 мин.
4	60-79	34.0-29.5 сек.	23-29 број пон.	41-47 број пон.	-	386-417 цм	32-38 м	20-28 број пон.	8.16-7.13 мин.
3	40-59	43.5-35.5 сек.	16-22 број пон.	32-40 број пон.	-	336-382 цм	28-31 м	16-19 број пон.	9.16-8.17 мин.
2	20-39	58.0-44.0 сек.	11-15 број пон.	26-31 број пон.	-	293-332 цм	24-27 м	11-15 број пон.	10.23-9.18 мин.
1	≤ 19	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	-	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2

Табела бр. 21 - нормe за проверу физичке припремљености старешина преко 50 година у периоду 1986-1994. године

Оцена	Бодови	ДИСЦИПЛИНЕ							
		Кретање наузнак	Дизање трупа са тла	Чучњеви са пушком	Савл.препрека	Скок у даљ из залета	Бацање бомбе из места	Склекови на тлу	Трчање на 1600м
5	80-100	33.0-29.0 сек.	31-34 број пон.	44-52 број пон.	-	404-430 цм	37-43 м	30-34 број пон.	7.35-7.00 мин.
4	60-79	39.0-33.5 сек.	23-30 број пон.	34-43 број пон.	-	371-403 цм	31-36 м	19-28 број пон.	8.55-7.39 мин.
3	40-59	47.5-40.0 сек.	17-22 број пон.	28-33 број пон.	-	315-370 цм	25-29 м	16-18 број пон.	10.14-9.03 мин.
2	20-39	64.5-48.0 сек.	10-16 број пон.	21-27 број пон.	-	279-314 цм	22-24 м	10-15 број пон.	11.06-10.16 мин.
1	≤ 19	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	-	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2	Испод норми за оцену 2

Табела бр. 22- нормe за оцењивање маршевања старешина у периоду 1986-1994. године

Старешине преко 42 године старости		Старешине до 42 године старости	
10 километара	оцена	20 километара	оцена
60-80 минута	5	150-170 минута	5
81-100 минута	4	171-200 минута	4
101-120 минута	3	201-240 минута	3
121-140 минута	2	241-260 минута	2

Основна карактеристике провере физичке припремљености старешина у КоВ у периоду од 1986 - 1994. године су биле:

✓ У оквиру провере физичких способности војних лица, свака структура (војници, питомци и старешине ЈНА) су провераване и оцењиване према посебним таблицама по дисциплинама које су биле дефинисане Упутством за сваку структуру унутар ЈНА и према старосним категоријама.

✓ Провере су вршене са војницима (прва у првом месецу обуке, друга на крају основне обуке) и старешинама (једанпут годишње у периоду април – октобар). Ниво опште физичке способности оцењивао се према нормама посебно датим за сваку дисциплину и према старосним категоријама, а обухватало је мерење основних компонената физичке способности.

✓ Провера физичке способности војних лица обухватала је следеће дисциплине:

- кретање наузнак
- подизање трупа са тла згрчених ногу
- чучњеви са пушком за вратом
- стаза пешадијска препрека
- скок у даљ из залета
- бацање бомбе у даљ са места
- склекови на тлу
- трчање на 1.600 метара.

7.4.8. Физичко васпитање старешина у периоду 1986 – 1994.

Физичко васпитање старешина је био саставни део обуке старешина, команди и штабова ТО и имало је за циљ подизање здравствене и психофизичке способности за успешно обављање задатака у миру и рату. То је била систематска и планска активност за чију су организацију и спровођење биле одговорне команде и установе Копнене војске. Обавези физичког вежбања били су обавезни да присуствују све старешине, без обзира на године старости, дужност и положај. Старешине на свим нивоима командовања, посебно старешине основних јединица, морали су личним примером да мотивишу и да утичу на квалитет извођења физичког вежбања у својим командама и установама КоВ. Старешине у основним

јединицама (чета - батерија) непосредно су организовале, изводиле и активно вежбале са војницима, према програму за војнике. Грађанска лица на служби у ЈНА која су у ратном распореду била у командама, установама физичко вежбање су изводила према програму за старешине. Физичко вежбање за старешине у Копненој војсци у овом периоду изводило се на следећи начин:

1) *Јутарње вежбање.* Изводило се четири пута недељно по 15 минута или три пута недељно по 20 минута. Садржаји јутарњег вежбања прилагођавали су се конкретним условима и специфичностима команде, установе КоВ, у којима су се начелно користиле вежбе обликовања и разноврсно ходање и трчање. Јутарње вежбање се у зависности од годишњег доба и временских услова, изводило на вежбалиштима за физичко васпитање, отвореним просторима, у вежбаоницама, радним просторијама. Јутарње вежбање се изводило на почетку радног дана, што су регулисале команде и установе КоВ. Одећа за јутарње вежбање могла је бити спортска и радна (панталоне и кошуља).

2) *Часови физичког вежбања.* Изводили су се два пута недељно по један сат или једном недељно по два сата, што је било регулисано од стране команде или установе, а у зависности од потреба и могућности. Часови су се изводили у виду кондиционог и рекреативног вежбања, а могли су обухватати све садржаје предвиђене Упутством за физичко васпитање у ЈНА, али избор се прилагођавао способностима старешина. Часови су се изводили зависно од годишњег доба, на вежбалиштима за физичко васпитање, отвореним просторима и у вежбаоницама, у спортској опреми.

3) *Маршевање.* Организовало се и спроводило четири пута годишње, време маршевања се мерило. Маршевање је био један од елемената провере физичких способности старешина, а организовало се на 20 километара за старешине од 42 године живота, а на 10 км за старешине преко 42 године живота. Маршевању су приступала сва активна војна лица, укључујући и жене активна војна лица.

4) *Провера физичких способности.* Организовале су и спроводиле команде и установе КоВ према Упутству за физичко васпитање у ЈНА из 1986. године

5) *Обавезно рекреативно вежбање.* Организовало се за старешине посебних специјалности типа диверзанти, падобранци итд, и изводиле су се у посебним установама за одмор и рекреацију старешина, према посебним плановима које су израђивале управе КоВ и родова унутар КоВ.

6) *Индивидуално физичко вежбање.* У слободном времену изводило се појединачно или колективно. За овај вид вежбања у командама и установама КоВ формирали су се одбори за рекреацију, који су планирали употребу постојећих вежбалишта и објеката. У недостатку вежбалишта и објеката вежбање се изводило у оквиру домова ЈНА, укључивањем у спортска друштва, клубове и слично.

7) *Спортска такмичења.* Организовала су се поводом јубилеја, државних празника и слично, у разним гранама и спорта и разним дисциплинама као међусобна надметања команди, установа КоВ или са одговарајућим структурама у друштву.

Физичко вежбање старешина КоВ у периоду од 1986 - 1994. године имало је следеће карактеристике:

✓ Физичко васпитање старешина је био саставни део обуке старешина, команди и штабова ТО и имало је за циљ подизање здравствене и психофизичке способности за успешно обављање задатака у миру и рату.

✓ Обавези физичког вежбања били су обавезни да присуствују све старешине, без обзира на године старости, дужност и положај.

✓ Грађанска лица на служби у ЈНА која су у ратном распореду била у командама, установама физичко вежбање су изводила према програму за старешине.

✓ Физичко вежбање за старешине у Копненој војсци у овом периоду изводило се на следећи начин: јутарње вежбање, часови физичког вежбања, маршевање, провера физичких способности, обавезно рекреативно вежбање, индивидуално физичко вежбање, спортска такмичења.

7.4.9. Планови и програми борбене обуке и васпитања у КоВ ЈНА, извештаји и анализе у периоду 1986 – 1994.

План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица граничног одсека и граничног дунавског одреда (део КоВ)¹⁶² из 1986. године предвиђао је за војнике за попуну ове јединице основну обуку у трајању од 4 месеца, док се допунска обука одвијала у караули у периоду од 3 месеца и 21 дан, укупно 255 часова, у граничном воду фонд часова допунске обуке је био 420 часова, одељење

¹⁶² ССНО. (1986). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица граничног одсека и граничног дунавског одреда (део КоВ)*. Београд: ВИЗ.

везе укупно 210 часова допунске обуке. Физичко васпитање је имало фонд од 10 часова у оквиру допунске обуке и важио је за караулу, гранични вод, одељење везе, позадинско одељење. Такође посебан фонд од 30 часова је био намењен за пливање (обука непливача и пливање), од чега је 20 часова одлазило на саму обуку или технику пливања у зависности да ли се ради о обуци непливача или пливача, 5 часова је одлазило на гњурање и 5 часова на савлађивање реке пливањем.

*План и програм борбене обуке и васпитања војника Техничке службе КоВ ЈНА*¹⁶³ у миру из 1986. године предвиђао је период основне обуке који је трајао у техничким јединицама 2 месеца и 22 дана или 57 радних дана или укупно 342 часа; период допунске обуке који се изводио у матичним јединицама у периоду од 9 месеци или укупно 432 часа. Фонд часова физичког васпитања је износио укупно 40 часова (9 + 31). Од тога прва провера физичких способности се изводила – 2 часа, друга провера физичких способности се изводила – 3 часа, савлађивање стазе препрека 240 метара – 12 часова, борење – 14 часова, атлетика – 5 часова, гимнастика – 2 часа, спортске игре – 2 часа.

*План и програм борбене обуке и васпитања диверзантских јединица КоВ*¹⁶⁴ из 1990. године, предвиђао је период основне обуке војника КоВ од 6 месеци (120 радних дана или 720 часова). По завршетку основне обуке следила је допунска обука и васпитање која је трајала 5 месеци и 22 радна дана (720 часова). У овој допунској обуци и васпитању обрађивале су се теме и садржаји: летња алпинистика и верање, смучање и зимска алпинистика, пливање и обука на реци, обука и исхрана у природи, борилачке вештине. Према плану недељних активности поред наставе која се одвијала пре подне, суботом су се изводила два часа стручно – специјалистичке обуке и два часа спортских активности (слободног вежбања). Физичко васпитање је имало фонд од 38 часова у периоду основне обуке и 38 часова у периоду допунске обуке. Стручно – специјалистичка обука је имала следећи фонд сати: летња алпинистика – 80 часова; зимска алпинистика и смучање – 80 часова; пливање и обука на реци - 45 часова; преживљавање у природи – 42 часа; борилачке вештине (карате, цудо, цију - цицу) - 30 часова. На почетку и на крају обуке спроводила се провера физичких способности према Упутству за ФО ОС у следећим дисциплинама: кретање наузак, дизање трупа и чучњеви са пушком (првог часа) и

¹⁶³ ССНО. (1986). *План и програм борбене обуке и васпитања војника Техничке службе КоВ ЈНА у миру*. Београд: ВИЗ.

¹⁶⁴ ССЗНО. (1990). *План и програм борбене обуке и васпитања диверзантских јединица КоВ*. Управа пешадије. Београд: ВИЗ.

скок у даљ из залета, бацање бомбе из места, склекови на тлу и трчање 1.600 метара (другог часа). На крају наставе из физичког васпитања последња три часа спроводила се завршна провера физичких способности. На редовним часовима физичког васпитања радили су се програмски садржаји из атлетике, стазе пешадијских препрека 240 метара и борења.

План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица саобраћајне службе КоВ¹⁶⁵ из 1990. године, предвиђао је у периоду од 12 месеци колико је трајао војни рок, период од два месеца обуке за војнике возаче и период од три месеца за војнике саобраћајце. Фонд часова физичког васпитања износио је за возаче 13 часова у периоду од два месеца обуке и 23 часова за војнике саобраћајце у периоду од три месеца обуке. За војнике возаче, прва два часа физичког васпитања рађена је провера физичких способности, као и последња три часа обуке, док су осталих осам часова обухватала садржаје из атлетике – 2, борења – 2 часа и савладавање стазе препрека 240 метара – 4 часа. Војници саобраћајци су имали од 23 часова физичког васпитања 5 часова – провере физичких способности и осталих 18 часова програмске садржаје атлетике, борења и стазе препрека 240 метара.

План и програм борбене обуке и васпитања јединица пољске, брдске и планинске пешадије КоВ¹⁶⁶ из 1990. године, обухватао је у периоду од 12 месеци за војнике на служењу војног рока, период основне обуке у трајању од 6 месеци. Период од преосталих 6 месеци служио је за обављање редовних задатака и одржавању борбене готовости, раду са младим војницима и обављању унутрашње службе. Период основне обуке је обухватао: фазу обуке појединца (послуге, посаде) која је трајала 1 месец и 25 дана (37 часова или 222 радна дана уз период прилагођавања у трајању од 5 радних дана); фаза обуке јединица (одељење, вод, чета) у трајању од 2 месеца и 22 дана (58 радних дана или 348 часова); фаза заједничке обуке (батаљон, бригада) која је трајала 1 месец (20 радних дана или 120 часова). У односу на набројане три фазе обуке пољска пешадија је имала фонд часова физичког васпитања укупно 38 часова, по фазама 12 + 23 + 3. Теме су биле распоређене 1 - 12, 13 - 35, 36 - 38 час. Овај фонд часова је важио и за брдску и планинску пешадију. Планинска пешадија је имала додатну обуку из летње алпинистике у фонду 108 часова и смучарске и зимске алпинистике у фонду од 108

¹⁶⁵ ССЗНО. (1990). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица саобраћајне службе КоВ*. Београд: ВИЗ.

¹⁶⁶ ССЗНО. (1990). *План и програм борбене обуке и васпитања јединица пољске, брдске и планинске пешадије КоВ*. Управа пешадије. Београд: ВИЗ.

часова. Редовна настава физичког васпитања у фонду од 38 часова обухватала је: стазу са препрекама у фонду од 14 часова, борење 8 часова, атлетика 5 часова, гимнастика 4 часа, спортске игре 2 часа, провера физичке способности 5 часова. Према овом плану било је одржано 38 часова физичког васпитања, 147 јутарњих вежбања (20 минута – укупно 65 часова), 24 часа кондиционог вежбања (45 минута), 64 часа спортског дана. Укупно 191 час физичког васпитања.

ИЗВЕШТАЈИ, АНАЛИЗЕ ЗА ПЕРИОД 1986 - 1994. Четврта управа ГШ је 26.09.1988. године добила *Наређење* начелника ГШ ЈНА – пов. бр, 1450-1, о организацији и извођењу инструктажа за наставнике физичког васпитања у војним школама. Наставници из Центра војних школа Копнене војске су били обавезни да присуствују овом инструктажу. У овом наређењу се истиче чињеница тј. да је *циљ овог инструктажа превазилажење уочених слабости у обуци физичког васпитања у војним школама ЈНА*. Поред садржаја из гимнастике, савлађивања простора и препрека, борења, кондиционог вежбања и атлетике, предвиђено је било да се изврши анализа значаја, искуства и проблема у реализацији физичког васпитања у ЈНА. Такође, предвиђено је било и да се размене искуства о вођењу наставне документације и евиденције из физичког васпитања.

Извештај Четврте управе ГШ ЈНА од 24.03. 1987. године, сведочи о одржаном семинару и показно – методској вежби из физичког васпитања, који је изведен у организацији Пете армије. Циљ семинара је био да се усагласи организација и методологија спровођења провере и оцењивање по утврђеним критеријумима. Учесници су били: референти армија за ФВ, РВ и ПВО, начелници катедри и руководиоци група за ФВ школских центара и војних академија. На овом семинару је *закључено*: да се у што краћем временском року спроведу методске припреме са свим референтима за ФВ, како би се провере и оцењивање у читавој ЈНА, током 1987. године извеле по јединственом методу рада, ради добијања што реалнијих резултата психофизичке припремљености свих припадника ЈНА; да се резултати и целокупна евиденција прилагоди компјутерској обради, стално анализира и прати; да се на крају 1987. године изврше анализе у писаној форми са мерама и предлозима који би ушли у евентуалне дораде критеријума, норми и појединих одредби Упутства за физичко васпитање у ОС.

Извештај Четврте управе из 1988. године о извршеном истраживању *Утврђивање степена радне способности старешина Четврте управе ГШ,*

применом динавит – ергометра, говори о сарадњи органа за физичко васпитање ЈНА са стручним институцијама из области медицине (ВМА), у циљу побољшања физичке способности припадника ЈНА, као елемента борбене готовости. У извештају се напомиње да је тестирање извршено на 20 старешина припадника Четврте управе, а у обзир су узети општи подаци (животна доб, маса тела и пол) и подаци динавит-ергометра (динавит вредност, обављени рад и утрошак калорија за извршени рад). Закључак је био, да је радна способност старешина релативно добар, али да она умногоме зависи од спровођења систематске физичке активности.

Четврта управа ГШ ЈНА, је 03.02.1988. године, упутила *захтев* Генералштабу ЈНА у циљу одобрења пројекта за *валоризацију програма за брзо подизање физичке припремљености војника*. У захтеву се истиче: „...У циљу испитивања ефикасности програма физичког васпитања заснованог на принципима ситуационог тренинга, за брзо подизање физичке припремљености припадника ОС, који раније нису били подвргнути дуготрајном интензивном тренингу усмереном на развој функционалних и моторичких способности, молимо да нам одобрите реализацију пројекта...“. Поред команде Пете армије као организације пројекта, у реализацији је било предвиђено да учествује 540 припадника ЈНА, један истраживач, 8 наставника, Институт за хигијену и одељење за војну психологију Завода за превентивну медицину ВМА и ФФК Свеучилишта у Загребу. На овакав начин је Четврта управа, као највиши орган за физичко васпитање у ЈНА, спроводила сарадњу са институцијама у земљи у циљу побољшања система физичког васпитања припадника ЈНА. На овакав начин су добијени резултати, коришћени у циљу унапређења борбене готовости припадника ЈНА.

Четврта управа у свом *извештају* од 27.09. из 1988. године који је доставила Управи пешадије КоВ, говори о обиласку школских центара и самосталних војних школа. Том приликом је констатовано да је током обиласка Школе за резервне официре пешадије у Билећи (24.05.1988), уочено да је постојећи план и програм физичког васпитања уопштен, односно недовољно прецизан, што је усложњавало планирање и неповољно утицало на организацију извођења и ефекте наставе физичког васпитања са слушаоцима пешадије КоВ. У циљу решавања уочених недостатака, Четврта управа је доставила Управи пешадије, разрађен план и програм физичког васпитања ради његове поптпуне и лакше реализације.

Команда Прве војне области је у свом *извештају* Четвртој управи ГШ пов.бр. 4686 - 2 од 15.12.1989. године доставила податке о смучарској обуци. У извештају се говори о јединицама са којима се изводи смучарска обука (извиђачке јединице, јединице војне полиције, јединице везе), истиче се фонд сати за наведене јединице (70 + 60 + 35 часова). Такође истакнути су подаци о реализованој обуци на годишњем нивоу на полигонима Кобаоник и Јахорина, као и подаци о степену савладане обуке. У својој анализи Команда Прве армије је истакла: „*Садашњи план и програм БОиВ војника извиђачких јединица - поглавље зимска обука, преобиман и да га у циљу квалитета обуке у скијању требало иновирати у смислу да се на смучарским полигонима изводи искључиво обука у техници скијања, а да се садржаји везани за тактичку обуку и ННГ изводе ван смучарских полигона и прилагоде зимским условима.*“

Овакве *извештаје* Четвртој управи поднеле су и Команда Треће војне области (*извештај* пов. бр. 4460 - 3 од 05.10.1989 и *извештај* од 01.03.1990.), Управа безбедности (јединице војне полиције, *извештај* пов. бр. 41 - 248 од 29.09. 1989. године), Команда Пете војне области (*извештај* пов. бр. 09 / 27 - 60 од 14.12.1989).

7.4.10. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА у периоду 1986 – 1994.

У 1986. години почело је да се примењује ново *Упутство за физичко васпитање у оружаним снагама*. У периоду од 1986 - 1994. године, примењивали су се организациони облици физичког васпитања у КоВ ЈНА: јутарње вежбање, час физичког вежбања, физичко васпитање старешина, провера физичких способности војних лица, спортски дан, слободне спортске активности, кондиционо вежбање, примењено физичко вежбање. Није било увођења нових организационих облика физичког васпитања.

Планови и програми физичког васпитања су били саставни део *Планова и програма борбене обуке и васпитања војника и јединица*, које су издавале управе родова и служби Копнене војске ЈНА. И поред тога што су се ови планови и програми мењали периодично, планови и програми физичког васпитања су своју основу имали у *Упутству за физичко васпитање оружаних снага* из 1986. године, те се нису мењали до 1995. године. Фонд сати, програмски садржаји и планови из

области физичког васпитања су се прилагођавали општим и специфичним задацима које су службе и родови извршавали унутар система у Копненој војсци.

За период од 1986-1994. године, није сачуван велики број извештаја и писаних трагова уопште о стању физичког васпитања у КоВ и ЈНА, те је веома тешко закључити како се одигравао процес корекције организационих облика физичког васпитања у наведеном периоду. Сачувани извештаји, који су већ наведени, говоре о сарадњи Четврте управе и институција у земљи у циљу побољшања нивоа физичке способности припадника војске, јер је физичка способност припадника војске била основни елемент у јачању борбене готовости ЈНА.

Основне карактеристике организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА за период 1986-1994. су биле:

➤ *Упутство за извођење физичког васпитања у оружаним снагама СФРЈ је ступило на снагу 27.02.1986. године и представљало је основу за спровођење система физичког васпитања у војсци.*

➤ *У оквиру организационих облика физичког васпитања не постоје као посебан облик јавни наступи.*

➤ *Планове и програме физичког васпитања за војнике и јединице КоВ издавале су управе родова и служби.*

➤ *Велика пажња се посвећивала кондиционом и примењеном физичком вежбању.*

➤ *Организациони облици физичког васпитања у КоВ ЈНА су се реализовали према Упутству за извођење физичког васпитања у ОС и према плановима и програмима борбене обуке и васпитања војника и јединица које су издавале Управе родова и служби ЈНА.*

➤ *Грађанска лица на служби у ЈНА, која су на ратном распореду била у командама и установама ЈНА, физичко вежбање су изводила према програму за старешине.*

➤ *Четврта управа ГШ ЈНА је кроз истраживања, семинаре у сарадњи са другим стручним институцијама из земље добијала податке о стању физичке способности припадника ЈНА и добијене резултате користила за унапређење система физичког васпитања у ЈНА.*

➤ *Ратна дешавања на просторима СФРЈ у периоду 1991 - 1995. године утицале су на разбијање ЈНА и урушавање система физичког васпитања.*

➤ *Велики број докумената команди војних области, установа и јединица ЈНА су уништени приликом оружаних сукоба на просторима СФРЈ у периоду 1991-1995.*

1) У периоду од 1986 - 1994. године није било увођења нових организационих облика физичког васпитања у КоВ ЈНА, а укинута су јавни наступи као организациони облик.

2) Реализација постојећих организационих облика физичког васпитања у наведеном периоду је спровођена на основу *Планова и програма борбене обуке и васпитања* које су одобравале и издавале управе родова и служби КоВ ЈНА, у зависности од својих потреба и у зависности од задатака које су имале у систему ЈНА.

3) На основу сачуваних извештаја Четврте управе ГШ, може се закључити да је у наведеном периоду била успостављена сарадња из области физичког васпитања са институцијама у земљи, са циљем унапређења и подизања борбене готовости припадника КоВ.

Табела бр. 23- организациони облици физичког васпитања у периодима 1945-1959, 1960-1972, 1973-1985, 1986-1994. године

Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1945-1959.	Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1960-1972.	Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1973-1985.	Организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1986-1994.
Јутарње вежбање	Јутарње вежбање	Јутарње вежбање	Јутарње вежбање
Час физичког вежбања за војнике	Час физичког вежбања	Час физичког вежбања	Час физичког вежбања
Час физичког вежбања за старешине	Физичко (телесно) васпитање старешина	Физичко вежбање старешина	Физичко васпитање старешина
Провера физичких способности војника и старешина	Оцењивање физичких способности војних лица	Провера и оцењивање физичких способности војних лица	Провера физичких способности војних лица
Спортско поподне	Спортско поподне	Спортски дан	Спортски дан
Спортска делатност и јавни наступи	Спортска делатност и јавни наступи	Слободне спортске активности и рекреација	Слободне спортске активности
-	-	Кондиционо вежбање	Кондиционо физичко вежбање
-	-	Физичко вежбање у склопу војно-стручне обуке	Примењено физичко вежбање
-	-	Јавни наступи	-

7.5. УВОЂЕЊЕ, РАЗВОЈ И РЕАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У КОВ ЈНА У 1995. ГОДИНИ

Ново *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије*¹⁶⁷ (од 1992. године, уместо ЈНА назив који је званично био у употреби је Војска Југославије), ступило је на снагу 01.01.1995. године, на основу члана 4, став 1, тачка 6, Закона о Војсци Југославије, објављено у Службеном војном листу СРЈ (уместо СФРЈ, званичан назив од 1992. године је Савезна Република Југославија), број 67/93.

Физичка обука је била саставни део целокупне обуке Војске Југославије. Спроводила се кроз плански, систематски процес обучавања и увежбавања војника, подофицира, официра и цивилних лица на служби у војсци, организованим физичким активностима које су доприносиле физичком развоју, развијању и одржавању физичких способности и обликовању морално - вољних карактеристика.

Физичка обука у Војсци Југославије, а самим тим и у Копненој војсци се делила:

- према *специфичним средствима и методама за извођење* на: физичко вежбање и спортска такмичења;
- према *фазама* на: обучавање, увежбавање (тренирање), такмичење (проверу способности);
- према *организационим облицима физичка обука* се делила на: *јутарње вежбање, часове физичког вежбања, примењено физичко вежбање, спортски дан, слободне спортске активности, проверу физичких способности, теорију физичког васпитања и методiku физичке обуке;*
- према *спортским садржајима* на: гимнастику, атлетику, полигон препрека, борење, пливање, смучање, спортске игре;
- према *субјектима извођења* на: физичку обуку војника, подофицира, официра и цивилних лица у Војсци Југославије (ученици и студенти нису припадали Копненој војсци већ Управи за школство ВЈ).

¹⁶⁷ Генералштаб ЈНА. (1995). *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије*. Београд: НИУ Војска.

Физичка обука војника КоВ, обухватала је све организационе облике физичког васпитања. *Јутарње вежбање* се изводило за све војнике осим оних који су били на дужностима, или су били болесни. Изводило се сваког дана (сем недељом и празником), према плану, на почетку радног времена у трајању од 20 минута. *Час физичког вежбања* за војнике у периоду обучавања планирао се и изводио сваког радног дана по један наставни час, сем за време целодневне ватрене и тактичке обуке и извођења логоровања (стационарног и покретног). У периоду увежбавања јединица за наменске задатке планирало се и изводило по 3 наставна часа физичког вежбања недељно, према плану и програму физичке обуке војника. *Провера физичких способности војника* ради утврђивања нивоа оспособљености за извршавање задатака у миру и рату вршила се на почетку и на крају периода увежбавања јединица за наменске задатке, према тестовима и таблицама за оцењивање физичких способности војних лица. Војници су приликом провере физичких способности носили војну опрему број 2 (кошуља, панталоне и чизме), док за време провере нису морали да носе опасач и беретку. *Остале организационе облике физичке обуке војници* су спроводили на начин који је описан у делу који говори о свим организационим облицима физичке обуке у Копненој војсци у 1995. години.

Физичка обука официра и подофицира КоВ је била саставни део обуке војних лица, команди и установа и имала је за циљ подизање и одржавање на оптималном нивоу физичких способности и побољшање здравственог стања уопште, као основних услова за успешно обављање задатака у миру и рату. Обавези физичке обуке су приступали сви официри и подофицири, без обзира на године живота, дужност и положај. За организацију и реализацију физичке обуке, као континуираног, систематског и програмираног физичког вежбања, одговорне су биле команде, јединице и установе КоВ. Оне су биле и дужне да створе услове за редовно физичко вежбање официра и подофицира и да га непрекидно контролишу. За официре и подофицире примењивали су се следећи организациони облици физичке обуке:

Јутарње вежбање – изводило се у исто време као и са војницима. У Генералштабу и командама јединица закључно са командом бригаде – пука, није се изводило јутарње вежбање са официрима и подофицирима.

Часови физичког вежбања (осим за непосредне извођаче са војницима) изводили су се два пута недељно по један астрономски час (60 минута) активног вежбања или на други начин у оквиру предвиђеног времена (од 120 минута), што су посебно регулисале команде, јединице и установе КоВ према својим могућностима и потребама. Садржај физичког вежбања, интензитет и обим оптерећења прилагођавали су се физичким способностима појединаца, а на тој основи и хомогенизованих група официра и подофицира. Часови су се изводили зависно од годишњег доба, на вежбалиштима за физичку обуку, отвореним просторима и у вежбаоницама, у спортској опреми. Физичка обука војних лица у специјалним јединицама изводила се према посебним програмима који су се спроводили у току најмање једног часа вежбања дневно. Под војним лицима у специјалним јединицама подразумевала су се војна лица која су обављала специфичну службу.

Маршевање у склопу тактичке обуке организовала су се и изводила три пута годишње (јануар, мај, септембар), са свим подофицирима и официрима до навршених 56 година, на стази од 10 километара. Маршевање се није мерило и оцењивало. У специјалним јединицама маршевање се изводило сваког месеца, према посебном плану и програму. Одећа за маршевање је била формацијска ратна униформа, са опасачем и чизмама.

Провера физичких способности официра и подофицира изводила се једанпут годишње, од почетка септембра до краја октобра, према тестовима и таблицама за оцењивање физичких способности војних лица. Приликом извођења провере носила се спортска опрема. Посебним наређењем за организацију и реализацију провере физичких способности регулисале су се следеће ставке: план, време, место, лица која ће изводити проверу, санитарско обезбеђење и сва друга питања која су се тичала овог задатка. Провери су приступали сви професионални припадници КоВ до навршених 56 година живота, без обзира на чин и положај. Официри и подофицири су се у зависности од година живота разврставали на четири категорије:

- прва категорија од 20 до 29 година;
- друга категорија од 30 до 39 година;
- трећа категорија од 40 до 49 година;
- четврта категорија од 50 до 56 година;

Жене војна лица нису приступала провери, док су се сва лица старија од 40 година морала јавити лекару и подвргнути лекарском прегледу. Лица која су била

ослобођена приступању провери због лошег здравственог стања, била су у обавези да иду на оцену способности за војну службу. Лица која су била ослобођена маршевања и провери физичких способности нису могла учествовати ни у физичкој обуци. У случају неоправданог изостанка официрима и подофицирима се закључивала слаба оцена за текућу годину. Команде, установе и јединице КоВ, биле су дужне да свим официрима и подофицирима обезбеде редовно физичко вежбање и приступ провери физичких способности. Оцене са провера физичких способности су се уграђивале у службене оцене официра и подофицира КоВ.

Физичка обука цивилних лица на служби у Војсци (КоВ) изводила се као са официрима и подофицирима, ако су потребе службе то захтевале и процес рада омогућавао. Са цивилним лицима која су приступала провери физичких способности, изводило се маршевање и провера физичких способности.

Осим постојећих организационих облика физичког васпитања који су се примењивали у претходном периоду, у периоду од 1995. године уведен је и организациони облик физичког васпитања: теорија и методика физичке обуке. У *Копненој војсци ЈНА* у овом периоду примењивали су се следећи организациони облици физичког васпитања: *јутарње вежбање, часови физичког вежбања, примењено физичко вежбање, спортски дан, слободне спортске активности, провера физичких способности, теорија физичког васпитања и методика физичке обуке.*

7.5.1. Јутарње вежбање у 1995. години

Јутарње вежбање је био обавезан облик физичке обуке предвиђен за војнике, ученике, студенте, слушаоце, официре и подофицире, изводило се свакодневно, сем недељом и празником, на почетку радног времена, по 20 минута. Извођење јутарњег вежбања је изводио дежурни јединице, референт (наставник) за физичку обуку или особа која је била одређена посебном наредбом. Јутарње вежбање обавезно су изводили војници све време служења војног рока, ученици, студенти и слушаоци за време трајања школовања, а официри и подофицири у јединицама закључно са командом батаљона (дивизиона), док су у активној служби, без обзира на године живота. Циљ јутарњег вежбања био је да утиче на брже увођење организма у дневни режим рада и подиже оптимални ниво издржљивости. Програм јутарњег вежбања

состављали су органи за физичку обуку команди, јединица и установа за период од месец дана. При изради програма јутарњег вежбања водило се рачуна да се обим и интензитет оптерећења постепено повећавају сходно потребама војно - стручне обуке и законитостима у процесу физичког вежбања. Место извођења и време почетка (завршетка) јутарњег вежбања регулисале су команде, јединице и установе зависно од услова и могућности. Није било дозвољено колективно јутарње вежбање већих састава уз коришћење снимљених магнетофонских трака. Јутарње вежбање изводило се по водовима и наставним трупима. Јутарње вежбање се изводило у више варијанти које су се наизменично планирале и програмирале зависно од периода и месеца обуке и годишњег доба. Углавном у програме јутарњег вежбања претежно су се планирала наизменична кретања (на почетку и на крају) и гимнастичке вежбе.

Табела бр. 24 - план и програм јутарњег вежбања¹⁶⁸ за војнике у првом месецу служења војног рока у 1995. години

<p>Наизменично кретање 1:1: - (100:100) 6 мин; - 600 метара трчећим кораком, а 300 метара ходом</p>	<p>Сплет гимнастичких вежби: 1 - 12 вежби, 6 тактова, 8 минута :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кружење главом; 2. Кружење рукама; 3. Зибање у високом одручењу; 4. Сукање трупа; 5. Отклони трупом; 6. Кружење карлицом; 7. Претклони трупом; 8. Заноживање; 9. Зибање у полушпаги; 10. Зибање у чучњу заножном; 11. Чучањ на стопалима; 12. Поскоци из чучња; 	<p>Наизменично кретање 1:1: - (100:100) 6 мин; - 600 метара трчећим кораком, а 300 метара ходом</p>
---	--	---

¹⁶⁸ Генералштаб ЈНА. (1995). *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије* (странице 38 – 39). Београд: НИУ Војска.

Табела бр. 25- план и програм јутарњег вежбања за војнике у трећем месецу служења војног рока у 1995. години

<p>Наизменично кретање 1:2:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:200) 6 мин; - 800 метара трчећим кораком, а 200 метара ходом 	<p>Сплет гимнастичких вежби: 1 - 12 вежби, 8 тактова, 8 минута ;</p>	<p>Наизменично кретање 1:2:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:200) 6 мин; - 800 метара трчећим кораком, а 200 метара ходом
--	--	--

Табела бр. 26 - план и програм јутарњег вежбања за војнике у шестом месецу служења војног рока у 1995. години

<p>Наизменично кретање 1:3:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:300) 8 мин; - 1.200 метара трчећим кораком, а 200 метара ходом 	<p>Сплет гимнастичких вежби: 1 - 12 вежби, 6 тактова, 4 минута, убрзано;</p>	<p>Наизменично кретање 1:3:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:300) 8 мин; - 1.200 метара трчећим кораком, а 200 метара ходом
--	--	--

Табела бр. 27 - план и програм јутарњег вежбања за војнике у осмом месецу служења војног рока у 1995. години

<p>Наизменично кретање 1:2:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:200) 9 мин; - 1.500 метара трчећим кораком, а 300 метара ходом 	<p>Сплет гимнастичких вежби: 1 - 12 вежби, 8 тактова, 5 минута, убрзано;</p>	<p>Наизменично кретање 1:2:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:200) 6 мин; - 1.000 метара трчећим кораком, а 200 метара ходом
--	--	--

Табела бр. 28 - план и програм јутарњег вежбања за војнике у дванаестом месецу служења војног рока у 1995. години

<p>Наизменично кретање 1:2:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:200) 8 мин; - 1.500 метара трчећим кораком, а 200 метара ходом 	<p>Сплет гимнастичких вежби: 1 - 12 вежби, 8 тактова, 4 минута, убрзано;</p>	<p>Наизменично кретање 1:3:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (100:200) 8 мин; - 1.500 метара трчећим кораком, а 200 метара ходом
--	--	--

7.5.2. Час физичког вежбања у 1995. години

Час физичког вежбања је био основни облик физичке обуке на којем су војници, ученици, студенти, слушаоци, официри и подофицири КоВ, стицали и усвајали вештине и подизали и одржавали физичке способности неопходне у процесу обуке. Час физичког вежбања је трајао 45 минута, а планирање је вршио орган у оквиру јединице или установе задужен за организацију наставе физичког вежбања. Час се планирао према јединственим програмима за све родове, службе КоВ. При планирању распореда часова, часови физичког вежбања су се усклађивали са потребама војно-стручне обуке и према стању физичких способности војних лица. Часови физичког вежбања се нису спајали осим када су се изводили: провера физичких способности, пливање, смучање, спортска првенства и такмичења. *Основна наставна јединица* са којом се изводила физичка обука била је *вод* или *наставна група*. Обуку у јединицама изводили су командири водова, а обуком су руководили командири чета (батерија), док су у војним школама наставу изводили наставници или професори физичког васпитања. Час физичког вежбања, у начелу, је имао три дела: *уводни, главни и завршни део*, час је трајао 45 минута. *Часови физичког вежбања* који су имали садржаје из *гимнастике, атлетике, борења, полигона препрека, пливања итд*, за које је поред општег било потребно и специфично загревање, имали су четири дела часа: *уводни, припремни, главни и завршни део*. Садржаји¹⁶⁹ који су се обрађивали према плану и програму си били:

1) Гимнастика – гимнастичке вежбе (вежбе без справа, вежбе у кретању, вежбе у паровима, вежбе са справама), спортска гимнастика (вежбе на справама). Обука из спортске гимнастике изводила се на просторима опремљеним справама, који су били покривени (сале) или откривени (летња вежбалишта, полигони).

- У оквиру *вежби без справа* изводио се први сплет гимнастичких вежби (састојао се од 12 вежби – кружење главом, кружење рукама, зибање у високом одручењу, сукање трупа, отклони трупом, кружење карлицом, претклони трупом, заноживање, зибање у полушпаги, зибање у чучњу заножном, чучањ на стопалима, поскоци из чучња) и други сплет гимнастичких вежби (9 вежби - бочни кругови, сукање трупа, предноживање,

¹⁶⁹ Генералштаб ЈНА. (1995). *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије* (странице 51 – 410). Београд: НИУ Војска.

претклон – заклон, склекови у упору лежећем, чучањ заножни, упор лежећи – усправ, кружење трупом, бочно махање са поскоцима). Такође у оквиру вежби без справа изводиле су се вежбе у кретању (ходање на прстима, ходање са високим предноживањем, ходање у чучњу, кретање поскоцима на једној нози, кретање поскочним кораком, кретање суножним скоковима, кретање поскоцима у чучњу, трчање са предноживањем, трчање забацивањем пета, трчање са променом правца, ношења, вежбе са пушком). Осим вежби у паровима, практиковале су се и вежбе са пушком (дизање испред прса и изнад главе, чучањ спојни, заклони трупа, поскоци у став раскорачни, бочни кругови, махање ногом, поскоци из чучња у став раскорачни, испади напред, отклони трупа са одгибом, испади у страну).

- У оквиру *вежби на справама* изводиле су се следеће вежбе:

- вежбе на вратилу (згибови на вратилу, вис - вис узнето, узмах предњи из виси стојећег - саскок назад, наупор завесом за потколело, њихање - узимање њиха, предњи узмах, наупор вучењем – разноручно, наупор склопком, саскок назад, саскок одношком, одбочка ослоном);

- вежбе на разбоју (помицање разноручно, склекови из упора, њихање у упору и саскоци, склекови у њихању, разношка на крају разбоја, колут напред склоњено, став о раменима, упор предњихом, упор склопком, упор зањихом);

- вежбе на круговима (вис узнето – вис стрмоглавце, њихање у вису узнето, њихање до виси узнетог и виси стражњег, љуљање подметним замахом, прекопит разножни, прекопит разножни залетом, наупор у предњиху, искрет назад, искрет назад у висину стојећи, искрет назад трзајем, искрет назад увито у заљуљају, искрет напред, искрет напред у вису стојећи, искрет напред саскоком, искрет напред у предљуљају);

- вежбе на козлићу и коњу (наскок у упор клечећи и саскок, разношка преко козлића, згрчка преко козлића у ширини, разношка преко коња у ширину, разношка преко коња у дужину);

- У оквиру *вежби на тлу* изводиле су се следеће вежбе: провлак на тлу, колут напред и назад, летећи колут напред, став на глави, став о шакама, прамет бочно, прамет напред, склопка на тлу.
- У оквиру *вежби на еластичном столу и ренском точку* радиле су се следеће вежбе: скок склоњено, скок са окретом, прекопит напред (салто напред),

прекопит назад (салто назад), вртење на стабилном ренском точку, котрљање на покретном ренском точку.

- У оквиру *вежби пењања* извођене су вежбе пењања уз конопац, лестве, шипку, у разним варијантама као и вежбе равнотеже на греди.

2) Атлетика - обухватала је дисциплине: ходање, трчање, бацање и скокови. У оквиру ходања изводило се: маршевање на 10 километара и 20 километара и оријентационо кретање; брзо трчање на кратким стазама је обухватало: трчање на 100 метара, 200 метара, 400 метара; средње трчање је обухватало: трчање на средњим стазама 800 метара, 1.000 метара, 1.500 метара, 1.600 метара, 2.000 метара, 2.400 метара, 3.000 метара; дуго трчање је обухватало: трчање на дугим стазама 5.000 метара, 10.000 метара, 20.000 метара, 30.000 метара, трчање на један сат и маратонско трчање; крос трчање: 1.000 метара, 2.000 метара, 3.000 метара и оријентационо трчање; штафетно трчање : 4 x 100 метара, 4 x 200 метара, 4 x 400 метара; скокови: у даљ са залетом, скок у вис са залетом; бацање: бацање бомбе у даљ, бацање бомбе у циљ и бацање кугле; петобој: 100 метара, бацање кугле, скок у даљ, бацање бомбе и трчање на 1.500 метара.

3) Полигон пешадијских препрека – састојао се од 18 различитих елемената од 240 метара дужине, који су се могли поставити у неколико варијанти: у једној линији од 240 метара, у две линије 2 x 120 метара, три линије по 80 метара и 2 x 40 метара и 2 x 80 метара. Оваква врста полигона се није мењала у односу на претходни период. Такође у обуци се користио полигон диверзантских препрека, али у зависности од услова. Пешадијске препреке су биле обавезне у обуци.

4) Борења - цудо (падови, бацања, захвати држања, гушења и полуге), карате и самоодбрана (ставови, ударци, одбрана блоком, привођења, технике одбране од ненаоружаног и наоружаног нападача, технике напада на наоружаног противника).

5) Пливање – спроводила се обука непливача (курс обуке у пливању је имао 8 - 12 вежбача у одељењу, на крају обуке полагао се тест пливања на 50 метара). Обука непливача је трајала од 11 - 15 дана и фонд сати је износио 41 час, мада су постојале и обуке са фондом од 20 часова и у трајању од 10 дана, што је зависило од установе или команде јединице тј. услова који су постојали. У оквиру обуке изводиле су се вежбе: ходање и трчање по води, гњурање главе, лебдење у води, заузимање хоризонталног положаја, клизање у води). У оквиру обуке у пливању савладаване су технике пливања краул, прсно, леђно и делфин (старт,

окрет, дисање, техника рада руку и ногу, повезивање рада руку и ногу са дисањем). Такође изводило се и роњење и спасавање дављеника, као и пливање у униформи и са пушком.

6) Смучање - концепција (евентуалног) одбрамбеног рата је била у спрези фронталног и герилског начина ратовања оружаних снага Југославије. С обзиром на положај Југославије у овом периоду, као и због концепције одбрамбеног рата Војска Југославије је имала специјализоване планинске јединице чији је поред осталих борбених задатака, задатак био ефикасно кретање по снежном брдско – планинском простору уз коришћење смучки. Војска Југославије је користила опрему за трчање на смучкама, опрему за алпско смучање, као и смучарску опрему специјализовану за обуку у зимским условима (а за потребе војске). Обука у зимским условима се изводила у трајању од 7, 12 и 14 дана уз фонд сати 35, 60 и 70 часова. Осим ове смучарске обуке која је обухватала основну, напредну и такмичарску школу скијања, припадници КоВ ВЈ су имали специјалну обуку у току дана која се тицала тактике, инжињерије, алпинистике, преживљавања у природи, топографије..итд..).

7) Игре - у оквиру игара спроводиле су се елементарне игре и спортске игре. У оквиру спортских игара најзаступљеније су биле игре: фудбал, рукомет, кошарка, одбојка. Обрађиване су технике појединих игара, као и њихова правила, тактика, да би се на крају спроводила такмичења у појединим играма.

7.5.3. Примењено физичко вежбање у 1995. години

Примењено физичко вежбање је био облик физичке обуке који је најнепосредније био повезан са војностручном обуком у целини. Изводило се као: *вежбање у војностручној обуци, вежбање при обављању задатака и вежбање под оптерећењем*. За примењено физичко вежбање у плановима и програмима обуке није било предвиђено посебно време, већ се оно организовало и изводило у оквиру времена које су команде, јединице и установе КоВ обезбеђивале при реализацији задатака у току обуке. Време трајања зависило је од специфичности обуке и задатака и трајало је краће од редовног часа физичког вежбања – *око 30 минута*, а могло се понављати више пута у току дана, зависно од задатака које је јединица обављала. Примењено физичко вежбање изводило се у свим условима, уз максимално коришћење природних објеката на земљишту, приручних средстава и вежбалишта за

физичку обуку. Овај облик физичке обуке нудио је велики избор разноврсних садржаја и извођачима је давала могућност иницијативе приликом планирања и извођења. Време и начин вежбања, дужину трајања и место извођења планирали су командири чета (батерија) и старешине истог ранга, а садржаје, обим и интензитет оптерећења, планирали су органи за физичку обуку зависно од степена физичких способности војника и старешина. С обзиром на то да се вежбање изводило у месту, покрету за време превозења и свим осталим условима у којима су се могле наћи јединице, конкретни садржаји и врсте вежбања одређивале су се према потребама команди, јединица и установа КоВ.

Вежбање у војнострукној обуци се најчешће примењивало у тактичкој и ватреној обуци са јединицама КоВ при одласку и повратку са вежбалишта, стрелишта и полигона, за време превозења, маршевања и слично. То вежбање планирале су и изводиле старешине ранга чете (батерије), а садржај и време трајања конкретизовали су према условима и уносили у распореду рада. Тежиште је било на разноврсним кретањима и другом вежбама везаним за тактичке и друге радње које су се извршавале, као што су брзо укрцавање и искрцавање, гимнастичке вежбе растезања и разгибавања приликом дужих превозења и друге вежбе. Ова врста вежбања уско је била везана за специфичност војнострукне обуке родова и служби КоВ и омогућавала је избор разноврсних садржаја прилагођених потребама јединице.

Физичко вежбање при обављању задатака била је посебна специфичност, јер су се јединице КоВ непрекидно ангажовале на обављању појединих задатака у дужем временском трајању, као што су: страже, дежурства у стационарним објектима, чвориштима, радарским и осматрачким станицама, дежурствима. Примена таквог вежбања пружала је разнолику могућност избора садржаја и времена трајања. Такво вежбање изводило се више пута у току једног дана са слободним људством, коришћењем објеката и приручних средстава, а трајало је начелно до 30 минута. На задацима који су изискивали дуготрајно стајање претежно су се изводиле вежбе трчања на месту, ходање, чучњеви, лагани поскоци, предножења и слично. На задацима који су изискивали дуготрајна седења изводиле су се гимнастичке вежбе за растезање и разгибавање, вежбе дисања, ходања и трчања у месту и друге вежбе, зависно од расположивог простора. Кад год су постојали услови примењивали су се елементарне и спортске игре, а за неке

специјалности – вежбање у трим кабинетима. Примена таквих вежбања је била обавезна и била је саставни део радних задатака.

Вежбање под оптерећењем изводило се са војним лицима чије су физичке способности биле добре. Организовало се и изводило у отежаним метеоролошким условима и под оптерећењем (заштитна маска, ратна опрема, заштитна одећа итд.) ради подизања физичких способности на ниво неопходан за извршење специфичних и најтежих задатака у миру и рату. Садржаје за такво вежбање планирали су стручни органи за физичку обуку, зависно од степена физичких способности. Контролу вежбања под оптерећењем спроводиле су и биле одговорне команде, јединице, установе КоВ. То вежбање је морало да представља организовано физичку припрему целокупног људства јединица за извршавање најтежих тактичких и осталих задатака у миру и рату. Вежбање под оптерећењем изводило се уз стално санитарско обезбеђење и контролу. Вежбање се није изводило са људством слабијег здравственог стања и физичких способности. У садржај вежбања под оптерећењем, поред осталог, планирале су се вежбе савлађивања простора и препрека у опреми и са наоружањем, а на неким деоницама и под заштитним средствима – истрајно кретање и трчање; ношење и преношење (рањеника, материјално - техничких и борбених средстава); пливање и савлађивање водених препрека у одећи са оружјем и опремом.

7.5.4. Спортски дан у 1995. години

Спортски дан је био организован облик физичке обуке који је омогућавао бављење свим активностима из физичке културе, па тиме и спорта, кроз такмичење и разоноду ради одржавања и подизања физичких способности на виши ниво. На основу планова и програма за обуку појединаца и јединице, команде и установе КоВ су планирале, организовале и реализовале у току недеље спортски дан, начелно суботом пре подне у трајању од два наставна часа. Планирање садржаја за спортски дан реализовали су се у плановима координације, на основу капацитета вежбалишта и објеката, бројног стања јединица и других услова. Садржаји спортског дана обухватили су градиво из планова и програма физичке обуке, уз најприкладнија масовна такмичења, према упрошћеним правилима, која су се могла организовати као такмичење појединаца по одељењима и групама, између одељења по водовима,

између јединица и слично. У оквиру спортског дана, на основу процене физичких способности и задатак у процесу обуке, могле су се планирати и вежбе за развој снаге или издржљивости. Такмичења у разним спортским дисциплинама најчешће су се организовала према упрошћеним правилима, тако да су могла бити приступачна и учесницима који се раније нису бавили физичким вежбањем. Оваква такмичења водили су припремљени војници и командири одељења. Програм спортског дана војника израђивали су органи за физичку обуку команди, јединица и установа КоВ, за период од месец дана. Дисциплине које су се организовале у оквиру спортског дана су биле: трчање на кратке и средње деонице; скокови у даљ из залета и из места у вис; бацање бомбе у даљ или у циљ, бацање кугле; гимнастика, вратило (згибови) или разбој (склекови), пењање уз конопцац, вежбе на тлу (склекови, дизање трупа, чучњеви са пушком); дизање терета; надвлачење конопца; мале спортске игре (мали фудбал, рукомет, одбојка и кошарка); елементарне игре лоптом. При спровођењу свих такмичења у оквиру спортског дана, када је реч о такмичењу по календару и *Упутству о спортским такмичењима*, за бодовање су се обавезно користиле таблице бодовања које су се налазиле у прилогу упутства. Спортски дан се начелно планирао, организовао и реализовао у трајању од 90 минута. У оквиру овог времена вршиле су се четири промене по 20 минута, остатак времена 10 минута користило се за припрему такмичара и вежбалишта.

Табела бр. 29 - пример планирања спортског дана¹⁷⁰ (чета-батерија, батаљон-дивизион) у 1995. години

јединица	промена 1	промена 2	промена 3	промена 4	место	извођач
1. одељење (вод)	мали фудбал	вратило	скок у даљ	бацање бомбе	вежб. за фо	ко (зкв)
2. одељење (вод)	вратило	скок у даљ	бацање бомбе	мали фудбал	вежб. за фо	ко (зкв)
3. одељење (вод)	скок у даљ	бацање бомбе	мали фудбал	вратило	вежб. за фо	ко (зкв)
4. одељење (вод)	бацање бомбе	мали фудбал	вратило	скок у даљ	вежб. за фо	ко (зкв)

¹⁷⁰ Генералштаб ЈНА. (1995). *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије*. НИУ Војска (страна 48). Београд: НИУ Војска.

Према овом примеру планирао се и спортски дан и у оквиру батаљона – дивизиона, план спортског дана био је истакнут на видном месту. Након завршетка спортског дана или спортске дисциплине извођач је саопштавао резултате и постављао на видном месту у просторији јединице.

Спортски дан се изводио један пут недељно, углавном суботом у трајању од 2 наставна часа. На спортском дану могуће је било бављење свим активностима из физичке културе. Планирање је вршио орган јединице или установе у зависности од капацитета вежбалишта, броја људи.

7.5.5. Слободне спортске активности у 1995. години

Слободне спортске активности су биле значајан допунски облик за подизање физичких способности војних лица и биле су намењене да се кроз организоване форме рада, као што су спортске секције, такмичења итд, задовоље афинитети и потребе појединаца за бављење спортом. Слободне спортске активности доприносиле су стварању и усвајању кретних знања и навика, правилном коришћењу слободног времена, здравој разоноди, а тиме се значајно утицало и на живот, рад и дисциплину у јединицама КоВ. Спровођењем спортских активности омогућавало се војницима спортистима тренирање и усавршавање дисциплина и грана спорта којима су се бавили, чиме се одржавао њихов континуитет и развој. За организацију слободних спортских активности биле су одговорне надлежне старешине јединица, команди и установа, које су биле дужне да формирају спортске одборе преко којих су се спроводили целокупан рад и све активности. Спортски одбори су се формирали у четама (батерија), батаљону (дивизиону) и пуку (бригади). У састав спортског одбора улазили су војници, подофицири и официри млађих годишта чији је број зависио од нивоа јединице, броја и врсте грана спорта (секције), а руководиоци спортског одбора су били, начелно, подофицири и официри млађих годишта и референти за физичку обуку. У вишим командама и установама могли су се формирати спортски одбори за организацију и спровођење спортских активности, индивидуалног и рекреативног вежбања официра и подофицира. *Улога и задаци спортског одбора* су били:

- да планира и организује рад спортских секција и друге спортске активности у својој јединици;

- саставља и припрема спортске екипе јединица за такмичење са одговарајућим екипама у грађанству и наступе екипе јединица у разним куп такмичењима;

- планира и организује спортска такмичења поводом јубилеја, државних празника и др.

7.5.6. Провера физичке способности војних лица у 1995. години

Провера физичких способности војних лица се одвијала према тестовима и таблицама за војнике, студенте и официре Војске Југославије, према тачно утврђеним нормама и старосним категоријама. Ради једнообразног извршавања задатака из комплекса дисциплина за проверу и оцењивање физичких способности свих категорија војних лица било је неопходно придржавати се наведених упутстава и правила за извођење појединих тестова. Пре саме провере, извођач (командир вода, наставник, референт) у најкраћим цртама давао је упутства: о називу и сврси задатка, почетном ставу, начину извођења, завршетку дисциплине и објашњавао нејасноће. Дисциплине, односно тестови за проверу физичких способности свих категорија војних лица на блок часу (два часа) су биле:

- 1) згибови на вратилу;
- 2) дизање трупа са тла;
- 3) скок у даљ из места;
- 4) трчање на 1.600 метара и
- 5) савлађивање пешадијских препрека (овој дисциплини нису приступали официри и подофицири).

Степен физичких способности војних лица утврђивао се на основу резултата постигнутих у појединим дисциплинама из комплекса провере, који су се вредновале према *Таблицама за оцењивање физичких способности појединих категорија војних лица*. Оцена физичких способности војних лица добијала се израчунавањем аритметичке средине бодова у дисциплинама из комплекса провере, према следећем:

- 1) одличан (5, односно 10) – аритметичка средина 90 и више бодова;
- 2) одличан 5 (5, односно 9) – аритметичка средина од 80 до 89 бодова;
- 3) врло добар (4, односно 8) – аритметичка средина од 60 до 79 бодова;

- 4) добар (3, односно 7) – аритметичка средина од 40 до 59 бодова;
- 5) довољан (2, односно 6) – аритметичка средина од 20 до 39 бодова;
- 6) недовољан (1, односно 5) – аритметичка средина 19 и мање бодова.

Ако је лице из било које дисциплине из комплекса провере физичких способности добило оцену недовољан, без обзира на то да ли је савладало све остале дисциплине, добијало је укупно оцену недовољан 1. Неприступање било којој дисциплини провере подразумевало је слабу оцену за целу проверу. Провера физичких способности се организовала и спроводила у виду такмичења, а након завршетка провере, на основу укупног збира сваког појединца правила се ранг листа. Постојале су таблице за оцењивање војника КоВ и таблице за оцењивање официра и подофицира КоВ према категоријама (укупно 4).

Провера физичких способности војника КоВ¹⁷¹ спроводила се према наведеним дисциплинама (згибови, дизање трупа, скок у даљ из места, 1.600 метара трчање и пешадијске препреке). Таблица за оцењивање ове категорије је била:

Табела бр. 30 - таблица за оцењивање физичких способности војника КоВ од 1995. године

оцена	бодови	згибови	дизање трупа	скоку даљ из места	трчање 1600 м	пешад. препреке
5	100-80	13-11	50-44	270-250	5:20-5:59	1:40-2:00
4	79-60	10-9	43-37	249-225	6:00-6:38	2:01-2:20
3	59-40	8-5	36-27	224-197	6:40-7:18	2:21-2:59
2	39-20	4-2	26-20	196-175	7:20-7:58	3:00-3:57

Провера физичких способности официра и подофицира КоВ¹⁷² за прву категорију од 20 до 29 година спроводила се према следећим дисциплинама (згибови, дизање трупа, скок у даљ из места, 1.600 метара трчање). Таблица за оцењивање ове категорије је била:

¹⁷¹ Тестови и таблице за оцењивање способности војних лица – прилог Упутству за физичку обуку у ВЈ из 1995. године, страна 13.

¹⁷² Тестови и таблице за оцењивање способности војних лица – прилог Упутству за физичку обуку у ВЈ из 1995. године, стране 17-20.

Табела бр. 31 - таблица за оцењивање физичких способности официра и подофицира КоВ за прву категорију од 20 до 29 година од 1995. године

оцена	бодови	згибови	дизање трупа	скоку даљ из места	трчање 1600 м	пешад. препреке
5	100-80	13-11	50-44	270-250	5:20-5:59	НЕ ПОДЛЕЖЕ ПРОВЕРИ
4	79-60	10-9	43-37	249-225	6:00-6:38	
3	59-40	8-5	36-27	224-197	6:40-7:18	
2	39-20	4-2	26-20	196-175	7:20-7:58	

Провера физичких способности официра и подофицира КоВ за другу категорију од 30 до 39 година спроводила се према следећим дисциплинама (згибови, дизање трупа, скок у даљ из места, 1.600 метара трчање). Таблица за оцењивање ове категорије је била:

Табела бр. 32 - таблица за оцењивање физичких способности официра и подофицира КоВ за другу категорију од 30 до 39 година од 1995. године

оцена	бодови	згибови	дизање трупа	скоку даљ из места	трчање 1600 м	пешад. препреке
5	100-80	12-10	42-36	264-244	5:59-6:39	НЕ ПОДЛЕЖЕ ПРОВЕРИ
4	79-60	9-7	35-29	243-219	6:40-7:29	
3	59-40	6-5	28-22	218-191	7:30-8:24	
2	39-20	4-2	21-15	190-170	8:30-9:08	

Провера физичких способности официра и подофицира КоВ за трећу категорију од 40 до 49 година спроводила се према следећим дисциплинама

(згибови, дизање трупа, скок у даљ из места, 1.600 метара трчање). Таблица за оцењивање ове категорије је била:

Табела бр. 33 - таблица за оцењивање физичких способности официра и подофицира КоВ за трећу категорију од 40 до 49 година од 1995. године

оцена	бодови	згибови	дизање трупа	скоку даљ из места	трчање 1600 м	пешад. препреке
5	100-80	11-9	36-30	255-235	6:20-7:08	НЕ ПОДЛЕЖЕ ПРОВЕРИ
4	79-60	8-7	29-23	234-210	7:10-7:59	
3	59-40	6-5	22-16	209-182	8:00-8:59	
2	39-20	4-2	15-11	181-160	9:00-9:59	

Провера физичких способности официра и подофицира КоВ за четврту категорију од 50 до 56 година спроводила се према следећим дисциплинама (згибови, дизање трупа, скок у даљ из места, 1.600 метара трчање). Таблица за оцењивање ове категорије је била:

Табела бр. 34 - таблица за оцењивање физичких способности официра и подофицира КоВ за четврту категорију од 50 до 56 година од 1995. године

оцена	бодови	згибови	дизање трупа	скоку даљ из места	трчање 1600 м	пешад. препреке
5	100-80	9-7	34-29	240-220	6:59-7:29	НЕ ПОДЛЕЖЕ ПРОВЕРИ
4	79-60	6-5	28-23	219-195	7:30-8:39	
3	59-40	4-3	22-16	194-167	8:40-9:49	
2	39-20	2-1	15-10	166-145	9:50-10:59	

7.5.7. Теорија и методика физичке обуке у 1995. години

Припадници Војске Југославије су имали обавезу, да коришћењем доступне литературе, савладају програм теорије и методике физичке обуке на часовима физичке обуке, методско-показним занимањима, курсевима и слично. Задаци методике физичке обуке су били:

- заузимање ставова о избору ефикасних средстава, метода и поступака за реализацију задатака;
- свестрано оспособљавање референата (инструктора) физичке обуке и наставника физичког васпитања за извођење обуке;
- упознавање непосредних извођача физичке обуке са најновијим резултатима у области физичке обуке и правилна оријентација у спајању војностручне обуке и физичке обуке;
- сагледавање принципа и законитости на којима се заснивају и развијају обука и наставна пракса;
- развијање способности уочавања методичких појава и њиховог значаја за стваралачки рад;
- оспособљавање за практичне облике рада и упућивање у савремену технику и технологију;
- развијање интересовања за унапређење методских облика и критички однос према превазиђеном, површном и импровизацији.

Целокупна обука се заснивала на опште познатим дидактичким принципима: принцип очигледности, принцип поступности и систематичности, принцип свестраности, принцип применљивости, принцип доступности и индивидуализације, принцип масовности, принцип трајности, принцип забаве и разоноде, принцип здравствене усмерености. Када су у питању основне методе у физичкој обуци, према фазама процеса физичког вежбања, у физичкој обуци припадника КоВ су се примењивале методе обучавања и методе увежбавања (тренирања). Избор методе је био условљен карактером физичког вежбања. У процесу обучавања преовладавале су методе практичног вежбања, а у процесу увежбавања методе тренинга. У оквиру методе обучавања користиле су се методе усменог излагања, демонстрације и практичног вежбања. У оквиру методе увежбавања користиле су се: методе

непрекидног оптерећења, понављајућа метода, променљива метода, интервална метода, комбинована метода, ситуациона метода, кружна метода.

Методски поступци у физичкој обуци разликовали су се према фазама процеса обуке, зависно од усмерености појединих тренажних средстава, облика и спортских садржаја извођења физичке обуке. Методски поступак, зависно од фазе процеса физичке обуке, обухватао је непосредно вођење вежбача при обучавању или увежбавању кретне радње или вежбе и то: објашњавање, показивање (демонстрирање), обучавање са исправљањем грешака, увежбавање. Поступак приликом учења вежбе је био следећи: изговорити назив вежбе, примерно извести вежбу у целини, а ако је сложенија извести је неколико пута, скренути пажњу на тежишни део вежбе или је показати по деловима, објаснити утицај вежбе на организам и њену примену, поновити вежбу лаганим темпом и објаснити технику извођења, гласним бројањем давати ритам вежби, вежбу у целини или по деловима понављају најбољи вежбачи. Поступак приликом увежбавања вежбе је био: прећи лагано са свим вежбачима одређену вежбу или радњу, увежбавање наставити по групама, више пута поновити у целини (постепено повећавати интензитет и обим оптерећења), обједињавати вежбу кроз фронтални рад, проверавати увежбаност датих задатак, истицати појединце и обезбедити да вежба добије такмичарски карактер (да се изводе правилније и брже).

7.5.8. Планови и програми борбене обуке у КоВ ВЈ, извештаји и анализе у 1995. години

План и програм борбене обуке извиђачких, диверзантских, препадних и падобранских јединица КоВ¹⁷³ у миру и рату из 1995. године, предвиђао је за обуку војника и јединица у рату план и програм мирнодопских јединица са неким додацима. Борбена обука је трајала 2 месеца и 8 дана, по 10 часова дневно (50 радних дана или 588 часова). За падобранске јединице обука је трајала 3 месеца (78 дана или 778 часова). Обука војника регрута који би се нашли у јединицама по избијању непосредне ратне опасности била је интензивирана у трајању од 10 часова дневно. Иначе борбена обука и васпитање војника на редовном служењу војног рока

¹⁷³ Генералштаб ВЈ. (1995). *План и програм борбене обуке извиђачких, диверзантских, препадних и падобранских јединица у миру и рату*. Београд: ВИЗ.

делила се у два периода. Први период је био период од 5 месеци и 20 дана (119 радних дана или 714 часова) и делио се: на прву фазу основне обуке у трајању од 4 месеца и 20 дана (98 радних дана или 588 часова), на другу фазу вежби јединица у трајању од месец дана (21 радни дан или 126 часова). Други период се делио на прву фазу дообуке и другу фазу увежбавања јединица.

Табела бр. 35 - распоред тема и часова за физичку обуку

рб.	теме садржаји обуке	периоди обуке			
		први период		други период	
		ФАЗА ФИЗИЧКОГ ВЕЖБАЊА			
		прва фаза	друга фаза	трећа фаза	четврта фаза
1.	часови кондиционог вежбања	3 x 1 час недељно	3 x 1 час недељно	2 x 1 час недељно	2 x 1 час недељно
2.	часови савлађивања полигона препрека	2 x 1 час недељно	1 x 1 час недељно	1 x 1 час недељно	1 x 1 час недељно
3.	часови борења	-	1 x 2 час недељно	1 x 2 час недељно	-
4.	часови спортских игара	2 x 1 час месечно	2 x 1 час месечно	2 x 1 час месечно	2 x 1 час месечно
5.	скијање	72 часа у току извођења фазе обуке у зимским условима			
6.	пливање	30 часова у току извођења фазе обуке у летњим условима			
7.	провера физичких способности				
	прва пфс	2 -3 часа у току треће и четврте недеље служења војног рока			
	друга пфс	2-3 часа на крају првог периода обуке			
	трећа пфс	2-3 часа у току 11 месеца служења војног рока			

Табела бр. 36 - преглед тема и броја часова физичког васпитања по специјалностима

Теме –садржаји обуке	Први период			Други период			свега		
	изв.див. и преп. дејства	изв.омј	падобра нске	изв.див. и преп. дејства	изв.омј	падобр.	изв.див. и преп. дејства	изв.омј	падобр.
1.кондиц. вежб.-развој снаге	14	14	12	8	15	5	22	29	17
1. кондиц. вежб-развој силе – експлозивне снаге	14	14	22	9	15	5	23	29	17
1. кондиц. вежб-развој издржљивости	15	15	12	9	16	5	24	31	17
2.часови савл.пол.препрека	36	36	31	30	30	14	66	66	45
3.борење	45	-	30	35	50	30	80	50	60
4.часови сп.игара	12	12	6	12	12	6	24	24	12
5.обука у скијању	-	-	-	72	-	72	72	-	72
6.обука у пливању	-	-	-	30	30	30	30	30	30
7.пфс 1,2,3	6	4	6	3	2	3	9	6	9
укупно	142	95	109	208	170	170	350	265	279

План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица рода пешадије КоВ¹⁷⁴ у миру и рату из 1995. године предвиђао је обуку у трајању од 5 месеци и 20 дана и јединице чија обуке је трајала 2 месеца и 23 дана. Фонд часова физичког васпитања за јединице чија је обука трајала 5 месеци и 20 дана је био 95 часова у првој фази првог периода (период основне обуке војника), у другој фази првог периода (вежбе јединица) није било предвиђених часова физичког васпитања по овом плану. Јединице којима је обука трајала 2 месеца и 23 дана у овом првом периоду у првој фази су имале 41 час физичког васпитања, док у другој фази првог периода нису имале планиране часове физичког васпитања. У другом периоду (период дообуке и увежбавања јединица) обе јединице су имале по 41 час физичког

¹⁷⁴ Генералштаб ВЈ. (1995). *План и програм борбене обуке и васпитања јединица рода пешадије КоВ у миру и рату*. Управа пешадије. Београд: ВИЗ.

васпитања. Укупно је било планирано за јединице које су имале дужи период обуке 136 часова физичког васпитања, а за јединице које су имале краћи период обуке 82 часа физичког васпитања. План физичке обуке је био следећи:

Табела бр. 37 - план физичке обуке за јединице рода пешадије Копнене војске из 1995. године –
Управа пешадије ГШ

Рб.	Садржај (циљеви тренажног процеса)	2мес. 23 дана		5мес. 20 дана	
		Број часова	%	Број часова	%
1.	Прва провера физичких способности	2	1,0	2	0,3
2.	Развој снаге	7	2,5	18	2,5
3.	Развој силе-експлозивне снаге	8	3,0	19	2,7
4.	Развој издржљивости	7	2,5	18	2,5
5.	Развој вештина	15	6,0	36	5,0
6.	Друга провера физичких способности	2	1,0	2	0,3
укупно		41	16%	95	13%

План и програм борбене обуке војника и јединица артиљерије КоВ¹⁷⁵ у миру и рату из 1995. године, предвиђао је као и горе наведени програм исте фазе и периоде обуке. За војнике и јединице артиљерије КоВ било је предвиђено у првом периоду и то само у првој фази укупно 95 часова физичког васпитања (за период од 5 месеци и 20 дана).

¹⁷⁵ Генералштаб ВЈ. (1995). *План и програм борбене обуке војника и јединица артиљерије КоВ у миру и рату*. Управа артиљерије. Београд: ВИЗ.

Табела бр. 38 - план физичке обуке за јединице рода пешадије Копнене војске из 1995. године –
Управа артиљерије ГШ

Рб.	Садржај (циљеви тренажног процеса)	5мес. 20 дана	
		Број часова	%
1.	Прва провера физичких способности	2	0,3
2.	Развој снаге	18	2,5
3.	Развој силе-експлозивне снаге	19	2,7
4.	Развој издржљивости	18	2,5
5.	Развој вештина	36	5,0
6.	Друга провера физичких способности	2	0,3
укупно		95	13%

ИЗВЕШТАЈИ, АНАЛИЗЕ У 1995. ГОДИНИ. Имајући у виду проблем око прикупљања архивског материјала Четврте управе за период 1968 - 1995. године, који је већ појашњен, обрађен је само извештај који је случајно пронађен у архиву Генералштаба и који није званично предат у Војни архив МО.

*Извештај*¹⁷⁶ Четврте управе (извод из анализе – 1995. година) је представио физичку обуку у Војсци Југославије по питању: организације, реализације и са предлогом мера за унапређење физичке обуке у ВЈ.

По питању *организације физичке обуке у ВЈ*, истакнуто је¹⁷⁷: „Да су квалитетно урађена основна системска документа која представљају неопходну помоћ у организацији и реализацији свих садржаја физичке обуке и наставног процеса; да су општи услови имали непосредан утицај на планирање физичке обуке (структура јединица и установа, материјално обезбеђење, инфраструктура, непостојање формацијских места за референте физичког васпитања у ВЈ); да је квалитет припрема за оцењивање физичке обуке неуједначен; да је проверавање и оцењивање физичких способности припадника ВЈ генерално добро али да се уочавају недостаци по питању техничке неисправности полигона пешадијских препрека у неким јединицама што доста отежава организацију и реализацију ове теме“.

¹⁷⁶ Документ је пронађен у ГШ и није предат у Војни архив МО, осим ознаке „извод из анализе“ нема других ознака.

¹⁷⁷ Погледати ПРИЛОГ 27 који се налази на крају рада.

По питању реализације физичке обуке у Војсци Југославије¹⁷⁸, истакнуто је: „Кадровски и материјални услови нису адекватни потребама савремене физичке обуке; попуна кадрова за физичку обуку у ВЈ износила је 85%; истакнут је проблем недовољних средстава за одржавање спортских објеката, справа и реквизита, те недостатак спортске опреме; животни услови и низак стандард су такође један од проблема у реализацији физичке обуке; часови физичког вежбања често одступају од планираног због лоше инфраструктуре, али и лоше припреме извођача; физичка обука официра и подофицира се нередовно и неквалитетно реализује и то искључиво кроз часове где доминирају спортски садржаји и то углавном колективни спортови; спортски дан у јединицама је несадржајан и своди се на спортске игре са лоптом; спортска такмичења организована су само до ранга бригаде – пука - гарнизона због лоше материјалне ситуације; сарадња са спортским организацијама у друштву била је коректна; контрола реализације физичке обуке изводила се површно; провера физичких способности војника изводила се редовно и по плану, резултати нису били на задовољавајућем нивоу; провера физичких способности официра и подофицира није имала пресудну улогу у њиховом службеном оцењивању, те су и резултати били веома лоши пре свега због слабе мотивисаности и нередовног вежбања у склопу физичке обуке“.

Предлог мера које је истакла Четврта управа ГШ ВЈ, поводом анализе стања у области физичког васпитања у 1995. години, је био:

- побољшати и осавременити материјалне услове за реализацију физичке обуке изградњом нових спортских терена и објеката, али и њиховим текућим одржавањем, набавком и заменом дотрајалих справа, реквизита и опреме;
- уградити формацијска места за стручни кадар из области физичког васпитања;
- одржавати стручно усавршавање кадрова;
- обезбедити путем система руковођења и командовања систематску и планску реализацију свих основних системских докумената из области физичког васпитања у ВЈ.

На крају анализе, у виду табеле су приказани подаци о резултатима провере физичких способности неких јединица у ВЈ за 1994. и 1995. годину.

¹⁷⁸ ЈНА се од 1992. године називала Војска Југославије.

7.5.9. Осврт на увођење, развој и реализацију организационих облика физичког васпитања у КоВ ВЈ у 1995. години

Период који је уследио после оружаних сукоба на територији бивше СФРЈ 1991 - 1995. године, је био веома тежак за припаднике Војске Југославије по питању целокупне обуке, не само по питању области физичког васпитања. Лоши животни услови у држави, низак стандард, недовољно материјално – финансијско обезбеђење по питању физичког васпитања у ВЈ утицали су на све припаднике војске, те је долазило до проблема у организацији и реализацији физичког васпитања, а и целокупне обуке.

Ново *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије* је ступило на снагу 01.01.1995. године и оно је било основ за организацију и реализацију физичког васпитања припадника ВЈ. Организациони облици физичког васпитања који су се примењивали у 1995. години су били: *јутарње вежбање, часови физичког вежбања, примењено физичко вежбање, спортски дан, слободне спортске активности, провера физичких способности, теорија физичког васпитања и методика физичке обуке. Основне карактеристике организационих облика физичког васпитања у 1995. години су биле:*

- *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије ступило је на снагу 01.01. 1995.*
- *Нови организациони облик који је био прописан наведеним Упутством, био је теорија и методика физичке обуке.*
- *Припадници Војске Југославије су имали обавезу да коришћењем доступне литературе, савладају основе теорије и методике физичке обуке у циљу лакше организације и реализације физичке обуке.*
- *Недовољна материјално – финансијска средства условљавала су саму реализацију организационих облика физичког васпитања (недостатак спортских објеката, справа, реквизита и опреме).*
- *Планове и програме борбене обуке јединица су издавале управе родова и служби КоВ.*

➤ *Провере физичких способности су се изводиле редовно, али резултати физичких способности ни војника, ни официра и подофицира нису били на задовољавајућем нивоу.*

➤ *Спортска такмичења, услед лоше материјалне ситуације, су организована до нивоа пука – бригаде - гарнизона у КоВ.*

- 1) У току 1995. године ступило је на снагу ново Упутство за физичку обуку које није предвиђало кондиционо вежбање као организациони облик физичког васпитања, док је нови организациони облик био теорија и методика физичког васпитања.
- 2) Организациони облици физичког васпитања у КоВ су се примењивали према наведеном Упутству и према плановима и програмима које су одобравале управе родова и служби према својим задацима у систему оружаних снага.
- 3) Доступни извештаји за 1995. годину, указивали су на потребу за кориговањем, усавршавањем и унапређењем области физичког васпитања у КоВ, ради подизања борбене готовости припадника војске.

Табела бр. 39 – преглед свих организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду од 1945-1995. године. Напомена – тамним словима су обележени уведени организациони облици физичког васпитања.

Организацион и облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1945-1959.	Организацион и облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1960-1972.	Организацион и облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1973-1985.	Организацион и облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у периоду 1986-1994.	Организацион и облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА у 1995.
Јутарње вежбање	Јутарње вежбање	Јутарње вежбање	Јутарње вежбање	Јутарње вежбање
Час физичког вежбања за војнике	Час физичког вежбања	Час физичког вежбања	Час физичког вежбања	Час физичког вежбања
Час физичког вежбања за старешине	Физичко (телесно) васпитање старешина	Физичко вежбање старешина	Физичко васпитање старешина	Физичка обука официра и подофицира
Провера физичких способности војника и старешина	Оцењивање физичких способности војних лица	Провера и оцењивање физичких способности војних лица	Провера физичких способности војних лица	Провера физичких способности војних лица
Спортско поподне	Спортско поподне	Спортски дан	Спортски дан	Спортски дан
Спортска делатност и јавни наступи	Спортска делатност и јавни наступи	Слободне спортске активности и рекреација	Слободне спортске активности	Слободне спортске активности
-	-	Кондиционо вежбање	Кондиционо физичко вежбање	-
-	-	Физичко вежбање у склопу војно-стручне обуке	Примењено физичко вежбање	Примењено физичко вежбање
-	-	Јавни наступи	-	-
-	-	-	-	Теорија и методика физичке обуке

8. ЗАКЉУЧАК

Копнена војска Југословенске народне армије је представљала главни вид оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Поникла у Другом светском рату, она се развијала на основу револуционарних борбених искустава и у складу са захтевима послератног времена и потребама самог друштва. Да би сви задаци у миру и рату били спроведени, војници и јединице Копнене војске су морали бити одлично борбено обучени, а пре свега беспрекорно физички спремни за извршавање задатака. Зато се велика пажња посвећивала развоју и унапређењу физичког васпитања у јединицама Копнене војске Југословенске народне армије као главног вида оружаних снага СФРЈ. Осим физичке обуке у склопу редовне наставе, неговале су се и спортске активности у слободно време и организовала су се масовна такмичења. Унапређење физичког васпитања у јединицама Копнене војске, било је омогућено и изградњом објеката и терена, игралишта и вежбаљиха, а све у циљу подизања нивоа физичке способности војника.

Физичко васпитање у Копненој војсци Југословенске народне армије у периоду од 1945-1995. године, обухватало је васпитање, спорт и спортску рекреацију, односно сва три облика физичке културе, тако да је термин физичко васпитање имало шире значење, значење појма физичке културе. Полазећи од чињенице да је физичка способност војника била неопходна као основ за стицање било које од војних вештина, да је за извршење војних задатака, како у миру тако и у рату, била потребна висока физичка оспособљеност, физичко васпитање као део обуке у Копненој војсци Југословенске народне армије, је представљало важну компоненту у општем процесу обуке и васпитања војника и јединица. Развој постојећих организационих облика физичког васпитања и увођење нових, је било у складу са потребама Копнене војске, а и саме ЈНА у наведеном периоду, а у циљу извршења борбених задатака, као и извршавања редовних обавеза у миру. Развој

физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА пратила је и едукација њених припадника на високошколским установама које су постојале у том периоду, како у земљи, тако и у иностранству.

Увођење организационих облика физичког васпитања у периоду од 1945 - 1995. године је на самом почетку ишло према упутствима и искуствима Армије СССР-а и њихове доступне литературе. Увођењем организационих облика физичког васпитања у Копнену војску после Другог светског рата, почело се са успостављањем система физичког васпитања у Југословенској армији (касније ЈНА). Сама организација и реализација облика физичког васпитања у Копненој војсци је умногоме зависила од материјалних, финансијских могућности и обуке стручних кадрова из области физичког васпитања. Временом су ови услови били побољшани, те је организација и реализација облика физичког васпитања у Копненој војсци подигнута на знатно виши ниво. После Другог светског рата, 1945. године, у систем обуке и васпитања припадника Копнене војске ушла је и област физичког васпитања чију су окосницу сачињавали *јутарње вежбање, час физичког вежбања* и у слободно време *спортска такмичења*. У периоду до 1995. године није било пуно увођења нових организационих облика физичког васпитања. Поред уведених организационих облика физичког васпитања после ратних дешавања 1945. године (*јутарње вежбање, час физичког вежбања, час физичке обуке за старешине, провера физичких способности, слободно поподневно вежбање, спортска делатност и јавни наступи (такмичења, слетови, штафете)*), тек 1973. године, уведени су нови организациони облици: *спортски дан, слободне спортске активности и рекреација, кондиционо вежбање, физичка обука у склопу војно - стручне обуке и јавни наступи* као посебан организациони облик физичког васпитања. До 1995. године није било промена и систему физичког васпитања по питању организационих облика, да би од 1995. године била уведена *теорија и методика физичке обуке*, а укинута кондиционо вежбање и јавни наступи као организациони облици физичког васпитања у Копненој војсци ЈНА.

У периоду од 1945 - 1995. године, у Копнену војску Југословенске народне армије, постепено су увођени различити организациони облици физичког васпитања, па се може закључити да је *прва хипотеза*, која је постављена на почетку истраживања, *потврђена*.

Велику улогу у развоју физичког васпитања у Копненој војсци, а и шире, имала је *Школа за телесно васпитање*¹⁷⁹ која је постојала у оквиру ЈНА и која је имала четири реорганизације и која је сваки пут мењала име. Током 1947. године настаје *Војно одељење Државног института за физкултуру*, које већ 1949. године мења име у *Фискултурну официрску школу*, да би 1954. године променила назив у *Једногодишњу школу за телесно васпитање ЈНА* и коначно 1967. године је добила назив *Школа за референте и наставнике телесног васпитања у ЈНА*, која престаје са радом 1970. године.

Развој физичког васпитања у ЈНА у периоду од 1945 - 1995. године представљао је разрађену и динамичку активност. Развој организационих облика физичког васпитања у наведеном периоду био је условљен потребама Копнене војске, као и задацима који су се постављали пред њу као окосницу ЈНА. На основу спроведеног истраживања у овом раду, долази се до закључка, да су у том развоју постојале одређене фазе, које су имале своје карактеристике. Уочљиво је било, да су се приликом преласка из једне у другу фазу тог развоја, јављале и карактеристике неспорног континуитета. Треба истаћи да је развој физичког васпитања у периоду после Другог светског рата, у ствари био природан наставак његовог развоја из самог периода Другог светског рата. То ратно раздобље ипак, на неки начин представљало је по много чему релативно самосталну целину, али са елементима континуитета када су у питању одређени организациони облици физичког васпитања (јутарње вежбање, час физичког вежбања, спортска такмичења).

Сам развој физичког васпитања у Копненој војсци у целокупном периоду показао је континуитет са одређеним карактеристикама за сваки период:

- *послератни период од 1945 - 1959. године*, представљао је период реорганизације и ослањања на искуства армије СССР и период почетка школовања кадрова при Државном институту за физкултуру и касније у Школи за телесно васпитање ЈНА. Овај период карактерише и стварање првих спортских клубова, изградњу спортских објеката, али и сталну потребу по питању материјалних средстава и финансијских обезбеђења, јер су средства била неопходна за изградњу многих полигона за обуку, игралишта за спортска такмичења, набављене су разне справе и реквизити. Посебна пажња се посвећивала издавачкој, филмској и пропагандној делатности из области физичког васпитања. У послератном периоду

¹⁷⁹ Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 11* (страница 293). Београд: ВИНЦ.

догађале су се разноврсне промене у физичком васпитању у ЈНА, које су се дешавале у оквиру укупног развоја друштва и његових оружаних снага. Све проблеме и питања из области физичког васпитања решавало је тада постојеће *наставно одељење* Генералштаба ЈА. Крајем 1945. године, формирана је *Трећа (наставна) управа* ГШ ЈА, у оквиру које је формиран *Одсек за физкултуру (XI одсек)*. На овај начин почела је са формирањем организацијска структура органа за физичко васпитање у Југословенској армији.

- *период од 1960 – 1972. године*, представљао је период промене у систему физичког васпитања и стварања сигурнијег материјално-финансијског обезбеђења по питању физичког васпитања у КоВ (и целој ЈНА), односно модернизације и осавремењавања и изградње материјалне базе физичке обуке. Четврта управа Генералштаба ЈНА је и даље била главни носилац активности из области физичког васпитања у ЈНА за период 1960 - 1972. У овом периоду органи Четврте управе су били веома активни када су у питању били: издавачка делатност, израда директива-наређења - извештаја о извођењу наставе физичког васпитања, саветовања и стручни скупови као и сарадња са стручним установама у земљи. Кроз сарадњу Четврте управе са другим установама и јединицама у оквиру ЈНА, извођене су контроле наставе физичког васпитања у јединицама и установама у целој ЈНА, као и истраживања за армијске потребе из којих су добијени резултати искоришћени за унапређење система физичког васпитања у циљу подизања борбене готовости војника и јединица.

- *период од 1973 - 1985. године*, је представљао период решавања многих питања, почев од материјалне базе, школовања сопственог кадра и регулисања система наставе. Израђени су типски пројекти за сва вежбалишта за физичко васпитање у КоВ и целој ЈНА. Посебна пажња се посвећивала армијским спортским првенствима који су били праћени од стране штампе, радија и телевизије. Специфичности појединих родова и служби у Копненој војсци, постављали су пред физичко васпитање у КоВ у наведеном периоду, поред основних и посебне задатке. У посебне задатке је спадало развијање оних моторних особина, навика и вештина које су биле карактеристичне за одређени род или службу у КоВ. У оквиру *Планова борбене обуке и васпитања*, које су издавале управе родова и служби КоВ, јасно су били дефинисани ови посебни задаци и тачно је утврђен фонд сати за област физичког васпитања. *Примењено физичко вежбање* је био нови организациони облик физичког васпитања у КоВ (ЈНА) и спроводило се у оквиру војно - стручне обуке.

Уместо спортске делатности и јавних наступа постојале су *слободне спортске активности и рекреација* као посебан облик и *јавни наступи* као посебан организациони облик физичког васпитања. *Кондиционо вежбање* је такође било нови организациони облик физичког васпитања, док се уместо спортског поподнева појавио нови организациони облик *спортски дан*. Четврта управа је у оквиру својих задатака успешно спроводила сарадњу са стручним установама у земљи у циљу побољшања ефикасности и повећању физичких способности припадника ЈНА, примењујући резултате истраживања који су реализовани за армијске потребе.

- *период од 1986 - 1994. године*, представљао је период политичких превирања у СФРЈ који су се све више одражавали и на саму ЈНА, која се распала услед отцепљења бивших република током 1991. године. Представљао је и период оружаних сукоба и расформирања система обуке и васпитања у војсци, чије ће се последице осетити дуги низ година по завршетку оружаних сукоба. Ипак до 1990. године, велика пажња се посвећивала кондиционом и примењеном физичком вежбању. Организациони облици физичког васпитања у КоВ су се реализовали према Упутству за извођење физичког васпитања у ОС и према плановима и програмима борбене обуке и васпитања војника и јединица које су издавале Управе родова и служби ЈНА. Грађанска лица на служби у ЈНА, која су на ратном распореду била у командама и установама ЈНА, физичко вежбање су изводила према програму за старешине. Четврта управа ГШ ЈНА је кроз истраживања, семинаре, у сарадњи са другим стручним институцијама из земље добијала податке о стању физичке способности припадника ЈНА и добијене резултате користила за унапређење система физичког васпитања у ЈНА. Ратна дешавања на просторима СФРЈ у периоду 1991 - 1995. године утицале су на разбијање ЈНА и урушавање система физичког васпитања. Велики број докумената команди војних области, установа и јединица ЈНА су уништени приликом оружаних сукоба на просторима СФРЈ.

- *од 1995. године* уследио је тежак период за све припаднике војске, после оружаних сукоба на територији бивше СФРЈ (1991 - 1995. године), по питању целокупне обуке, не само по питању области физичког васпитања. Лоши животни услови у држави, низак стандард, недовољно материјално – финансијско обезбеђење по питању физичког васпитања у ВЈ утицали су на све припаднике војске, те је долазило до проблема у организацији и реализацији физичког васпитања, а и целокупне обуке. Ново *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије* ступило је на снагу 01.01. 1995. године. Нови организациони облик који је био прописан

наведеним Упутством, био је *теорија и методика физичке обуке*, а припадници Војске Југославије су имали обавезу да коришћењем доступне литературе, савладају основе теорије и методике физичке обуке у циљу лакше организације и реализације физичке обуке. Недовољна материјално – финансијска средства условљавала су саму реализацију организационих облика физичког васпитања (недостатак спортских објеката, справа, реквизита и опреме).

Планови и програми борбене обуке и васпитања војника и јединица Копнене војске, у периоду од 1945 - 1995. године, у оквиру којих су се спроводили и организациони облици физичког васпитања у ЈНА, су се разликовали у зависности од времена проведених на обуци, од намене коју је имала јединица у оквиру видова, родова и служби којој је припадала у систему ЈНА. Планове и програме физичког васпитања за Копнену војску су одобравале управе родова и служби, у зависности од својих потреба и намене које су имале у систему Копнене војске и ЈНА. Такође, водило се рачуна о општим и специфичним задацима које су родови и службе извршавали приликом реализације свакодневних активности унутар система Копнене војске. Први планови и програми физичког васпитања у Копненој војсци су се ослањали на искуства Армије СССР - а, да би тек од 1960. године, ЈНА почела са издавањем и применом јединствених планова и програма физичког васпитања који су били саставни део *Планова и програма борбене обуке и васпитања војника и јединица Копнене војске*.

Непрекидно подизање одговорности у процесу обуке и васпитања, залагање у раду и дисциплина у свим јединицама и установама Копнене војске ЈНА били су императив и основни предуслов за ефикасно руковођење и командовање у подизању борбене готовости оружаних снага на виши ниво. Програмски садржаји су правовремено и непрекидно обнављани и осавремењивали новинама које су произилазиле из достигнућа науке, развоја савремених потреба за унапређење борбене готовости припадника оружаних снага. Психолошка и физичка припремљеност (пре свега кондиција и издржљивост) војника и старешина за лакше савлађивање напора у процесу обуке и васпитања у миру и при решавању борбених задатака у евентуалном општенародном одбрамбеном рату, била је трајна брига и непрекидан задатак свих старешина и команди Копнене војске. Из наведених циљева, произилазила су основна тежишта и задаци које је требало реализовати у периоду од 1945-1995. године. Конкретно решавање задатака у ЈНА, разрађивана су

путем директива Савезног секретаријата за народну одбрану по питању борбене обуке и васпитања ЈНА.

На коначну израду система борбене обуке и васпитања поред концепцијско – доктринарних захтева, који су били присутни у свим периодима развоја мирнодопског система обуке и васпитања, коначан утицај су испољавали и неки лимитирајући чиниоци: величина годишњег регрутног контингента у СФРЈ, дужина службења војног рока, организацијско – формацијска структура мирнодопске ЈНА, економске могућности друштва итд. Честе промене и новине које су се јављале из области војне науке и ратне вештине захтевале су сталан процес праћења и тежњу ка сталном усавршавању.

Организациони облици физичког васпитања примењивали су се у Копненој војсци Југословенске народне армије, према утврђеним плановима и програмима и одговарајућим упутствима, чиме је *потврђена друга хипотеза* која је постављена на почетку истраживања.

Команда Копнене војске, као и њене јединице и установе, су периодично, у писаној форми достављале извештаје о реализацији наставе и обуке из области физичког васпитања, Четвртој управи Генералштаба, као највишем органу по питању руковођења обуком и васпитањем у ЈНА. Извештаји су се бавили организацијом и реализацијом физичког васпитања, попут анализе јутарњег вежбања, часова физичке обуке за старешине, анализирани су резултати провера физичких способности припадника војске, као и резултати са спортских такмичења у ЈНА. Ови извештаји и анализе су уз саветовања, која су била организована у сарадњи Четврте управе са осталим институцијама из области физичког васпитања у земљи, били основа за доношење одређених корекција по питању система физичког васпитања у ЈНА. Крупније организационе промене су се дешавале доношењем и применом нових Упутстава за физичку обуку (васпитање) од стране Четврте управе, који су ступили на снагу 1960. године, 1973. године, 1986. године и 1995. године. У међувремену, Четврта управа ГШ ЈНА, је путем директива и наређења доносила одлуке по питању организационих облика физичког васпитања у смислу укидања појединих облика или промене времена трајања реализације одређених облика физичког васпитања. У сваком случају периодични извештаји су се сакупљали у Четвртој управи ГШ, на основу њих су вршене корекције по питању организације и реализације облика физичког васпитања, а на основу наручених истраживања и

анализа постигнутих резултата у систему обуке, Четврта управа је израђивала нова *Упутства за физичко васпитање у ЈНА*. Примена тих *упутстава* имала је за циљ, да коригује одређене грешке које су се јављале у систему руковођења и реализације физичког васпитања, а све у циљу побољшања нивоа физичких способности припадника КоВ (и ЈНА), ради обављања задатака у миру и рату.

На основу периодичних извештаја команди, јединица и установа, вршене су корекције организационих облика физичког васпитања у Копненој војсци Југословенске народне армије, у периоду од 1945 - 1995. године, те се може закључити да је и *трећа хипотеза*, која је постављена на почетку истраживања, *потврђена*.

9. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Аранђеловић, Д. (1993). Улога Копнене војске у одбрани земље. *Нови гласник*, стране 5 - 8.
2. Бабић, М., Вранеш, М., Милановић, Ч., Рапајић, Б. и Ћутковић, Б. (1987). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска – књига 2*. Сплит: ВИЗ и новински центар.
3. Вељовић, Н. (2011). *Физичко васпитање кроз историју војног школства Србије*. Дипломски рад, Универзитет одбране Београд, Војна академија.
4. Војномедицинска академија. (1972). *Андрагошко-социолошка истраживања - Класификација и селекција регрута за ЈНА*. Београд: Војна штампарија.
5. Војна енциклопедија. (1971). *Физичко васпитање у оружаним снагама*, (странице 780-782). Београд: ВИЗ.
6. Вуковић, Г. (1985). *Копнена војска – окосница оружаних снага*. Београд: Експортпрес.
7. Вуксановић – Анић, Д. (1993). *Стварање модерне српске војске*. Београд: ВИЗ.
8. Генералштаб ЈНА. (1976). *Директива за обуку и васпитање у оружаним снагама 1976-1980*. Београд: ССНО - Војна штампарија.
9. Генералштаб ЈНА. (1995). *Упутство за физичку обуку у Војсци Југославије*. Београд: НИУ Војска.
10. Генералштаб ЈНА. (1980). *Директива за обуку и васпитање у оружаним снагама 1981-1985*. Београд: ССНО - Војна штампарија.

11. Географски институт ЈА. (1947). *Приручник из обуке у пливању и прелажењу водених препрека*. Београд: Географски институт ЈА.
12. Димитријевић, Б. (1980). *Израда и провера тренажног програма за брзо подизање физичких способности као специјалне компоненте борбене готовости*. Докторска дисертација, Војномедицинска академија Београд.
13. Димитријевић, Б. (1981). *О неким проблемима дефинисања физичких способности*. Стручни рад, Војномедицинска академија Београд.
14. Димитријевић, Б. (2006). *Југословенска армија 1945-1954: нова идеологија*. Београд: Институт за савремену историју.
15. Димитријевић, Б. (2008). *Српска војска*. Београд: Министарство одбране.
16. Документација Фискултурног одељења Четврте управе ГШ ЈНА. (1945-1979). *Историја телесног васпитања у ЈНА 1945 – 1979*. Фонд ССНО, АВИИ, К-279 до К-284. Београд: ССНО.
17. Државни секретаријат за послове народне одбране. (1960). *Приручник за телесно васпитање*. Београд: Војна штампарија.
18. ДСЗНО. (1964). *План и програм за васпитање и обуку самосталног пешадијског пука*. Београд: ЈНА.
19. ДСЗНО. (1964). *План и упутства за васпитање и обуку војника извиђача и извиђачких јединица у оклопним јединицама*. Београд: ЈНА.
20. ДСЗНО. (1967). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица пешадије*. Београд: ЈНА.
21. ДСЗНО. (1967). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица земаљске артиљерије*. Београд: ЈНА.
22. ДСЗНО. (1967). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица АБХО*. Београд: ЈНА.

23. ДСЗНО. (1967). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица везе КоВ*. Београд: ЈНА.
24. ДСЗНО. (1968). *План и програм борбене обуке војника и јединица инжињерије*. Београд: ЈНА.
25. ДСЗНО. (1969). *Смучање у ЈНА*. Београд: Војна штампарија.
26. ДСЗПНО. (1953). *План за обуку инжињерских јединица ЈНА*. Београд: ВИЗ.
27. ДСЗПНО. (1956). *Упутство за организацију и извођење наставе у инжињерији*. Београд: ВИЗ.
28. ДСЗПНО. (1956). *Упутство за организацију и извођење наставе у пешадији*. Београд: ВИЗ.
29. ДСЗПНО. (1957). *Упутство за организацију и извођење наставе у јединицама земаљске артиљерије*. Београд: ВИЗ.
30. ДСЗПНО. (1957). *Упутство за организацију и извођење наставе у пешадији*. Београд: ВИЗ.
31. ДСЗПНО. (1960). *Програм васпитања и обуке војника и јединица пешадије за време рата*. Београд: ВИЗ.
32. Енциклопедија физичке културе. (1975). *Настава физичког васпитања и спорт у ЈНА (I-A-O)*. Загреб: Југословенски лексикографски завод.
33. Живковић, А. (1981). *Оружане снаге Југославије - физичка култура у ЈНА*. Београд: ВИЗ.
34. Животић - Вановић, М. (1981). *Испитивање утицаја тренинга на физичке способности и адаптацијску реакцију организмау експерименталном моделу вежбе марша*. Магистарски рад, Војномедицинска академија Београд.

35. Животић - Вановић, М. (1991). *Физиолошке основе за процену аеробне способности припадника ОС код примене ергометријског степ теста*. Докторска дисертација, Војномедицинска академија Београд.
36. Зорић, М. (2010). *Српско војно школство*. Београд: Министарство одбране.
37. Јововић, Б. (2006). *Српски официри у националној култури*. Београд: Војноиздавачки завод.
38. Креачић, М. (1945). *Фискултура у новој Југославији*. Београд: ЦО УСАОЈ.
39. Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 20*. Београд: ВИНЦ.
40. Лонцовић, В., Живковић, А. (1986). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945 – 1995, књига 11 (Обука и васпитање)*. Београд: ВИНЦ.
41. Мијатовић, И. (2006). *Корени војне писане речи*. Београд: НИЦ Војска.
42. Мијатовић, С., Илић, С. (2006). *Историја физичке културе*. Београд: ДТА Траде.
43. Миљанић, Г. (1988). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска - књига 1*. Београд: ВИЗ и новински центар.
44. Министарство народне одбране. (1947). *Борба прса у прса*. Београд: Војна штампарија.
45. Министарство народне одбране ДФЈ. (1945). *План и програм за извођење трупне наставе у јединицама дивизиске и пуковске артиљерије*. Београд: ВИЗ.
46. Министарство народне одбране. (1945). *Упутство за фискултурни рад у јединицама*. Београд: Политичка управа.

47. Министарство народне одбране ДФЈ и Команда артиљерије. (1945). *План и програм за извођење трупне наставе код јединица дивизионе, аеропланске и пуковске артиљерије – јединачна обука*. Београд: ВИЗ.
48. Министарство народне одбране ФНРЈ. (1946). *Приручник за десетара и борца стрељачке десетине*. ГШ ЈА. Београд: Војно - издавачки завод.
49. Министарство народне одбране ФНРЈ. (1951). *Приручник за гимнастику, атлетику, бокс и рвање*. Београд: ГШ ЈА.
50. Младеновић, М. (2002). *Летопис гарде 1830-2000*. Београд: Војна штампарија.
51. НООВ. (1945). *Фискултура у Војсци*. Нови Сад: Слободна Војводина
52. Павлица, М. (1990). *Утицај тродневног гладовања уз уношење воде на психофизичке способности војника у условима тешког физичког рада*. Докторска дисертација, Војномедицинска академија - Завод за превентивну медицину - Институт за хигијену Београд.
53. Перић – Чановић, Д. (2000). *Наставни планови и програми физичког васпитања на Војној академији КоВ 1850-1991. године*. Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Факултет физичке културе.
54. Перић, Д. (2000). *Методологија 3*. Београд: Фине Граф.
55. Пољак, С.(1987). *Примена музичких елемената и значај јутарњег вежбања у склопу физичког васпитања у ЈНА*. Дипломски рад, Универзитет у Београду Факултет физичке културе.
56. Раичковић, Р. (1960). Нека актуелна питања телесног васпитања. *Војни гласник, број 14*, стране 86-88.
57. Раичковић, Р.(1959). Провера телесне способности регрута-једно искуство. *Војни гласник, број 13*, стране 56-59.

58. Родић, Н. (1995). Зборник радова. *Утицај програма физичке обуке војника на њихове морфолошке карактеристике* (странице 109-114). Београд: Полицијска академија.
59. Родић, Н. (1995). Зборник радова. *Утицај програма физичке обуке војника на њихове физичке способности* (странице 115-123). Београд: Полицијска академија.
60. Родић, Н. (1997). *Утицај физичких способности на војничку оспособљеност*. Београд: Војно дело.
61. Родић, Н. (1997). *Физичке способности-основ борбеног оспособљавања*. Београд: ГШ и ВА.
62. Родић, Н.(1988). Кинезиологија. *Латентна структура неких ситуационо-моторичких тестова потребних за оружане снаге* (странице 25-32). Универзитет у Загребу: ФФК.
63. Родић, Н.(1995). *Стање и потребе физичког васпитања у Војсци Југославије*. Београд: ГШ ВЈ Четврта Управа.
64. Роксандић, Р., Секулић, А., Стојановић, М., Трифони, А., Филиповић, Б., Цигановић, П. и сарадници (1988). *Развој оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска – књига 3*. Сплит: ВИЗ и новински центар.
65. Савезни секретаријат за народну одбрану. (1973). *Упутство за физичко васпитање у ЈНА*. Београд: Војна штампарија.
66. Савезни секретаријат за народну одбрану. (1986). *Упутство за физичко васпитање у оружаним снагама*. Београд: Војна штампарија.
67. ССЗНО (1973). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица граничне бригаде граничног дунавског одреда*. Београд: ВИЗ.

68. ССЗНО (1975). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица у пешадијским и оклопним механизованим јединицама КоВ*. Београд: ВИЗ.
69. ССЗНО (1980). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и извиђачких јединица у пешадијским и оклопним механизованим моторизованим јединицама КоВ*. Београд: ВИЗ.
70. ССЗНО. (1975). *План и програм борбене обуке и васпитања кандидата за лаборанте АБХО*. Београд: ВИЗ.
71. ССЗНО. (1980). *План и програм борбене обуке и васпитања војника диверзаната*. Београд: ВИЗ.
72. ССЗНО. (1985). *План и програм борбене обуке и васпитања јединица артиљерије*. Београд: ВИЗ.
73. ССЗНО. (1985). *План и програм борбене обуке и васпитања јединица инжењерије*. Београд: ВИЗ.
74. ССЗНО. (1985). *План и програм борбене обуке и васпитања јединица пешадије*. Београд: ВИЗ.
75. ССЗНО. (1986). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица граничног одсека и граничног дунавског одреда*. Београд: ВИЗ.
76. ССЗНО. (1986). *План и програм борбене обуке и васпитања војника Техничке службе КоВ ЈНА у миру*. Београд: ВИЗ.
77. ССЗНО. (1990). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица саобраћајне службе*. Саобраћајна управа. Београд: ВИЗ.
78. ССЗНО. (1990). *План и програм борбене обуке и васпитања диверзантских јединица КоВ*. Управа пешадије. Београд: ВИЗ.

79. ССЗНО. (1990). *План и програм борбене обуке и васпитања јединица пољске, брдске и планинске пешадије*. Управа пешадије. Београд: ВИЗ.
80. ССЗНО. (1995). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица рода артиљерије у миру и рату*. Управа пешадије. Београд: ВИЗ.
81. ССЗНО. (1995). *План и програм борбене обуке и васпитања извиђачких, диверзантских, препадних и надобранских јединица у миру и рату*. Београд: ВИЗ.
82. ССЗНО (1995). *План и програм борбене обуке и васпитања војника и јединица рода пешадије у миру и рату*. Управа пешадије. Београд: ВИЗ.
83. Стокић, С. (1883). Мисли о вежбању пешадије и здружених родова војске у пољској – ратној – служби. *Службени војни лист број 14. и 15*, стране 653 - 654.
84. Хаки, К.(1988). *Рекреација старешина ЈНА као планска физичка активност*. Дипломски рад, Универзитет у Београду, Факултет физичке културе.
85. Хлаић, В., Кроња, Ш., Мадих, М. (1977). *Оружане снаге СФРЈ*. Љубљана: Дело.
86. Центар за телесно васпитање ЈНА. (1967). *Организација и методика телесног васпитања*. Београд: ГШ ЈНА.
87. Цмелић, С.(1967). *Васпитање војничког колектива*. Требиње: ВИЗ.

 Часописи:

- Војни гласник
- Војска
- Народна армија
- Одбрана
- Службени војни лист

- Фронт.

 Архиви:

- Архив Војне академије
- Архив Војног музеја
- Архив Генералштаба Војске Србије
- Архив Министарства одбране – сектор за људске ресурсе
- Војни архив Министарства одбране РС

 Библиотеке:

- Библиотека Војне академије
- Библиотека Војномедицинске академије
- Библиотека Факултета спорта и физичког васпитања у Београду
- Центар за Војно - научну делатност, информацију и библиотекарство

10. ПРИЛОЗИ

